

Armandus

De declaratiōe difficultū termino-
rum; tam Theologicalium q̄; Phi-
losophie ac Logice.

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DUSSELDORF

Proemium

Incipit epistola proe-
malis eximij doctoris Armā
di: ordinis predicatorū. in tra-
ctatus de declaratōe difficili-
um dictōz et dictionum in Lo-
gica. Philosophiā: et Theo-
logiā.

Reuerēdissi-
mo in xp̄o patri ac do-
mino suo sp̄alissimo
dño Johāni diuina or-
dinatōe ep̄o Brixinēsi. Frater Ar-
mandus de bello visu in ordine pre-
dicatorū. Deo vestreque reuerētie: ac
primoz alioz utilitati cupiēs affe-
ctū et effectū illius impedere chari-
tatis q̄ tarda molimina nescit. Cū
humili recōmendatōe deū deoz in
syon faciē ad faciē intueri. In agro
dñico diuināz scripturāz q̄uis sit
messis plurima. iuxta tñ saluatoris
eloquiū: operarij s̄ nō multī. Fru-
ctus em̄ duodecim ligni vite reuelā-
tur puulis. et illis sapiētibz abscon-
dūtur q̄ terrena sapiētes in suis co-
gitatōibz euanescent: q̄ se dicētes sa-
piētes stulti fiūt: possidētes eam sa-
piētiaz q̄ est stulticia apud deū. Nō
em̄ gustāt q̄ suauis est dñs: nō ine-
bziant ab uerbate domus dei. nec
de petra melle faciāt: terrā lacte et
melle manantē deserūt. p̄ egipriaca
sapiētia: quā lacteus moyses refu-
tauit diuine legis et lucis eximij spe-
culator. In terrā ergo hanc uiuenti-
um (ubi bona uident dñi et optima
possident) yestrā paternā diligenti-
am consperī tāto diligētius ad salu-
tis manipulos colligendos uirtuo-
sis ardoribz inhiantē quāto humili-
tatis studijs a studiosis affectibus
nō spernitis de saxo durissimo oleū

dulcedinis expetere: s̄ spinis rosam
colligere: ad silicē frequētatis uicibus
percutere: ut aque saliant sapientie
salutaris unde possit bibere popu-
lus et iumenta. Ego ergo animad-
uertēs ad sacrarum eloquia scriptu-
rarū: yestrū aliozumq̄ multozū do-
minoz meozū uiroz uenerabilium
scholas sacri palacij frequētantiuz:
affectū auidū et auide studio sum. q̄
bus baccalarīat⁹ obseq̄o minus suf-
ficiēs (utiqz lignea facula et fumosa
inter mūdi luminaria iuxta solares
lunares. sidereosqz radios) sum ius-
sus a maioribz fimum aliquē emic-
tere: aut noctilucā claritatem: uicē
tanta charitate: tantis constructis
impensis. honoribus. tantis benefi-
cijs alligatus: uelut dilectōis et ob-
ligationis hincinde stimularus cal-
caribus pedez figere: utqz pulsatus
plectro musico nō sicut psaltes de
coris cantamina. sed sicut decacorū
dum muta dare sonamina coactus
sum: uictricē trahēte uindiqz chari-
tate. Cupiens itaqz ad nouitiorū
utilitatem in sacris eloquijs audiē-
dis: q̄uis in alijs p̄fecti sint facultat-
ibus et periti: habitum induere p̄-
fessorū in quibus reuerunt et regū
p̄fuerunt et p̄sunt doctores exi-
mij. magistri precipui et ardui profes-
sores. informatores lucidi. rectores
instructoresqz p̄clarī: ad eorum in-
ductōem facilem tractatum edī-
di sup̄ declaratione dictozum et di-
ctionum ut communiter magis ig-
notozum his qui in alijs facultati-
bus sunt imbuti: que in usu theolo-
gorum et in alijs locutōibus sunt se-
pius in occurfu. Et nō solum theo-
logicis: s̄ philosophicis theologie
famulantibz. q̄ iuxta doctrinā beissi-
mi Augustini a phīs gentiliū uelut
ab iniustis possessozibus in obse-
quium diuini eloquiij p̄rahuntur.

A ij

Proemium

Sicuti z filij israel ab egyptijs aux sapiētie z argentū eloquētie z p̄cio sa queqz i suo exitu spoliātes ad ministeriū sacrificij solitudinis rapuerūt. Ignorantia q̄ppe hoz sicut z in ceteris sciētij iuxta **A**resto. sniam in suis palogisant elēchis facile audientes. In hoc itaqz opusculo seu tractatu ministeriū exhibeo q̄si ca / nales fontū **L**aban. q̄ ad aquā dis gregibz potū aq̄ mistice tribuebant Defectus ab hoīe p̄fectus a deo q̄ insufficientiā nrām supplet. **N**ō igit ad melloz btōz doctoz z dcōz sub limiū cardines celi p̄abulantū fal cem vel segetē inualidā manū mit / to. sed cū **R**uth post terga metētiū spicas colligo euadētes. **O**ffero ad opus tabernaculi nō aurū: nō argē tū: nō hyacinthū: nō purpurā: byssū qz retortā. sed pilos capraz aut pel les arietū vtinā rubricatas: gēmis p̄ciosis in munera doctoz meoz ex cellentiū reseruatis. **E**t duo era mī nuta cū paupcula in gazophilaciūz tēpli pono: cū magna munera nō cō tinear mei ibecillitas intellet⁹. **S**o lū igit viā parare: ostiū aperire: enu cleare intelligētā. de abscondito spe luncaruz: de doctoz penentralibz: de catharactaz vocibus p̄intendēs: vt abyssus abyssuz inuocet: pedes diri go ad altitudinē diuitiarū sapie et scie dei. q̄s aplūs inuestigabiles ad **R**amanos z incōprehēsbiles admi ras. **E**xardescēs ergo vt mors forē dilectio vehemēter exoptat: vt p̄ h diuinū eloquiū in scripturarū agro fertili: vbi **J**onate sagittas vltra se **D**auīd intellexit z puericia nō ag / no scit: accedētibz spina pungens nō appareat spica plena. In hoc agro **J**oab in q̄ absolō cauma ponit: nō septē spice credant p̄cuisse vredine q̄ formose pullulant culmo vno. nec vna botros cypri cōtinens suspicet

labrusta: nec dulce credat amarū. z lucidū tenebrosuz **V**eniat goro p̄secutores studiosi. studētes deuoti deuote attrēti. **Q**uis cū xpi discipul famefētibz d̄ spicaz cellulis grana reficiētia nō eduxit. **Q**uis labores manū suaz beatos nō habuit qui manū suā misit ad fortia z iuxta p / missum dauitricū illō nō habuit. **I**n tellectū tibi dabo z instrūā te i via hac. **Q**uis introduct⁹ in cellā vira riā p̄ regē in cubiculū genitricis: vī nū nō degustauit cōditū. nō bibit d̄ inebriāti calice q̄ a palmita descri bit tam p̄clarus. **F**ilij iacob egyptū creūt saccis plenis pecuniaz frumē to. q̄nimo saccus **B**enjamin augu rij ciphū argētū p̄tinebat. **N**unqd egyptijs palpantibz tenebras apud filios isrl lux lucebat. **F**acebat moz tua egyptioz p̄mo genita: z israel si os disponebat igressus. **I**ngressus vtqz dei mei regis qui est in sancto **S**ubuertebat dñs apud egyptios rotas curruū: ferebanturqz in p̄fin dū. sed ambulabant p̄ siccū filij isrl in medio rubri maris. **N**ō est ergo fames apud horea p̄baronis fru mento p̄dito ad salutē. **Q**uintimo st̄ plena p̄mptuarā eructātia ex h in illud **E**rgo reuerēdissime dñe nō sine labore p̄pter lectionē z aliozum occurrentiū occupatiōem p̄tinuam aliqd̄ ordināui: vt ad scripturā sa / crā veniētibz patentior sit accessus. vt thesaur⁹ reperiat in agro absco / ditus: quē regnū celozū rex celestis appellabat. vt dragma p̄dita redren tibz sit occurrens. vt margaritā qui requirit inueniat p̄ciosam. **E**t sic im / plecto eloq̄o dñico querēs inueniat. petens accipiat. z pulsans valeat in troire. **S**ane in hoc tractatu in p̄o prijs vrbz velut in arūdineo bacu lo nō cōfidens: vestigijs doctoz in / hereo melioz. z p̄cipue doctozis cō

De preambulis

manis reuerēdissimi et p̄clarissimi sancti Thome. Cuius scriptura sal cōdiens est doctrinā aliā qualēcunq; . Hanc qui sequitur nō ambulat in tenebris. a via veritatis nō deuiat. a sana doctrina nō errat. vitat laq; os. cōfundit deuios. instruit dubios. et in p̄hie et theologie splēdore veritates irrefragabiles elucidans amota p̄cussione fallaci stabili ceteris trāscuntib; pedē figit. Hūc ergo tractatus in tres p̄ncipales iudicauit ad vtilitatē studentū diuidendū. **P**rima pars p̄tinet ser̄ p̄nia preambula breuia q̄ sunt fundamēta introductoria ad sequētia declaranda. **S**ecūdo subsequunt declaratiōes dictorū et dictionū vocabulorū cōmuniū que ex philosophicis seu theologicis diuina eloquia tractatib; sepius sunt ad manū. **E**t q̄ horū pontif. declaratio vt possimus aliqua refulgentiā splēdoris cōspicere illi q̄ habitat in altissimis: luce inaccessibile. **N**ō quidē vt aq̄ilari et nudo intuitu sicut sol aspiciatur in rota. sed vt p̄ speculū in emigmate: iuxta sententiā apostolicā per visibilia ad eius inuisibilia p̄surgamus. **I**dcirco pars tertia in quodam generali determinat que et quō nomina deo et diuinis p̄ueniant. **I**n q̄ (q̄ est alpha et o: p̄ncipiū et finis) finē opis posui et mercedē. **U**ltimo autē vt sit facilis q̄sitorum inuentio cunctorū capitulorū tituli extrinsec⁹ ab opis substātia (vt theologorum moris est) debito ordine describuntur. **V**erū q̄ iuxta eloquiū b̄ti Gregorij: sacra scriptura alti et plani fluij tenet typum **I**n quo et agnus pediter et elephas nater. quedā sc̄ hoc modo p̄tractāda que rōne sue altitudinis sic trāscendūt: vt p̄t̄ in p̄ncipio vbi de trāscendētib; est tractatus: q̄ nō poterūt sic sicut subsequē

tia familiarit̄ declarari. **V**estra ergo p̄clarissima et reuerēda paternitas ex illustri p̄sapia oriūda: alta sapiētia: p̄clara sciētia: pudētia circūspecta: virtutum oīm arcem tenēs: hunc tractatū suscipiat. et si videat pandat volētib; legere in eodē. quē nō discendū sed corrigendū offero tanto patri. **U**ltra q̄ p̄posuerā hāc proemiale epistolā prorelaui. sc̄ charitas que nō nouit terminū hanc extendit: qua paratus sum vestris placit⁹ siue aliorū dominoꝝ in palatio audientiū semp̄ in his et alijs grata promptitudine famulari

ExPLICIT epistola proemialis p̄clarissimi doctoris Armādi diuini ordinis p̄dicatorum in tractatus oīm dicendorum.

Incipit tractatus primus de p̄ambulis: in q̄bus radicaliter continent̄ inferius tractanda.

Prologus

Utergo circa d̄scēda ordinatiū p̄cedatur: ad primū p̄ncipale huius tractatus accedēdū est. **H**oc autē est p̄mittere quasdā suppositiōes siue quedam p̄uia p̄ambula: que sunt ser̄. in q̄bus radicaliter continent̄ om̄ia q̄ inferius sunt dicenda. et habent cōsequēter p̄ ordinem vt patebit.

Quid sit complexū et incōplexū. et quō se habēt ad operatiōem intellectus. **C**apitulum I.

Primū p̄ambulū est de cōplexo et incōplexo quid sit et quō se habet ad operatiōem

Tractatus Primus

intellectus. z quid istis nominibus importat. **U**bi sciendum est qd fm **A**resto. in libro pdicamentoz. **E**o rñ que dicunt: quedā dicunt sine cōplexione. vt cū aliqua ps orōnis sola dicit vel due sine verbo cōplectēte. vt cū dico sortes soluz. vel currit solū. vel cū dico sic. pertrus bernardus. z sic de alijs: que singulariter z p̄cise accepta sunt ptes orōnis z nō orō. **Q**uedā dicunt cum cōplexiōe. vt cum sit orō ex noie z verbo. vt sortes currit: vel similis. **Q**ue dicuntur sine complexione vocantur termini z incōplexa. **Q**ue autē cum cōplexiōe dicuntur vocantur orōnes. p̄positiones enūciationes. z cōplexa. **E**t tam cōplexis q̄ incōplexis respōdet p̄ceptio intellectus. qz incōplexis respōdet p̄ceptio intellectus q̄ est fm primam opationem intellectus. s. simpliciu intelligentia. **C**ōplexis vero respōdet p̄ceptio intellectus fm secundam operatōem que est simplicium apphensoz cōpositio vel diuisio. vt fiat p̄positio p̄ affirmatōem in p̄positione. diuisio autē p̄ negatiōem. z hec patent tertio de anima.

Quōm p̄plexoz z incōplexoz cōceptōes reducunt z resolunt in p̄ceptōem entis: qd est p̄mū intelligibile **C**aplm. II.

Secundū p̄ambulū est. qd si cur in p̄ceptōibus intellectoz p̄plexis. s. in p̄positionibus z enūciationibus: oportet fieri reductiōem in aliqua cōplexa que sunt principia p̄ se intellectui nota: in que oia alia resolunt. vt p̄mo posteriorū dicit. aljs periret scia z esset p̄cessus in infinitū. **I**ta in conceptōibus incōplexis terminoz inuestigādo quid vnūquodqz est: oportet fieri reductiōem ad aliquid incōplexum qd p̄mo intellectus cōcipit: z ad quod

omnes p̄ceptōes alioz simplr dicitur terminoz finalit̄ resoluntur. **P**rimū autē principiu demonstrabiliuz z enūciabiliū ad quod oia alia resolunt fundatur sup esse. z est de quolibet esse vel non esse. **E**rgo mō p̄simili terminus incōplexus (ad cuius p̄ceptōem oēs p̄ceptiones incōplexoz resoluitur) est ens quod ab actu essendi sumit. **C**ū autē p̄ceptus cōplexozum resoluat in conceptum incōplexoz: necesse est qd oēs cōceptōes tam p̄plexoz q̄ incōplexoz resoluant finaliter in p̄ceptōem entis. **E**t ita dicit **A**uicē. in p̄n^o sue metaph.

Quō diuidit̄ ens in ens reale z ens rōnis. in substantiā z accēs. in ens fm se z in ens fm accidens. z quid sit vnūquodqz istoruz **C**aplm. III.

Tertium p̄ambulū est. qd ens ad qd oēs conceptōes aie resolunt diuidit̄ triplr. **N**az oē ens: vel est rōnis tm̄ qd est soluz in aīa z ab aīa: qd de se nihil est cir cūscripto oī actu intellectus. et hoc ens nihil dicit positue z subiectiue in aīa. sed obiectiue solū vt nūc suppono. **H**oc est ens reale. z hoc ē qd nō est ab aīa. sed p̄t esse in aīa et extra aīam. nec depēdet ab opatione intellectus p̄cise. qz est ens reale quod h̄ esse in rez natura: circūscripto oī actu intellectus. **E**t istud ens diuidit̄ in ens quod est ens habēs esse p̄ se. z hoc est suba. z in ens qd h̄ esse nō p̄ se subsistēs sed in alio. z hoc ē accēs: qd diuidit̄ in nouē pdicamēta accētium. **A**lio mō diuidit̄ ens in ens qd dicit̄ p̄ se: vt hō est aīal. et in ens qd dicit̄ fm accēs. vt hō est albus. **H**ec est eadē ista diuisio cū p̄ma. qz p̄ma diuisio entis in subaz z accēs attendit̄ fm qd aliqd ens in sua natura est suba vel accēs. **H**ec autem

De preambulis

scda diuisio entis in se z fm qd acci-
dens est attendit fm qd aliqd pdi-
catur p se vel p accns de aliquo. vñ
ista diuisione hoc totū (hō est aīal)
est ens p se. z hoc totū: hō est albus
est ens fm accns. Iste aut tres diui-
siones entis ponunt pmo metaph.
a pfo ca° de ente. Ad primū ergo
genus vel modū entis pñtēt omnes
scde intentōes. vt genus spēs z noīa
que designant noibus scde impo-
sitis apud grāmaticos. z scde inten-
tōis apud logicos. z de talibz pprie
est logica. Ad scdm aut modū en-
tis pñtēt oēs res q̄ fecant noibus
pme impo-
sitis: z in logica vocant
pme intentōes. Et de oibus talibz
entibz sunt oēs scie reales. vt de mo-
tu physica zc. Quantū aut ad terti-
am diuisionē de entibus p se dictis
sunt scie reales. Entia autē p accns
illo mō nō pñtēt ad sciam nec ar-
tem. vt ptz sexto metaphisice

Quo oēs cōceptōes oīm
entū (que resolunt in pcepti-
onē entis) addunt aliqd supra ens.
nō tñ ab ente diuersum. sed solū spe-
cialē modū essendi. **Cap. III.**

Quartū pambulū. qz oēs
pceptōes simplicū z icōple-
roz resolunt in ens fm Qui
cennā in pncipio sue metaph. o3 qz
oēs alie pceptōes intellectus accipi-
ant ex additōe ad ens. Enti aut nō
p̄t aliqd addi quasi exis extraneuz
a natura eius p modū quo dñā ad-
dit generi vel accns subiecto. qz q̄li-
bet res essentialr est ens. Un phūs
tertio metaph. pbat qz ens nō p̄t eē
genus. sed p tanto dicunt aliq̄ addi
sup ens inquantū expmūt aliquem
moduz ipsius entis in essendo. q nō
expmūt explicitē noie entis absolu-
te p̄siderati. Hoc aut p̄tingit duplr
Uno mō vt modus exp̄ssus sit mo-

bus p̄ns gñaliter oē ens: z significē-
tur noibus pme impōis z pueniat
oibz generibz entū z singuloz gñi-
bus ac singul genēz. Et talis mo-
dus eēndi expmūt q̄ncz noibus trā-
scēdentū. s. vno. bono. re. aliqd. ve-
ro. q̄ de oibz decē generibz dicunt. z
de singulis genēz: z de gñibus sin-
guloz: sicut z ens. Alio° vt modus
exp̄ssus sit aliqs modus spēalis en-
tis. Sūt em diuersi q̄dus entitatis
fm q̄s accipiunt diuersi mōi eēndi.
Et hic modus distinguit. qz est qdā
modus eēndi solū in aīa z fm aīaz
et hūc modū essendi hñt entia rōis.
et hūc modus eēndi nō distinguit. z
talīa entia impo-
tant noibus scde
impōis: vt noie gñis z spēi. Et est
qdā modus essendi realis in rez
natura circūscripto actu aīe: quem
modū eēndi hñt entia realia oīa. q̄
distinguit in decē gradus entitatis
in re extra. Et iuxta hos modos ac-
cipiunt diuersa rez gñā. s. decē pdi-
camēta: que sunt. suba. q̄ntitas zc. z
hec fecant noibus pme impōis z in-
tentōis. z de istis dicet inferius

Quo noīa tam pme impōis
q̄ scde aliq̄ conueniūt pluribz
generibz entū. aliqua vni generi so-
lum. aliqua vni speciei vnius gene-
ris solum. **Cap. V.**

Quintū pambulū ē. qz q̄uis
entia rōis nō distinguatur
fm diuersuz modū eēndi: di-
stinguunt tñ fm magis cōe z min-
cōe. qz quedā intentōes sunt cōes oī-
bus generibz decē. vt sunt gen° spēs
zc. que oī generi pueniūt. qz in oīm
gñe inueniunt. Quedā aut solū vni
gñi vel vni spēi in vno gñe. vt suppo-
sitū in gñe sube solū inuenit. psona
aut in genere substātie attribuitur
solū speciei substātie rōnalis. Si ta-
men vt quidam volūt psona sit nō

Tractatus Secundus

men scde impositōis. Quantū etiā ad noīa pīme impositōis qbus si / gnificat res extra aiā: ita est q q / dam pprie dicunt in vno gñe. sed sili / tudinarie inueniunt dici in alio. vt / nomē substātie dī pprie in gñe sub / stātie. sed p silitudinem dī in genere / qlitatis. Ita z color qlitas ē de sub / stantia albedinis. sicut aiā de suba / hoīs. Et qlitas pprie est in qlitatis / gñe qdam mō aut inuenit in genere / sube z qlibet alio inquantū oīs dī / tia p dīcat in quale subale. Queda / aut pueniūt generi sube sic q nullo / mō nec pprie nec silitudinarie inue / niunt in generibz accētium: vt hoc / nomē psona. z sic de alijs zc.

¶ Omne nomē fm grāma / ticos est pīme impositōis vel se / cūde. fm logicos est pīme intentōis / vel secūde. **Caplm. VI.**

¶ Tertū preambulū est. q fm / grāmaticos omne nomen est / pīme impositōis vel scde. et / fm logicos pīme intentōis vel scde. / et hoc realit idē est. licet voces sint / diuerse. Quid aut sit intētio. z qd / pīma z qd scda. z p psequēs qd noīe / pīme intentōis z scde importet: de / clarabit inferi? vbi de intentōe age / tur. Et hec sufficiāt de pambulis

Incipit tractat?
scōs de declaratōe difficiliū / dīctorū z dictionum in logica / philosophia z theologia

Prologus.

¶ Remissis sex suppositōibz / pīmis ad dicēda (qd erat / pīmū in hoc opere facien / dum) nunc accedendū est / ad secundū pncipale. videlicz ad de

claratōem vocabulorū z noīm que / cōiūs in vsu loquentium difficul / tem faciūt in theologica facultate. / Et pīmo de noībus pīme intentōis / siue impositōis. Scdo de noībus / scde impōis siue intentōis. Quan / tū aut ad noīa pīme intentōis pīmo / dicendū est de illis noībus q expri / munt modū entis generalr psequē / tem omē ens. z addūt hunc modū / siue exprimūt ad ens. Scdo de noī / bus qbus expmunt speciales modi / essendi. Quantū ad pīmū duo sunt / faciēda. qz pīmo ponēda est dīntia / significatio: z sufficiētia eorū noīm / dī psequētē omē ens. que dicūt / trāscendētia in gñali. Scdo descen / dendū erit ad qdlibet eorū in spēalt / vt dicat aliquid de quolibet

¶ De sufficiētia sex tranſcen / dētium: numerus et dīntia. et / qualiter se habeat ad inuicem. que / sunt. ens. res. vnum. aliqd. veruz. et / bonum. **Caplm. I.**

¶ Quantū ad pīmū sciendū est / q noīa que expmunt modū / entis psequētē generalr oē / ens. z addunt hunc modū exprimē / do ipm varie super ens: sunt quin / qz trāscendētia. z ens ad qd addūt / hunc modū est sextum trāscendens / Horum aut sufficiētia: significa / tione: silt z dīntiam ab inuicem po / nit sanct? Thomas in qstionibz de / veritate. q. i. ar. i. z cōster sumit hoc / mō. Hodus em expslius psequens / omē ens generalr duplr potest acci / pi. Vno modo fm q psequitur vni / quodqz in se. Alio modo fm q con / sequitur vni quodqz in ordine ad ali / ud. Si pīmo mō hoc est duplr. quia / talis expsio vel fit affirmatiue vel / negatiue. Nihil aut inuenit affirma / tiue dīctū absolute qd possit accipi

De transcendentibus

omni ente: nisi essentia eius secundum quam esse dicitur. sic ab hoc modo affirmatiue expressio imponitur hoc nomen res. quod in hoc differt ab ente secundum Augustinum. primo sue metaph. quod ens sumitur ab actu essendi. sed nomen rei exprimitur quod dicitur esse siue essentia entis. Negatio autem consequens o[mn]e ens absolute est indiuisio et hanc exprimit hoc nomen unum. nihil enim aliud est unum quam ens indiuisum. Si autem modus entis exprimat secundo modo secundum ordinem unius ad alterum. hoc est dupliciter. Uno modo secundum diuersitas. et tunc ad hoc imponitur hoc nomen aliquid: quasi aliud quod unum sicut ens dicitur unum in quantum est in se indiuisum: ita dicitur aliquid in quantum est ab alijs diuisum. Alio modo secundum uenientiam unius entis ad alterum et hoc quidem non potest esse nisi accipiat aliquid quod natura est conuenire cum omni ente. hoc autem est anima que est quodammodo (ut dicitur tertio de anima) o[mn]ia. In anima autem est vis cognoscitiua et appetitiua. Conuenientia ergo entis ad intellectum exprimit hoc nomen ueritas. et secundum hoc Isaac definit ueritatem dicens. Veritas est adequatio rei et intellectus. Conuenientia autem entis ad appetitum exprimit hoc nomen bonum. unum in principio Ethicorum. dicitur quod bonum est quod o[mn]ia appetunt. Concludendo ergo recolligitur quod sex sunt transcendentia. scilicet. Ens ad cuius conceptum o[mn]i resoluntur conceptus. quod differt ab o[mn]ibus alijs. quia ab actu sumitur essendi. Res ab essentia. Unum a sui indiuisione. Aliquid ab aliorum diuisione. Veritas a uenientia ad intellectum. Bonum a uenientia ad appetitum. Et sic habemus primum propositum quod fuerat declarandum.

De primo transcendente quod est ens. et specialiter quod diuiditur in actum et potentiam Caplm. II.

Secundo descendendum est ad dicendum aliquid de quolibet isto reu[er]se transcendentium in speciali.

Primo de ente quod est primum: in cuius conceptum o[mn]es alij resoluntur. Circa quod sciendum est quod propter diuisiones entis positas superius et modos quibus diuiditur. quod positi sunt in tertio p[ar]tibus lo vel tertia suppone[n]t principali p[ar]te ad dicenda: adhuc Aristoteles. v. metaph. ponit unam diuisionem entis: que est quod ens diuiditur in actum et potentiam. quod distinctio et acceptio entis est ratione sua. Et quod non est contra doctorum expl[icit]e cata in se et in suis membris difficultate affert. Et ideo hic videndum est quomodo hec diuisio et membra diuisionis habent intelligi. Circa quod ponendus est primo intellectus diuisionis. Secundo declaranda est diuisio secundum duplicem intellectum datum. Tertio dicendum erit aliquid de multiplicitate actus et potencie.

Quomodo diuisio entis in actum et potentiam intelligatur triplex. et quomodo ueniat entis Caplm. III.

Primum ad primum sciendum est quod diuisio entis in actum et potentiam triplex potest intelligi. Primo ut sit diuisio unius compositi in diuersa entia ut ens diceretur diuidi in rosam que est actu. et in rosam que non est actu sed in potentia in principijs rosarum. Et sic diuisio entis in actum et potentiam est diuisio in duo entia. quod unum est in actu et aliud in potentia. et hoc non videtur prope sonare diuisio. Secundo ut sit diuisio eiusdem entis in actum et potentiam. et hoc dupliciter. Primo ut dicatur ens diuidi in actum actualem: quod habet aliquam actualem existentiam ut rosa in uere. Et in potentiam quoniam habet esse in potentia in suis principijs. ut rosa in hieme. Secundo modo ut dicatur actus unius et eiusdem rei sua existentia actualis. et sic denotatur ab eo quod est in eo realiter actualiter. potentia autem dicatur ipsa possibilitas ad actualitatem quod habet quod respicitur agens et suum principium. et hoc propter

Tractatus Secundus

presenti si agēs sit causa in fieri et pferuās in esse: vt sol respectu lucis in aere. Vel p pterito si causa pcesserit et nō est causa pferuās in esse. vt domificator respectu domus. Et sic dicitur dupl'r talis potētia p denoiatiōem ab extrinseco. qz vel a potētia passiua vel actiua rei. Et quātū ad istos duos modos diuisionis pōt poni exēplū ueniēs vt rosa. qz possz diuidi rosa in actū et potētiā dupl'r. Pmō pōt diuidi rosa in actū et potētiā sic qz ipsa qnqz existit actual'r in rerū natura. vt cū est actual' in uere. et sic dicitur in actu. Qnqz aut solū in potētia: qz sez nō est in rerū natura vt in hieme. sed est p tute in suis pncipijs vl suis causis. Et hec diuisio rose rñdet pme diuisioni entis. et talis diuisio rose vel entis in actuz et potētiā nō est diuisio vnius et eiusdē rei in actu exñtis. sed est diuisio eiusdē rei exñtis aliqñ in actu et aliqñ in potētia. Alio mō pōt diuidi vt accipiat act' ipamet actual' exñtia. potētia aut accipiat ipamet possibilitas vel prās qua ipsa actu exñtis est possibilis ad effendū respectu sui cōseruatiui: vel fuit possibilis ad eēndū respē sui pncipiū pductiui. et sic est denoiatio ab extrinseco et ab eo qd in rosa nō existit. sed in pncipio suo actiua vel passiuo. et sic actus et potētia respiciūt rosaz eandē numero actual'r exñtem. et hec diuisio rñdet sede diuisioni entis postea: et hec diuisio est eiusdē rei actual'r exñtis

Quō diuisio entis in actū et potētiā est diuisio realis. et quō rōnis. et quō in diuersas res. et quō modo nō. et quō modo dicitur possibile.

Capitulū. III.

Nis suppositis sciendū est. qz pimus modus diuisionis entis in actū et potētiā qñ sit

plura entia et vñū est actu. alterū in potētia: nō videt multū ppius nec hz difficultatē. et ideo dimitat ad pñs. sed diuisio entis eiusdē in actū et potētiā difficultatē hz quantuz ad vtrūqz modū. Et iō de vtrōqz dicendū est: et maxime qñ i vtrōqz mō diuisio entis in actū et potētiā est realis. Ad quod ostendendū pmo oportz pmittere quō est triplex possibile sumptū a triplici potētia

Quō possibile dicitur fm potētiā actiua et passiuam et nō repugnātiā terminozum.

Quātū igit ad hoc sciendū pmo. qz aliqd dicitur possibile ab aliqua potētia. et ideo sicut loqmur de aliquo possibile: ita loq possum de potētia. Et ergo sit deductio clarior vtrāqz coniungēdo. Scienduz qz aliqd dicitur possibile vel impossibile tripl'r. Vno mō fm potētiā actiua sicut hōi est possibile ambulare fm potētiā gressiua: volare aut impofibile. Habet em hō in se naturalit potētiā actiua ad ambulandū. nō aut ad volandū. Scdo mō dicitur aliqd possibile vel impossibile fm potētiā passiuā. sicut corpi celesti est possibile moueri circulariter: corru pi aut impossibile. Est em in celo potētia passiuā ad vbi siue ad locū: nō aut ad corru pi. qz nō est cōpositū ex cōtrarijs. Tertio mō dicitur aliqd possibile vel impossibile nō fm aliquam potētiā actiua vel passiuā habendo respectū ad ens fm se et absolutē. Et hoc modo in logicis dicitur possibile aliquid enūciabile cuius termini nullam habet repugnantiam. vt possibile ē qz fortes currat. Impossibile vero dicitur illud cuius termini hnt repugnantia. vt cum hō manēs hō mo sit asinus. et istud possibile dicitur possibile p coherentia terminozum vel nō repugnantia terminozum.

De transcendētibz

et est respectu cuiuscūq; factibilis a
quacūq; potētia. Impossibile autē
vocat per repugnantia vel nō cohe
rentia terminoz. z est respectu ptra
dictioz. Et sic pz q; triplex est po
tētia. scz actiua q; est agētis. z passi
ua q; est patiētis. z p coherentia vel
nō repugnantia terminoz que ppi
us dicitur possibilitas. z hoc est respec
tu vtriusq; potētie tam actiue q; passiuę.
Et ab hac triplici potētia
sumit possibile triplex. possibile fm
potētia actiua. z possibile fm po
tētia passiuā. z possibile fm cohe
rentia vel nō terminoz repugnantia

Quō diuisio entis in actū
et potētiā est realis z in res
diuersas.

Capit. V.

Hęc diuisioe pmissa scdo sci
endū est. q; diuisio entis re
spectu vnius z eiusdē entis
in actum z potētia. q; scz ens d; in
actu ab actuali existētia. ens autē in
potētia quia solū est in potētia et in
causis suis: potest triplr accipi fm
triplicē modū potētie noiare. Si
em loquamur de actu respectu po
tētie actiue z respectu sui pncipij. p
ductiuū: sic dico q; diuisio entis in
actu z potētia est realis: z duoz
realium realis differentū. q; actiue
nullus actus nec aliqua res pducti
ua est suiipius. z sic rosa realiter dif
fert a potētia sua actiua. pductiua.
Si autē loquamur de potētia passi
ua qua actus d; possibilis: sic dicen
dū est q; etiam potētia passiuā que
est ad aliquē actum. z actus ad quē
est dicunt realiter differre. quia im
possibile est idem fm idem formaliter
simul esse in potētia z in actu. et
iterū: quia nihil stat cum opposito
suo formaliter simul. sed potētia ad
actum stat formaliter simul cū op
posito actus. sicut potētia ad albe

dinem stat cū nigredine actuali. z
hoc modo actualis existētia rose in
vere differt realiter ab existētia po
tētie passiuę que existit in humore
terre in hieme. Si autē accipiat po
tētia tertio modo. scz p non repu
gnantia vel pro coherentia termino
rum qd idem est. sic talis possibili
tas nō dicit nisi exclusionē impossi
bilitatis. que circūscripta potētia
actiua vel passiuā nō est aliqua res
in rerum natura. Et sic accipiēdo
diuisioē entis in actum z potētia
tam ab hac possibilitate dictā nō est
diuisio duozū diuersozum realiter.
nec est diuisio realis. Verū est autē
q; quelibet aliaz potētiāz. scz acti
ua z passiuā includit possibilitatez
nō repugnantie terminozū. Et ideo
cū realiter nihil sit aliud diuersum
ab illis vt est in illis z ad illa redu
citur: tunc iudicandū est de ea sicut d;
alijs duabus potētijs. scz actiua z
passiuā. Si autē accipiat diuisio en
tis tertio mō. f. q; intelligat diuidi
ens in actū z potētia: sic q; eadem
res actu existēs diuidatur in actum
rōne sue existētie p denominatōem
intrinsicā. z in potētiā rōne possi
bilitatis quam habet ad essendum
respectu sui pncipij productiuū z cō
seruatiuū simul quale. pductiuū est
sol respectu lucis in aere. vel respectū
pncipij productiuū q;uis nō pserua
riui sicut est faber respectu cultelli.
Primū em. pductiuū est causa in fie
ri z pseruans in esse sicut sol. Secū
dum autē. pductiuū solū in fieri cau
sa est: sicut faber. Sic dicendū est q;
talis diuisio non est in diuersas res
sed eiusdē rei a seipā. put pseruatur
diuersimode. quia prout accipit fm
illud qd est quantū ad actualē ext
stentia suā. ppiāz sumitur actualis
tas eius. Quantū autē ad potētia
eius actiuā vel passiuā que est

Tractatus Secundus

vel causans actu et cōseruans: sicut sol lucē in aere. vel causans z nō cōseruans: sicut faber cultellū. sumit p extrinsecā denoiatiōe potēcialitas vel p tpe quo causans erat z conseruat. vel p tpe quo causauit. Igitur hec diuisio est vni⁹ z eiusdē entis realis sed est diuisio rōnis z non realis. z nō est diuisio in diuersas res. **Prima** igitur diuisio scz oīm triū puenit oībus entibz. qz quedā sunt in actu et alia in potētia. **Secūda** puenit omnibz entibz posito qz mūdus sit creatus ex tpe. **Sed** si mūdus fuisset ab eterno: z oēs res ab eterno fuissent eaz genera qz spēs qz indiuidua: illa diuisio locū nō haberet. qz in illa diuisiōe in eadē duratiōe potētia pcedit actū. **Tertia** autē diuisio entis cōuenit oī creature z omni enti creato. etiā si creature fuissent ab eterno. qz et si nō habuissent pncipiū duratiōnis: habuissent tū pncipiū causalitatis respectu cuius atredidit potēcialitas tertio mō sumpta. **Ex** quo patz qz pma diuisio oīm triū est realis z diuersoz realis. **Secūda** est realis z diuersas res tertio mō qz potētia a qua sumit potēcialitas siue actiua siue passiua est diuersa ab eo. s3 hoc nō est ponere in eodē ente diuersas res. quaz vna sit actualis existētia rei a qua sumat actualitas ei⁹. alia sit potēcialitas eius in ea existens qz sit alia potētia actiua vel passiua. **Tertia** autē diuisio est nō in diuersas res s3 ē eiusdē rei vere z real. ipa autē diuisio ē fm rōem z nō fm rem.

De multiplici acceptōe horū noīm actus z potētia: z eoz significatiōe **Capitulū. VI.**

Tertio dicendū est de istozū z noīm multiplicitate. scz actus et potētie. z pmo de actu. scz cūdo de potētia. **Quantū** ad actus

dicēda sunt duo. **Primū** est vñ sumptū est nomē actus. z ad q̄ postea ē translātū. **Secūdo** quō intelligit illa communis distinctio q̄ est duplex actus. scz p̄mus z secūdus.

Unde habuit originē hoc nomē actus. z ad q̄ est scdario extēsum.

Quantū ad primū vñ sumptū est hoc nomē actus p3 p̄ p̄m itz. metaph. **Quia** em̄ rebz noia ipominus qz eas cognoscimus. z iō vices s3 signa pceptū. vt d3 pmo **Per** riber. **Cū** int oēs actus motus sit nobis notior z magis sensu pceptibilis. ideo motui fuit nomē actus i positū pmo vt motus actus dicetur. **Quapropter**. iij. p̄physi. motus de finit p̄ actū. z d3 qz sit actus entis in potētia. **Quā** autē nō entia sensu p̄cipi nō p̄nt. ideo non entibz nullo mō attribuit motus. licet eis alia attri buant. **Dicimus** em̄ nō entia esse intelligibilia z actu intelligunt. vt rosa in hieme actu nō eris. **Sed** non dicimus ea esse mobilia vt actu mota. vel qz actu moueant. qz propter cū nomē actus impositū sit motui ad ipm pmo scandū. qz est nobis magis cognoscibilis rōne sue claritatē quā sensu p̄cipim⁹. **Idcirco** tractū est nomē actus ad significandū illd qd h3 motū transcendētē oēm actu alitatē z entitatē creatam. **Et** sic d3 deus act⁹ nō qualiscūqz sed p̄mus. qz est causa oīs alteri⁹ actus. **Et** itū tractū est nomē actus ad oē illd qd dat esse actu alicui rei. **Et** qz forma oīs tam substantialis q̄ dat esse rei substantiale z simplr. qz accēntialis q̄ dat esse accēntale z fm qd. vt albedo dat aliquā actualitatē. **Idcirco** oīs forma substantialis d3 actus: z omē accēns de genere nouē p̄dicamētōzū accēntium cū sit forma accēntialis d3 actus. **Hec** est autē dīntia inter deū (q̄ d3 actus p̄mus) z alias formas

De transcendētibz

substantialē & accidentales que etiam acc^o dicunt. qz deus dicitur actus primus et purus non habens in se aliquā possibilitatē. Secus est de illis de quibus dictū est in priori capitulo: respectu quō accēdit diuisio entis in actū et potētiam. nec tamen nego in deo esse potētiam actiua. sed solum possibilitatē passiuā per cuius potētiam dicitur actus purus. In omni autē forma dicitur esse actus tamen substantialis quā accidentalis est aliquid possibilitas. ut patet per predictis in capitulo precedente. Quapropter nulla dicitur actus purus sed alique potest dicitur actus primus respectu actiui sequentiū. ut in capitulo immediate sequente patebit. Et quo patet vñ ortū habuit nomen actus. et ad quod postea est tractū. et quō conuenit deo quod est forma omnium exemplaris non existens in alio. et quō uenit alijs formis quod sunt in subiecto: esse dantes vel substantialē vel accidentale.

¶ Quō hz intelligi illa cōis diuisio quod dicitur quod est quod dicitur actus primus. quidā scōs **Capitulum VII.**

¶ Secūdo videndū est quō de hz intelligi illa cōis diuisio qua dicitur quod est actus primus et scōs. Ad quod dicendū est quod triplex potest intelligi actus primus et scōs. Uno modo ut quod deo uenit esse primus ens et esse actiui primū. ut immediate dictū est. Omnis autē res creata tali ordine est ens secundariū. et quod quibusdā rebus conuenit nomen actus: possit intelligi diuisio actus primi et scōs. ut deus quod est actus primus increatus et purus dicitur. refertur actus primus. actus autē creatus dicitur actus scōs. Alio modo posset intelligi actus primus et actus scōs secundum successione actiui: ut actus precedente dicitur actus primus. et actus sequens scōs in eadē specie vel in eodē genere. et sic non solum possit poni diuisio actus primi et scōs. sed etiā tertij vel al-

terius secundum additionem actiui. Et illo modo Aristoteles. iij. de anima ponit triplicem operationem intellectus. Primā quod est intelligentia simpliciter quod dicitur. ut cum apprehendit quod natura lapidis. Secūdam quod est apprehensio per oppositionem vel diuisio. ut cum dicitur quod lapis est subiectus ad oppositionem: et hec est affirmatio. vel quod lapis non est homo quantum ad diuisioem: et hec est negatio. Tertiā quod est discursus a magis notis ad minus nota. quod fit in discursu syllogistico rationis. Et cum quilibet talium operationum sit quidā actus intellectus: posset dici quod prima operatio esset primus actus intellectus. et scōs scōs. et tertia tertius. et sicut hic ita et in alijs. Istis tamen duobus modis non est cōis acceptio istius distinctiois quā dicimus quod actus est duplex. scilicet primus et scōs quā ponit Aristoteles in principio scōs de anima. Est ergo intellectus iste philosophi et cōiter loquentiū de actu primo et scōs quod cum (ut dictū est) omnis forma tamen substantialis quā accidentalis sit quidā actus in omni re in qua est. Cum omnis actualitas sit forma: ipsa forma potest dici et dicitur actus primus. et secundum hoc aliquid dicitur esse in actu primo. Sed quod vnaqueque res sicut se habet ad esse ita se habet ad operari: idcirco sicut forma est principium essendi: ita et principium operandi. omnis enim operatio est a forma. Cum autē operatio sit quoddam accūs ut predictū est. ipsum autē accūs quidā actus est: ipsa operatio dicitur primus actus in quantum est forma accidentalis. et dicitur actus scōs in quantum procedit et est a forma quod est principium actiōis et quod dicitur actus primus. Sicut ergo operatio dicitur actus scōs que a forma egreditur. ita per operationem actualiter existentem in operante vel ab operante dicitur aliquid in actu scōs. Sicut patet quod scia est quedā forma accidentalis de prima specie quantitatatis. et hec dicitur actus primus. et eā habens dicitur in actu primo per eā.

B i

Tractatus Secundus

Sed considerare actu est operatio que egreditur a scia modo quo actus elicitur mediante habitu scie. et ideo dicitur actus secundus et habes actuali considerationem de presentibus et sciam dicitur esse in actu secundo. Et sic patet quid est actus primus quia ipsa forma. et secundus quia ipsa operatio.

De hoc nomine potentia unde traxit originem. et ad que secunda ratio est extensa. et quomodo est triplex potentia **Capitulum VIII.**

Secundo dicendum est de potentia. et primo in hoc nomine potentia traxit originem. et ad que postea est extensa. Secundo de illis quibus inuenitur nomen potentie. Quantum ergo ad primum in hoc nomine potentie traxit originem. et ad que extenditur postea sciendum est quod secundum Avicennam nomen potentie fuit primum inuentum ad sciendum preteritatem hominum. prout dicimus aliquos magnos potentes esse. Ex hoc autem translatum est ex quadam proportionem et similitudine ad res naturales. quod sic patet. Dicitur enim inter homines esse potens quod facit quod vult. vel potest facere quod vult de alijs sine impedimento. et sic secundum hoc translatum est nomen potentie ad omne principium actionis in naturalibus. ut potentia dicatur tam in hominibus ubi ab eorum potestate primum eius nomen impositum est. quam in rebus naturalibus que sunt principium actionis ad que translatum est. secundum quod quilibet horum plus agere potest et minus pati. Secundum enim quod plus in pediri potest secundum hoc plus minuitur de potentia eius. Impedit autem potentia alicuius agentis vel naturalis vel voluntarij in quantum potest pati ab aliquo. Unde de ratione potentie est quantum ad primum sui impositionem esse principium actionis et non posse pati. Unde illud quod non potest pati: dato quod nihil possit agere: potest dici. sicut ferri quod habet potentiam

ut non secedat vel dividatur. Sed ex alia consideratione. scilicet quod omni actionem agentis in aliquid recipi que actio est agentis: prout nomen potentie extensum est ad hoc ut recipiens actionem agentis habeat non in se potentie et potentiam habere dicatur. que potentia vocatur passiva. Sicut enim illa que in agere est actionis principium potentia activa vocatur. ita illa que est recipiens principium passiva vocatur. Ex quibus colligitur quod est duplex potentia. una que dicitur activa. alia que dicitur passiva. Et quia in omni potentia activa vel passiva attenditur ut possibile non repugnet potentie. Idcirco ponitur. v. metaph. tertia potentia que vocatur potentia coherente terminorum vel non repugnancia terminorum. Et quia ista fundatur super duas primas et videtur magis logice accipi quam realiter ab eis distincta. idcirco illa dimissa (quia per alias duas importatur) solam de alijs duabus in speciali presequendum est. Potentia enim coherente vel non repugnancia terminorum dicitur respectu omnium que dictione aliqua non includuntur. que sunt possibilis vel per potentiam activam vel passivam: ut quod ex ligno fiat lanx vel domus: est in ligno potentia sed non repugnancia terminorum. et per oppositum quicquid dictionem includit est impossibile: oppositum istius potentie. scilicet quod lignum manens lignum fiat lapis vel vitulum. unde ne hoc est possibile per divinam virtutem. licet sit possibile divine virtuti ex ligno subito facere vitulum. lignum tamen natura non manet.

Declaratio eorum que tangunt activam potentiam vel passivam **Capitulum IX.**

Secundo dicendum est de quibus istarum potentiarum. scilicet activa et passiva. et primo de activa. scilicet de passiva. Quantum autem ad activam potentiam dicenda sunt duo. Primo enim declaranda est ista distinctio de potest

De transcendētibz

ria que ponit in deo. s. de potētia ordinata z absoluta. Scđo declaranda est alia de potētijs in hoīe. q. que dā sunt naturales. qđam rōnales

Quō intelligi d3 q. in deo ē duplex potētia. ordinata. z absoluta. z que sit istarum quelibet.

Quantū ad primū quō intelligitur illa distinctio de potētia absoluta z ordinata in deo. Scien- dū q. potētia dei absoluta d3 posse suū vel pās sua absolute z considerata sine respectu habito ad aliqd attributū diuinū. z hac potētia pōt absolute qđquid habet rōnem factibilitatis. z illud qđ non pōt facere dicitur impossibile: nō ppter defectuz diuine potētie. sed ppter defectū rei factibilis q. nō ē capax. sicut magister in theologia de potētia absoluta pōt docere theologia. sed q. nō pōt docere asinū nō est defectus potētie in mgo. sed est defectus asini q. nō est capax doctrine. Potētia autē ordinata d3 potētia dei ordinata ad aliqd attributū vel iusticiā vel sapientiā vel clementiā z hmoi. Et sic deus pōt aliqd de potētia absoluta qđ nō pōt de potētia ordinata. Et verbi grā: de potētia absoluta deus pōt omnes q. sunt in paradiso in infernū ponere. z de inferno omnes q. ibi sūt in paradysum ducere. sed p considerato ordine sue iusticie q. apparet hoc nō pōt. Itē de potētia absoluta possēt peccatori pōtito reuertēti veniā negare. sed p considerata sua misericōdia hoc nō potest. z sic de alijs. Et iā ponit exemplū quantū ad vtrāq. potētiā in humanis. qz rex possēt duos pauperes (quoz vnus eēt innocēs: ali- fur) de potētia absoluta suspendere sed de potētia ordinata nō nisi furē

Quō intelligit q. alie sunt potētie naturales. alie rōnales

et haz alie rōnales p essentia. alie p participatōem

Quantū ad scđm pmo dōm. **Q**uest quō intelligit ista distinctio. q. potētiāz aīe qđaz sūt naturales que sunt determinate ad vnū. alie sūt rōnales z valēt ad opposita. Scđo videndū est quō ille potētie sic distincte sūt determinate. que dā ad vnū. alie autē valēt ad opposita. **Q**uantū ad pmo sciendū pmo q. naturale pōt sumi dupl. Vno mō q. dicat naturale illud qđ inest hoī a pncipijs naturalibz. z sic oēs potētie q. sunt in hoīe sūt naturales: rā rōnales q. alie. z sic vna nō distinguitur ā aliā. Alio mō d3 naturale qđ sequitur modū cōem nature. **H**oc autē cōis nature est eē determinatū ad vnū. sicut lapis h3 determinatū motū. s. ferri deorsuz. z sic qz in hoīe sunt qđam potētie determinate ad vnū. alie autē nō determinate. tō ponit distinctio. q. qđam sunt potētie naturales. z iste sūt determinate ad vnū. z sunt omnes pinentes ad partem vegetatiuā z sensitiuā. z omnes que nō sunt nate obedire rōni. Ille autē que nō sunt determinate ad vnū dicunt rōnales. vt p essentia z vel p participatōem. **R**ationale autē sic distinguit (ex quo scđo ponenda est distinctio potētiarum rationaliuz) qz quedā sunt rōnales p essentia. que dam p participatōem. **D**icit autē rōnale p essentia ipse intellectus vel rō que idē sunt. **S**ed rōnale p participatōem est appetitus. q. distinguit in appetitū intellectiuū (qui dicit volūtas q. dicit rōnalis p participatōem qz sequit ratiōem. qđ em rō iudicat eligendū: hoc volūtas eligit z accipiat) et in appetitū sensitiuū. **D**icit autē appetitus sensitiuus rōnalis p participatōem. quia est apertus natus regulari p rationem. z quia ap

Tractatus Secundus

petitus sensitivus distinguit in irascibile et concupiscibile. **I**tem etiam irascibilis quod concupiscibilis dicuntur rationales per principationem. **T**amen notandum est quod doctores voluntatem aliquam vocant rationalem per essentiam, aliquam per principationem: in quantum tamen non est habitus. **Q**uia hoc est respectu diversorum. **D**icitur enim voluntas rationalis per essentiam in quantum preparat ad appetitum sensitivum non quod ipsa sit ratio essentialiter, sed quod est in parte intellectiva et rationali: hoc modo est appetitus sensitivus: sed est in parte sensitiva. **D**icitur autem voluntas rationalis per principationem in preparatione ad intellectum vel rationem, quod scilicet non est essentialiter ratio, sed principat aliquid cum ratione, scilicet partem superioris anime quantum ad subiectum. **I**tem etiam quod sequitur actum rationis. **U**terius notandum est quod potentie sensitive que dicuntur rationales per principationem dupliciter possunt considerari. **U**no modo putantur operantur instinctu nature, et sic ordinantur ad unum sicut natura, et sic sunt determinate ad unum, et isto modo dicuntur naturales et non rationales per principationem, nec sic sunt in eis aliquid habitus. **A**lio modo possunt considerari secundum quod operantur ex imperio rationis et ei subiacent, et sic possunt ad diversa ordinari et non sunt determinate ad unum, et sic dicuntur rationales per principationem, et ponuntur sic habitus in istis potentibus.

Quomodo intelligitur quod potentie naturales sunt determinate ad unum, et potentie rationales valent ad opposita. **C**apitulum XI.

Nunc videndum est secundo quomodo illud intelligitur quod potentie naturales sunt determinate ad unum, et potentie rationales valent ad oppositum. **E**t dicitur quod potentie naturales dicuntur determinate ad unum in quantum naturales sunt, quod non habent facultatem ex se ad oppositum, sicut potest

tia calidi non potest ad oppositum per se, sed refrigerat, nec ad oppositum quod non calefaciat cessante impedimento, et ideo est ad unum determinata. **S**imiliter potentia gravis ad motum sic est determinata quod non potest ad oppositum contrarie scilicet ut moveatur sursum, nec potest ad oppositum contradictione ut non moveatur deorsum cessante impedimento. **P**otentie autem rationales maxime intellectus et voluntas: quod modo predicto dicuntur rationales per essentiam non sunt sic determinate ad unum quoniam possunt in oppositum: in his dicitur quod aliter non incedit a natura. **P**otest ergo intellectus ad oppositum quantum ad exercitium actus, quod intellectus potest considerare vel non considerare, lapis autem non potest non descendere cessante impedimento. **P**otest etiam intellectus in oppositum quantum ad determinationem actus, quod potest considerare de albedine vel de nigredine, lapis autem non potest moveri sursum, deorsum sinistrosus, sed solum deorsus. **E**t ita potentia rationalis valet ad oppositum et contradictione, quod potest agere et non agere, et habitus et in habitus, sed non potest in contradictione, quod si intelligit ens non potest intelligere non ens, nec potest intelligere falsum quod secundum Augustinum non est intelligibile, quod quis posset intelligere verum. **P**otest autem in opposita habitus, quod potest intelligere albedinem et nigredinem et habitus, quod per philosophum in fine perit, si oppones contrarios non sunt habitus, tamen contradictionum sunt habitus. **P**otentie autem rationales per principationem possunt quidem in opposita non simpliciter et ex natura sua, imo sic sunt determinate ad unum ut prius dictum est. **S**ed possunt in opposita in quantum principant rationem secundum quod moventur a ratione ut sibi obediunt. **U**terque autem potentie rationales sunt active realiter vel mere passive vel active et passive simul, vel active grammaticaliter solum et passive realiter infra dicitur ubi agitur de predicamento

De transcendētibns

actōis. nō tñ expresse v' ad plus me
determino. Que autē restāt dicēda
de potētis aīe patebūt infra cū age
tur de secūda specie qualitaris

Quor modis dicūt poten
tia passiua. z qd est potētia na
tural' z obediētialis **Cap. XII.**

Secūdo videndū est de potē
tia passiua. z pmo ponenda
est distinctio de potētia na
turali z obediētiali. Secdo dicēdū
est qd est educi de potētia vtracq' v'
induci formā in vtracq' potentiam.

Quantū ad pmo dicendū est q
duplex est potētia passiua. qdam na
turalis. qdam obediētialis. Poten
tia autē naturalis dicitur que p' reduci p
agens naturale in actū. z hec est du
plex. Quia est qdā potētia passiua
respectu sui accētis. s. respectu act'
accētalis. z sic in qlibet subiecto est
potētia passiua respectu sui accētis
qz accētis causat a causa naturali vel
agēte naturali. z sic cignus est in po
tētia respectu albedinis. Alia ē po
tētia passiua natural' respectu act'
substantialis. z talis passiua ponit
in materia pma respectu forme sub
stantialis. Potētia autē obediētia
lis est duplex. Primo em ipse res na
te sunt obedire actōi diuine in fieri
qecquid est factibile de eis p diuinā
virtutē. z ideo talis potētia passiua
dicitur obediētialis. qz reducit ad actus
p agens nō naturale. sed p agēs sup
naturale qd est deus. cui in his que
sunt sup naturā res naturales nate
sūt obedire. Secdo etiā ipse res nate
sunt obedire artifici. z si nō sic vt di
uine actōi. tñ aliq' mō vt fiat de eis
p artē qd artifex fm rōem rectā z re
gulam artis intēdit. z iō etiā talis
potētia passiua (que p agēs artifici
ale inducit in actū respectu rez na
turaliū) p' dicit obediētialis. z sic in

trunco est duplex potētia passiua.
Una obediētialis respectu dei vt ex
eo subito fiat vitul'. Alia et' obedi
ētialis respectu artificis: vt p artē
ex eo fiat lectus. Est vltērius in
telligēdū q potētia passiua alio mō
distinguit aliter. Est em quedā po
tētia passiua iuncta actui. z sic ma
teria corpis humani est potētia cō
iuncta actui qd diu aīa est in corpe. z
corpus est in potētia passiua accētā
li iuncta actui cū est actu albedo ē
eo. Alia est potētia remota ab actu
aliqui maiori distātia: aliqui minor.
vt embrio est in potētia remota ab
actu aīe rōnalis qd diu manet sub
forma vegetatiua vel sensitiua tm.
et paries ad albedinē aīe dealbet.

Quid est educi vel induci
respectu potētie passiue. z q for
me educant de potentia naturali. z
q de potētia obediētiali. z qb cōue
nit induci v' educi **Ca. XIII.**

Quia vero de potentia passi
ua forme educunt vel in eas
inducunt: iuxta hoc facilius
p' patere scdm. s. quid est educi for
mā de potētia materie. z q dicuntur
educi v' induci. Educit em formam
de potētia materie nihil aliud est q
formā depēdere fm esse z fieri ab ip
sa materia. Inducit autē formā in po
tentia materie nihil aliud est qz for
mā depēdere ab ipa materia fm fie
ri. licet nō dependeat fm esse. **Or** q
p' q oēs forme naturales infra aīe
mā rōnalem depēdent ab ipa mate
ria fm suū esse z fm suū fieri. qz nec
extra materiā esse pnt nec extra ma
teriā fūit: loquēdo large de fieri. **Ad**
circo oēs forme subales infra aīam
rōnalem dicunt' educi de potētia ma
terie naturali z nō induci. **Sic** qz
oēs forme accētiales depēdēt qntuz
ad esse z fieri a potētia ipsius subie
cti

Tractatus

Secundus

eti: loquēdo de formis accēntali bus naturalibz oēs dicunt educi de potētia naturalī ipsi⁹ subiecti. **P**rīmo mō quantū ad formas subales naturales educit forma ignis de materia ligni. **S**ecūdo quantū ad formas accēntales educit lux de potētia aeris. **Q**uia autē aīa rōnalis nō depēdet fm esse suū a materia. licet omni ni cursu depēdeat fm fieri. qz extra corpus nō creat. ideo dī aīa rōnalis induci z nō educi. **Q**uia vero grā z alie p̄tutes infuse nō sunt p potētiā agentis naturalis. sed p illius potētiā cui nata sunt oīa obedire. **I**dem ergo grā z p̄tutes infuse nō dicuntur educi de potētia naturalī. sed soluz de potētia obediēciali. s; respēctū potētie naturalī p̄nt dici induci. **Q**uia vero depēdent fm esse z fieri a materia z subiecto. id est ab aīa. **I**dem ergo respectu obediēcialis potētie nullo mō dicuntur induci. sed solū educi. **E**t sicut est de formis artificialiū. qz tales forme dicuntur educi de potētia obediēciali. sed respectu potētie naturalis dicuntur induci. **E**t sic p̄t qd est educi de potētia materie z induci. z quid est educi de potētia naturalī z obediēciali. z qbus tam hoc q̄ illud conueniat.

De secundo trāscendente qd est res. qbus: et quō conuenit diuersis **Cap. XIII.**

Tercio de primo trāscendere qd est ens. nūc agendū est de secūdo quod est res. de q̄ bīz/ni expeditōe nō dico nisi vnū. s. quō res dī dupl̄r fm q̄ diuersimode de diuersis dī. **D**icit em̄ res fm grammaticos a ratus ta. tū. z qz ratū est idēz qd firmū. ideo res dī de entibz que hnt firmā entitatē: que sūt entia realia sicut lapis. **A**lio mō dī res a reoz reris. z qz reoz hoc p̄bū impoz/

tar actū intellectus z rōnis. id est etiam res dī de entibz q̄ non hnt firmū eē reale. sed solū hnt esse rōnis sicut se cūde intentōes. **E**t sic p̄t qz res qd est trāscendēs dicitur de entibz reali bus. put dī a ratus ta cum. z de entibz rōnis put dicitur a reoz reris

De vno qd est p̄ncipiū numeri: quō cū ente p̄uertitur: et quō differt. **Capitulu. XV.**

Quoniam cōis est distinctio q̄ vnū est duplex. s. qd est p̄ncipiū numeri. z qd p̄uertit cū ente. **I**deo vdm est p̄mo quō dicitur. **C**irca qd sciendū est. qz forma dat esse rei. z dando sibi eē dat etiā sibi esse indiuisū. z qz forma est vna: dat etiā sibi esse distinctū ab alio: ita qz hec tria sunt a forma subali p̄ ordi/ nē. s. esse. z esse indiuisū in se. z esse distinctū ab alio. **E**t istis em̄ seq̄tur quartū. qd em̄ indiuisum est in se z ab alijs distinctū: seq̄tur qz habeat eē determinatū ita qz terminetur fm terminos eēntie. **E**t qn̄ forma subalis est forma materialis si/ cut sunt oēs corporee formę: tal dat esse determinatū nō solū fm termi/ nos eēntie. s; etiā fm terminos q̄ntitatis. z fm diuersitatē formarū seq̄tur etiā diuersitas in terminis q̄ntitatis. **V**idemus em̄ z tradūt p̄bī qz forma terre adueniēs pugillo materie vt imaginari valem⁹ extendit eā fm simplū. **A**dueniēs autē eidem pugillo forma aque excēdit eā in decuplū. **F**orma autē aeris eidē pugillo adueniens excēdit fm centuplū. **F**orma autē ignis fm millesimū. qz quelibet requirit rariōzē materiā. **E**t idcirco diuersis terminis q̄ntitatis quelibz forma terminat eā. z hoc p̄p̄rium est forme materialī. qz forma spūalis solū terminat fm terminos eēntie z nō fm terminos q̄ntitatis.

De transcendentibus

Ergo fm q forma dat eē rei termi
nati fm terminos eēntie: dat ei esse
vni qd est vni de transcendentibus. fm
aut q dat ei esse terminatū p termi
nos qntitatis: dat ei esse vni qd est
pncipiū numeri. **Q**uā q p3 q ois res
a forma h3 q sit aliqd vniuz. qd qui
de vni importat sui indiuisiōē. **E**t
istud vni est duplex. Quia est vni
fm terminatōem essētie. z illud cō
uertit cum ente. Aliud est vniuz fm
terminatōem qntitatis. **E**t q eadē
qntitate terminatū d3 p3inuū. ideo
tale vni dicit indiuisiōem in p3i
uoz. z qz diuisiō cōtinuū causat nu
merū. ideo tale vni d3 pncipiū nu
meri. **Q**uā q facili ter p3 d3ntia inter
ista. q est duplex. Prima est q vniuz
qd cū ente puerit inuenit in oī gñe
sed vni qd est pncipiū numeri nō ni
si in gñe quantitatis inuenit. nume
rus em causatur ex diuisiōe cōtinuū
qd est in gñe quantitatis. **S**ecda est
quia vni qd cū ente puerit impor
tat absolutā indiuisiōē. sed vnum
quod est pncipiū numeri importat
vt videt indiuisiōem quātitatis.

Quare indiuisio in genere
qntitatis facit spēale vni z cū
nomine speciali z non in alijs gene
ribus **Capitulum XVI.**

Hoc supposito oritur dubita
tio. sicut em in gñe qntitatis
ē aliqd ens qd est indiuisū
ita in gñe sube z qntitatis z in oibus
alijs gñibus. **U**n ergo est q ens in
diuisū in gñe qntitatis p3inue fa
ciat spēale vni sub vno qd cuz ente
puertit z spēale nomē habeat: sic vt
dicat pncipiū numeri: z nō illd ens
indiuisū z illa indiuisiō q est in ali
is gñibus. **A**d hoc d3m est q indi
uisiō q est in qlibet gñe facit spēale
vni sub vno qd cū ente puerit. sed
nō sortit spēale nomē fm cōem vsuz

loquēdi: nisi solū vnum in qntitate
Huius autē rō est. qz ois vnitas oppo
nit mltitudini. z iō in oī gñe in q in
uenit vltra alia gña spēalis rō mul
titudinis: rōnabile ē q inueniat spēa
lis rō vnitatis. sed in gñe qntitatis
inuenit rō spēalis mltitudinis. **S**yl
tra alia gña inuenit spēalis rō vni
tatis. **P**robatio minoris. qz in alijs
gñibus exclusa qntitate ois multi
tudo esset d3ntium fm spēm. z nul
la fm numez solū. z hec eēt forma
lif loqndo fm causas naturales qz
qd eēt fm diuinā potentia. **I**n qnti
tate autē z in materialibz rōne qnti
tatis est mltitudo d3ntium fm nu
mez solū. vt p3 in mltitudine hoim
z hmoi. ppter qd vni est in qntitate
qz mltitudo ei opponit q inuenit fm
p3ictā rōez spēale h3 spēale nomē z
vocat vni qd est pncipiū numeri

Quō in oī ente p3igit eē vni qd
ē pncipiū numeri z quō nō **Ca. XVII.**

Quia hō vniuz cōe est: vt pōt
patere ex dictis. qz vni qd ē
pncipiū numeri est solū in gñe
qntitatis. **N**os at numeram⁹ alia
q nō p3inēt aliq mō ad gen⁹ quācira
tis. z dicim⁹ ibi vni z duo. sicut in
deo ponim⁹ vnā essentia z tres pso
nas. z āgelos etiā numeram⁹ z pos
sum⁹ etiā dicere vnā albedinē z du
as zc. **T**ō ad videndū quō h p3 esse
dico: quō sit cōe dictū q vni dictū
de alijs q nō sunt de gñe qntitatis:
nō ē vni qd est pncipiū numeri **E**go
tū dico q oī vni vbi cūqz inueniat si
ue sit tūscendēs siue qd cūqz: puenit
q. sit pncipiū numeri. z illi vni z oī cō
uenit rō mēsure: diuersa tū rōe **U**bi
itelligendū ē q eē pncipiū numeri p3
esse duplr. **U**no⁹ vt sit pncipiū nūe
ri a quo numer⁹ inchoat. z hoc pnci
piū numeri oī vni puenit: taz vni
qd cū ente puerit q vni qd est pnci
piū numeri in gñe qntitatis. z sic pue

Tractatus Secundus

nit omni enti. **U**n isto mō possuz dicere. deus est vnus. pater z filii sunt duo. **E**t isto mō pnt numerari āge/ li z due albedines z duo pūctā. z sic omi vni puenit q sit pncipiū numeri. s. vt a quo numer⁹ inchoat. **A**lio mō dicit aliqd esse pncipiū numeri. qz est pncipiū a quo numer⁹ efficit. si/ cut lignū qñ diuidit. quia ex eo fiūt duo ligna. **S**ic autē esse pncipiū numeri puenit soli quāritati p̄tinue q̄ p sui diuisione est pncipiū quāritatis discrete. **E**t p̄ p̄num qd̄ fundat in p̄tinuo est pncipiū numeri q̄ discrete quāritates numerant. z sic nō est vnū in deo nec in angelis nec in alijs a genere q̄ntitatis. nec p̄nto hoc mō puenit esse vnū. z p̄ p̄num nec deus nec angeli nec alia a genere q̄ntitatis numerari p̄nt. **C**ulibz ergo vni conuenit rō mēsure. qz ois numer⁹ est multitudo mēsurata p̄ vnū vt dicit Dionisius vlti. ca. de diuinis noibus. q̄ nō est multitudo nō p̄cipans vno. **S**ilr etiā culibz vni puenit q sit pncipiū numeri. s. z alio z alio mō. vt p̄ter dictis. quia multitudinē (q̄ nō est causata ex diuisione p̄tinui) mēsurat vnū qd̄ est pncipiū numeri z a quo numerus efficitur. z a quo numerus causatur

Quid addit vnū (qd̄ est pncipiū numeri) sup̄ cōtinuū in q̄ fundat. z qd̄ sup̄ vnū qd̄ cū ente cōuertit. z qd̄ p̄tinuū sup̄ illud vnum et quid vnū quod cū ente conuertit super ens **Caplin. xviii.**

Et his oīdo quarto q̄o se habet vnū qd̄ est pncipiū numeri ad p̄tinuū. **E**t dicendū q̄ vnum

(qd̄ est pncipiū numeri) sup̄ p̄tinuū (qd̄ est vnū) addit esse p̄tem aliquotam totius discreti. **N**ā esse p̄tinuū absolute acceptū nō importat eē partē aliquotā alicuius discreti. sed solū importat habere plures p̄tes indiuisas ab inuicē. vnū autē importat esse p̄tem aliquotā totius discreti vel alicui⁹ multitudinis. **Q**d̄ p̄ qz ad quēstionē factā p̄ quōtā p̄uenit r̄ndetur p̄ aliquotū. **Q**ñ em̄ querit. quorū sūt sp̄s vtputa hoīes: cōueniēter r̄ndetur vn⁹ vel duo vel tres. z cōstat q̄ ibi est r̄nsio de vno qd̄ est pncipiū numeri. **E**rgo vnum qd̄ est pncipiū numeri sup̄ p̄tinuū addit esse p̄tem aliquotā alicui⁹ discrete multitudinis. cū nō dicat totam multitudinē vel totū discretū. **Q**uia vero feci mentōem de parte aliquota vt videat qd̄ est p̄s aliquota **S**ciendū q̄ numerus bz quāsdā p̄tes aliquotas. q̄sdam nō aliq̄tas. **P**artes aliquote dicunt que aliq̄tens p̄ se sumpte reddūt suū totū. z sic duo z tria sunt p̄tes aliquote senariū. qz duo ter sumpta faciūt senariū. z tria bis sumpta faciūt senariū. **Q**uattuor autē z q̄nqz sunt p̄tes nō aliquote. qz aliq̄tens sumpte nūq̄ faciūt senariū. **S**emel ei sumpte nō reddūt senariū. bis autē sumpte reddūt vltra. vt bis q̄rtuor faciūt octo bis q̄nqz decē. **U**teri⁹ autē ostēdit ex dictis qd̄ addat vnū qd̄ est pncipiū numeri sup̄ vnū qd̄ p̄uertit cū ente. qz h̄ addit in q̄ differt ab eo. **H**oc autē est qz vnū qd̄ p̄uertit cū ente dē absolutā diuisione in q̄cunqz entitate. **S**ed vnū qd̄ est pncipiū numeri dicit indiuisiōnē in determinato ḡnē sēz in genere quāritatis p̄tinue. **S**e cūdo dicit in hoc. qz vnū qd̄ cū ente p̄uertit videt ip̄otare absolutā in diuisione. vnū vero qd̄ est pncipiū numeri importat esse p̄tem aliq̄tam

De transcendētibns

alicuius totius discreti vt dictū est
Cōtinuū vero qd est vñū vnitatē (q̄
est p̄ncipiū numeri a q̄ numer⁹ effi
cit) addit idē qd vñū qd est p̄ncipi
um numeri sup vñū qd cū ente con
uertit. z vltra hoc videt differre. q̄a
rō vñū qd cū ente p̄uertit est p̄ua
tiua. qz dicit indiuisiōnē. **R**ō autē cō
tinuū videt esse positīua. **V**nū autē
qd est trāscendēs nō addit aliqd rea
le sup ens. sed solū addit negatōem
diuisiōis. **N**ihil em̄ aliud est vñū
qd est trāscendēs q̄ ens indiuisum.
Ex q̄ p̄tz q̄ tale vñū cū ente p̄uertit
tur. sed nō **N**ā oīne ens aut ē sim
plex aut est cōpositū. qd autē est sim
plex est indiuisū actu z potētia. qd
autē est cōpositū nō habz esse q̄d diu
tes eius diuise sunt **S**z postq̄ sunt
vnite z cōposite p̄stituit ip̄m. vnde
esse cuiuslibet rei p̄sistit in sui indi
uisiōne. **E**t inde est q̄ vñū qd qz sic
custodit suū esse ita custodit suam
vnitatē. **N**umerus autē sup vnitatē
nihil addit nisi illud qd addit totū
integrale sup suas p̄tes. **T**otū autē
discretū sup totū cōtinuū addit. scz
habere p̄tes actu diuisas. z per hoc
realiter differt ab eo.

Quot mōis dicunt aliqua
esse vñū. z quot modis dici
tur vñū **Capitulum XIX.**

Quāto nūc videndū est q̄
modis dicunt aliq̄ esse vñū
Et dicendū q̄ cū (vt p̄dictū
est) vñū nihil aliud est q̄ ens indiui
sum: quot mōis d̄z vñū esse. **I**ndiui
sum autē aliqd d̄z dupl̄r. **V**no mō
p̄ accūs vt fortes est albu. qz albedo
inest forti. **E**t sic isto mō dicunt ali
qua ēē vñū p̄ accūs. siue sit vñū p̄ in
herentiā: vt in exēplo dicto. siue per
colligatōem: vt in onere lignoz. si
ue p̄ coadunatōem z p̄gregatōem

vt in aceruo lapidū vel tritici et hu
iusmodi. **A**lio mō d̄z aliqd indiui
sum z p̄ p̄ns vñū p̄ se. hoc autē est du
pl̄r **V**no mō aliq̄ sunt indiuisa sim
pliciter p̄ se. alio mō respectu alteri⁹
Si respectu alteri⁹: hoc est vl̄ respe
ctu alicuius sp̄ci. z sic dicunt om̄ia
esse vñū specie q̄ sub vna sp̄ cōtinen
tur. vel respectu alicuius ḡnis. et sic
dicunt vñū ḡne quecūqz sub vno ge
nere p̄tinent **V**el respectu alicuius
analogi. z sic dicunt vñū p̄portione
vel analogice quecūqz sub vno analo
go p̄tinent. **D**icunt autē p̄ se vñū ēē
absolute z simpl̄r quecūqz s̄z vñū
numero. vt fortes est vñū numero.
Sed in istis est d̄tia duplex. qz que
dā hoz sunt vñū que s̄z indiuisa in
actu. z vñū in actu diuisibilia tñ. et
p̄ p̄ns plura in potētia. **E**t sic tripl̄
citer. **V**el diuisiōe quātitatis. sicut
qd est vñū z indiuisū p̄ p̄positōez for
me z materie vt lapis vel hō. **V**el
eius qd est ex q̄ est z qd est. vt ange
lus. vel fm̄ vtrūqz sicut qd est vñū
p̄ compōem materie z forme z vñū
p̄tinuitate. z sic sunt vñū oīa corpa
naturalia. **Q** autē aliq̄ hoz nō sunt
diuisibilia vel nō diuidant̄ actu est
ex aliquo in eis p̄ter naturā p̄posi
tōis vel diuisibilitat̄. sicut sunt cor
pora celestia. z q̄uis nō sunt diuisi
bilia actu. sunt tñ diuisibilia fm̄ in
tellectū **Q**uedā sunt q̄z quodlibet
est indiuisibile actu z potētia. z hoc
est tripl̄r. **E**st em̄ aliqd indiuisibile
qd est vñū indiuisibilitate qd habz
aliqd in sui rōne p̄ter rōnem indiui
sibilitatis. vt punctū qd p̄ter indi
uisibilitatē importat sitū. **A**liqd ve
ro est vñū indiuisibilitate indiuisi
bile actu z potētia qd nihil aliud
importat. sed est ip̄a sua indiuisibi
litas. vt vnitatis que est p̄ncipiū nu

Tractatus Secundus

meri: et tñ inheret alicui qđ nō est ip-
sa vnitas sicut subiecto suo. Est autē
aliqđ vnū indiuisibile actu et poten-
tia qđ in sui rōne nō includit aliqđ
p̄ter rōnem indiuisibilitatis nec ali-
cui alteri est inherēs. et talis vnitas
et tale vnū est deus: qui est cā et p̄n-
cipiū oīs alteri vnitatis. Ad istos
autē modos vnitatis reducitur oēs
aliqđ possent inueniri vel p se vel p
accēs. quia cū vnus opponat multi-
tudini: rotiens dicit multitudino op-
posita quociens vnum

Quibus gradatim puenit
maxie esse vnū. et inter oīa en-
tia de^o est maxime vnū. **Ca. XX.**

Exto et predictis p̄t patere
quō et qbus puenit maxime
esse vnum inter oīa qbus
vnū puenit. Magis em̄ sunt vnū q̄
sunt vnū p se q̄ que sūt vnū p accēs.
Et inter illa q̄ sunt vnus p se: illa q̄
sunt vnū p se simplr et absolute ma-
gis sunt vnū q̄ que sunt vnū respe-
ctu alterius. Magis autē sunt vnus
q̄ sūt vnū in specie. vt sortes et plato
q̄ que sunt vnū gñe. vt hō et leo. Et
illa magis sunt vnū q̄ sunt vnū gñe q̄
q̄ sunt vnū analogo. vt sortes et albe-
do sunt vnū in ente. Int̄ illa vero q̄
sūt vnū in numero illud ē maxie vnū
qd est vnū diuisibile in potentia di-
uisione sola q̄ntitatis vt linea: q̄ qđ
est vnū diuisibile diuisione eēntiali
vt hō. et ista duo magis sunt vnū q̄
illud qđ est vnū diuisibile in poten-
tia diuisione quātitatis et eēntiali. vt
qdlibet corpus. Inter illa p̄o que
sunt per se vnum absolute que sunt
indiuisibilia actu et potentia: ma-
gis sunt vnū q̄ illa q̄ sunt indiuisi-
bilia in potētia. Et inter hec plus ē
vnū vnitas q̄ p̄ctus. et deus plus
q̄ vnitas vel punctus. In deo em̄
nulla est partiū cōpositio. nulla di-

uisionis p̄nuitas. nulla accētū
varietas. nulli inherēs. Quapropt̄
summe vnus est. q̄nimo mēsurā: p̄n-
cipiū et causa oīs vnitatis. Illud em̄
qd est maximū in q̄libet genere: est
p̄ncipiū in eo. vt dr. ij. metaph. et idē
etiā dicitur q̄ illud quod est simplr
cissimū est mēsurā in quolibet gene-
re. vt dicit in decimo.

Quō cōuenit alicui rei esse
vnū et multa. **Capitulum XXI.**

Primo nunc dōm est quō
puenit alicui rei q̄ sit vnum
et multa. **U**bi notandū q̄
nihil p̄hibet illud qđ est vno mō di-
uisum esse alio mō indiuisum. sicut
qd est diuisum nūerō vt sortes et pla-
to: esse indiuisū fm spēm. Sortes
em̄ et plato fm Porph. sunt vnū spē
participatōe em̄ spēi plures hoies
sunt vnus hō. Et sic sūt cū vnū nō
dicat nisi ens indiuisū: p̄tingit ali-
quid vno mō eē vnus. et alio mō esse
multa. Cōtingit q̄ aliqđ est vnū
simplr et multa fm qđ. sicut indiu-
sum simplr et diuisum fm qđ. qđ cō-
tingit duobus modis. Primo qñ est
aliqđ indiuisum fm essētia. licet sic
diuisum quātum ad ea q̄ sunt extra
essētia rei. sicut qđ est vnū subiecto
et mlta fm accētia multa q̄ in eo sūt
vt sortes et ei⁹ accētia. sic em̄ sortes
est vnū simplr et multa fm qđ. **S**e-
cūdo hoc p̄tingit qñ aliquid est in-
diuisum in actu et diuisum in poten-
tia. Sicut qđ est vnū toto et multa
fm p̄tes in quas est diuisibile. siue
p̄tes ille sint eēntiales (sicut matē-
ria et forma in p̄positis) siue sint p̄-
tes q̄ntitatie vt in p̄nuitis. Tales
em̄ erit vnū simplr et multa fm qđ.
Si autē cōuerso aliqđ sit indiuisū
fm qđ et diuisum simplr: erit vnum
fm qđ et multa simplr. Hoc autē cō-
tingit in oībus q̄ sūt plura diuisa nu-

De transcendentibus

mero. et sunt unū spē vel gñe analogo. et q̄ st̄ plura distincta et fm̄ essentia diuisa. et st̄ indistincta fm̄ rōem vel fm̄ p̄ncipiū. vel fm̄ cām. oīa talia sunt unū fm̄ qd̄ et multa simplr̄.

Capitulum. XXII.

Quia vero ens diuidit̄ p̄ unū et multa: hec diuisio est per unū simplr̄ et multa fm̄ qd̄. Nam et ipsa multa nō cōtinent̄ sub ente nisi fm̄ q̄ aliquo mō p̄tinent̄ sub vno. Scdm̄ em̄ Dionisiū vlti. ca. d̄ diuinis nōibus: nō est multitudo nō p̄cipans vno. Que em̄ st̄ multa p̄ibus st̄ unū toto. et q̄ sunt multa accētib̄ sunt unū subiecto. et q̄ multa numero sunt unū spē. et q̄ multa specie sunt unū genere. et que sunt multa processibus sunt unum p̄ncipio vel p̄uatiōe.

De q̄rto trāscēdente qd̄ est aliqd̄ quō est trāscēdens et nō aliqd̄. et quō dicit̄. Ca. XXIII.

Dicēdū nūc est de q̄rto trāscēdente qd̄ est aliqd̄. Dicit̄ est sup̄ius q̄ sicut unū dicit̄ ens in se indiuisum. ita aliqd̄ dicit̄ ens ab alio diuisum. ita aliqd̄ dicit̄ aliud qd̄. **U**bi intelligendum est q̄ multū dicit̄ aliqd̄ et aliqd̄. Nam aliqd̄ est adiectiuū gñis masculini. aliqd̄ aut̄ substantiuū vel adiectiū substantiuatum in neutro gñe. **H**ec aut̄ est dīna inter hec. q̄ masculinū genus ponit̄ circa suppositū et p̄sonā vnde subiectū ponit̄ suū significatū vel suā significatiōem circa substantiam. **N**eque aut̄ h̄z suā significatiōem ab solutā. **E**t q̄ significat̄ q̄ nomē adiectiuū significās alietatem significat̄ alietates in supposito vel p̄sona. vt cū dico alius hō. **S**ed substantiuū vt adiectiū in neutro gñe substantiuatū importat̄ alietatē in essentia

et diuersitatē: vt cū dico aliud **U**n̄ in diuinis possuz dicere masculine. pater est alius a filio. q̄ dicit̄ p̄sona liter. sed nō possum dicere. pater est aliud neutraliter. q̄ significat̄ q̄ differrent̄ substantia liter. hoc aut̄ est falsuz. **E**rgo cū aliqd̄ importat̄ quādam alietatē cum sumit̄ masculine aliqd̄ dicit̄ quasi alius qd̄. **H**oc aut̄ totū significat̄ alietatē in supposito nō in essentia. et sic nō est unū de trāscēdētib̄. imo est signū p̄ricula re. et ab aliq̄bus vocat̄ indiuiduum vagū. q̄ nullū determinatū p̄culare designat. sed p̄culare indetermīnatū. **S**ortes aut̄ d̄z indiuiduū signatū. sed cū dico aliqd̄ fecatur quasi aliud qd̄. **A**liud aut̄ neutri gñis importat̄ alietates in suba. **E**t q̄ suba et essentia importat̄ p̄ hoc qd̄ dico qd̄. **U**n̄ et eēntia rei qd̄ dicit̄ vocat̄ vt infra patebit. iō aliqd̄ substantiuū in neutro gñe est unū de trāscēdētib̄ importās diuersitatē neutralit̄. et p̄ p̄ns alietatē in substantia. **U**n̄ aliqd̄ vnuz est de trāscēdētib̄ respectu illi⁹ respectū cuius d̄z aliud qd̄ d̄z aliqd̄ nō quocūq̄ mō. sed alietate substantia liter et eēntia liter. **E**t ita p̄t̄ q̄ aliqd̄ dicit̄ alietatē eēntialem. et sumitur substantia liter. et est trāscēdēs. s̄z aliqd̄ sumit̄ in masculino et nō est trāscēdēs. **E**t q̄ vlt̄erius p̄t̄ q̄ p̄uenit̄ enter p̄t̄ dicit̄ in diuinis. pater est aliqd̄. et filius est aliqd̄. et pater a filio est alius qd̄. quia hic importat̄ sola d̄ntia p̄sonalis. quū aut̄ posset dicit̄ q̄ pater est aliquid et filius est aliqd̄: nō tñ potest dicit̄ q̄ pater est aliqd̄ a filio. id est aliud qd̄. et filius est aliqd̄. i. aliud qd̄ a patre. quia vna est essentia vtriusq̄ et nō differūt essentialiter. **P**otest tamen dicit̄ q̄ pater et filius sunt aliq̄s et aliud qd̄ a lapide. et sic de alijs a quibus differunt essentialiter.

Tractatus Secundus

¶ De quinto transcendente quod est
veritas. Et primo quod est quadruplex
veritas quod aliqua dicunt vera. scilicet veri-
tas quod deus est. veritas rerum naturalium.
veritas intellectus. veritas propositionis.
Capitulum. XXIII.

Anc dicendum est de quinto
transcendente quod est veritas. Et quod
veritas a veritate dicitur. ideo primo
de veritate quadruplici videndum est
Unde sciendum quod est quadruplex ve-
ritas. Una que dicitur prima veritas que
deus est. Alia veritas creata que est cu-
iuslibet rei create entitas. Alia veri-
tas intellectus. Alia veritas orationis
que sic patere potest. Cum enim veritas et ens
quertantur: verum nihil aliud addit su-
pra ens nisi ordinem ad intellectum. Pro-
pterea divina entitas ut consideratur putatur
habet esse actu dicitur ens. quod sumitur ab actu
essendi ut dicitur est. Quia pro ipsa di-
uina entitas intelligitur ab intellectu
diuino (ipsi autem intellectui diuino di-
uina entitas totaliter adequatur. quod om-
ni modo que est intelligibilis est. et nul-
lo modo aliter) ideo ipsa diuina enti-
tas (ut comparatur ad actum essendi que est)
dicitur ens. ut comparatur ad intellectum
eandem adequate apprehendentem in omnibus
(qui est intellectus diuinus) dicitur ve-
ra. Et quod in diuinis secretis et abstra-
ctum non differunt. idem sicut est vera enti-
tas ita est veritas. Unde sicut deus est
sua entitas: ita est sua veritas per ade-
quatorem sue entitatis ad suum intel-
lectum in affirmacione ut quod est trinus et
vnus. et negacione ut quod non est lapis
Ideo ibi etiam verum est. quod veritas
est adequatio rei et intellectus. hec
igitur veritas vocatur prima veritas si-
cut et prima entitas. Ideo ipse dixit
Iohannis. xiiij. Ego sum via veritas et
vita. Res autem quilibet ut consideratur
habet esse actu dicitur ens. et quod habet suam en-
titarum apprehensibilem ab intellectu. si /

cut respectu esse dicitur ens. ita ad intel-
lectum preparata dicitur vera. Res autem pre-
habere duplicem ordinem ad intellectum
scilicet per se et per accens. Per se autem habet ordi-
nem illa res ad intellectum illum a quo
suum esse suum dependet. et a quo cognos-
cibilis est. Et isto modo dependet do-
mus ab intellectu domesticationis. et
generaliter omne artificiatum ab artifice
Alio modo habet res ordinem ad intel-
lectum per accens. quod scilicet non dependet ab
eo suum esse. sed solum quantum ad co-
gnosci. quod accidit rei quod cognoscatur
et sic lapis dependet ab humano in-
tellectu. Iudicium autem sumitur de re
suum illud quod inest sibi suum se et non suum
illud quod inest sibi suum accens. Quia
ergo res non dicitur vera nisi per ordinem ad
intellectum vel practicum a quo dependet
quantum ad esse et cognosci. vel specu-
latiuum a quo dependet quantum ad co-
gnosci solum: sed quod veritas que est in
rebus sit magis veritas suum quod depen-
det ab intellectu practico et specula-
tuo quam suum quod dependet solum ab intel-
lectu speculativo. Quia pro omnes res
naturales comparantur ad intellectum
diuinum. sicut res artificiales prepara-
tur ad intellectum humanum. sequitur quod
res naturales respiciunt intellectum
duplicem. scilicet diuinum tanquam illum a quo
habet esse et cognosci. et sic res natu-
rales dicuntur vere suum quod assequuntur for-
mam siue similitudinem que est in intelle-
ctu diuino suum quam producant. et sic
dicitur lapis verus quod assequitur propriam lapi-
dis naturam suum per conceptum intelle-
ctus diuini. Respicitur etiam intelle-
ctum creatum speculatiuum. et sic secundario
dicuntur vere. quod nature sunt facere veram
estimationem de se et intellectum sibi con-
formare et adequare sicut sunt quantum
ad affirmacionem. vel sicut non sunt
quantum ad negacionem. Et sic autem dicitur
verum quod est aptum facere rectam estima-
tionem in intellectu quantum ad realem et

De transcendentibus

veram naturā auri quā habz. **Et** p
oppositū auricalcū dicitur aurū falsū.
Res etiā artificiales dicuntur vere p
paratōem ad intellectū practicū a
quo depēdent qntū ad esse inquan
tū assequunt esse fm formā precōe
prā in intellectu artificis. **R**es igit
artificiales pparant ad intellectū
practicū a q̄ depēdent sicut res na
turales ad intellectū diuinū a q̄ de
pendēt qntū ad suū esse. **C**ōparan
tur autē ad intellectū speculatiuū al
terius a q̄ nō depēdent nisi qntū ad
cognosci. sicut depēdent res natura
les a nō intellectu speculatiuo. **E**t
de tali rerū veritate que est rez enti
tas ad intellectū pparata: vel specu
latiū v̄l practicū: dicit **Aug**⁹. li. so
liloquior. q̄ v̄z est id qd̄ est. **E**t in
li. de vera religioe. **V**eritas ē sum
ma similitudo pncipij sineylla dissimi
litudine. **E**t **A**uicē. dicit q̄ veritas
vniuersaliū rei est p̄prietas sui esse
qd̄ stabilitū est ei. **V**eritas autē itel
lectus dicitur fm qd̄ ipse intellectus ade
quat̄ ipsi rei p̄ apphensionē suā fm
ea q̄ apprehēdit de re sibi in oibz con
formi: vel affirmādo ea q̄ rei p̄ueni
unt qntū ad intellectū cōponentē et
affirmatiū. vel negādo ea q̄ rei nō
cōueniūt quantū ad intellectū diuis
dentē et negatiū. **E**t qz p̄formitas
rei ad intellectū: et intellectus ad re
p̄ficitur in apprehēsiōe intellectus.
idcirco rō veritatis p̄mo cōsistit in
intellectu. et scđario ex hoc dicitur res ve
ra. **E**t ex h̄ dicitur p̄s sexto metaph.
q̄ bonū et malū s̄t in rebz. v̄z autē
et falsū s̄t in intellectu. **E**t sic defi
nit veritas ab **Aug**⁹. in li. d̄ vera re
ligioe. **V**eritas est q̄ ostendit id qd̄
est. **E**t **H**ylarius. **V**erū est defini
natū et manifestatiū esse. **E**t **I**saac
in libro de definitōibus. veritas est
adequatio rez et intellectus. qz rō ve
ritatis p̄ p̄us inuenit in intellectu.

Idcirco etiā p̄ hoc incipit p̄prie esse
in intellectu p̄ qd̄ h̄z aliqd̄ p̄prie in
tellectus respectu rei apphēse. **H**oc
autē est iudiciū de re apphēsa. hoc
autē est p̄prie intellectus p̄prietis et
diuidētis. **E**t qz veritas est in intel
lectu qn̄ de re affirmat p̄ iudiciū in
tellectus qd̄ est: vel negat qd̄ nō est
inde est q̄ veritas p̄prie est in intelle
ctu p̄prietē et diuidētē in q̄ est p̄se
cta adequatio rei et intellectus. **Q**uia
vero in p̄ma opatione intellectus est
aliqua p̄formitas et adequatio licz
imp̄fecta. idcirco et̄ in p̄ma opatōe
intellectus scđario dicitur verū et falsū. et
eadē rōne in sensu qn̄ res sensibilis
nata est adequari sensui fm id qd̄ ē.
Et quo etiā p̄ similitudinē tractus est
nomē veri ad hoīem qui facit verā
estimatōem de se vel de alijs p̄ ea q̄
dicit vel facit. v̄n de tali p̄suevit di
ci q̄ verus sit. et p̄ oppositū q̄ sit fal
sus. et hoc p̄ quandā similitudinē. **U**n̄
et circa hoc ponit p̄s quandā p̄ru
tem. ij. **E**t h̄ico. quā vocat veritatez
Et q̄ patz q̄ verū p̄ p̄us dicitur de scđa
opatione intellectus. in q̄ est p̄positio
et diuisio. et ibi p̄prie et p̄mario est ve
ritas et falsitas. **S**cđo autē tractū est
rōe cuiusdā p̄formitatis et adequa
tōis. q̄ aliqualis in alijs inuenit ad
p̄mā opationē intellectus et ad opa
tōez sensitīuā: et v̄tra vsqz ad hoīez
et facta humana. fm qd̄ est natū fa
cere verā estimatōem p̄ ea q̄ dicunt
vel fiūt. **Q**uia p̄o voces s̄t signa in
tellectiōnū. idcirco veritas ponit in
orōne sicut in signo. quia est signū et
significatiū veritatis que est in in
tellectu causata a re. de q̄ dicit p̄s
in p̄dicamentis. q̄ ab eo qd̄ res est v̄l
nō est dicitur oratio vera vel falsa.
p̄mo peribermētas.

Quo se habent p̄dicte q̄t
tuor veritates ad inuicem.

Tractatus Secundus

Capitulum. XXV.

Et dicitur pars quod diuina veritas ab aliquo non dependet. Sed omnia alia ab ipsa dependet. et ipsa est mensura omnia alterius veritatis et a nullo mensuratur. Veritas autem rerum naturalium dependet ab intellectu diuino et est mensurata ab eo. quod sic omnes res naturales sunt in intellectu diuino et omnia creata. sicut sunt artificiatum in mente artificis. Veritas autem rerum naturalium mensurat veritatem intellectus creati. Unde res naturalis inter duos intellectus constituta est mensurans et mensurata. sed intellectus speculativus non mensurat res naturales. sed practicus mensurat veritatem reipsum artificialium. Unde veritas intellectus speculativi est mensurata a veritate rei. Veritas autem ordinis est mensurata a veritate rei et a veritate intellectus cuius est signum. et ideo veritas intellectus est mensurata a veritate rei. et per hoc dependet ab ea. sed veritas ordinis dependet a veritate intellectus. et ideo mensuratur ab ea. Diuina igitur veritas est mensurans non mensurata. Veritas autem rerum naturalium et veritas intellectus quilibet diuersimode est mensurans et mensurata. veritas autem propositio est mensurata non mensurans.

Quomodo se habet veritas vel verum transcendens ad quatuor predicta. Capitulum. XXVI.

Sicut autem animal abstrahitur ab homine capra leone et boue. et est quod commune ad ea. Ita etiam veritas et verum quod est vnum de transcendens est commune istis veritatibus. et ipsum verum transcendens est commune et dicitur de omnibus. Unde deus est ens verum. res quilibet est ens verum. et intellectus est verus. propositio est vera: suis modis vnum quod

est verum. Veritas autem super quam liber rem veram non addit nisi ordinem ad intellectum. et ideo etiam verum non addit supra ens nisi conformitatem ad intellectus. Multa dicuntur talia circa veritatem et verum que hic explicanda non sunt.

De sexto transcendente quod est bonum. et primo quod est quadruplex bonitas. Capitulum. XXVII.

Nunc dicendum est de sexto transcendente quod est bonum. Circa quod notandum est quod bonitas nihil addit supra entitatem. nisi solum ordinem ad appetitum: sicut veritas ordinem ad intellectum. Est autem quadruplex bonitas: cuius distinctio sic patet. Nam est quedam bonitas essentialis et substantialis. et talis bonitas habet omnia entia in quantum habet substantiam et naturam et hec bonitas nihil aliud est quam substantialis entitas. Alia autem est bonitas accidentalis et supradicta. Hec autem est triplex. quod est quedam bonitas accidentalis et supradicta: que habet bonitatem in esse nature. sicut ambulatio ad ecclesiam sine claudicatione est habens bonitatem nature que supradicta ambulatio. Alia est bonitas moralis que supradicta bonitati nature ut ire ad ecclesiam ad audiendum missam habet preter bonitatem nature qua gradus non claudicatione: bonitatem moris qua vadit ad audiendum missam. Si autem iret claudicatione: actus ambulatio haberet malum nature. Et si iret ad surandum haberet malum moris. Est autem tertia bonitas accidentalis supradicta omnibus istis que est gratuita et meritoria. ut si alius quis vadit recto gressu ad ecclesiam ut audiat missam in statu charitatis existens: talis actus est bonus bonus

De transcendentibus

nitare nature, bonitate moris, et gratia, et meritoria. Et iste tres bonitates sunt supradite bonitati essentiali ipsius ambulationis.

Quo bonum transcendens se habet ad quodlibet pericula/re bonum. **Cap. XXVIII.**

Secundo videndum est quo bonum transcendens se habeat ad quodlibet periculare bonum, et bonitas transcendens ad quodlibet periculare bonitatem. Ad quod dicendum quod sicut verum transcendens abstrahit a quolibet periculare bono, et ipsum de quolibet bono dicitur. Sicut autem veritas super rem naturalem non addit nisi ordinem ad intellectum, ita bonitas substantialis super rem que est bona substantialiter non addit nisi ordinem ad appetitum. Bonitas tamen accidentalis boni addit aliquid supra bonitatem substantialem: quia perfectionem quandam. Et ita etiam bonum quod cum ente conuertitur non addit supra ens nisi convenientiam ad appetitum.

De noibus decem predicamentorum et eorum que pertinent ad ipsa. **Cap. XXIX.**

Postquam dictum est de noibus prime intentionis quibus exprimitur modus generalis consequens omne ens, que modum expriment omnia transcendentia. Nunc dicendum est de nominibus prime intentionis quibus exprimitur speciales modi essentialium realium, que nomina dicuntur de illis que conveniunt omni enti creato. Et vocatur a logicis decem rerum generum decem predicamenta que continentur sic speciales modos essentialium rerum que nullus modus essentialium in re aliqua invenitur qui non contineatur

ab aliquo istorum. Nec est alius que isto rum aliquid contineat nisi omnibus istis modis conveniat ut dictum est de transcendentibus. Circa ista sic procedendum est, quod primo ponet simul eorum significancia, distinctia, et sufficientia. Deinde secundo descendens ad quedam nomina que conveniunt proprie predicamento subiecti: et suo modo predicamenti nove accitum, et sic scilicet omnibus predicamenti comia. Tertio autem veniemus ad quodlibet in speciale ut de quolibet aliquid declarare quantum prius tractatus requirit: de illis etiam que continentur ab eis et de quibus predicatur ipsa. Quarto dicitur de quibusdam que sequuntur predicamenta vel omnia vel plura: que ab aliquibus postpredicamenta dicuntur. Quantum autem ad primum primo ponet sufficientia, distinctia significancia extensus. Secundo concludetur sub brevibus.

De numero et distinctio ac noticia predicamentorum.

Capitulum XXX.

Quantum ad primum ponenda est sufficientia, distinctia, et significancia simul noim decem predicamentorum que sunt, substantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, passio, quod, ubi, situs, habitus. Hoc autem potest sic patere. Cum enim (ut dictum est) ens sit illud ad quod omnia alia reducuntur, et omnia alia addantur soli aliquo modo essentiali. Ens non potest descendere in hec decem predicamenta per distinctas formas, quia nec genus est, nec aliquid est quod sit extra intellectum entis. Sed descendit per diversos modos essentialium quos ipsa nomina exprimentur ipsorum decem generum. Substantia autem non addit super ens aliquam naturam superadditam enti, sed solum aliquem specialem modum essentialium scilicet per se et in se ens. Accidens etiam est ens per aliud et in

Tractatus Secundus

alio scz in substantia. z sic ex oibus
noibus decē generū accipiuntur di
uersi modi eēndi z expmunt. a qui
bus mōis essendi fm logicos sumū
tur diuersi modi pdicādi. Omne er
go ens vel hz moduz essendi p se et
nō in alio. z hūc moduz expmit hoc
nomē suba: que est primū z pfectissī
mū genus entū. **Uel** hz modū eēn
di in alio scz in substātia. z sic gene
ralit expmit hoc nomen accētis. qd
nō facit speciale pdicamētū. **Sz** fm
q moduz essendi in alio inuenit no
uem modis: sic expmitur nouē noi
bus nouē genera z pdicamēta acci
dentū significantibz. que sic distin
guunt. **Accētis** qd haber esse in alio
scz in substātia: hz esse in substantia
p aliqd qd est in ea. vel p aliqd aliō
qd est extra substantiā: sed tñ est ap
plicabile substantie: vel suba est ap
plicabilis ei. **Si** pmo mō hoc fiat.
scz q accētis sit in substantia p aliqd
qd est in ea: hoc pte esse duplr. **Uo**
mō q sit p aliqd qd sit in suba abso
lute. **Et** hoc duplr. qz vel p materiā
et talē modū essendi expmit hoc no
mē quātitas: q dicit moduz essendi
accētis in alio. s. in substātia per ali
qd qd est in ea ex pte materie. **Uel**
p formā. z hoc expmit hoc nomē q
litas. qualitas em dicit modū essen
di accētis in alio. s. in substātia ex p
te forme sicut quātitas ex pte mate
rie. **Alio** mō pte esse accētis in substā
tia p aliqd qd est in ea nō absolute.
sed in pparatōe ad aliud z respecti
t e. z talem modū essendi accētis ex
pmit hoc nomen relatio qd signifi
cat similitudinem. sicut sortes dicit silis
p albedinē que est in eo nō absolute
sed in pparatōe ad albedinē que est
in platone. **Uel** etiā hie modus eēn
di expmitur p has duas dictōes ad
aliqd. tamē noie ad aliqd pte signi
ficari ipa relatio z ipa relatiua que

ad aliqd sunt. **De** rebus aut fecatis
p hec quattuor noia pdicta: videli
cet subam. quantitatē. qualitatē. re
latōem determinat. **Aresto.** in libro
pdicamentoz. **Sed** qd significet z
q res sint scate p ea: ostēdit. v. meta
phice. **Si** aut accētis sit in suba p ali
qd qd est extra ipam: cui est subie
tū applicabile vel suba. hoc pte eē tri
plr. **Primo** qz substātia vl subiectū
accētis pte pparari ad aliqd extra: si
cut habēs ad habitū. vt hō hz vesti
tū. z sic sumit pdicamentū habit
qz talis modus essendi expmit hoc
noie habitus vel habere. **Ex** appli
catōe em talis rei extrinsece causat
tale habere. **Uñ** autor sex pncipio
rū dicit. q habitus est corpus z eoz
q circa corpus st adiacētia. **Secūdo**
modo pte pparari subiectū ad aliqd
extra in pparatōe agētis ad paties
vl patietis ad agēs. **Si** pparet sub
iectū ad aliqd extra qd est aptū na
tum agere in ipm. sic talis modus
essendi expmit hoc noie passio. vñ
in sex pncipijs dicit q passio est effect
illatio qz actōis. **Si** aut pparet sub
iectū ad aliqd extra qd est aptū na
tū pati ab eo. sic dicit actio inesse subie
cto. **Et** talis modus eēndi accētis
expmit hoc noie actio. **Uñ** in predi
cto libro dicit q actio est fm quā in id
qd subiectū agere dicimur. **Licet** aut
actio z passio sint vnus motus: faci
unt tñ duo pdicamēta. qz motus. p
ut est ab hoc scz ab agere ē actio. p
ut est in hoc scz in patiete sic est pas
sio. **Tertio** pte cōparari subiectum
ad aliqd extra. sicut mensuratur ad
mensurā. z hoc duplr. qz duplex est
mēsurā extrinseca. **Una** siues vt rē
pus. si ergo accētis sit in subiecto per
applicatōem eius ad rēpus. sic talis
modus essendi expmit hoc noie quā
quod est alterz pdicamentū. **Uñ** ei
nihil aliud est qz esse in tpe vel eē tē

De predicamentis in generali

porale quod est in re tpali p applicatio-
ne eius ad tps. **U**n dicit auctor sex
pncipioꝝ. qd qñ est illud qd ex adia-
cētia tps relinqtur in re tpali. **A**lia
est mēsurā rei extrinseca manens. s.
locus. **S**i ergo accētis sit in substan-
tia p applicatōem eius ad locū. hoc
ē duplr. **U**no mō absolute. z sic ta-
lis modus eēndi accētis exprimitur
hoc noie vbi. vñ auctor sex pncipioꝝ
dicit qd vbi est circūscriptio corpis
a loci circūscriptiōe procedēs. **U**el
hoc erit in relatōe ad ptes locati. et
sic talis modus essēdi accētis ex-
pmitur hoc noie positio. **U**n posi-
tio est qdam situs z quedaz ordina-
tio partū totius locati in loco. **D**e
istis autē sex vltimis noibus z rebz
significatis p ipsa determinat in li-
bro sex pncipioꝝ qui est supplemen-
tum libri predicamentozum.

Differētia inter sex trāscen-
dētia z decē pdicāmēta z bimē-
bris reductio eoz. **Ca. XXXI**

E istis p̄ breuiter recolligi
dōctia hōꝝ decem noim ad
sex p̄ma que trāscēdētia di-
cunt. qz sex p̄ma exprmūt modū eēn-
di qui seqtur generatr oē ens. **I**sta
aut decem exprmūt modū essēdi
specialiū entium. **P**rima dicunt sex
trāscēdētia. hec dicunt decē rerum
pncipia siue decē rerū genera: quoz
breuis est differētia. **Q**uia noie sub-
stātie exprmit ens cui⁹ modus essen-
di est esse p se z nō in alio. **N**omine
accētis exprmitur ens cui⁹ modus
essēdi est esse in alio. sed dñter in
diuersis. **Q**uia quātitas significat
ens cui⁹ modus eēndi est esse i alio
rōne materie que ē in eo. **Q**ualitas
est ens cuius modus essēdi est esse
in alio eodē modo sed rōne forme.
Relatio vel ad aliqd dicit ens cu-
ius modus essēdi est esse in alio ex

aliquo in eo existente in respectu ad
altrē. **H**abitus est ens cui⁹ modus
essēdi est esse in alio ex aliquo ex-
tra ipm qd cōparatur ad ipm subie-
ctū suum: sicut habitum ad habēs.
Actio dicit ens cuius modus essen-
di est esse in alio ppter aliud qd cōpa-
ratur ad ipm. vt agens ad patiens.
Passio aut dicit ens cuius modus
essēdi est esse in alio ppter aliud qd
est extra illud qd cōparat ad illud
sicut patiens ad agens. **Q**ñ vero di-
cit ens cui⁹ modus essēdi est eē in
alio ppter aliqd qd est extra illud qd
cōparat ad ipm. sicut mēsurā extrin-
seca fluens: quā nos vocamus tps.
Ubi dicit ens cuius mod⁹ essēdi
est esse in alio ppter aliqd qd est ex-
tra ipm qd applicat illi sicut mēsu-
ra extrinseca manēs absolute: quam
nos vocamus locū. **P**ositio aut di-
cit ens cui⁹ modus essēdi est eē in
alio ppter aliquid extrinsecū sibi qd
applicat illi sicut mēsurā extrinseca
manēs nō absolute: quā nos voca-
mus locū nō absolute sed in respctū
ad ptes locati. z p ordinē partū lo-
cati. qz positio non addit supra vbi
nisi ordinē partū locati ad locum.
Hec aut positio aliquādo vocatur
alio noie sez situs. **P**atet ergo decē
noim pdicāmētoꝝ significātia. dif-
ferētia. z sufficiētia. **E**t sic habem⁹
scdm qd fuerat declarandum.

De significatōe z differen-
tia istorum nominum quattu-
or. substantia. natura. essentia. quid
dicitas. **Caplm. XXXII.**

Un dicendū est de nomi-
nibus p̄me impositōis z in-
tentōis: que fm p̄p̄iam sig-
nificatōem z acceptōem p̄mariā di-
cunt z inueniunt in genere substan-
tie. sed ex p̄sequēti z ex quadā silītu-
dine inueniunt in alijs oibus generi

Tractatus Secundus

bus accētium. Et sunt quatuor. scilicet substantia. natura. eētia. et quidditas. Si autem aīal ē de suba: de natura: de color est de substantia. de natura. de essentia: et de quidditate albedinis. et ita inueniūt i alijs pdicamētis dici sicut in pdicamēto qlitatis. Dicendū est ergo de qliber in spēali pmo. et scdo ponet dēna inter ipa. Ddm est aut pmo de istis: q sunt magis cōia. et magis cōia pcedūt in cognitōe: vt dicit pmo physicozum

¶ Quot modis dicitur hoc nōmē substantia. Cap. lxxxiij.

Substantia aut dicitur dupliciter. In uno modo dicitur suba illud quod significat per definitiōem sūm q dicitur q definitio fecit subam rei quā quidē greci vsq dicitur: quā nos essentia dicitur. Et sic cū in generibus accētium res definiat vt in gñe sube. tñ ipa accētia nō ita ppe definiunt. qz illa definiunt per additamēta. Itē etiā cū sint eqliter nō tate realitatis et nobilitatis sicut ea q sunt in gñe sube: o3 ponere q nōmē sube cōueniat et illis de gñe sube: et illis de gñe accētium. tñ isto modo accipiēdo subam inuenit q suba qdam nobilitati modo dicitur de eis q definiunt in gñe sube: et inuenit etiā suo modo dici de his q definiunt in gñe accētium. Et hic et ibi fecit illud quod per definitiōem importat. Alio accipit suba per subsistētia vel per supposito subsistētie in gñe sube. et hec vocat pma suba in li^o pdicamētoz. vt sortes ē h lapis. Et hec duplex acceptio sube ponit quōto metaph. ca^o de substantia. Tertium modū acceptōis sube ponit pbs in li. pdicamētoz. p illis q subsistūt in pms substantijs et de pms substantijs dicitur. vt hō et aīal. Et qz suppositū in genere substantie materia/le componit ex materia et forma. id

etiā materiā substantiam dicitur et formā similiter. Sed quia materia et forma cū sint pres nō sunt in genere proprie: sed per reductiōem. ideo etiā nec est vsquā ppra hec pdicatio. materia vel forma est substantia. s3 hec materia et forma sunt de substantia ppositi rei. Et hec etiā substantie acceptio ponit quōto metaph. Et isto duplici modo dicitur substantia de his que pntinent ad genus substantie paise et nō de aliquo genere accētium. Primo aut modo substantia dicta est cōmunitis substantie et accidenti. De substantia aut plus infra dicitur.

¶ Quot modis dicitur hoc nōmē natura. Cap. lxxxiii.

Nomen aut nature sūm pbsm quōto metaph. pmo impositū est ad significandū generatiōem viuētū que dicitur natiuitas. Et quia hmoi generatio est a pncipio intrinseco extrinsecum est hoc nōmē ad significandū pncipiū intrinsecū cū cuiuscūqz motus. Et sic definit scdo physicoz. Natura est pncipiū motus et qētis eius in q rē. Et quia hmoi pncipiū est formale vel materiale. ideo cōiter tam materia q forma dicitur natura. et quocūqz isto riu modo accipiat soluz uenit per pte his que sunt in genere substantie. Et quia per formā complet esse vniuscuiusqz rei: uenient vniuscuiusqz rei essentia quā significat definitio vocat natura. Et sic Boetius in libro de duabz naturis definit naturam dicens. Natura est vniūquodqz informans specifica differentia. Et quia genus species et differentia et de finitio dant de his que sunt in genere substantie et in generibus accētium ideo hoc modo natura dicitur de substantia et de accidente

¶ Quot modis dicitur hoc nōmē

De predicamēto substantie

ēntia. et qđ significat et quomodo
parat ad alia. **Cap. XXXV.**

Nomen autē ēntie importat
aliqđ in ordine ad esse. et iō
qđ ēntia est illud in qua et p
quā ens h̄ esse: ideo substantia a na-
tura rei p quā res habet esse d̄r cēn-
tia. Et qđ tam substantia qđ accidens
h̄ esse. licz substantia nobilior habet
ar esse accēte. iō essentia etiā d̄r de
suba p p̄s. et de accēte. **Posterior.**

**Quorū modis dicitur. et quid
significat hoc nomen quiddi-
tas.** **Cap. XXXVI.**

Nomē vero quidditatis sumi-
tur ab essentia. Quia cū il-
lud p qđ constituit res in p
prio gñe vel spē est hoc qđ significa-
tur p d̄ntias indicantes qđ est res.
inde est qđ nomē essentia a p̄his mu-
tarū est in nomē quidditatis. Et inde
est etiā qđ p̄his definitōem et essentia
rei sepe nominat qđ qđ erat esse rei
vt p̄ li. vii. metaph. Et est etiā alia
causa. qđ ad questōnē factā p qđ est
res: puenienter r̄ndetur de essentia.
vt quid est homo. r̄ndetur aīal rō-
nale. Sic autē accipiēdo quidditatē
p̄z qđ cōuenit substantie et accidētibz
eo mō quo dicitur est de essentia

**Quo sunt idē realiter et dif-
ferūt rōne suba. natura. cēntia
quidditas.** **Cap. XXXVII.**

Pater sedo ex istis quō se ha-
bent ad inuicē hec quattuor
noīa substantia. natura. essen-
tia. quidditas. Et qđ inquantū sunt
cōia substantie et accidētī: cōueniunt
in vno. scz qđ hec quattuor noīa sig-
nificāt vñū realiter. scz illud qđ per
definitōem importat. Differūt autē
quia alia et alia rōne hoc significāt.
quia substantia hoc significat in qua
tum ex hoc tota natura rei integrat
et p oppositū quicqđ est extra natu-

ram rei accidēs d̄r. Natura autem
idē significat in cōparatōe rei ad in-
tellectū. quia natura rei nō est intel-
ligibilis nisi p definitōez. et ideo d̄i-
cit natura inquantū capi pōt ab in-
tellectu. Essentia autē hoc idem sig-
nificat p cōparatōnē ad esse. Quid
dicitur vero inquantū p definitōem
significat vel indicat. vel inquantū
ad questōnē factā per qđ: cōuenien-
ter respōdet p ipam definitōem. in-
quantū autē ista diuisim accipiūtur
in substantia et accidētē aliter et aliter
sumunt. vt in sequētibz patefiet

**De noibus p̄tinentibz ad
genus substantie. et qđ substantia
dicitur de materia. forma. et toto cō-
posito.** **Cap. XXXVIII.**

Nunc tertio restat dicēdum
de singulis d̄dicamētis et p̄
mo de subst̄tia. Circa quā
p̄mo dicēdū est de noibus que cō-
ueniunt rebz de gñe sube solū. vel s̄
pueniūt gñi sube et accētium dicen-
dū est de eis q̄ntū ad illud qđ h̄nt. p
p̄riū in suba. Et circa hec p̄mo dicē-
dū est de hoc noīe suba. q̄tiens et de
q̄bus d̄r. Sedo de alijs noibus p̄t-
nētibz ad ea q̄ sunt in gñe sube. Quā-
tū autē ad p̄mū p̄mo d̄m est d̄ hoc
nomīe suba. Sedo de alijs noibus
vna cū suba q̄ aliquo mō s̄t idē rea-
liter cū suba. licet differāt rōne. que
specialē habēt difficultatē. vt pate-
bit. Sciendū est autē s̄m Boetii s̄s
p̄dicamēta. suba d̄r tripliciter. scz
De materia: vt corpus humanū est
substantia. De forma: vt anima rōna-
lis est suba. De cōposito. vt hō est
suba. Hic autē accipio cōposituz: nō
solū pro cōposito subsistente vbi
est cōpositio materie et forme. sed
pro cōposito subsistēte qđ nō est
cōpositum ex materia et forma. sed
est esse et essentia: vel actu et potētia:

Tractatus Secundus

vel quod est et quod est quilibet compositio est in angelis quod sunt in genere sube. Quia vero materia, forma, et compositum multipliciter dicuntur adpositum est quodlibet distinguendum. Et primo de materia secundo de forma, tertio de composito.

¶ Quot modis dicitur materia.

¶ Capitulum XXXIX.

Quotum ad primum sciendum est quod materia est triplex. Est enim materia in quantum, et ex qua, et circa quam. **M**ateria autem ex qua dicitur illa que est primum principium intrinsecum et essentialiter rei ex qua res componitur, et sic de finit materia primo physicorum. **M**ateria est ex qua fit aliquid cum infirmitate, et habet modum elementa sunt materia omnium mixtorum, et materia prima est materia omnium elementorum. **M**ateria autem prima dicitur materia considerata absque quacumque forma substantiali. **H**ec autem materia ex qua est duplex. Quia est quedam materia rerum naturalium ex qua sunt et consistunt res naturales, ut elementa sunt materia omnium mixtorum, et hec materia est materia compositi non est aliquid totum, sed est pars, et quibus dicitur substantialia: non tamen est subiecta proprie et in genere sube directe, sed est pars sube proprie loquendo: et in genere sube est per reductionem. **A**lia est materia rerum artificialium: ut ferreus est materia cultelli ex qua fit, et lapides et ligna sunt materia ex qua fit domus, et talis materia rerum artificialium est quedam totum in se, licet sit pars respectu totius artificialiati, et ideo talis materia est subiecta directe et per se in genere sube. **A**lia etiam est materia in qua et non ex qua. **Q**uia enim proprietates materie esse est potentiam receptivam forme, ideo circa omne illud quod est susceptivum vel receptivum forme cuiuscumque ratione subalis que accidentaliter quantumcumque non sit materia ex qua aliud componatur ipsa forma vocatur et dicitur materia. **E**t habet modum omnis forma ratione subalis que accidentia,

lis non habet materiam ex qua fit, quod nulla forma est composita ex materia et forma: materia sit simplex, ut patet in libro sex principiorum. **S**ed in quantum sit: sicut anima habet materiam in quantum est sicut est corpus, et albedo et quantitas totum compositum, et sic non solum substantia dicitur esse materia respectu accidentium, imo vnum accidentis respectu alterius, ut quantitas respectu qualitatis. **U**trum autem talis materia sit subiecta de terminanda est secundum rationem susceptivum quod si susceptivum sit materia respectu forme substantialis erit subiecta sicut pars. **S**i sit compositum respectu accidentis erit subiecta simpliciter. **S**i sit forma subiectiva respectu suarum proprietatum erit subiecta sicut pars. **S**i autem sit accidentis respectu accidentis non erit subiecta, sed deest materia in quantum vel subiectum. **H**ec ergo materie dicitur sic accepte, et primo quod omnis materia que est ex qua est et in qua, quod ea est forma et non e converso, quod potest esse materia in qua que non erit materia ex qua, ut patet ex predictis. **A**lia autem dicitur materia que est circa quam, et est proprie materia que est obiectum potentie et obiectum vel subiectum scie, sicut verbi gratia color est obiectum visus, et dicitur materia vel obiectum visus, quia in eis fertur et terminatur visus vel visio. **N**on autem est materia ex qua, quod ex coloribus nec visus nec visio componitur. **H**ec materia in quantum, quod visio non est subiectiva in colore visio, licet est in videte colore, sed dicitur proprie materia circa quam, quod circa eas habet negociari visiva potentia sicut circa proprium obiectum ad quod terminatur visio. **D**icitur autem materia quod habet proprietatem materie que est suscipere vel pati, videri enim passivum dicitur coloris secundum modum significandi saltem. **E**odem autem modo est de subiecto scie quod etiam obiectum vocatur, quod obiectum est illud quod primo obijcit respectui potentie vel scie. **E**t est obiectum vel subiectum alicuius scie circa quod scia negociatur, et

De predicamēto substantie

de quo sūt demonstratōes in scia. vt corpus mobile vt ens mobile in scia naturali dicitur obiectū: subiectum vel materia scie naturalis. Nō materia ex qua fit. qz cū sit forma simplex nō habz materiā partē sūt. Nec materia in qua. qz naturalis scia nō est in corpe mobili sicut in subiecto imo in intellectu. sed est materia circa quā ipa scia negociat et ingrit conclusiones et demonstrat. Ita prō dicitur materia circa quā et obiectū cuiuslibet potētie et subiectū cuiuslibet scientie. Si autē quereret an talis materia sit substantia: rōndendū ē iuxta conditionem obiecti vel subiecti. qz si obiectū potētie vel subiectū scie sit actūs. sicut q̄ntitas est obiectum visus: et subiectū in metaphisica non erit substantia sed actūs. Si autē obiectū potētie vel subiectū scie ptinet ad substantiā: erit suba. sicut p̄ter de corpe mobili qd pōt esse et obiectū potētie visus et subiectū naturalis phie. Quia p̄o materia hz rōnes subiecti: quot mōis dicitur materia tot modis dicitur subiectū. sic tamen q̄ respectu forme: verūeriam respectu potētie nō sic proprie dicitur subiectum sicut obiectum

Quot modis dicitur forma.

Capitulum XL.

Quantū ad scdm de forma sciendū q̄ forme nomē dicitur multiplex. sic q̄ multis mōis dicitur quibus nō est suba sed actūs. et de hoc patebit infra qn̄ ageť de quarta spē qualitatis. sed forma q̄ dicitur suba ipa est p̄positi: vt aia rōnalis. Et talis est suba in ḡie sube. sicut p̄s p̄ reductiōem. Et hec forma ē in gradu quadruplici. qz quedā forme subales sunt q̄ solū dant esse. vt forma oim̄ inaiatorum: vt forma lapidis et h̄mōi. Quedā sunt q̄ dant esse

et viuere. vt forme vegetabilū sicut plantaz. Quedā sunt q̄ dant esse: vt vere et sentire: vt forme aialiu. et dicitur cū aie sensitue. Quedā autē que dant esse. viuere. sentire. et intelligere: vt aie hoim̄ que rōnales dicuntur et quāto dant esse nobilius tāto sūt nobiliores. p̄pter qd aia rōnalis inter oēs obtinet summū gradū. Sic igitur habemus de suba materia. et dicitur suba forma: que sūt due p̄tes et duo extrema respectu substantie cōposite quoties et de q̄bus dicuntur

Quod p̄positū diuidit in substantiā primā et scdam. et qd est p̄ma et quid scda. Capitulum XLII.

Quantū autē ad tertium de substantia q̄ est cōpositū. Sciendū q̄ substantia q̄ est p̄positū dicitur de oim̄ eo qd est directe in genere sube. Et iō dicitur Boetius sup̄ p̄ predicamēta: quia de tali suba agit ibi phs. qz relictis extremis de medio agit auctor. Nō autē intelligo q̄ substantia (q̄ est genus) requirit p̄positiōem forme et materie. sed sufficit q̄ sit ibi p̄positiō alicuius p̄ modū forme. et alicuius p̄ modū materie. Hec autē p̄positiō est p̄ actū et potentiam esse et essentiā. Que qz hz oim̄ suppositū creatū subsistēs: ideo est in ḡie substantie. Sed qz deus oim̄ mō creatur p̄positiōe. ideo nullius ḡnis nec sp̄ci nec alterius limitibus p̄tinetur. Hec autē substantia q̄ est cōpositū dicitur duplex. vt p̄ter in li. predicamēto. Est enim quedā que dicitur p̄ma. et alia secūda. Prima suba dicitur quecūqz vel q̄d cūqz et q̄dlibz indiuiduū subsistēs in genere sube. vt petrus. andreas. et sic de alijs. Secūda suba dicitur sp̄s specia lissima et oia sup̄iora ḡna que de indiuiduis p̄dicantur. vt hō. corp⁹. suba substantia aial. Quāuis autē sit p̄p̄ia acceptio p̄me sube vt cōtra scdaz diuis

Tractatus Secundus

dicitur ista q̄ dicta est. tñ vt generalit̄
vtimur noie subst̄tie prime: multi
pliciter accipit̄ fm̄ Albertū sup̄ pre
dicamēta. Dicit̄ em̄ subst̄tia p̄ma
illa subst̄tia añ quā nihil est: q̄ non
est in aliq̄ nec est ab aliq̄. sed est om
nib; alijs reb; causa essendi. z sic so
lus deus d̄r substantia p̄ma. Sec̄do
d̄r subst̄tia p̄ma illud p̄m̄z p̄dica
bile ad qd̄ reducunt̄ om̄ia q̄ sunt in
coordinatōe p̄dicamēti subst̄tie rā
q̄ ad p̄m̄ū p̄dicabile illius ḡn̄is.
et sic suba que est genus generalissi
mū dicit̄ suba p̄ma. z isto mō p̄ri
mitat̄; ordo attendit̄ vt sit ordinis
inchoatio ab vniuersaliorib; z com
muniōib;. z sit descensus ad p̄icu
laria subst̄tētia q̄ isto ordine dicen
tur vltime subst̄tie. Om̄ia aut̄ pre
dicabilia a p̄cularib; vsq; ad ge
nus generalissimū dicent̄ sube me
die fm̄ ordinē istū. Tertio mō dicit̄
substantia p̄ma illud qd̄ p̄mo subst̄
tit̄ acc̄ribus: z qd̄ est causa oib; sub
alijs subst̄tēdi z subst̄adi. z tali sub
st̄tia p̄ma dicunt̄ particularia sub
st̄tētia generis sube. vt sores petr̄
z c̄. Et isto ordine est p̄cessus ab in
fimo vsq; ad supremū gen̄? genera
lissimū ascendendo. Et q̄uis isto or
dine p̄diculare p̄t̄ dici p̄ma suba. z
genus generalissimū vltima. z p̄di
cabilia media. species z genera sub
alterna possent̄ dici medie subst̄tie
tñ om̄es isto ordine vocant̄ secūde
subst̄tie. z solū p̄diculare dicit̄ sub
st̄tia p̄ma. Subst̄tia ergo p̄ma
p̄mo modo dicta: nec est genus: nec
q̄ sp̄s: nec; p̄diculare p̄dicamēti
subst̄tie. nec; alicuius alterius. qz
nullius ḡn̄is limitib; cludif. s; est
extra om̄e genus. z est deus q̄ est in
finitus z immēsus. Subst̄tia aut̄
p̄ma sec̄do mō dicta est gen̄? genera
lissimū p̄dicamēti subst̄tie diuī
sibile in diuerfas sp̄s p̄ d̄nas oppo

sitas. Subst̄tia aut̄ tertio modo
dicta est p̄diculare subst̄tēs in ḡne
sube indiuiduatiū: qd̄ supponit̄ oib;
supioribus z alia p̄dicant̄ de eo. et
oia illa q̄ p̄dicant̄ de ea vocantur
sc̄de sube. Et sic diuidit̄ p̄hs hoc vt
timo mō p̄maz subam p̄tra sc̄dam.
P̄z ergo qd̄ est p̄ma suba z sc̄da. z
q̄t̄ modis sumit̄. Quāuis aut̄ h̄ se
certim mentiōem de ḡne z sp̄e. z ḡne
ḡn̄alissimū sp̄e specialissima. nō ta
mē declaratiū quid̄ istis noibus sig
nificet. quia dicitur infra cum ageť
de sc̄dis int̄tionib; suo loco

De q̄ttuor latinis noibus
sc̄z essentia. subst̄tia. subst̄ten
tia. res nature. Et grec̄z corr̄denti
bus. s. vs̄ya. vs̄yosis. hypostasis. phy
sis. Vñ imponunt̄. quo distinguun
tur. qd̄ significant. quomodo se ha
bent ad inuicē **Cap. XLII.**

Secūdo dōm est de suba cuz
alijs noibus q̄ sunt idē cum
suba realit̄. licet differāt rōe
quoz et si aliq̄ cōia st̄; sube z acc̄nti
dōm est tñ de eis q̄ntū ad illud in q̄
prope sube p̄uentiūt. Circa hoc aut̄
p̄mo videndū est quō hec noia ab
inuicē distinguunt̄ in ḡn̄ali. et vnde
vñq; d̄q; sumit̄. Sec̄do dicit̄ de q̄li
bet in sp̄ali. Tertio in q̄ p̄uentiūt z
in quo d̄nt: z q̄liter: breuit̄ cludif

Quā impozat̄ z vñ distinguat̄
eēntia. suba. subst̄tētia. res nature.
Quantū ad p̄mum sciendū. qz
om̄i noia st̄; q̄ttuor. s. essentia
suba. que duo p̄uentiūt sube z acc̄nti
vt p̄us dictū est. z aliq̄ sp̄ali rōe cō
uentiūt soli sube. Alia duo st̄; subst̄
tētia z res nature q̄ solū cōuentiunt̄
sube. Hec aut̄ q̄ttuor noia q̄ sunt la
tina apud nos in grec̄o h̄nt alia q̄t̄
tuor noia sibi corr̄dēntia. s. vs̄yam
vs̄yosim. hypostasim. phisim. quoz
vs̄us habet etiā apud nos: de q̄bus

De predicamēto substantie

dicendū erit. Quātum ḡ ad illa q̄t
tuoꝝ latina sciēdū q̄ sic distinguunt
et sic sumunt. q̄ eētia imponit ab
actu eēndi. suba z res nature ab ac-
tu substādi. substātia ab actu sub-
stādi. Et fm hoc ista distinguunt.
q̄ eētia est cui⁹ act⁹ est esse. suba
et res nature cui⁹ act⁹ est substare.
licet dicitur vt dicit. q̄ substādo na-
ture cōi et accitib⁹ dicit suba. S; res
nature dicit ab actu substādi nature
cōi solū. Substātia autē est cui⁹ ac-
tus est subsistere. esse autē non deter-
minat sibi aliquē modū essendi spe-
cialē. sed est cōe oī eēti. licz p̄ p̄us cō-
ueniat sube. Substare autē z substi-
stere dicit modū p̄ueniēte soli sube
fm duo q̄ sibi p̄ueniūt. scz q̄ sit ens
in se p̄letū. z quātū ad hoc p̄uenit
sibi substare. z q̄ oibus alijs q̄ sunt
in ea accitib⁹ substernat. z q̄ntū ad
h̄ p̄uenit sibi subsistere siue substare

De essentia: z de vsya.

Caplm. XLIII.

Quātū ad scdm dōm p̄mo
de essentia q̄ sumit z impo-
nit ab actu eēndi Sciendū
q̄ essentia featur dupl̄r. aliq̄n vt q̄d
est. aliq̄n vt q̄ est. Cū em̄ spēs sit to-
ta eētia indiuidui: ipa essentia fea-
tur vt q̄d. z noie indiuidui z noie spe-
ciet. vñ dicim⁹ sorte esse quādā eē-
tia: z hoīem esse essentia sortis. Ali-
q̄n autē eētia featur vt q̄. vt cū dico
humanitas. est em̄ humanitas id q̄
hō est hō. Et sic eētia aliq̄n featur
vt q̄d p̄ nomen p̄cretū. vt sortes vel
hō. aliq̄n vt q̄: vt humanitas. z tunc
featur p̄ abstractū. Nūc autē noi la-
tino r̄ndet nomē grecū q̄d dicit vsya.
Et q̄ in cōpositis ex materia z for-
ma eētia rei nō est soluz forma vel
materia sola. sed eētia ipozat vtz
q̄. iō in talib⁹ dicta vsya featur vtz q̄
scz p̄positū ex vtroq̄. z sic Boetius dicit

in p̄dicamētis q̄ vsya featur p̄positum
ex materia z forma In simplicib⁹ autē
dicit vsya eo mō q̄ p̄perit eis essentiaz
h̄ie. Sicut autē eētia featur vt q̄ z vt
q̄d: sic sicut cū illud idē sit apud gre-
cos vsya q̄d apud latinos essentia.
aliq̄n significat vt q̄d. aliq̄n vt quo

De substantia et vsyosi.

Caplm. XLIII.

Secūdo dōm ē de substantia
q̄ ab actu substādi sumit. z
hec featur aliq̄n vt q̄. aliq̄n vt
q̄d subsistit. z cū hoc sit suba illa in
qua p̄ p̄us inuenit forma substātie
hoc at sit ḡnālissimū sube. Ipa sub-
stātia sic accepta dicit substātia p̄t
subsistit. z h̄ p̄ p̄us p̄uenit generib⁹
et p̄ poster⁹ indiuiduis. licz ipa in-
diuidua sint in q̄bus sup̄iora substi-
stunt. q̄uis em̄ ḡnā z spēs z oīa su-
p̄iora nō subsistit nisi indiuiduis q̄z
est eē. tñ determinatio z denotatio
essendi sit ex natura vel q̄dditate su-
p̄ior. Aliq̄n at substātia featur q̄ ali-
qd subsistit. z cū hoc sit p̄ma forma
sube: featur ipam formā per quā substi-
stēs subsistit. Huic at latino noi no-
bis vsitato r̄ndet in greco hoc no-
men vsyosis. q̄d in feato habet ap̄d
nos z grecos in vsu per om̄ia. sicut
substātia q̄ntum ad q̄d z a quo

De substantia z hypostasi.

Caplm. XLV.

Tertio dōm est de suba cui⁹
act⁹ est sustare. Ubi sciēdū
q̄ suba a substādo dicit Du-
pl̄r at substat aliqd alteri. Uno si-
cut subiectū accitū. Alio sicut infe-
ri⁹ nature cōi. sic sortes hoī Ab isto
igit duplici actu substādi q̄ sube cō-
uenit dicit suba Aliq̄n ei hec suba featur
vt q̄d substat. z sic cū hec sit p̄ suba
p̄ z p̄ eā om̄ia sup̄iora. sic suba featur
p̄mam subam p̄mo z ex p̄nti subas
scdas Aliq̄n autē hec suba significat

Tractatus Secundus

vt quo substat aliqd. z sic cū materia sit rō substādi vt q̄ substātia sit accepta fecat materiā. Huic autē latino noī rñdet apud grecos nomen hypostasis apud nos vñstatuz. z dicitur aliqñ de eo q̄ substat. Et q̄ primuz pñcipiū substādi est materia. tō dicit Boetius in pñdicamētis q̄ hypostasis est materia. Aliqñ sumit pro eo qd substat. z sic cum hec sit pma suba: sic hypostasis pma subam significat. Et sic accipit hypostasim Boeti⁹ in libro de duabz naturis

De hoc nomine res nature.

Capitulū. XLVI.

Quarto dicenduz est de hoc nomine res nature. qd etiam a substādo dicitur. Sciendū autē est qd quīs suba dicat a substādo accētibz z nature cōi. sicut ab vtroqz actu substādi sumit nomē sube. ita ab altero solo inq̄ntum scz substat nature cōi sumit hoc nomē res nature. Cū hoc nomen res nature fecat subam. put substat alicui nature cōi vt fortes hōi z nature q̄ per hōiem importat. s. humanitati. Huic autē noī in greco rñdet hoc nomen pragmatīs phyeos. Vt est tñ qd sic nō est multū apud nos vñstatū. sed phyeis bñ est vñstatū qd naturā significat. Cū z cōsiderantes naturā phyeicos appellam⁹. vñ etiaz a materia naturalū in libro phyeicoz tradita dicitur liber phyeicoz. Nec tñ est inconueniēs qd etiā res nature dicat hypostasis ab altera proprietate

In quo veniunt z in quo differūt quattuor predicta nomina

Capitū. XLVII.

Anc autē pcludo duas conclusionēs respēcū cōueniētie et dñe noīm pñdictoz. Prima qd cū aliqua res fecatur vt qd: signi-

ficat p modū totius. cū fecatur vt qd significet p modū ptis. Unde tria noia pñdicta. s. eēntia. substātia. substātia: cū aliqñ significet vt qd tūc significat p modū ptis. cū significet aliqñ vt qd tūc fecat p modū totū. Et iō dico de noibus grecis cōrñdētibz. s. vsya q̄ rñdet essētie. vsyos que rñdet substātie. hypostasis q̄ respōdet substātie. Cū ista tria noia dicunt aliqñ fecare partē. vel p modū ptis vt vsya fecat essētia. p ut est forma totius. vsyos formaz ptis. hypostasis ptem q̄ est materia et tunc sp̄ fecat vt quo. Et ita vñstat eis Boeti⁹ in li. pñdicamētoz in cōmēto. Aliqñ autē ista fecat vt qd z totū z p modū totius. vt hō fecat fortis essētia p modū totius z substātia z suba silt. Et idē dico de noibus cōrñdētibz in greco. s. vsya. vsyos. z hypostasi. Et sic habz cōis vsus loq̄ndi vel vñdē istis vocabulis. z ita accipit Boeti⁹ in li. de duabus naturis. Scda pclusio est qd si ita accipiuntur fecando vt qd est: sic vñ z idē dicitur essētia inq̄ntum hz eē sine determinatōe aliq̄ Substātia inq̄ntū hz tale esse determinatuz qd in se subsistit z p se. z hoc venit indiuiduis p illud qd pmo cōuenit generibz z spēbus. Et substātia vt substat accētibz z nature cōi siml et hoc p p̄s cōuenit indiuiduis q̄ supioribus. Et res nature. put substat nature cōi p̄cise. qd silt cōuenit inferioribz p p̄s q̄ supioribus.

Quid significet. q̄ veniāt p p̄ie vel siltudinarie. q̄o differant ab inuicē hec noia creatio. generatio. gigni. cōcipi. nasci. natiuitas in vtero. ex vtero. filiatio. paternitas

Modo dōm est de noibus rerū q̄ sunt in gñe substātie. Et primo sumēde st̄ distinctōes due rerū ad genus substātie p̄tentiū. scz de

De predicamēto substantie

productōe. et de rebus ip̄is. p̄ductis
Sec̄do iuxta distincōes rez̄ produ
ctaz̄ descendet ad nomina earū.

**De tribz gradibz entium. et
qd̄ sit creatio** Cap. XLVIII.

Quantū ad p̄mū sciendū. q̄
entū creataz̄ subsistētū ad
genus sube p̄tinentū est tri
plex gradus. Quedā em̄ h̄nt soluz
esse. vt inaiata. et ista tenēt infimum
gradū. vt lapis et h̄mō. Quedā ha
bēt eē et viuere vt vegetabilia. sicut
plante. Quedā sup̄ hoc h̄nt sentire
vt aīalia. nec in his q̄ ad hoc pono
d̄ntiam. q̄ nihil faceret ad p̄positū
Quedā habēt esse et viuere et intel
ligere. vt intelligibilia: sicut aīa. an
gelus. et etiā h̄o. Et ista tenēt sup̄e
mū gradū in entibus. Sec̄da distin
ctio est q̄ntū ad res. p̄ductas. q̄ du
pl̄r̄ considerari p̄nt. Vno mō q̄ntum
ad sui p̄mariā. p̄ductio nē qua i mū
di creatōe p̄ spēs suas oīa sunt crea
ta. et talis p̄ductio vocat̄ creatio.
Uñ. Sec̄. p̄mo. In p̄ncipio creauit
deus rē. Dicit̄ autē creatio. p̄ductio
rei nullo p̄supposito ex p̄te rei. p̄du
cte. Et q̄ tūc res sic sunt. p̄ducte q̄
nihil earū p̄existebat. talis p̄ductio
d̄r̄ creatio. Alio mō p̄nt considerari
res create q̄ntū ad suā quōtidianā
et p̄tinuā p̄ductōez̄ respectu rerū ge
nerabilū et corruptibilū. vel que d̄
nouo infra spēs. p̄ductas p̄ducūtur
et talis rez̄. p̄ductio iuxta diuersos
gradus tres p̄dictos diuersa sortit̄
noīa vt patebit. His suppositis dī
cendū est de noībz que p̄ueniūt re
bus de ḡnie sube. p̄mo quantū ad p̄
mū gradū entium. secundo quan
tum ad secundum. tertio quantum
ad tertium.

**Quid est generatio et corru
ptio. et quibus conueniant.**

Cap. XLIX.

Quantū ad p̄mū gradū en
tū. eorū sc̄z q̄ sunt inaiata et
h̄nt esse solū et nō viuere: di
cendū est. q̄ taliū entū cōis et q̄ridē
ana. p̄ductio vocat̄ ḡnatio q̄ est pro
ductio rei supposita materia ex qua
Et illa q̄ sic. p̄ducūtur sunt oīa ḡna
bilia et corruptibilia. et sic producta
dicunt̄ generata. eorū autē definitio
d̄r̄ corruptio. Et q̄ p̄z d̄ntia int̄ ge
neratōem et creatōem. q̄ ḡnatio est
p̄ductio rei ex materia ex q̄. cui⁹ ta
mē p̄ncipiū nō est ars. sed natura p̄
ter d̄ntiam. p̄ductōis artificialiuz̄
Et creatio est. p̄ductio rei nullo p̄
supposito ex p̄te. p̄ducti: salte quātū
ad materiā ex q̄. Sup̄ius autē ē posi
ta d̄ntia inter materiā ex q̄ et in qua.

**Quid est generatio et q̄ cō
currūt ad eā. et q̄ deo et creatu
ris conuenit sed diuersimode. q̄ in
diuinis sola. p̄cessio filij dicitur ge
neratio.** Cap. L.

Quia vero de generatōe ser
mo ē. vt pateat aplius. Sc̄iē
dū est q̄ ad generatōem quī
q̄ necessaria p̄currūt. tertium autē de
quo dicit̄ indifferēter se h̄z. q̄ gene
ratio p̄t eē cū hoc et sine hoc. Cum
em̄ fm̄ Aug⁹. nihil generet seip̄m.
igit̄ ad hoc q̄ sit ḡnatio ōz esse ali
quod generās qd̄ est. p̄ducēs. et hoc
est p̄mū. et aliqd̄ generatū qd̄ est p̄
ductū. et hoc est sc̄dm̄. Et q̄ generās
cōicat suā naturā generato: ōz q̄ in
oī generatōe semp̄ p̄supponat aliqd̄
nō. p̄ductū de quo generatū d̄r̄ ḡna
ri. et in hoc differt ḡnatio a creatōe
q̄ creatio nihil p̄supponit. et iō ḡna
tio si nihil p̄supponeret nō esset ḡna
tio s̄z creatio. et h̄ est tertū p̄currēs
Quia h̄o ḡnatio est ab agēte equo
co et vniuoco: sicut dicit̄ p̄hs. q̄ h̄o
generat hoīem et sol. et generātis sic
cōicare eandē naturam ḡnatio. quia

D i

Tractatus Secundus

agens equocū nō cōicat eandē natu-
rā specie. sed solū in uiocūz sicut hō
Adcirco uerius saluat rō gñatōis
in uiuocis. sicut qñ hō gñat hoiem
et si esset possibile adhuc uerū salua-
ret rō gñatōis: si generās scz fortis
cōicaret eandē naturā non solū fm
spēm: sed etiā fm numez. z h est qñ
cum pcurrēs ad gñationē. **Q**uintū
est q cōicatio eiusdē nature fiat mō
nature. **M**odus āt nature est ut ge-
neratū sit ab vno generāte effectiue
Dico aut ab vno. qz i possibile est q
duo: ut petr⁹ z guillelm⁹ possint vñū
filiū nūero gñare. **D**ico āt effectiue
qz in creaturis z potissimū in gñati-
one aialiu pfectoz pcurrit duo: ma-
sculus z femella. mascul⁹ solū esse
ctiue. femia autē se habz solū passiue
fm phm sexto de aialib. **S**i ḡ esset
possibile in creaturis q talis pdu-
ctio esset a duob effectiue: non esset
mō nature. s; nec uocaretur gñatio
Sextū aut ad gñatōem indrnter se
hñs est. q gñatio p̄t esse cū trāsmuta-
tōe z sine trāsmutatōe. **C**ū trāsmuta-
tōe ē in creaturis z est rō. qz oē agēs
in gñando introducūt ppriā formā z
expellit p̄riā a materia. z h nō p̄t eē
sine trāsmutatōe. tñ pductio tal nō
h; q sit gñatio formalis ex hoc q ē
talis trāsmutatō. alio qñ corruptio
esset gñatio z breuiter oīs motus z
mutatio. **S**i ḡ sit aliqua pductio q
hoc nō exigit erit sine trāsmutatōe
sicuti est i diuinis. z ideo gñatio er
sui natura nō impoztat motū z trā-
smutatōem. sed p̄t esse cū ea ut i crea-
turis: z sine ea ut in diuinis. **U**nde
p̄t qd est de rōne gñatōis: z que sit
eius definitio. qz nō plus impoztat
nisi q generatio est pductio quā ge-
nerās vel pducens cōicat productio
eādē naturā. **D**ico aut eadem: vñ
gñe ut in generatib equocis: vel ge-
nerē z spē ut in uiuocis. z h in crea-

turis: vel eandē gñe vel specie vñ nu-
mero. z hoc solū in diuinis. **E**t hñs
p̄t qz hec lex pcurrit ad generatio-
nē. **P**rimū est generās. scdm gñatū
qz nihil gñat seipm. **T**ertū aliud p̄
suppositū nō pductū. z ideo gñatio
nō est creatio. **E**t qz hoc est in diui-
nis q generatio filij p̄supponit esse
q nō est generās nec genita s; cōica-
ta. ideo gñatio filij non est creatio.
Quartū est q sit cōicatio eiusdē na-
ture. z vñ maior ē idēitas ibi uerū
oz ē rō gñatōis: z id uerū in uiuoc
ē. z p̄ hñs qz i diuinis eadē natura
spē z numero cōicatur filio: est ibi p̄
p̄ximā gñatio. vñ **E**p̄cf. iij. **E**t
quo oīs paternitas in celo z in ter-
ra zc. **Q**uintū est. q sit mō nature z
ut ab vno effectiue vñū generet **E**t
ideo pductio filij q est ab vno solo
scz a patre uocat generatio in diui-
nis. **S**ed qz pductio spūs sancti est
a duob. s. a patre z filio nō uocatur
gñatio sed p̄fessio. **S**extū aut q ge-
neratio sit cū motu z trāsmutatōe
vel nō sit indifferēter se hñs ad eaz
ita q in creaturis motū sp̄ habet et
trāsmutatōem. in diuinis aut excludit.
Et qbus oibus pcludit qd est
gñatio. z qz ueniat deo z creaturis
et q diuersimode. z vltimū q nobi
liozī mō z magis pprie est i diuinis
q̄ in creaturis. z qz productio filij a
patre d̄t generatio. pductio autē sp̄
ritūs sancti nō. sed processio

De nominib; p̄inentib; ad vñ
tam z uiuentia.

Undē est de noibus p̄inentē
bus ad scdm gradū entiu: eoz
scz que hñt esse z uiuere. **E**t qz nomē
vite hic p̄mo occurrit: ideo p̄mo di-
cendū est de hoc noie vñ trazit ori-
ginē. qbus uenit pprie. z qbus sili-
tudinarie. **S**ecdo descendet ad dicē-
dum de noibus pductionū. qbus ipa
uiuētia pducunt. z de noibus pdu-

De predicamēto substantie

etoz. Quātū ad p̄mū dicēda s̄t q̄e
tuoz. P̄mū est de ip̄o noīe vite. vñ
sumptū est z q̄bus zueuiat. Sc̄do
quō viuere diuidit p̄ ista q̄tuoz. sc̄z
alimēto vti. sentire. moueri fm lo/
cū. itelligere. Tercio quō vita diui/
dit in actiua z p̄tēplatiua theologo/
rū z p̄hoz. Quarto q̄ est differētia
inter vitā p̄tēplatiua z actiua

¶ Tñ habuit originē nomen
vite. q̄b̄ zueniat zc̄. Cap. **LI.**

Quātū ad p̄mū sciendū. q̄
nomē vite ex h̄ sumptū suis
se videt q̄ aliqd̄ a seip̄o p̄t
moueri. z iō ex h̄ dicta s̄t p̄mo aliq̄
viuere. q̄z v̄sa s̄t a semetip̄is moue
ri aliq̄ motu. sicut plāte motu aug/
mēt. z aīalia motu locali. Ea vero
q̄ v̄sa s̄t nō moueri nisi ab alijs mo/
ra: dicta s̄t mortua vel carētia vitā
sicut lapides z ligna. z inde trāsum
ptiue z p̄ quanda s̄titudinē ea quo
rū p̄ncipiū motū in ip̄is est etiā di/
cunt viuētia q̄uis nō seip̄a moue/
ant. sicut aq̄ scaturies ex impetu sui
motus a terra d̄z viuere. Que autē
immobiles vt stagnales z lacuales
dicunt mortue. Ad hoc facit q̄ ho/
mines z alia aīalia q̄ multū s̄t mo/
bilia dicūtur bñ viua. sicut aliq̄s q̄
non p̄t stare in vno loco d̄z bñ viu/
ecōuerso q̄ est male mobilis z tardi
motus d̄z totus mortu⁹ vel male vi
uus. Ex hoc autē vlteri⁹ nomē vite
tractū est ad alia z attributū oibus
opatoibus q̄s aliq̄is ex seip̄o exer
cet nō ab alio mot⁹: etiā si ille opa/
tiones pp̄rie nō sint motus. sicut etiā
nomē motus ad quālibet opationē
folet trāsferrī. sicut trāsumptiue et
large sentire z itelligere dicunt mo/
tus. Et fm hoc nō solū que mouen
tur a seip̄is vel p̄ augmētū vel loca
lit̄ dicūt viuere. s̄z etiā oīa q̄ a seip̄is
opertū. sentiūt. z itelligūt. De em̄
opatoibus vite dicūt. q̄uis em̄ in aliq̄

sint plures dictaz opationū. ex illa
tñ d̄z vita i aliq̄ q̄ est opatio p̄ncipa
lis in illo Sicut aīaliū vita d̄z i sen
tiēdo q̄uis nutriant. q̄z sentire ē p̄n
cipali⁹ in aīali. z hoīm vita d̄z in in
telligēdo: q̄uis etiā sentiāt Hoc ac
accipiendū est nō solū fm potērias
s̄z etiā habit⁹ z act⁹ supadditos. p̄
ter qd̄ nomē vite vlteri⁹ est extēsum
itancū vt vita vniuscuiusq̄ hoīs dē
cat in h̄ cōsistere in q̄ est summū ei⁹
studii z intētio z cui maiore curā i
pendit: vt d̄r p̄bus. ix. Ethic. Et sic
hoīs studiosi d̄z studiū eius vita: z
mercatorū mercari vita ei⁹. z sic de
alijs. Et q̄b̄ p̄z vñ sumptū ē nomē
vite. z ad q̄ extēsum z tractū est. z q̄
b̄ zueiat. q̄b̄ p̄p̄e. z q̄b̄ trāsumptie

¶ Quō vita diuidit in vegeta/
tiua. sensitua. motiua fm locum. z
intellectiuam. Cap. **LIII.**

Quātū ad sc̄dm sciendū q̄ vi
ta diuidit in q̄tuoz. sc̄z alimē/
to vti. sentire. moueri fm lo
cū. z itelligere. Sciēdū q̄ hec q̄tu/
oz q̄b̄z sumunt p̄ q̄busdā opatioib̄
q̄ s̄t opatioes aīe dātis vitā: vel ve
getatiue: vel sensitue: vel itellectiue
et sic viuere viuētib̄ nō est eē s̄z opa
ri. Alio⁹ sumūt ista p̄ ip̄so esse viuē
tiū in q̄b̄ s̄t iste opatoes. z sic itelli
gūt verbū p̄h̄. ij. de aīa: viuere in vi
uentib̄ est esse Tñ sic d̄z. ix. Ethic. q̄
eē est sentire vel itelligere. i. h̄ie na
turā ad sentiendū vel itelligēdū Et
hoc mō distinguit p̄hs. ij. de aīa vi
uere p̄ illa q̄tuoz Nā in istis iferio
rib̄ s̄t q̄nā viuētū q̄z qdā h̄nt na
turā solū ad vrēdū alimēto z ad cō
ueniētia alimēto vt est augmētū et
gñatio sic in plātis z in oib̄ vegeta
bilib̄. Quedaz vero vltra hoc h̄nt
naturā ad sentiēdum: vt patz in aīa
libus immobilibus que non mouē
tur motu p̄gressiuo vt ostree mari/
ne. Quedā s̄o cum his vltra habēt

Tractatus Secundus

naturā ad motū fm locū z pgressi-
ue vt aialia pfecta. vt qdrupedia et
volantia z hmōi. Quedā vero hnt
naturā ad hec oīa z vltēr⁹ ad itel-
ligendū: vt hoies. Et sic pz quō bec
q̄tuoz st⁹ sub diuisiōe vite. s. altimē-
to vti qd̄ pertinet ad vegetabilia. z
sentire qd̄ prinet ad aialia impfecta
z moueri fm locū qd̄ prinet ad aia-
lia pfecta. z intelligere qd̄ prinet ad
hoies. Et iste opatiōes nō sunt mo-
tus pprie. sicut em̄ nomē motus ad
aliquā opatiōē solet transferri: sic
trāsumptiue z large sentire z intel-
ligere d̄r motus. Quōq̄ sumunt⁹ pro
q̄busdā opatiōibz. z tūc sunt opa-
tiōes triplices aīe. s. vegetatiue. sen-
sitiue. z intellectiue. Quōq̄ p esse vi-
uentiū quoq̄ sunt opatiōes. z tūc p-
tinet ad qdruplex genus entū. s. ve-
gerabilū solū quantū ad p̄mū. ha-
bentiū solū sensum cū vegetari qn-
rum ad aialia impfecta. habentiū ve-
gerari: sentire: z moueri fm locū qn-
rum ad aialia pfecta. z intelligere qn-
rum ad hoies. Et sic parz quō intel-
ligitur illa distinctio

Quō vita diuidit̄ in actiuā
et contēplatiuā. z quō vtrunq̄
conuenit vite. **Caplm. LIII.**

Et p̄missis parz aliq̄liter ter-
tiū. s. quō vita diuidat̄ in vi-
tā actiuā z p̄platiuā. Si
em̄ vita p̄t dici opatio quā aliq̄s ex
seipō exercet z in hoie q̄ est p̄ncipa-
liter in eo z etiā in alijs opatiōibus
illa sp̄ que p̄ncipalior est d̄r esse vita
et cui impendit̄ summū studiū incē-
tio z cura: nō solū fm potentias na-
turales. sed etiā fm habitus z actus
sup̄additos. Et cuz talis opatio in
hoie sit intelligere: restat q̄ fm hāc
opatiōē dicat̄ hō viuere. z vita ei⁹
distinguat̄ in actiuā z p̄platiuā
respectu opatiōis intellectiue. **U**

ta em̄ voluptuosa non est p̄ncipal̄s
in hoie. vñ nec humana: imo brutā
bestial̄ z pecudū p̄mo. **E**t h. a p̄his
appellat̄. Sed fm intellectū est soluz
humana vita. cui⁹ diuisio resp̄cū in
tellectus sic p̄t accipi. **H**abet em̄ in
tellectus duas opatiōes. vna que est
ip̄ius fm se. alia q̄ est ip̄ius fm q̄ re-
git vires z potentias aīe inferiores
sibi obediētes. z fm hoc in hoie ac-
cipit̄ duplex vita. **U**na q̄ cōsistit in
opatiōe in tellectus fm seip̄m. z bec
d̄r vita p̄platiua. **A**lia q̄ cōsistit
in opatiōe in tellect⁹ z rōnis fm q̄
ordinat̄ z regit z impat̄ potēt̄s aīe
inferioribz natis sibi obedire. z bec
d̄r vita actiua. **E**t quo pz. q̄ cū in-
tellectus diuidit̄ in speculatiuum z
practicū nō tanq̄ in diuersas potē-
tias. sed sicut in distincta officia per
distinctos actus in distincta obiecta
et hois vita d̄r cōsistere in eo in quo
maxie delectat̄ z cui magis intēdit̄
Quidā aut̄ maxime intēdūt p̄m-
platōi veritat̄is: qd̄ prinet ad intelle-
ctū speculatiuū. **V**ita em̄ p̄plati-
ua cōsistit in p̄platiōe summe cō-
tēplabilis. **E**t qz aliq̄ maxime inten-
dūt p̄ rōem practicā passionibz mo-
derādis qd̄ prinet ad rōnem practi-
cā. ideo in his vita actiua cōsistit re-
spectu optimi agibilis. **E**t ita parz
quō diuidit̄: penes qd̄ attēdit̄ vita
actiua z contēplatiua. z q̄ solum
cōuenit nature intellectuali.

Quomō differt vita p̄m-
platiua theologorum z philo-
sophorum **Caplm. LIII.**

Quantū ad quartū sciendū
est (vt patuit) q̄ vita p̄plati-
tiua cōsistit in actu potentie
intellectiue. **H**oc aut̄ intelligendū
est nō absolute. sed in quantum ta-
lis actus est dilect⁹ z electus p̄ vo-
luntatē affectantē z p̄ligentēz talē

De predicamēto substantie

actū. Cū autē opatio sit media inter opantē et ipm obiectū ad qd tendit ipa opatio ex pte duplici pte cōside/rari. Uno mō inquantū est pfectio opantis. et tale desideriu pcedit ex amore sui. Alio pte p̄siderari talis opatio inq̄ntū terminat ad tale obiectū. Et sic p̄placōis desideriu pcedit ex amore obiecti. Differt ḡ cōrēplatio quā posuerunt phi a p̄templatōe quā ponit theologū. qz p̄horū vita cōtemplatiua. p̄t ex desi derio et amore p̄templantiū. Cōrēplatiua autē vita theologorū pcedit ex amore dei p̄templandi: vt sit tibi amor vbi oculus. Math. vi. vbi est thesaur⁹ tuus ibi et cor tuū. Joh. xvij. Hec est vita eterna. Ita etiā am p̄erigit charitatē et nō illa p̄horū. Greg⁹. sup. Ezech. Cōrēplatiua vita est charitatez dei et p̄ximi tota mente retinere. ab actiōe exteriori q̄ escere: ita vt iaz ml agere libeat. sed calcatis curis oibus ad videndā faciē sui creatoris anim⁹ inardescat.

Quid est gigni. nasci. oriri. et q̄ bus conueniant.

Secundo considerādū est de noi bus pductionū et pductoz p̄tentiū ad scdm gradū entiu q̄ sunt viuētia. Vbi sciendū. qz q̄uis gñatio sit entiu illoz que minus hnt de nobilitate inter oia entia q̄ cōtinue pducunt in esse: qz nō habēt nisi esse et in hīe esse ipa viuētia q̄ ad scdm gradū entiu p̄tinent pueniūt cū eis et vltra hoc hnt viuere in q̄ excedūt ea. Ideo inaiatoz pductio nō sic sibi nomē gñatiōis appropauit quā entia pductōi aiatoz cōueniat et iporū viuētiū q̄ tenēt scdm gradū entiu. Et qz iste scdm gradus entiu ex cellit entia p̄mi grad⁹ in viuere. idcirco pductio eoz p̄ter nomē gñiale qd sibi puenit cū alijs vita carētibz sibi specialia noia appropauit. Ad

qd sciendū nota qz in aiatis et viuētibz respectu sue pductionis tria considerantur.

Triplex pprietas viuētiū respectu sue pductionis.

Capitulum LV.

Primū est qz a p̄mo generante aliqd descendit. s. semē: vel aliqd loco semis qd est sufficiens ad generatōem q̄ntū ad p̄ncipiū actiuū et passiuū. hoc autē est in diuersis d̄stiter. Nam in q̄busdā sicut in plātis a p̄mo generāte min⁹/straf vtrūqz. eo qz plāte nō hnt serū distinctū. In aliq̄bus vō que habēt distinctū serū (vt in aiālibz) a mare ministrat p̄ncipiū actiuū. a femia autē p̄ncipiū passiuū siue materia. Aia/ lia at̄ fm p̄m sicut in coitu sicut vnū p̄ncipiū generās. et fm hoc d̄r Gen. p̄. Erūt duo in carne vna. Scdm qd est in p̄ductiōe viuētiū est qz talū p̄ductio est p̄ modū cuiusdā exitus a gñante. et hec p̄ditio seq̄tur ex p̄ma. nec hec puenit p̄ductiōi inaiatoz. Tertiū est qd seq̄tur ex p̄mis sis duobz. s. qz generatū vel p̄ductū exiens a generāte in p̄ncipio gñatiōnis adheret ei et in eo est p̄ tractum vel colligatōem vt dicit phs. y. me/raph. vt p̄z in fructibz q̄ colligant et adherēt arbori. et in embzoniū qui adherēt matrici fm contactū.

Quid sit gigni. nasci. oriri. quō differūt et q̄bus pprie conueniunt

Hic fm has tres p̄ditōes q̄s hz p̄ductio viuētiū et aiatoz rū hec tria vocabula distinguūt sic qz res p̄ cuiuslibz pprietas erit vnū. Scdm em̄ qz ppria sufficientia sue gñatiōi ministrat a generāte d̄r res gigni vlt̄ genita esse. Scdm autē qz p̄ducit p̄ modū exitus d̄r oriri vlt̄ orta esse. Scdm autē qz p̄ducit vt cōiunctū generāti d̄r nasci vel natū eē

Tractatus Secundus

Unde phis q̄nto metaph. nata dicuntur q̄si ad nata. Sic em̄ generas et generatū sunt q̄si res vna. Et ita p̄z d̄m̄tia inter creatōem q̄ est p̄ductio eoꝝ q̄bus nihil p̄supponit. et generatōem q̄ est p̄ductio cui p̄supponit aliqd̄: que est generalr̄ oīm ḡnābiliū et corruptibiliū. et inter gigni nasci et oriri q̄ solū sunt viuētū et aīatorum. licet ex diuersa p̄prietate. Quia viuētia dicuntur gigni inquantū a generāte descendūt. oriri inquantū a generāte exeūt. nasci inquantū cōiuncta sunt generāti. Istoz autē definitio q̄uis possz dici corruptio noīe ḡnāli. tamē p̄prie vocat̄ mors. Nō autē in rebus ināiatis d̄z corruptio: in viuētibz dicit̄ mors.

Quibus p̄dicta conueniant similitudinarie.

Et tū sciendū q̄ nomē p̄prie dicit̄ de vno: q̄nq̄ metaphorice dicit̄ de alioꝝ similitudinarie. et ita est de his tribz noībus nasci. gigni. oriri. Quia em̄ aq̄ fontis et sol et filia d̄ occulto in manifestuz p̄grediunt̄: p̄ similitudinē oriri dicunt̄. Quia etiam accētia p̄ modū cuiusdā exitus fluunt a p̄ncipijs subiecti et adherent subiecto. et filr̄ pres adherent toti. Itō similitudinarie nasci et oriri dicit̄ et accētia a subiecto. et pres a toto.

Quid est conceptio. natiuitas in vtero. ex vtero. et q̄b̄z ueniāt p̄prie.

Vterius est sciendū q̄ genituz uenit a generāte dupliciter. Uno mō fm̄ q̄ p̄cedit in esse distinctum: clausum tū infra terminos ḡnantis et iste exitus vocat̄ p̄prie conceptio. Alio mō fm̄ q̄ p̄cedit in esse distinctū et manifestū. iō in eis nō p̄prie dicit̄ conceptio sed natiuitas. Et q̄ res noīatur fm̄ q̄b̄z apparet. iō iste modus exeundi facit natiuitatē fm̄ cōmunē modū loquēdi. Nihilomin⁹ tamē et iste exitus primus potest di

ci natiuitas fm̄ q̄b̄z dicimus duplicem natiuitatē. vnam in vtero. aliā ex vtero. Et q̄ in plantis simul p̄cedit quid in esse distinctū et manifestū. ideo in eis nō dicit̄ p̄prie conceptio s̄z natiuitas. Ex hoc etiam verbum mētale fm̄ q̄b̄z distinguit̄ in intellectu et extra nō manifestat dicit̄ cōcipi. sed cū extra p̄nunciat dicit̄ similitudinarie nasci. Ex quo p̄z differētia cōceptōis ad nasci. nā q̄uis ea q̄ cōcipiant̄ possint dici gigni et generari. nō tamē ortus et natiuitas fm̄ cōmunē modū loquēdi eis cōueniunt. nisi cū determinatōe s̄z in vtero. Sed p̄prie ortus et natiuitas dicunt̄ de re exeūte a generante in esse distinctum et manifestum.

Quomō generatis ex putrefactione ueniat gigni. nasci. oriri.

Vterius autē q̄ in oībus generatis ex putrefactōe virtus solis et alioꝝ corpoꝝ supercelestiū super plene vice virtutis formatiue q̄ est in semine: in generatōe eoꝝ q̄ ex semine nascunt̄. hec autē virtus p̄ omnia corpora inferiora ē diffusa. ideo sicut aīalia generata p̄ coitū se habēt ad patrē et matrē. ita generata p̄ putrefactōem se habēt ad terrā ut ad matrē. et ad corpora celestia ut ad patres. Propter q̄b̄z dicit̄ q̄dā phs terrā eē matrē. solē vero esse patrē. Hic autē noīe solis oē corpus celeste tale virtutē h̄ns actiua intelligit̄. et noīe terre oē corpus elemētare q̄b̄z habz virtutē passiuā. sicut in aqua multa generant̄ ex putrefactōe. et in aere similit̄: sicut patz in ranis. et ideo talia p̄prie gigni oriri et nasci dicunt̄.

Quid importat noīe paternitatis et filiatōis. et q̄bus cōueniant

Vterius autē sciendū q̄ talia q̄bus cōuenit nasci p̄prie et similitudinarie dupliciter producantur. Uno em̄ modo exeūt quedā in esse

De predicamēto substantie

accipiēdo eandē naturā in spē a generatōe: ita q̄ generās genito cōicat eandē naturā in spē. z talia sibi assumunt spēale nomē quantū ad pductū qd̄ vocat̄ pater. z q̄ntū ad pductū qd̄ vocat̄ filius. Et qz in diuinis pater cōicat filio eandē naturā non solū specie. sed etiā numero. ideo in pducto est filiatio: in pducēte paternitas. imo ab illa paternitate om̄is paternitas in celo z in terra noīat̄ z dicit̄. Sed qz inter vna nobilitate / rē gradū tenēt bruta post vegetabilia: z post bruta natura intellectua / lis. ideo fm̄ cōem vsū loquēdi q̄ / uis possimus vti large loquēdo taz in plātis q̄ in animalibus respectu p / ductōis z pducti noīe paternitatis et filiatiois: z quādōqz hoīes in talibus sic vtiat̄. tamen ppria acceptio noīis est in pducētibz et pductis in tra naturā intellectuale. ideo vnus hō pducens aliū hoīem p viam nature dicit̄ pater. pducus dicit̄ filius. nō tamē d̄: prope de plātis z de brutis. qz quādā appropiatōe tractū est ad pducta in tra naturam intellectuāle. Et q̄bus partz qz in diuinis comunicat̄ eandē natura numero sp̄i genito p generās: ibi est ppriū / ma ratio paternitat̄ z filiatiois. In hominibz aut̄ pprie post illā. in brutis aut̄ magis deficit. z ibi est large sumēdo. In plantis aut̄ tenet vltimū gradū large acceptiois. Quia vero angelus a deo pducit̄. non tū deus eandē naturā specie sibi comunicat. ideo deus nō dicit̄ pater angeloz: nec angeli filij nisi solū large. s. p adoptionem vel gratiā. Alia aut̄ pducunt̄ in esse quibz aliquo modo nasci puenit: quibus nō comunicat̄ similis natura fm̄ spēm a pducēte. et nulli tali cōuenit paternitatis rō respectu pducētis. nec ratio filiatiois respectu pducti. z ideo sol om̄es

flos vel fructus in arboze. z etiā pres corp̄is et totius corp̄is capill̄ et accidētia: quibz aliquo mō istis cōueniat gigni v̄l nasci: tamē nullo mō puenit eis ratio filiatiois: nec illi a quo exeūt ratio paternitat̄. Et idē est de generatis ex putrefactioe qz nō pprie habēt rōnem filiatiois

Quō aliter fieri cōuenit forme nature parti z accidētī. z p̄ sequeēs generari. gigni. nasci. cōcipi. oriri. et aliter supposito habēti formā. materiam. partes. z accidētia.

Propter hoc sciendū est qz cū nasci. oriri. gigni. z cōcipi qd̄ / oīa fieri importēt. sicut alicui rei cō / petit̄ infra illoz naturā fieri: ita nasci. z sic de alijs. Nihil autē fit nisi vt sit. z ideo etiāz sicut alicui p̄petit̄ esse: ita z fieri. z ita p̄ consequēs p̄cipi. nasci. gigni. z oriri. In re aut̄ q̄ generat̄ considerant̄ ista. scz suppositum subsistēs vt hō. forma subsistētis vt anima hominis. natura subsistētis vt humanitas hominis. accidentia vt albedo z quantitas zc. Partes etiā que sunt duplicis generis. quia quedam sunt fm̄ quantitacē. z sunt duplices. Vel em̄ sunt in potentia solum in toto. vt carnes in toto corpore. vel pars carnis in carne. z si / militer in quocunqz continuo. Alie sunt pres substantiales in quas totū diuidit̄: sicut forma z materia Vel st̄ in actu vt in hīs que p̄ tractū cō / iungunt̄ in toto. vt flos vel fructus in arboze. sicut istis p̄petit̄ fieri et eē. ita nasci gigni zc. Esse aut̄ pprie subsistētis est z illd̄ qd̄ fit pprie subsistēs. Sicut em̄ actōes supposito z sunt ex parte termini a quo. ita esse et fieri pprie ex pte termini ad quem suppositi z subsistētis ē. Et iō pprie suppositū nasci. gigni. p̄cipi. oriri d̄ forma aut̄ materia nō dicunt̄ fieri necesse. sed st̄ id quo subsistēs ha

Tractatus Secundus

bet esse. sed dicunt fieri ex sequenti. et ideo uenit eis gigni. nasci. oriri. vel fieri. nō q̄ ista sint q̄d nasci vel quod oriri. sed q̄ p̄ generatiōem accipiunt. et ideo non pprie sed q̄si p̄ accidēs. **A**ccidētia aut nō dicunt eē nisi p̄ aliud. et ideo etiaz nec eis ista cōueniūt pprie. sed ex sequenti et per accidēs. **Q**uantū aut ad pres quātū / tatis q̄n addunt toti p̄sistenti p̄nt dici fieri vel nasci. **Q**uādo aut generant generatiōe totius: tūc dicit totū fieri et nō ps nisi p̄ accidēs. **Q**uantū vero ad pres cēntiales sicut sunt forma et materia nō dicunt talia p̄ se fieri nisi essz forma p̄ se subsistēs sicut aīa rōnalis que dicit fieri p̄ creatiōem p̄ter factiōnē qua fit suppositū vel cōpositū p̄ generatiōem s̄z solūm pprie dicit fieri ipm̄ p̄positū subsistēs. et p̄ sequēs nō talibz p̄tibz cōuenit nasci. oriri. gigni. p̄cipi. fieri sed solū p̄posito subsistēti

Qualit̄ cōuenit p̄cipi. gigni. nasci. oriri verbo diuino et humano **C**onīa verbū nostrū mērale deficit in multis a verbo diuino: sed spēaliter in hoc q̄ illud p̄bū est subsistēs et hūis rōnem suppositi: nō aut verbū nostrū. sed est inherēs ideo pprie illud dicit p̄cipi. gigni. oriri nasci. **N**ostruz aut nō ita pprie. licet possz dici p̄cipi. nasci. oriri. gigni q̄n tū ad aliq̄s pprietates. sicut p̄ q̄ p̄t dici p̄cipi inquantū p̄cedit in eē dī / stinctū occultū. et sic de alijs. **E**t ita p̄z spēaliter dīna huius q̄d dico cōceptio natiuitas ex vtero et in vtero et huius q̄d dico filiatio ad inuicē et ad p̄ora uocabula. et sic p̄ sequēs patz q̄d scant q̄bus pprie et s̄litudīnariē p̄ueniunt. et de q̄bus dici p̄nt quō ad inuicē cōueniūt et differunt omīa ista scz creatio. generatio. gignī. oriri. nasci. concipi in vtero et ex vtero. paternitas et filiatio.

De p̄nētibz ad tertū gradū entū. quō d̄z denoiari p̄ductio angeli et aīe rōnalis et eoz q̄ aīe infundunt a deo **Cap. LVI**

Tertio dōm est de noībz p̄tinētibz ad res tertū gradū entū. s. que h̄nt esse uiuere et intelligere **E**t p̄mo de noībz p̄ductiōis. sc̄do de noīe p̄ductiōis q̄d dicit p̄sona. **Q**uantū ad noīa p̄ductiōis sciendū est q̄ ea que h̄nt esse uiuere et intelligere s̄z infra naturā intellectuāle. et s̄z solū tria. s. angel⁹. aīa rōnalis. et hō **H**ō aut dicit p̄positū ex corpe et aīa. q̄ nec corpus p̄cise: nec aīa p̄cise est hō. sed p̄positū ex vtro / q̄. **Q**uia igit̄ p̄ductio q̄ridiana hominis est ad modū alioz entū h̄a / bentū esse et uiuere q̄uis vltra hoc habeat itelligere: eius p̄ductio sibi spēale nomē nō retinuit. sed eius p̄ductio noīa noībz alioz et dicit generari et gigni et c. habet em̄ materiā ex q̄ generat. **A**īa aut rōnalis et angelus si p̄ducunt h̄nt spēale nomen quātū ad sui p̄ductiōnē. **Q**uia em̄ eodē mō aīa et angelus creant̄ et p̄ducunt a deo nulla p̄supposita materia ex qua p̄ducantur: sicut a p̄ncipio omīa entia ex nihilo sunt creata. ideo nomen generale generalis p̄ductiōis sibi retinent. et eoz p̄ductio uocatur creatio. nō autē gignitio vel generatio vel natiuitas. vnde nec concipi nec nasci nec oriri prope conuenit eozum p̄ductiōi **G**ratia autem in anima et alie virtutes a deo infuse: quia nō possunt p̄ se subsistere sicut angelus vel anima. **I**tem quia habent materias in qua semp sunt q̄uis nō habeāt materiā ex qua fiunt: aliquid sibi retinuerūt de nomine generalis p̄ductiōis. **E**t q̄ in p̄dictis deficit a cōditōibz illius p̄ductiōis. ideo

De predicamēto quātītatis

dicunt creari magis q̄ creari. vñ
prope grā nō fit vel creaf. sed magis
creaf. z nec istis pueniūt alia noia
pductōis entū pmi q̄dus. q̄uis ali
quādo large z improprie in eis ta
libus vramur.

**De hoc noie psona q̄d sig
nificet: et vñ habuerit originē.
et q̄bus pueniat** Cap. LVII.

Quāntū ad nō p̄tinēs ad
pducta entia q̄d esse. viue
re. z intelligere q̄d est psona
q̄uis sint aliq̄ alia tñ de illis p̄ran
seo. q̄ sp̄calem difficultatē nō hñt.
Nomē aut̄ psonē nō p̄tinet nisi ad
suppositū intellectualis nature. z iō
cū aīa rōnalis nō sit suppositū s̄ ps
suppositū: nō p̄t puenire nomē pso
ne ipsi aīe. licz dixisse h̄ videat̄ m̄gr
siaz. iij. li. dist. xxi. z Hugo de scō
victore. Restat q̄ in creaturis so
lū dicat̄ pueniēt̄ de hoīe z angelo
Sciēdū q̄ est. q̄ nomē psonē fecit
subaz nō absolute. nec quācūq̄. s̄
p̄t subijcī p̄prietati ad dignitatē p̄
tineti infra naturā intellectuālē. Et
fm Boetii tractuz est nomē psonē
a psonādo. eo q̄ in tragedijs recita
tores sibi ponebāt laruā ad rep̄sen
tandū illū de q̄ gesta narrabāt decā
tando. z inde etiā tractū est in vsum
vt q̄dlibet indiuidū hoīs de q̄ p̄t
talis narratio fieri psona dicatur. z
etiā ex hoc nomē psonē est tractū q̄
si ḡnāliter vt significet suppositū in
genere sube nō q̄dcūq̄: sed intel
lectualis nature q̄ est ceteris dignior
Et in etiā excellētē z dignitates q̄
dā cōueniētēs hoībuz psonatus di
cunt. Sic definit Boetius in li. d̄ du
ab naturis psonā. Persona est in
rellektualis nature indiuidua suba
Huic at̄ noī psona q̄d est nomē rei
et p̄me intentōis z ad rōnalem na
turā solū p̄tinens infra genus sube

rūdet in greco hoc nomē p̄sopon. a
p q̄d est in. z sopos q̄d est facies. q̄a
hmōi laruas in q̄bus rep̄nabant z
p̄sonabāt laudes taliū aī facies po
nebāt. Et sic p̄t q̄ id q̄d dicit̄ z si
gnificat̄ hec q̄rtuo: noia in ḡnē sube
in ḡnālī apud latinos. scēntia. sub
sistētia. res nature. suba. z tria noia
i greco eis cōrūdentia. s̄ vsya. vsyo
sis. z hypostasis. Hoc idē fecit z dē
cit hoc nomen persona in genere in
rellektualis nature. z p̄sopon in
greco respōdens persone in latino.

**Notandū q̄ licet hoc nomē hy
postasis ap̄d grecos ex p̄p̄ria fecitōe
noīs habeat q̄ significet quodcūq̄
indiuidū sube. tñ ex vsu loq̄ndi h̄z
q̄ significet indiuidūz rōnalis na
ture rōne excellētē sue. Tradit̄ autē
a doctoribz q̄ sint tria d̄ rōne psonē
scz subsistētia. rōcinari. z indiuidū
eē. q̄d nobiliori mō est in angelo q̄
in hoīe. z in deo q̄ in vtroq̄. Et iō
nomē psonē inuenit̄ in hoībuz. i an
gelis z in deo. Et ista tria sunt vbi
q̄ de rōe psonē. sed tñ i illis tribz re
sp̄cū cuiuslibet diuersa rōne. q̄d nō
est hic necē explicare in singulis**

**De nominibus que cōue
niant rebus de genere quanti
tatis.** Cap. LVIII.

Modo dōm est de noibus p̄
me intentōis p̄tinentibz ad
res de ḡnē quātītatis. Et p̄
mo de noibus sp̄eruz in q̄s diuidit̄
Aristo. q̄ntitatē in p̄dicamētis Se
cūdo de his q̄ se tenēt ex p̄te quātī
tatis fm modū p̄prietatis. Et p̄mo
de mēsurā. secūdo de infinito.

**Sufficiētia. significatio. z diffe
rentia specierum quātītatis.**

Quāntū ad p̄mū de sp̄ebuz q̄n
titatis sumēdo harū d̄m̄az. suf
ficientiā. z significatōem Sciendū
est q̄ omīs quātitas est cōtinua vel

Tractatus Secundus

discreta. **D**icitur autem quantitas conti-
nua cuius partes accipiuntur successi-
ue sine aliquo discontinuatione. ut in tempore
vnius diei vel in vno ligno integro.
Et huiusmodi continuū triplex a philosopho defini-
tur. Si enim consideret quantum ad sui
constitutionem: dicitur continuū cuius partes
copulantur ad vnum terminum communem.
et ita definitur in predicamentis. Si autem con-
sideret quantum ad sue nature integri-
tatem: sic definitur in quanto metaphisico.
Continuū est cuius motus indivisibilis
est secundum se. Si autem consideret quan-
tum ad sui resolutionem sic definitur in
tertio physico. Continuū est diuisi-
bile in infinitum. **H**ec autem quantitas con-
tinua (cui sit huiusmodi ratio mensure: ut dicitur
de octo metaphisico. quod etiam vix est de omni
quantitate) vel mensurat ab extrinseco.
et hoc dupliciter. Vel putat res est in
motu: et sic est tempus quod est mensura flu-
ens. et dicitur tempus numerus motus secundum
prius et posterius. Vel mensurat rem
ut est in aliquo quiescens. et sic est locus
cuius quod est mensura manens. et dicitur locus
ultima superficies corporis ambientis.
Si autem mensurat quantitas continua
rem ab intrinseco. sic est triplex. Vel
secundum dimensionem vnam solam. scilicet secundum lon-
gitudinem. et sic est linea quod est longitu-
do sine latitudine et profunditate cuius
extremitates sunt duo puncta. Vel
secundum duas scilicet longitudinem et latitudi-
nem. et sic est superficies que est huiusmodi du-
as dimensiones. scilicet longitudinem et la-
titudinem. Vel secundum tres. scilicet longitudi-
nem latitudinem et profunditatem. et sic est
corpus quod est huiusmodi tres dimensiones. scilicet
longitudinem. latitudinem et profunditatem.

Quor modis dicitur corpus
Et tamen intelligendum quod corpus
est triplex considerat. Primo putat di-
citur omne illud quod subternit trine di-
mensionem sine perfectione forme. et hoc
modus est generis subalternum in predicame-
nto subiectione. Secundo modo per natura et re-

que subternit trine dimensionem cum
perfectione ulterioris forme. et sic est ma-
teria. vel pars compositi. et sic non predicatur
de alijs speciebus generis subiectione. quous
sic in genere sicut pars. Tertio modo per con-
siderari putat dicitur trine dimensionem
solam. et sic accipitur dicitur. et est triplex.
Species quantitatis continue intrinsece
mensuratis. Discreta autem quantitas est
cuius partes successiuas accipere habet di-
scorinuitate. et discretiorem quandam
et sic definitur in predicamentis. Discre-
ta quantitas est cuius partes non copulan-
tur ad aliquem terminum communem. **H**ec
ergo discreta quantitas vel est mul-
torum discretorum permanentium. et sic est nu-
merus. vel multorum discretorum sibi in-
uicem succedentium. et sic est ordo. **A**lia
quod tamen multipliciter dicitur.

Quor modis dicitur numerus
Ade sciendum quantum ad nume-
rum: quod numerus dicitur multipliciter
Primo modo de re numerata. et sic quous
quod de multis hominibus dicitur consuevit
hic est magnus numerus. Secundo per
numero numerate. scilicet ipsa anima que secundum
philosophum dicebat numerus seipsum mo-
uens. Tertio per numero quod numerat
mus. et sic est quantitas. **E**t sic dicitur tri-
plex. Quia potest considerari primo putat
considerationem abstractam a materia
sensibili. et sic considerat a metaphisico
co. Vel putat applicat materie sensibi-
li. et sic considerat a naturali. Vel per
ut huiusmodi rationem subiectibilis et predicabi-
lis. et sic considerat a logico. **E**t huiusmodi tria
consideranda sunt. primo de unitate quod
est principium numeri. secundo de discre-
tione. tertio de numero.

De unitate numeri.
Qantum ad primum sciendum est
quod duplex est generis unitatis sicut
et duplex generis indiuisionis. Quodam
modo est indiuisio solam in actu. Quodam
est indiuisio vel unitas et in actu et in
potentia que dicitur indiuisibilitas. que

De predicamēto quātitatis

quidē indiuisibilitas uerius habet rōnem unitatis q̄m indiuisio. cū plus dicat de indiuisioe. **I**ste autē unita / tes cōtrario mō se hñt in ponēdo z in remouēdo. **N**ā ad positōem unitatis indiuisibilitatis seq̄tur positio unitatis indiuisiois. qz quecūqz sunt vni / indiuisibilibiter: sunt vnum p̄ indiuisioe actualē. sed in negan / do siue remouēdo est ecōuerso. qz remouio unitatis indiuisibilitatis nō remouet. nō em̄ sequit̄. **I**tem indiuisibilia: ergo nō sunt indiuisa. **E**cōuerso autē est de unitate indiuisiois qz ad remouēdo unitatis indiuisiois seq̄tur remouio unitatis indiuisibilitatis. **S**i em̄ seq̄tur. nō sunt indiuisa actualit̄. ergo nec indiuisibilia. **S**ed positio unitatis indiuisiois nō ponit unitatem indiuisibilitatis. **N**ō em̄ sequitur. sunt indiuisa ergo sunt indiuisibilia.

De discretione.

Quantū ad scōm est scīdum. qz duplex est discretio. **D**iscretio em̄ videt̄ nil aliud esse nisi sepa / tio quedā vel sequestratio hui⁹ ab hoc. **E**t hoc pōt esse dupl̄. negatiue et positue. **N**egatiue p̄ hoc qz hoc nomen est illud. alio mō positue p̄ hoc qz hoc distinguit̄ ab illo. **D**iscretio vero negatiua p̄ non idēritatem positā: aut p̄ distinctionē. **I**ste autē discretio sic se habet ad numeruz qz discretio negatiua seq̄tur oēm numerū. **R**ō istius est. qz partes cuius / cūqz numeri siue sit diuisoz siue diuisibiliū necessariō hñt aliquā non idēritatem. z p̄ p̄is discretionē negatiuā. **D**iscretio autē positua so / lum est de rōe numeri diuisoz. **I**ste autē discretio sic se habet in ponēdo z remouēdo ad se inuicē. qz ad positioe discretiois positue: sequitur positio discretiois negatiue. **S**z ad remouēdo discretiois positue

nō seq̄tur remouio discretiois negatiue. **E**cōtrario autē est de discretioe negatiua. qz ad remouēdo eius seq̄tur remouio discretiois positue. sicut ad remouēdo nō idēritatis ab aliq̄bus seq̄tur remouio discretiois. **A**d positōem autē discretiois negatiue nō seq̄tur positio discretiois positue. sicut etiā nec ad positōem non idēritatis positio distinctionis

De Numero.

Unc quantū ad terciū est ad / uertendū. qz cum vñū z multa opponunt̄ immediate. qz ad remouēdo cuiuslibet unitatis (maxime si sit remouio in p̄na rōne z rōne eq̄ pollenti) seq̄tur positio alicui⁹ pluralitatis z alicui⁹ multitudinis. **E**t ideo sicut duplex est genus unitatis sic est duplex gen⁹ numeri. **Q**uidā em̄ numerus est qz resultat et ponit̄ ex remouēdo unitatis z diuisibilitatis. **E**t iste dicit̄ numerus distinguit̄ biliū siue diuisibiliū: z ponit̄ actualiter. si actualiter remoueat unitas indiuisibilitatis siue idistinguit̄ tatis. **A**lius qdē ponit̄ esse numer⁹ qz ponit̄ ex remouēdo unitatis indiuisiois z indistinctiois. z ille vocat̄ numerus distinctoz siue diuisoz. **I**sti autē numeri ex opposito hñt se ad unitates in ponēdo z remouēdo. qz numerus qz ponit̄ ex remouēdo unitatis indiuisibilitatis: d̄r numerus indiuisibiliū siue idistinguit̄ biliū qui nō ponit̄ numer⁹ diuisoz siue distinctoz. **R**atio qz p̄mus numer⁹ ponit̄ ex remouēdo unitatis indiuisibilitatis. sed ex remouēdo unitatis indiuisiois. nec p̄sequēs ad positōem nūeri diuisibiliū seq̄tur positio nūeri diuisoz siue distinctoz. ad remouēdo unitatis indiuisibilitatis nō seq̄tur remouio unitatis indiuisiois. **A**d remouēdo autē nūeri diuisibiliū seq̄tur remouio numeri diuisoz. qz si nō sit

Tractatus Secundus

diuisibilia nec diuisa. **E**cōuerso autē est de numero diuisoꝝ ⁊ diuisibiliū et quēcūq; hāc numerositate diuisoꝝ ⁊ diuisibiliū. cū diuisio p̄suppo- nat diuisibilitatē: s̄m remotōez nu- meri diuisoꝝ nō remouet numeruz diuisibiliū. Ideo aliqua p̄nt habe- re numerz diuisibiliū: dato q̄ nō ha- beāt numerz diuisoꝝ siue distincto- rū. **R**atio illi⁹ est. q̄ numerus diui- soꝝ ponit ex remotōe vnitatis in- diuisiois. **R**emotio autē vnitatis in diuisiois remouet vnitatē indiuisi- biliū. **E**t p̄ n̄s positio numeri di- uisoꝝ ponit numerz diuisibiliū. **S**z q̄ vnitas indiuisiois nō ponit vni- tatē indiuisibilitatis. ita nec remo- tio numeri diuisoꝝ ponit remotio- nē nūeri diuisibiliū. cū se hāc oppo- sito mō ad vnitates: sicut dictū est.

Quor modis d̄ oratio.

Quantū autē ad orōem sciendū q̄ orō p̄ tripl̄r p̄siderari. **U**el put est in p̄gamento. et sic in quantū etiā est in ipa p̄positio ex materia ⁊ forma est in p̄dicamento sube. **S**ed in quantū illa materia est distēsa q̄n- titate ē in p̄dicamento q̄ntitatis. **I**n quantū etiā ex tali distēsiōe resul- tat talis figuratio est in q̄tra specie q̄litaris. sed in q̄ntū mouet visus est in tertia sp̄e qualitatis. **S**cōdo p̄r cō- siderari. put est in mēte. ⁊ sic nō pōt esse quātitas. sed est in p̄ma sp̄e qua- litatis. **T**ertio mō p̄r p̄siderari vt est in platione. ⁊ hoc tripl̄r. **U**el. put mouet auditū. ⁊ sic est in tertia sp̄e qualitatis: sicut ⁊ alia obiecta sensu- um. **U**el. put cōparat ad t̄ps men- surans hmōi. plationē siue extensio- nē motus qui fit in hmōi. platione et sic orō est quātitas cōtinua. **U**el prout vna p̄s succedit alteri discre- ta ⁊ sepata. ⁊ sic est quātitas discre- ta. **E**t hoc modo ponit sp̄s quāti- tatis discrete in p̄dicamento

De noibus cōuenientibus mensuris **Capitulum. LIX.**

Quia vero esse mēsurā cōue- nit quātitati (vñ. x. metaph. ponit dñā mēsure) ideo de noibus scantibus mēsuras (cū mē- sura sit p̄prietas q̄ntitatis) h̄c dīcē- dū est. **D**uplex autē est mēsurā men- surarū. **U**nus mēsurā res q̄ntuz ad intrinsecā quantitatē. sicut vlna mēsurat h̄mū. **A**lius mēsurās re- rū duratōes quantū ad extrinsecā q̄ntitatē. sicut t̄ps mēsurat duratio- nes mot⁹. **E**t quocūq; mō mēsurā sumat sp̄ d̄r mēsurā rei id qd̄ certū ficat de quātitate rei. siue sit quāti- tas manēs quantū ad p̄mū moduz siue fluens q̄ntum ad scd̄m. vel per modū fluētis. qd̄ dico p̄pter euuz et eternitatē. **D**e noibus p̄maz men- surarū satis dictū est in explanatōe sp̄erum quātitatis p̄tinue ⁊ discre- te. **S**ed de noibus mēsuraz q̄ mē- surant duratōes p̄pter sp̄calem diffi- cultatē ⁊ eoz cōem vsum h̄c d̄m ē **S**unt autē illa. t̄pus p̄tinuū. t̄pus discretū. euū. eternitas. nūc t̄pis cō- tinuū. nūc t̄pis discretū. nūc euū. nūc eternitatis. quoz significātia ⁊ dñā- tia parebit ex dicēdis **H**oc p̄missio de hoz singulis dicendū est. **E**t p̄r- mo de t̄pore cōtinuo ⁊ suo nūc

Quid est t̄ps p̄tinuū ⁊ nūc t̄pis continuū. **Capitulum. LX.**

Intelligendū est q̄ q̄ oēs ille mēsure in hoc conueniūt: q̄ sc̄ mēsure alicuius act⁹. **C**ū em̄ duratio sit actus oz mēsurā du- ratōis esse mēsuraz actus: in eo q̄ actus habet durare tantū vel tantū d̄nt tñ. q̄ fin qd̄ inuenit diuersa ratio durādī. ita in actib⁹ inuenitur diuersa rō mēsure. **S**ūt ergo qd̄az actus q̄ dicunt actus p̄mixti poten- tie q̄ durant p̄ acceptōem diuersaz

De predicamēto quātitatis

partū in eodē actu cōtinuo successi-
ue: sicut p3 in motu. In vno aut actu
diuerse pres continui nō pnt accipi
nisi sit p3tinuus. In omī aut actu cō-
tinuo habēte successiōē est prius z
posterior. et iō mensura talis actus
est p3 h3 successiōē z p3tinuitatē par-
tiū in vno actu: z prioritātē z poste-
rioritātē in quā pōt numerari (vo-
cat tēpus p3tinuū. qz mēsurat actuz
successiuū p3tinuū: in qua successiōē
est p3ritas z posterioritas) numera-
bilis ab aīa sicut motus. Et iō bñ
tēps definit: q est numer⁹ mor⁹ fm
p3s z posterior. Et ita patz qd est
tēps z cuius est mēsurā. qz motus di-
recte licet p actū possit esse mēsurā
quietis. sicut mēsurā habitū sunt
mēsurā puatiōnū. Nūc aut tēps cō-
tinui differt ab ipso tpe cōtinuo sic
q oīno nō est idem re cū eo. s3 sicut
se habz p3ctus ad lineā: ita se habz
nūc ad tēps. Prope autē fm veriorē
opinionez sicut motus mēsurat tpe
quoz vtrūqz est diuisibile: ita mu-
tatū esse mēsurat nūc tēps p3tinui
quoz vtrūqz est indiuisibile z ita tē-
pus cōtinuum: z ipm nunc tēporis
cōtinui sunt diuerse mēsurā diuer-
soz ab eis mēsuratorum.

**¶ Quid est tēps discretū z nūc
tēporis discreti. Caplm. LXI.**

HAlius actus scōs est qui nō
habz successiōē z p3tinuita-
tē partiū in se. sed est in se in-
diuisibilis. est tñ hmodi p3ditōis q
alius actus p3similis in eodē potest
sibi succedere: ita q vn⁹ succedit al-
teri. q̄uis ābo simul esse nō possint
Et talis actus est itellectio angeli
qua in se est indiuisibilis. z nō h3 cō-
tinuitatē z successiōē p3tuz eiūsdē
actus. s3 alius actus itelligēdi p̄t
p3ri succedere. qz postq̄ angelus in-
tellexit vnā rem p̄ cessare illa intel-

lectio z inchoari alia respēu alteri-
us rei. Et ita licz nō sit successus re-
spectu partiū eiūsdē actus. est tñ re-
spectu diuersoz actū ad inuicē suc-
cessiō. Illa ḡ successiō q̄ est diuerso-
rū actū distinctoz ab inuicē habet
mēsurā suā z vocat tēps discretuz
qz discretos z distinctos actus s3 in-
diuisibiles mēsurat. Hoc autē tēps
dedit itelligere Aresto. qñ orōnem
in p̄dicamētis posuit spēm quātitā-
tis discrete aliā a spē quātitatis cō-
tinue. licet alibi nō fecerit mentōez
Et sic p3 quid est tēps discretū Qui
libet aut talis actus simplex z indi-
uisibilis z discretus h3 suā p3tiam
mēsurā z vocat nunc tēps discreti
qz sicut illa opatio est indiuisibilis:
ita z nūc talis tēps discreti. Differt
autē a tpe discreto duplr. primo
mō sicut ps a toto. scdo q̄a nunc est
mēsurā indiuisibilis actus. Tēpus
autē est mēsurā successiōis actū in-
diuisibilū discretorum

**¶ Quid est eum z nunc eui
Caplm. LXII.**

Est aut alius actus tertius
indiuisibilis cui nō cōuenit
habere pres successiū eius
dē actus numero: nec alius act⁹ est
natus sibi succedere. tñ nō est tante
entitatis et actualitatis qn habeat
tres inspectōes. Prima est q̄ essen-
tialiter continet infra terminos alī
cuius gñis vel spēi. Scda est q̄ q̄a
nō h3 oēm p̄fectionē nec ipa est sua
p̄fectio. supaddit aut sibi aliqd ad
suā p̄fectionē p̄tinens: respectu cui⁹
p̄t esse aliq̄ successiō inquantū aliqd
cedit in p̄teritū z aliqd spectat in fu-
turū. Tertia est. q̄ etsi nō habz duo
nunc includētia duratiōem ipius q̄/
rum vnū inchoet eā z aliud termi-
net eā. habet tñ de facto vnū incho-
ans. z de possibili posset h3e vnū ter-

E i

Tractatus Secundus

minans de potētia diuina. et ita ha-
bet cū hoc qd aliqd cedit in p̄teritū:
et aliqd spectat in futurum. et talis
act⁹ est esse substantiale vel actus eēn-
di angelozū. qz talis actus est infra
terminos gnis et sp̄ci sube. Sic er-
go talis act⁹ nō est sua p̄fectio. sed
p̄fectōem suā habz supadditā. s. suū
intelligere respectu cui⁹ est alia suc-
cessio inquantū vna succedit alteri: et
vna cedit in p̄teritū: cui succedit al-
tera q̄ erat futura. Itē nō habet duo
nūc includētia suā duratōem: quoz
vnū terminet eā et alterū inchoet. s. z
habet bñ vnuz inchoans. qz nō fuit
ab eterno: et possit de diuina poten-
tia habere aliqd terminās. qz possz
deus angelos annihilare. Et istius
actus duratio mensurat mēsurā q̄
vocat eū. qz est eternitas p̄cipa-
ta. qz de facto talis actus ē eternus
et infinitus a p̄te post. inquantū nō
h̄z aliqd nunc terminās. sed est p̄pe-
tuis licet sit terminat⁹ et finitus a p̄-
te añ. et iō eū est mēsurā media in-
t̄ps qd̄ habet duo nūc terminātia et
eternitatē que nullū habz. Nūc autē
eū nō differt realiter ab ip̄o euo. s. z
solū rōne vt dicit aliquozū op̄inō.
qz nec p̄t se habere ad eū sicut indi-
uisibile ad p̄tinuū. vt nūc t̄ps con-
tinuū se h̄z ad continuum t̄ps: nec fi-
cut ps ad totū. vt se habet nūc t̄ps
poris discreti ad t̄ps discretum. Et
ideo idē re est nūc eū et eū. sed so-
lum rōne differūt. inquantū nūc eū
imaginat̄ indiuisibile. eū autē eum
quadā extensione. Doctor tñ cōmu-
nis: p̄ma scēde. dist. xix. q. ij. articulo. ij.
dicit. qd̄ quacūqz mēsurā mēsuretur
esse alicuius rei: illi rei respōdet pro
mēsurā nūc illius duratōis. Vñ si
eū t̄ps est mēsurā motus. ita nūc
t̄ps est mēsurā ipsius mobilis. Et
eū esse est mēsurā eū: illius en-
tis est mēsurā nunc illi⁹ eū. Et illd̄

ens mēsurat nūc eternitatis cui⁹ eē
mēsurat eternitas. Sicut at̄ se h̄z in
mēsuratis act⁹ ad illud cui⁹ est act⁹
ita se h̄z q̄libet duratio vel mēsurā
ad suū nūc. Actus autē ille q̄ mensu-
rat t̄pe differt ab eo cuius est actus
fm̄ rem. q̄a mobile nō est mot⁹. et
fm̄ rōem successiōis: qz m̄ ille est
de natura p̄manentiū. et actus de na-
tura successiōis. Et etiam differt
t̄ps dupl̄. sc̄o nunc. sc̄z fm̄ rem. qz
nunc nō t̄ps. Sc̄do fm̄ successiō-
nis rōnem. qz tempus successiōis est
nō autē nunc. Esse autē eūternitatis
(qz est actus mēsuratus euo) differt
ab eo cuius est actus: re q̄dem. s. z
fm̄ successiōis rōem. qz vtrūqz ca-
ret successiōe. Et ita etiam differt
nūc eū realiter ab euo. Esse autē qd̄
mensurat̄ eternitatis est idē re cū eo
cuius est actus. sed differt solū rōne
Et ideo eternitas et suū nunc simili
modo differūt solū rōne: inquantū
sc̄z eternitas respicit diuinū eē. nūc
eternitatē respicit quidditatē ipsius
que realiter ab esse nō differt.

Quid est eternitas et nunc eternitatis. Caplm. LXIII

Alius est actus et vltimus in-
diuisibilis: q̄ nec succedit al-
teri. nec alius est sibi natus
succedere nullā h̄ns imp̄fectōem. s. z
omne p̄fectōem essentialiter et nō
supadditā. et ip̄e est p̄fectio sua que
nō cōtinetur nec p̄cludit̄ inter limi-
tes alicuius gnis vel speciei. nec iter
duo nūc p̄cludit̄ duratio eius de fa-
cto vel de possibili. Et talis actus
essendi purus est soli⁹ dei cui⁹ men-
sura vocat̄ eternitas. quā Boetius
ita definit in li. q̄no de cōsolatione
dicens. qd̄ eternitas est interminabi-
lis vite tota siml̄ et p̄fecta possessio
Quantū ad differētiā tēporis et
tēporalis dicit̄ interminabilis vite

De predicamēto quātitatis

Quantū ad differentia eui z euiterni dicit pfecta possessio tota simul. Nūc autē eternitatis nō differt realiter ab eternitate: sed rōne soluz vt dicitur est. Et quo p̄z q̄ eternū nihil aliud est q̄ ens extra terminos. z eter nūc q̄ extra terminos entitas. Sic ergo p̄z differētia quattuor: mēsurarū tēporū cōtinuū. q̄ est mēsurā actus habet successiōnē in suis partibus cōtinuis. Et tēporis discreti q̄ est mēsurā actū in diuisibilibus inuicē succedentium. Et eui q̄ est mēsurā actus indiuisibilis cui accidit successio actū indiuisibilium suū p̄ additorum sue p̄fectioni. Et eternitatis que est mēsurā actus indiuisibilis cui nulla aduenit p̄fectio vel mutatio v̄ limitatio. sed ip̄a sua in finita est z oimoda p̄fectio. Patet etiā differētia nunc tēporis cōtinuū ad tēpus cōtinuū. nūc tēporis discreti ad tēpus discretū. nunc eui ad eui. nūc eternitatis ad eternitatem. Qualibet autē mēsurā denotatur mēsuratū. quia quod mēsuratur tēpore tēporale dicitur. q̄d eui euale vel euiternū. quod eternitate eternale vel eternum.

De infinito q̄d potest dici quōz modis Caplm. LXIII

Secundo quia infinitū congruit quātitati (vt dicit p̄mo phisicozū: z sepius v̄rimur note infiniti) ideo hic p̄mo de multiplīci eius acceptōe dicendū est. Dicit autē infinitū multipliciter. Primo mō fm duratōem. z hoc dupliciter. Vel ab omni parte. tam a p̄te aī q̄ a p̄te post. z sic deus dicit solus in finitus duratōe. Vel ab altera tm̄. et sic mūdus vel angelus dicit infinitus duratōe in infinitū. nō a p̄te aī quia p̄ncipium duratōis habuit. sed a p̄te post. q̄ semp dura-

bit. Secundo modo aliq̄d dicit in finitū extēsiōe extrinsece quātitatis cōtinuē. z sic p̄t attendi triplex infinitū. Vel solū fm longitudinē: vt si esset linea infinita in infinitū extēsa carēs p̄ncipio z fine. z sic esset ab omni p̄te infinita. Vel solo p̄ncipio vel solo fine. z sic esset solū infinita ab illa p̄te que careret termino. Vel fm longitudinē z latitudinē simul. vt si esset aliqua sup̄ficies in infinitū fm longitudinē z latitudinē sine termino extēsa. vel solū altera p̄te carēs termino: diceret infinita. vel simplr. vel fm illā partem q̄ caret termino. Vel fm longitudinē. latitudinē. et p̄funditatē. vt si esset aliq̄d corpus in omnē dimēsiōnē extēsum ex omni parte carēs termino diceret infinitū. vel si ab vna p̄te vel duabus: solū diceret ex illa vel ex illis partibus infinitū qua vel quibus careret termino vel terminis. Tertio modo d̄z aliq̄d infinitum quātitate discreta. vt si eēt numerus infinitus lapidū vel hominū et h̄mōi. ita q̄ careret talis multitudo omni limitatōe numeri: vel ex omni parte vel ex altera: talis multitudo diceretur infinita vel simplex. Sicut si ex omni p̄te careret termino. v̄ fm illā p̄te quā nō haberet limitatā. Quarto mō d̄z infinitū fm quātitate v̄r̄tutis. z hoc duplr. Vel in p̄fectiōe. q̄ habet in se oēm p̄fectionem essentialiter. z sic solus deus ex omni p̄fectione essentiali est infinitus. Alio mō d̄z infinitū in vigore. sicut si esset aliq̄s calor infinite intēsus diceret talis calor esse potentia calefactiua in vigore infinita. Et isti duo modi in finiti nō d̄znt. nisi q̄ p̄mus mod⁹ d̄z respectu sui. sc̄ds respectu alioz respectu quoq̄ ponit vigor. Unde p̄ma infinitas est essētie. sc̄da potētie. Utrū q̄ infinitas vigoris sit in

Tractatus Secundus

potentia diuina non determino. qz maioris difficultatis est. Istoz ergo modoz infiniti: primū dicitur finem du rationem. scdm dicitur finem magnitudines tertius finem multitudinem. quartū finem perfectionem. quintū finem vigorem.

¶ Quidam aliquid est infinitū p̄uatiue. aliquod negatiue: et differentia ipsorum. **Capitulum. LXV.**

Est autē scdo intelligendū quod cū infinitū habeat istā p̄p̄ositionem in: quā aliquā iuncta facit p̄uatiuem. aliquā negatiuem: hoc nomen infinitū p̄t sumi in quolibet istoz modoz vel p̄uatiue vel negatiue. P̄uatiue quidem si illud quod est apertū natū finiri vel limitari et hęc terminū nō finiret vel nō limitaret vel nō terminaret. sicut si sol eēt extensus finem aliquā dimēssionē in infinitū diceret infinitus p̄uatiue. et talis infinitas imperfectōem importat. qz nō hęc quod habere dicitur. et ideo nullo modo talis infinitas locū hęc in diuinis. Alio modo dicitur infinitū negatiue. nō quod p̄uatiue apertū natū habere terminos: s; qz nō hęc finē: nō est terminatū: nō est limitatū. Et isto modo (qz deo nō est limitatus nec duratiōe nec ad genē nec ad spēm) p̄t in diuinis inueniri infinitū: nō p̄uatiue. sed negatiue. Infinitū autē duratiōe t̄p̄is p̄t esse in creaturis. s; infinitū finem multitudinē: finem magnitudinē: finem p̄fectionem: et finem vigorem nullo modo s; in creaturis licet sit de aliquibus istozū difficultis quāstio: vtrū diuina virtute eē possint de qua me nō intromitto ad p̄sens. Et hec dicta sufficiant quātum ad p̄dicamentum quantitatis.

¶ De nominibus p̄tinentibus ad res de genere qualitatis. et primo quod importetur nomine qualitatis. **Capitulum. LXVI.**

Modo agendū est de nominibus p̄tinentibus ad genus qualitatis. et primo de nomine qualitatis. scdo de nominibus suarū quatuor sp̄rum quos philosophus in p̄dicamentis assignat. Quātū ad nomen qualitatis sciendū. quod qualitas est quod dicitur ens essendi sube. **¶** Dodus autē finem Aug⁹ supra Beñ. ad l. dicit quod quę mēsurā p̄figit. et ideo p̄tatas quādā determinatū finem et quendā modum sube dicitur in aliquā mēsurā. Si autē illud quod determinat p̄tentiā materię finem esse subale dicitur qualitas subalis. et hec est dicitur subalis et substantię: ita illud finem quod determinat p̄tentiā subiecti finem esse accitiale dicitur qualitas accitialis: quod est quedā dicitur dicitur accitialis. vt dicitur quinto metaph. Et quo parz quod importat noie qualitatis. qz illud quod modificat subiectū et p̄tentiā subiecti ac determinat finem eē accitiale dicitur qualitas subiecti. Et hoc p̄cordat illi definitiōi p̄dicamentū qualitatis. Qualitas est finem quā quales dicimur. Et quia ex hoc quod est in nobis tale tales dicimur. ideo a qualitate in nobis existēte dicimur quales. vt albedine albi. et sic de alijs. Et hoc de noie qualitatis.

¶ Sufficiētia et differentia et significātia quatuor speciez qualitatis. **Capitulum. LXVII.**

Secundo videndū est de nominibus quatuor sp̄rum qualitatis. Et primo in ḡnālī videntur do earū dicitur dicitur simul et significātia am. et scdo de quilibet in sp̄cālī. Quātum ad sufficiētiā. p̄ueniētiā. et dicitur dicitur simul et significātia sciendū. quod mod⁹ siue determinatio subiecti finem eē accitiale quod qualitas dicitur esse cōe est ad omnes sp̄es qualitatis finem quod diuidit sp̄s finem diuersos modos essendi talis determinatiōis

De prima specie qualitatis

¶ Si talis determinatio p̄t p̄siderari tripl̄r. Primo in ordine ad ip̄am naturam subiecti. z sic ab hoc mō z determinatōe sumit̄ p̄ma sp̄s qualitatis que d̄r habitus z dispositio. Satis p̄t ex dictis p̄hi loquens d̄r habitibz aie z corp̄is. vñ. phisicoz vñ. p̄t. q̄ habitus s̄t̄ dispositōes p̄fect̄ ad optimū. Dico autē p̄fecti. qz dispositio est fm naturam. Et qz ip̄a forma z natura rei est finis z cū causa aliqd̄ fit. Et d̄r sc̄do phisicoz. ideo in p̄ma specie p̄siderat̄ bonū z malū. facile z difficile z mobile fm q̄ aliq̄ natura ē finis generatōis z motus. Ideo q̄nto metaph. definit̄ habitus. q̄ est dispositio fm quā aliqd̄ disponit̄ bene vel male. Et in .ij. ethicoz d̄r. q̄ habitus sunt fm q̄s ad passiones nos habemus bñ vel male. P̄n̄ em̄ modus ē cōueniēs nature rei tūc h̄z rōem boni. quādo autē nō est cōueniēs habet rōnem mali vt p̄t. Et qz natura cōsiderat̄ illud p̄mū qd̄ est in re. iō hic mod⁹ vel determinatio respectu nature (q̄ habitus d̄r z dispositio) ponit̄ p̄ma sp̄s qualitatis. Sc̄do mō potest p̄siderari talis modus z determinatio subiecti fm esse acc̄nta / le fm actionē z passionem que p̄sequunt̄ p̄ncipia nature q̄ sunt forma et materia. Et fm hoc sumit̄ secundam sp̄s qualitatis. sed differēt̄ Quia vel talis q̄litas oritur im̄mediate a p̄ncipijs naturalibz subalibz ip̄ius rei. z sic est sc̄da species que d̄r naturalis potētia vel impotētia ad facile faciēdi v̄l patiēdi. Aut orit̄ nō im̄mediate ab illis. sed im̄mediate a p̄mis q̄litatibz calidi. frigidit̄ z h̄mōl. z sic est tertia sp̄s que d̄r cū passio vel passibilis q̄litas. In vtraqz autem p̄siderat̄ qd̄ facile vel difficile fiat. vel quid sit cito transiens aut diurnū Et in his ab solu

te nō cōsiderat̄ aliqd̄ p̄t̄ncēs ad rōnem boni vel mali. quia motus vel passiōes nō habēt rōnem finis. bonū autē z malū dicuntur p̄ respectum ad fines. Tercio mō attendit̄ talis modus z determinatio subiecti fm quantitātē. z sic sumit̄ quarta sp̄s qualitatis que d̄r forma: vel circa aliqd̄ p̄stans figura. Et qz quātitas fm sui rōem est sine motu. sine rōne boni z mali. ideo ad quartā species q̄litaris nō p̄tinet q̄ aliqd̄ bñ v̄l male cito vel tarde transiens dicat̄ fm eā. Simplicius autē sup̄ p̄dicamēta aliter horū assignat̄ d̄m̄am z sufficiēt̄iā. quā reprobat̄ doctor sc̄us. z datā ponit̄ p̄ma sc̄de. q. xlii. arti. ij.

¶ De prima specie q̄litaris z quo se habēt ad inuicem habitus z dispositio que ponuntur in ea.

Capitulum LXXIII.

¶ Quid d̄cendū est de singulis noibz istarū q̄ntuor species q̄litaris. Et p̄mo de p̄ma specie. s. de habitu z dispōne. Et p̄mo de hoc quō se h̄nt ad inuicē habitus z dispositio. Sc̄do sp̄cialiter de habitu q̄t̄ modis d̄r. Tercio de dispōne. Quarto de habitibz p̄tuo sis z viciosis q̄ntū p̄ns tractatus requirit̄ r̄c. ¶ De habitu z dispōne. Tantū ad p̄mū sciendū. q̄ facile z difficile mobile nō diuersificat̄ habitū ab alijs speciebz q̄litaris. sed bñ diuersificant̄ habitū z dispositōem sicut d̄r̄ntie specificē aliq̄ modo. Dispositio em̄ accipit̄ dupl̄r. Uno mō fm q̄ est genus huius qd̄ d̄r habitus. Et qz sit genus p̄z q̄nto metaph. vbi ponit̄ dispositio in de finitōe habitus. sicut patz in definitōe im̄mediate posita caplo p̄cedēti. z sic d̄fferūt̄ sicut sup̄ius z inferius. nec sunt vna species numero generis alicuius. Alio modo accipit̄

Tractatus Secundus

dispositio vt aliquid cōdiuifum cōtra habitū. **H**oc autē potest intelli-
gi duplr. **U**no modo sicut pfectus
et impfectum in eadē specie. vt albe-
do magis intēsa z minus intēsa. z
sic dicitur dispositio retinēs nomē cōmu-
ne qñ impfecte inest ita q de facili
amittit. **D**icitur autē habitus quādo
pfecte inest z nō de facili amittitur.
Et sic dispositio fit habitus sicut pu-
er fit vir. z sunt eiusdē speciei. qz pfe-
ctū z impfectū nō diuersificāt spēm.
Alio mō potest intelligi dispositio
cōtra habitū cōdiuifa. sicut species
eiusdē generis subalterni ztra aliā
vt sic dicantur dispositōes ille quali-
tates pme speciei qbus cōuenit fm
rōem pprie speciei vt de facili amit-
tant. qz habēt causas tñsmutabiles
sicut egritudo z sanitas. **H**abitus
vero dicantur ille qitates que fm su-
am rōnem hnt q nō de facili trans-
mutent. quia habent causas imobi-
les. sicut sunt scie z virtutes. que ha-
bitus dicuntur. z hoc mō dispositio
fit habitus. **E**t sic dispositio z habi-
tus nō sunt simul vna spēs sed due
que dicuntur pma. z quarū quelibet
diuifa ztra aliā est pma in quas di-
uidit qualitas. sicut substantia diui-
ditur in pmas spēs. scz corporeas z
incorporeas. **E**t sic videt esse intētio
Aresto. in pdicamētis de acceptiōe
habitus z dispositōis. z hoc patz p
exempla p eū posita in pma specie q
litaris. **N**ā si aliqua qualitas ex sui
natura facile mobilis: ex aliquo ac-
cidēte reddat difficile mobilis dice-
tur habitus. **E**t ecōtra est de quali-
tatibus q fm suam rōnem sunt dif-
ficile mobiles. qz tunc diceretur di-
positiōes. vt si aliquis impfecte ha-
beat sciētiam vt de facili posset eam
pdere: magis dicitur habere dispositio-
nē z esse dispositus ad sciētiam qz
habere habitū sciētie vel esse habi-

tuatus in sciētia. **E**x quo patz q no-
men habitus diuinitate quādā
importat. nō autē nomē dispositōis
Que sint differētie essentialis
habitus z dispositōis vt sunt di-
se species qualitatis

N **E**c impedif quin fm hnt fa-
le vel difficile motus. sunt or-
uerse differētie speciei. p hoc q il-
le pntent ad passioē z ad motum
et nō ad hntis qualitatis. **N**āz ille
differētie qbus p accidēs vi deatur
se habere ad qualitates. tñ vrimur
eis vt pprijs. sicut in genere substantie
frequēter accipiuntur differētie acci-
dētales loco substantiāliū inquantū
p eas designant pncipia essentialia

Que hoc nomine habitus
quot modis dicitur. quomodo ē
predicamentū. quomodo postpdi-
camentū. z quomodo species qua-
litaris. **C**ap. LXIX.

Habitus autē multiplr dicitur.
qz habitus ab habēdo sum-
ptū est: quo duplr deriuat
Uno mō fm q hō vel quecūqz alia
res dicitur habere. z ab hoc habē-
re nomē habitus dicitur respectu cuiuscūqz
rei q habet. z sic est cōe ad diuersa p-
dicamēta. **E**t sic a pbo ponit inter
postpdicamēta q diuersa reruz gna
cōsequitur sicut oppositio pns z po-
sterius z hmoi. **I**nter ea autē q habē-
tur est talis dōna. qz quedā stz in q-
bus nihil cadit mediū inter habēs
et rē habitā sicut inter substantiā z
quātitatē vel qualitātē nihil est me-
diū. **Q**uedā vero stz in qbus est ali-
qd mediū inter vtracqz. s; hoc nō est
nisi relatio: sicut dicitur aliquis habe-
re sociū vel amicū. **Q**uedā vero stz
que sunt habētia aliqd mediū nō qz
fit actio vel passio: sed aliqd p mo-
dū actionis vel passionis: pout scz
vnū est ornās vel regens. z aliud or-

De prima specie qualitatis

natū vel rectū. Primis duob; mo-
dis nō cōstituit speciale p̄dicamen-
tū vel determinata spēs p̄dicamen-
ti sed in tertio p̄stituit p̄dicamen-
tū generale. et vocatur p̄dicamētū ha-
bitus. de quo dicit p̄s q̄nto meta-
ph. p̄ter habentē indumentū et in-
dumentū. q̄dit habitus? medi. **Se-**
cūdo modo dicitur habitus ab habēdo
fm q̄ aliqua res habz aliq̄ modo
in se ip̄a vel ad aliquod aliud. Et sic
cū ille modus sit fm aliquid a qualita-
te: ab hoc mō sumit prima spēs q̄li-
tatis que dicitur habitus. De quo dicit
p̄s q̄nto metaph. q̄ habitus dicitur
dispositio fm quam bñvel male dī-
sponit aliqd̄ aut fm se aut fm aliqd̄
vt sanitas q̄dam habitus est. Et ex
hac p̄prietate ponimus habitus vir-
tutū quātum ad appetitū sensitivū
Habitus sciētiarū quātum ad appeti-
tū intellectivū: iusticiā et charitatem
in volūrate. gratiam in essentia aīe.
Et ex hoc etiā q̄ lumen intellectus
agētis et lumē glorie disponūt intel-
lectū ad intelligendū. et sicut species
intelligibilis acq̄sita v̄l infusa. ideo
etiā lumē intellectus agētis. et lumen
glorie. et spēs intelligibilis habitus
vocant. Et hoc autē p̄ter q̄ habitus
vt est postp̄dicamētū differt ab ha-
bitu q̄ est p̄dicamētū: et ab habitu
q̄ est prima spēs qualitatis. q̄z habi-
tus vt est postp̄dicamētū est nomē
adiectivū et dicitur habitus tā tū. s; alijs
duob; modis dicitur substantivū. Item
habitū q̄ est p̄ma species qualita-
tis differt ab alijs duob; modis. q̄z
habitū p̄mo et secūdo modo non
dicitur res habitā vel ip̄a res que ha-
bet. sed solū dicitur habitus ip̄a habi-
tudo habitis ad illud q̄d habetur.
Sed tertio modo dicitur habitus
ip̄a res habitā fm quā habens be-
ne vel male disponitur respectu sui
vel alterius.

**Qualit̄ habitus sint in corpe
et in aīa: et ad qd̄. Ca. LXX.**

Et autē intelligendū q̄ ha-
bitus ad duo ponit. s; ad eē
et ad opari. Prout ḡ habi-
tus dicitur dispositio ad opari: nullus
habitū ponit in corpe. q̄z oīs opa-
tio corporis vel est determinata ad
vnu a naturali corpis q̄litate. et sic
nō indiget habitu. vel determinata
ab aīa. et talis operatio est p̄ncipali-
ter ip̄ius aīe. licet possit dici scđario
ip̄ius corpis. Et ideo dispositio ad
talem operationē est p̄ncipaliter ip̄i-
us aīe. licet possit dici scđario ip̄ius
corpis inq̄ntū disponit ad facile de-
serviendū ipsi operationi ip̄ius aīe.
Quantū autē ad dispositioē q̄ respicit
esse. put supponit subiectū ip̄i forme
sic p̄ esse habitus in corpe. Et hoc
modo ponim⁹ sanitatē. pulcritudinē.
et huiusmodi esse habitus. vt pa-
tet. vij. physicorū. Non tamē habet
ita p̄fecte rōnem habitū sicut ha-
bitus aīe. Hec de habitu.

**Quot modis dicitur dispositio
Capitulum LXXI.**

Dispositio autē p̄ter q̄ multas
partes dicitur. eo q̄ dispositio
dicitur sp̄ ordinē alicui⁹ habē-
tis partes. Hoc autē p̄tingit tripl̄r.
vt dicitur q̄nto metaph. aut fm locū. aut
fm potentia. aut fm spēm. Et vt dicitur
Simplicius in p̄dicamētis in cō-
mēto: in hac dīvisiōe p̄s omnē dī-
spositioē comprehendit. Quia cor-
porales dispositiones comprehen-
dit in eo q̄ dicitur fm locum. et hoc p̄-
tinet ad p̄dicamētum situs. qui est
ordo partium in loco. In eo autem
q̄ dicitur fm potentiam: includit illas
dispositiones que sunt in prepara-
tione et in idēitate nondum p̄fecte
sicut sciētia et virtus inchoata. Et
autem dicitur (fm speciem) includit

Tractatus Secundus

perfectas dispositōes que dicuntur esse habitus scie & virtus p̄plete. Et sic habemus de habitu & dispōe cōiunctim & disiunctim rē.

¶ De nominib; p̄nētibus ad virtutes & vicia & ea tangētib;. Caplm. LXXII

¶ Uta vero d̄ habitib; sermo cepit: & habitus q̄ ordinant ad opari bene disponētes & ad bonū virtutes dicunt. & oppositū vocat viciū. Idcirco de virtutib; et vicijs est aliqd̄ tractandū. Et p̄mo de virtutib; sc̄do de donis q̄ sunt habitus viciū virtutib;. tertio de p̄ceptis que ordinant ad actus virtutu. Quarto ad p̄mū dicendū est p̄mo de noie virtutis in ḡne. Sc̄do de eius diuisiōe in virtutes infusas et acq̄sitas. & de diuisiōe in morales et intellectuales & theologicas. Tertio de distinctis in singulari. Quarto de circūstantijs q̄ respiciūt actus q̄bus reddit virtuosus v̄ viciosus. Quinto de medio virtutū quō virtutes cōsistant in medio.

¶ Quid significet hoc nomē virtutis & vnde sumptum est. **¶** Tantū ad p̄mū quid nomē virtutis significat: sciendū q̄ nomē virtutis videt̄ fm̄ suā primā impositiōem q̄ndā violentiā impositare: **¶** Uñ in .ij. celi & mūdi d̄r q̄ motus accidental̄s. i. violentus est q̄ est a p̄tute. i. a violētia non cū auxilio nature. sed q̄ nihil infert alteri violentiā nisi p̄ aliquā potētiā p̄ quā p̄dominat̄ vt agar & nō patiat̄. **¶** Id ex h̄ tractū est nomē p̄tutis ad scandūz potētiā p̄fectā agētis qua p̄t opari. & sic tales potētie p̄tutes vocant̄. Et hoc mō potētie aīe tā intellectiue q̄ sensitīue dicūtur virtutes aīe. Et sic p̄tus est nō in p̄ma sed in secūda sp̄e qualitat̄is. & de tali p̄tute

dicat̄ p̄mo celi & mundi. q̄ virtus est vltimū potētie. Et q̄ p̄fectio potētie mensurat̄ ex potētiore & maiori qd̄ pōt (maximū autē qd̄ potest potentia est bñ agere. q̄ male agere non p̄t esse maximū. q̄ malū nō tingit nisi ex defectu agentis. Idcirco nomē virtutis tractū est extra vt dicat̄ illud p̄tus qd̄ dicit̄ aliquid potētiā p̄fectā posse fieri potius. i. in actionē q̄ est bona & p̄fecta. Et q̄ hoc facit̄ habitus p̄tutis. Idcirco habitus p̄tutis virtutes dicunt̄. et sic p̄tus est in p̄ma sp̄e qualitat̄is & nō in sc̄da. Et de tali d̄r .ij. Eth. q̄ virtus est q̄ bonū facit̄ habētē et opus eius bonū reddit. Et .vij. physicoz. Virtus est dispō p̄fecti ad optimū. Hec d̄ noie p̄tutis de q̄ fm̄ vltimū modū hic intēdimus dicta sufficiāt.

¶ Duplex distinctio virtutū p̄mo in acq̄sitas & infusas. sc̄do in theologicas & intellectuales & morales. Caplm. LXXIII.

¶ Tantū ad sc̄dm dōm est q̄ p̄tutes dupl̄r distinguūtur. **¶** Uno mō ex p̄te mōi habēdi q̄ quedā habētur p̄ infusiōe. que / dam p̄ acq̄sitiōem. Acq̄site dicūtur que habent̄ ex n̄ris actib; p̄cedētib; ab aliq̄bus p̄ncipijs naturalib; i nobis p̄existētib;. & tales sunt oēs ille de q̄bus determinat̄ Aresto. li. Eth. Infuse dicunt̄ ille q̄ a nobis nō habent̄ ex actib; n̄ris. s̄z a deo p̄ infusiōe: sicut s̄t virtutes theologice. q̄bus p̄portionaliter r̄ndent alijs habitus nob̄ diuinitus infusi. q̄ sic se h̄nt alie p̄tutes nobis infuse ad res theologicas sicut se habēt virtutes morales intellectuales acq̄sitate ad p̄cipia naturalia virtutum acq̄sitarum. & de istis solum determinat̄ theologū q̄s nō nouere p̄bi. Virtutes autē acq̄sitate & infuse d̄nt̄ in sp̄e

De prima spē qualitatis

Un iusticia a deo infusa: z iusticia humanitas acq̄sita specie dñt. q̄a aut rōne formalis respiciūt suū obiectū ille z alie. **N**ecessitatē autē ponē virtutes infusas p̄ter acq̄sitas: q̄ maioris p̄scrutatiōis sit: tñ hic secūdo dicitur q̄bus ordinamur ad beatitudinē sup̄naturalē q̄ illi q̄b̄ ordinamur ad beatitudinē natura- lē. sed isti s̄ p̄fectiōes q̄ p̄cedūt a potētis p̄fectis. q̄ z alii habitus. **I**lli autē nō p̄t esse habitus mora- les vel intellectuales acq̄siti. q̄ nec cognitio naturalis intellectus nr̄i. nec inclinatio naturalis voluntatis nr̄e tendit in talē b̄titudinē. **R**elin- q̄tur ḡ q̄ illi habitus sup̄naturales s̄t z infusi. **E**x quo p̄t q̄ p̄ter habi- tus acq̄sitos ōz ponere alios infu- sos. **S**ecūdo distinguūt virtutes ex- pre obiectoꝝ. z hoc fit q̄ obiectum alicui⁹ p̄tutis vel est aliqd qd̄ rōis nr̄e excedit cognitōēz. z sic habem⁹ tres p̄tutes theologicas. s̄. fidē. spēs et charitatē. q̄ h̄nt deū p̄ obiecto p̄ ut nr̄e rōis excedit cognitōēz. **V**el ip̄m obiectū qd̄ humana rōne p̄p̄e hēdi p̄t. z sic habemus p̄tutes mo- rales z intellectuales q̄ sic ab inuicē distinguunt. q̄ p̄tus p̄ficiat ad bene opandū. **P**rincipiū autē actūū huma- noꝝ est duplex. s̄. intellect⁹ seu rō. et appetitus. **H**ec em̄ s̄ duo mouētia in hoīe. vt d̄. iij. de aīa. **U**n oīs vir- tus humana ōz q̄ sit p̄fectiua alicui- us illoꝝ p̄ncipioꝝ. **S**i q̄dem ḡ sit p̄fectiua intellectus speculatiui vel p̄actici ad bonū hoīs actū: necessa- rio erit p̄tus intellectualis. **S**i autē sit p̄fectiua p̄is appetitiue erit vir- tus moralis. **E**t sic de secūdo.

Que singulis p̄tutib⁹ in spēa- li. z p̄mo de theologis in gene- re. quorū sunt. z eozum sufficientia.

Cap. LXXIII

Quantū ad tertū p̄mo dōm est de virtutib⁹ theologis. **S**ecūdo de intellectualib⁹. tertio de moralib⁹. **Q**uantū ad p̄mū p̄mo dōm est de virtutib⁹ theologis in ḡnali. q̄t sunt: z vñ dicunt z quō dī- stinguunt. **S**ecūdo dōm ē de eis in spēa- li. **Q**uantū ad p̄mū qd̄ est p̄tus the- ologica dicendū. q̄ ille q̄ h̄nt deū p̄ obiecto: dicunt a theos qd̄ est de⁹ et logos qd̄ est sermo: q̄t sermo de deo. **D**eū tñ diuersimode respiciūt. **C**ū em̄ deus sit finis nr̄ sup̄natura- lis h̄i nō p̄t sine merito. nulluz autē merituz est sine charitate. ḡ ad ip̄m merendū charitas requirit. sed dile- ctio charitatis nō p̄t h̄i sine p̄cedē- te cognitōe. **D**eus autē nō p̄t cogno- sci vt est nr̄a beatitudo sup̄natural⁹ sine cognitōe sup̄naturali. z tō ad h̄ ordinat fides. q̄ credim⁹ ex aucto- ritate dei dicētis. **N**ullus autē dilige- ret finē tanq̄ suū nisi speraret illuz possibile h̄i a deo. z ad hoc ordinat spes. **S**ic ḡ s̄ tres p̄tutes theologi- ce. fides. spes. charitas: q̄ h̄nt deū p̄ obiecto. s̄ diuersimode. **Q**uia fides vt est p̄ma p̄itas excedēs naturales rōem. spes vt est finis vltimus expe- ctatus z difficilis. i. supra humanā facultatē. s̄ charitas vt est p̄ma bo- nitas hoīs p̄letina sup̄naturalis. **F**ides h̄z esse in intellectu. spes z cha- ritas in voluntate. **C**ū autē infundū- tur z vt s̄t p̄tutes s̄t sunt tpe. s̄z na- tura p̄oz ē fides spe z charitate. s̄z p̄- fectōe p̄oz est charitas alijs duabus.

Que singulis p̄tutib⁹ the- ologis. z p̄mo de fide q̄t mo- dis d̄ fides **Cap. LXXV.**

Secūdo d̄ eis dōm est in spē- ciali. z p̄mo de fide. **C**irca quā p̄mo videndū est qd̄ est fides. z q̄t modis d̄. **D**e q̄ breuiter

Tractatus Secundus

me expediedo dico q̄ multis mōis
d̄r. Quia aliqñ dicitur habitus acq̄si-
tus ex auctoritate alicui⁹ dicēris. et
sic est habitus intellectualis vt dice-
tur infra. Aliqñ etiā noīe fidei im-
portat large res credita p̄ fidē. vt d̄r
aliqñ. de⁹ est fides mea. aliqñ actus
fidei. vt cū dico. fides mea est q̄ de-
us est hō. i. actus fidei mee. Aliqñ
sumit̄ p̄ collectōe articuloꝝ fidei. z
sic d̄r in simbolo Athanasij. hec est
fides catholica. Aliqñ aut̄ sumit̄ p̄
fructu. z sic ponit̄ ab ap̄lo ad Gal.
v. Proprie tñ fides pur̄ p̄ns ē the-
ologica est habitus q̄ disponit̄ intel-
lectus ad credendū faciliter p̄me ve-
ritati quantū ad ea q̄ supra huma-
nā rōez sunt. Et sic definit̄ ab ap̄lo
Heb. xi. Fides est sperandaz suba-
rerū argumentū nō apparentiū.

De pertinentibus ad fidem.

Secūdo dicendū est de pertinen-
tibus ad fidē. z sunt tria. Primū
est de symbolis fidei. Scdm̄ est de
articulis p̄sentis in symbolis. Ter-
tiū est de distincōe ip̄oz articuloꝝ.

Quid est symbolū: z vñ d̄r
et q̄ sit symbola. **Ca. LXXVI**

Quantū ad primū sunt ista
ponenda simul q̄ sunt sym-
bola. vñ dicunt̄. a q̄bus sunt
edita. que est utilitas editōis ip̄oz.
Ubi sciendū q̄ symbolū d̄r a simul-
tate v̄l collectōe qñ ex plurib⁹ p̄tib⁹
fit vnū continuū. Vñ z symbolisa-
re dicunt̄ qui ex plurib⁹ p̄tib⁹ aliqua
ad vnū z in vnum colligūt̄. Et hoc
modo a collectōe triplici d̄r symbo-
lū. Primo a collectōe multoz ho-
minū in vnā fidē. Scdo a collectōe
predicantiū z declarantiū fidē. Ter-
tio a collectōe articuloꝝ z diuersis
locis scripture in qua tota fides qñ-
sum ad credibilia p̄ncipalia p̄tinet̄.
Huit autē duplex utilitas p̄dendi

symbolū. scz certa z facilioꝝ p̄gnitōe
credendoꝝ. z maior cautela contra
fraudē hereticoꝝ fidē corūptioꝝ.
Cū em̄ veritas fidei in sacra scrip-
tura diffuse cōtineatur in plurib⁹ lo-
cis obscure: ita q̄ ad eliciendū cle-
re fidei veritatez ex sacra scrip-
tura requirit̄ longū studiū cui⁹ p̄nit̄ in-
tēdere oēs illi q̄bus nō satis est co-
gnoscere fidei veritatem. Necessari-
um ergo fidei p̄tentijs sacre scrip-
ture summatim eaz colligere: vt sic
ea collecta p̄poneret̄ oibus ad credē-
dū ne fides simpliciū p̄ hereticos
corūptentes scripturas corūperet̄.
Et hoc quidē factū est in trib⁹ sym-
bolis. Primo in simbolo ap̄loꝝum
q̄d̄ proditū est tpe veritatis nondū
tñ plate. z ideo d̄r submissē. Scdo
in simbolo Nyceno tpe veritatis p̄
palate cōtra hereticos. z ideo solē-
niter canit̄ in missa post euangeliū:
In quo quedā difficilia que p̄tine-
bant in simbolo ap̄loꝝū diffusius
elucidant̄. Tertio vero symbolum
additū est tpe veritatis p̄ hereticos
p̄cisse sed tñ adhuc p̄ualente. s. sym-
bolū Athanasij. p̄pter q̄d̄ dicitur in
mane depulsis tenebris: q̄uis sit il-
lud magis p̄ modū cuiusdā doctri-
ne q̄ p̄ modū symboli. In his autē
trib⁹ cōtinet̄ eadē veritas. s. in vno
magis explicite q̄ in alio. fm̄ q̄d̄ ne-
cessariū fuit p̄pter hereses diuersas
diuersis t̄pibus insurgētes.

Quid est articulus fidei
Capitulum. **LXXVII**

Quantū ad secundū. s. de na-
tura articuloꝝ in simbolo
cōtentoꝝ sciendū. q̄ fm̄ q̄d̄
dicit̄ Hugo de sancto victore. Arti-
culus ē indiuisibilis veritas de deo
artās nos ad credendū. Dicit̄ autē
indiuisibilis veritas: nō quia sit de
incōpleto. qz̄ circa incōpleta proprie

De prima specie qualitatis

non est veritas. sed qz est de cōplexo
nō resolvable in plures veritates ha
bētes speciales difficultates. Et di
cif talis veritas articulus ad filicu
plures articuli in rebz corpālibus in
plures articulus vocatur organū qd
indivisibile in plura. Qd autē di
visibile in illa plura nō dicitur articu
lus. sicut manus q̄ dividit in digi
tos nō dicitur articulus. sed digitus
qui ulterius nō dividit in alia orga
na. Similiter veritas in qua nō
dividit in plures veritates habētes
spēales difficultates dicitur articulus.
Dico autē plures habentes difficul
tates. qz cū fides sit de his q̄ sunt su
pra rōem humanā que hnt difficul
tates spēales articuli dicuntur. Et iō
si ex vno articulo aliq̄ sequatur vel
p̄tinent que eo credito facile est cre
dere: nō faciūt novū articulum. Si
cut credito qz xps fuerit mortu⁹ fa
cile est credere qz fuerit sepultus. et
ideo de morte z sepultura xpi nō sūt
distincti articuli. Qd autē addit qz ē
veritas artās nos ad credendū: nō
est intelligendū de artatōe coactio
nis: cū nullus credat nisi volēs. sed
de artatōe suppositōis. quia si volu
mus saluari artamur ad credendū
Qd tū advertendū qz articulus p̄t
dici vel esse illud ad qd credēdum
nos artat fides. sed nō sola. Et arti
culus p̄t dici illud ad qd credēdum
artat nos fides z sola fides. P̄mo
mō dicitur articulus deū esse vnu crea
torē oim: z queda talia ad q̄ p̄ fidē
artamur. qz his amotis non esset fi
des. nihilomin⁹ hoc nō tenet sola fi
de sed p̄t sciri vera demonstratiōe
Secūdo mō dicitur articulus solū illud
qd credit rōem viatorū: sicut deum
esse trinū in psonis. filiū incarnatū
et hmoī. et stricte loquēdo ac p̄prie
bi soli dicuntur articuli fidei.

¶ De distinctiōe articuloz: quo

modo ab invicem distinguunt.

¶ Quidam ad tertiu scz de distin
ctiōne articuloz. Sciēdum qz
articuli dupliciter distinguunt. Uno
em modo distinguuntur fm distin
ctiōem credibiliū. Secūdo modo
fm distinctiōem ordinantium

¶ Quomodo distinguuntur
articuli fidei ex parte credibili
um. Caplm. LXXVIII.

¶ Quidam ad p̄mū sciendū. qz
cū articulus sit veritas d̄ deo
vt dictū fuit: aut est veritas
p̄tinent ad maiestatem divinitatis
aut ad mysteriū assumptē humanē
tatis. Circa vero maiestatem divini
tatis tria nobis credenda pponunt
P̄mū est vnitas divinitatis. z sic
est p̄mus articulus. Credo in vnu
deum. Secūdū est trinitas in pso
nis. z d̄ hoc sunt tres articuli. vnus
p̄tinent ad patrē. Patrē oipotentem
Secūdo ad psonam filiū. Et in iesum
xpm filiū eius. Alius p̄tinent ad p
sonā spūs sancti. Credo in spūscm.
Tertiu qd nobis circa divinitatē
p̄ponitur sunt opa divinitatis: ad q̄
p̄tinet tres articuli. vnus ad opus
nature. Creatorē celi z terre. Et ali⁹
ad opus grē. Sanctā ecclīaz catho
licā scōz p̄muniōnē: remissionē pec
catōz. Alius p̄tinent ad p̄summa
tōem glie. Carnis resurrectionē z vī
tā eternā amen. Et sic sūt septē arti
culi circa mysteriū divinitatē. Cir
ca mysteriū humanitatis xpi p̄poni
tur nobis septē credenda. scz conce
ptio. natiuitas. passio. descēsus ad
inferos. resurrectiō. ascensio in ce
lum. aduētus in iudiciū. De his
autem septem sunt septem articuli
Quoz p̄mus est. q̄ cōceptus est de
spūscō. Secūdo. natus ex maria vgi
noli. Tertio. passus sub pōtio pylato
cru. mortuus z sepultus. Quartus

Tractatus Secundus

descēdit ad inferos. Quintus. tertia die resurrexit a mortuis. Sextus. ascendit ad celos: sedet ad dexterā dei patris omnipotentis. Septimus. inde vēturus ē iudicare viuos et mortuos

Distinctio articuloꝝ fidei sūm numerū apostolorū eos ordinantium **Cap. LXXIX**

Secūdo distinguunt articuli sūm distinctionē et numerū aploꝝ ipsos ordinantiū. et sic nō sūt nisi duodecim. Petrus q̄dem p̄nceps aploꝝ posuit tres articulos scilicet de unitate essentie. de omnipotētia p̄ris. de ope creatōis dicēs. Credo in deū pa. oi. cre. ce. et ter. Iohes aut posuit articulū de p̄sona filij dei dicēs. Et in iesum xpm filium ei⁹ unicum dñm n̄m Iacobi zebedei duos cōiūrit in vñū: et posuit articulū de cōceptiōe et natiuitate dei dicēs. Qui conceptus est de sp̄sūco nat⁹ ex maria v̄gine Andreas posuit articulū de passiōe dicēs Passus sub pōtō py. cru. mor. et se. Phylipp⁹ posuit de descēsu ad inferos dicēs. Descēdit ad inferos Thomas posuit de resurrectione dicēs. Tertia die resurrexit a mortuis. Bartholomeus de ascēsiōe dicēs. Ascēdit ad ce. sedet ad dex. dei pa. Matthe⁹ posuit de aduētū ad iudiciū. In vēturus ē iudicare vi. et mor. Iacobi alphei posuit articulū de p̄sona sp̄sūsci. Credo in sp̄m s̄m Opus gr̄e diuiserūt sibi duo apli. nā Symo posuit effectū gr̄e et p̄secutiōē boni dicēs. Sā crā eccliam catholicā: cōmunionē scōꝝ. supple credo Iudas iacobi q̄ntū ad remōtiōē mali dicēs. Remissionē peccōꝝ Mathias aut posuit effectū gl̄e sūm q̄sdam. sūm aliq̄s aut thomas iterū dicēs. Carnis resurrectione. et vitā eternā amē. Nec aut distinctio p̄rie nō est articuloꝝ

sed magis p̄ntoꝝ in simbolo sūm ordinantes. et iō p̄ma est melior. Et dicitis etiā p̄tz q̄ Bern. glosator nō bñ distingit articulos sup ca. Firmiter credim⁹. extra de sum. tri. et fide catholica. Ipe em̄ ibi posuit baptis mū esse p̄mū articulū humanitatis qd̄ verū nō est. Nullū em̄ sacramentū ecclie est distinct⁹ articuloꝝ. Sicut oīa sacramēta et ea sūm p̄cipiūt fidez q̄ sunt necēria ad credendū de ordi natione ecclie. hoc p̄tate pape et iurisdic tione alioꝝ p̄latorū: oīa p̄tinent sub illo articulo. Credo vñā sanctā ecclēsiā catholicā sanctoꝝ cōmunionē In plurib⁹ etiā alijs ibi nō clare vidit: de q̄bus nō curo ad p̄sens

De spe qd̄ est et quot mōis dicitur. **Cap. lxxx.**

Secūdo de spe Circa quā intelligendū est q̄ spes accipit q̄ncq̄ modis. Primo p̄ passione appetitus sensitīui. et sic numerat inter q̄tuor p̄ncipales passiōes q̄ sunt spes. timor. gaudium. et tristitia. Et isto mō nō est solū in hoib⁹. sed etiā in aīalib⁹ alijs que hñt appetitū sensitīuū. qd̄ p̄tz. q̄ aīalia inueniunt opari p̄pter bonū aliqd̄ futurū estimatū possibile: sicut aues faciūt nidū p̄pter filioꝝ educatiōem. et vñū aīal aggrēdit alterum ex spe victorie Et nota q̄ spes sic accepta in suo obiecto requirit q̄tuor p̄ditiones. Prima q̄dem vt obiectū sit bonū q̄ spes est de bono. timor de malo. et iō p̄ hoc differt a timore. Secunda est q̄ sit futurū p̄ qd̄ differt a gaudio qd̄ est de p̄nti bono habito Tercia est q̄ sit arduū et cuz difficultate adipsibile. et p̄ hoc differt a desiderio et cupiditate q̄ sunt de bono futuro absolute. Quarta q̄ sit arduū possibile adipsibile. et p̄ hoc differt a desperatione. et sic put est passio in

De prima spē qualitatis

nullo respicit spem q̄ est p̄tus theologia. alijs aut̄ q̄tuor modis respicit virtutē theologicā. Et p̄mo d̄r aliquā spes de obiecto spei q̄ est res sperata. vt cū d̄r ad Tyrū. iij. Erpe

res beatā spei. i. beatitudinē spei.

Secūdo d̄r de actu spei. vt cū d̄r cūm spes est expectatio future beatitudinis. Tertio accipit p̄ certitudinē quadam. vt accipit ad Roma. v. ca. Tribulatio. Nam operat̄

patiētia spei. i. certitudinē de tribulatioe. Quarto mō d̄r spes habitus inclinās z determinās volūtātē ad expectandū vltimū finē sup̄natura /

lē. Primo mō spes est passio z non habitus: z nō est virtus. Secūdo mō est obiectū p̄tutis. Tertio mō est actus virtutis. q̄rto mō est circūstātia actus virtutis. q̄nto mō p̄prie est p̄tus z definit a doctoribz sic. Spes ē certa expectatio future beatitudinis ex diuina grā z ex meritis humanis pueniens. Quā definitōem plus explicare nō intēdo: nisi q̄ hic definit habitus p̄ actū. Hec aut̄ p̄tus hz p̄dictas q̄tuor p̄ditōes in se z i suo obiecto s̄z in tertiā addit plus. s. q̄ sit ita arduū q̄ p̄ humanā facultatē h̄ri non possit. Et iō quantuz ad hoc addit in definitōe p̄dicta ex diuina gratia pueniens. p̄t tamē est passio est arduū. tamē infra humanā facultatez

De charitate z habitu charitatis. Cap. LXXXI.

Tertio de charitate dōm est et p̄mo q̄t modis d̄r. Secūdo quō se hz ad alia nomia que amorē impōrtāt. Tertio quis amor pertineat ad charitatem.

Quot modis dicat̄ charitas. Cantū ad primū dōm q̄ charitas d̄r q̄ngz mōis. Uno mō vocat̄ charitas ip̄a res amata p̄ charitatē q̄ est obiectū eius. z sic deo d̄r

charitas. Et ita accipit illā Joh. p̄ ma cano. c. iij. De charitas est Secūdo d̄r charitas ip̄e actus charitatis. z sic illo mō sumit̄ ibidez. Qui manet in charitate in deo manet.

Tertio d̄r de effectu charitatis. sicut Joh. xv. Datorē hac charitatē nemo hz vt aiā suā ponat q̄s pro amicis suis. Quarto charitas d̄r p̄sona trinitatis cui uenit appriate dare charitatē. z sic sp̄s sanctus d̄r charitas. sic dicit̄ b̄tus Aug. xv. d̄ trinitate. ca. xliij. Quinto d̄r charitas habitus a deo infusus inclinās volūtātē ad deū diligendū facilius tanq̄ sup̄natura bonū z vltimū finē suū. Primo mō z q̄rto charitas nō est p̄tus. s̄z est deo dator ois p̄tutis: q̄ etiā est obiectū virtutis charitatis. Secūdo etiā mō est actus p̄tutis. Tertio mō effectus p̄tutis. q̄nto mō d̄r p̄tus. De qua apls ad Roma. v. Charitas dei diffusa est in cordibz v̄ris p̄ sp̄m sc̄m zc. Et de finit̄ sic ab Aug. sup̄ ps. Charitas est fons p̄prie z singuloz bonoꝝ alueus habitus singularis beatoꝝ cui nō cōicat alieno. Alio charitas est vnus fructus de q̄ ager inferius

Qua q̄ sunt noia p̄nētia ad p̄tem sensitiuā inferiorē extendūt se ad p̄tem intellectiua sup̄iorē: z nō ecōuerso. Ca. LXXXII.

Secundo videndū est quō se habz charitas ad alia noia q̄ impōrtāt aliqd̄ p̄nēs ad amorē z ip̄a ad inuicē. Ubi intelligendū q̄ potētie aīe distinguunt̄ in intellectiua z sensitiua. Intellectiua aut̄ p̄ distinguūt̄ in cognitiuā z appetitiuā: intellectū sc̄z z volūtātē. Et sensitiua s̄lt̄ in cognitiuā q̄ apprehendit: z appetitiuā q̄ vocat̄ appetitus sensitiuus. Pars aut̄ intellectiua cōtinet̄ q̄quid hz nobilitatis

f i

Tractatus Secundus

sensitiua: sed nō ecōtra. Et ideo ea q̄ dicunt de pre sensitiua trāserunt ad prem intellectuā z dicunt z nō ecōtra pprie. Et hoc patz de cognitīua q̄ntū ad sensuz. Videre em pprie cōuenit potētie visīue. z nihilominus trāsit ad actū intellectus. vñ clare intelligere dicim⁹ clare videre. Sed cū intelligere sit ppriū cognitīue ptis in intellectu: nunq̄ intelligere cōuenit alicui ptī cognitīue in sensu. Si militer est de pre appetitiua. qz em ps sensitiua sequēs apprehensionem vocat appetitus. idcirco nomē appetitus trāsit ad prem intellectuaz q̄ sequit apprehensionē que vocat volūtas pprie. z dicitur sicut appetitus: sed nō ecōuerso. Non em appetitus sensitiuus vocat pprie volūtas: sed solū in intellectuus. Nobilioza em entia cū ignobilib⁹ rebus in noibus p̄municant. z nihilominus singulares nobilitates hñt z singularia noīa sibi appropriant. Et qd̄ dictū est in istis noibus intelligendū est etiā in alijs noibus. qz ea que p̄tinent ad prem inferiorē sensitiuā extendūtur ad prem supiozem intellectuā et nō ecōtra pprie rōne sue nobilitatis. Qd̄ etiā dixi intelligendū est pprie. quia ea q̄ sunt ptis supioris larga acceptōe dicimus in pre sensitiua. vñ lar ge loquēdo appetitū sensitiuū vocamus voluntatē. z sic in alijs oibus suppositis ostendendū est p̄positum.

Quo se habet charitas ad amorem z dilectiōem zc. et omnia ad inuicem. Cap. LXXXIII.

Amor ergo pprie quietatōez appetitus importat. s; qz nomen appetitus est cōmune p̄ti sensitiue z p̄ti intellectuue. id etiā amor p̄uenit q̄tatiōni appetit⁹ sensitiui z intellectuui. sed d̄nter. Pro ut em conuenit appetitui sensitiuo amor ē passio. z sic amor p̄uenit ho

mini z brutis. z sic pprie sibi nomen amoris vendicat. Appetitus aut̄ in intellectuus q̄ est volūtas pprie est electiū⁹ z nō passionalē directe. z ideo fm qz quietatur electiue: talis amor vocat dilectio: q̄si dilecti electio sic solus amor q̄ est dilectio intellectuali naturaz z nō in brutis animalib⁹. vñ habent amorē p̄teritū nō aut̄ dilectiōem. In oibus autē ē amor vt̄ est in eis amor put imp̄tione passionē. Vñ etiā dicimus multos passionalatos in amore qui nō sequunt̄ discretiōem rōis et in eis est amor dilectiōis q̄ est in appetitu intellectuuo cū vt̄rūq̄ appetitū habeat. Et sic patz qz ois dilectio amor est. sed nō ois amor dilectio. qz nomē inferioris potētie trāsfert ad supiozē z nō ecōtra. Omnia autē noīa que ad amorē p̄tinet sic se hñt qz omnia vel includunt amorē vel addūt aliqd̄ supra ipm. Et sunt q̄tuor. Vel amor ea includit z addit aliqd̄ supra ipa. z sicut sunt quatuor. Noīa ergo que amor includit z addit aliqd̄ supra ipa sunt hec. scz cōcupiscētia. bēniuolētia. beneficētia. zcordia. Et accipiūtur fm quatuor p̄prietates amoris z amantius. Quarū prima est. qz h; vnire z ideo velle sibi amicū p̄tem esse. z sic amor includit zcupiscētia inquantū desiderat sp̄ amici p̄ntiam. Secūda p̄prietates ē amicos sibi mutuo bona velle. z sic amor includit bēniuolētia q̄ h; iportat. Tertia est qz bona sibi mutuo cōicāt. z sic amor includit beneficētia. Quarta ē qz in agib⁹ lib⁹ q̄ bona vident sibi mutuo p̄sentitū. z sic includit zcordia q̄ hoc importat. non quidē in speculariuita z scibilib⁹. qz zcordia in his fm p̄bim⁹. Et h. ad amicitia nō p̄tinet. imo in eis discordia p̄ esse sine p̄iudicio amicitie. eo qz in his zcordare z di

De prima spē qualitatis

scordare volūtati nō subiacet: cū in
rellectus rōne cogat. z sic p̄t cogi in
vno q̄uis nō in altero. Amor ḡ in-
cludit illa q̄tuor. z nihilomin⁹ ad-
dit sup ea q̄etardem appetitus. Alia
noīa a q̄bus amor includit z ad
dicitur quid sup amore sunt q̄tuor.
scz dicitur. amicicia. charitas. ama-
tio. **Q**uartū ad dilectōem sciendū
q̄ ip̄a est q̄ in se habet proprietate quā de
bitus amor z p̄t. Et sic h̄c. scz q̄
p̄cedat ab electōe z nō a rōne. Et
ideo dilectio est q̄ supra amore ad-
dit electōem. z est involūtate p̄ p̄ns
ḡ nō oīs dilectio est amor. sed amor
oīs nō est dilectio. Alia est amici-
cia que h̄z duas proprietates amoris
q̄s addit sup amore z dilectōem. s.
q̄ inter amicos sit mutua dilectio z
reamatō. vñ si alterutrū nō dilige-
rent: sed vnus diligeret alium z nō
ecōuerso: posset dici z amor z dile-
ctio. sed nō amicicia. Sc̄da est q̄ in
electōe boni recta intentōe. p̄cedat.
atq̄ nō haberet rōez amicicie: q̄uis
posset dici amor vel dilectio. Et ita
patz q̄ oīs amicicia est amor z dile-
ctio. sed nō oīs amor z dilectio ami-
cicia est. qz amicicia duo vltra req̄-
rit q̄ addit sup illa. Tertiu nomen
est charitas. qd̄ vltra ista oīa inclu-
dit vnā proprietatē supnaturalē. scz fa-
cere gratū deo vt sibi velit vitā eter-
nam dare. Et ideo charitas facit q̄
actus suus z oīm aliarū virtutū est
meritorius. z qz hoc non p̄t esse na-
turaliter: o3 q̄ charitas sit p̄ infusio-
nē a deo z nō p̄ nostrā acquisitōem.
Et sic patz q̄ charitas oīa alia inclu-
dit. z amore. z dilectōem. z amicici-
am. sed nō ecōuerso. Et iō charitas
tener supremū gradū inter oīa noīa
ad amore p̄tinetiā. z h̄z quicqd̄ h̄nt
nobilitatē cetera z vltra. Et sic cha-
ritas merito d̄r maior et ponit po-
tissima virtutū. **Q**uartū nomē est

amatō q̄ addit sup amore z dilectō-
nē z charitatē z amiciciā intēsiōnē
et feruorē amoris. Vñ amatō inue-
nit p̄t in amore dilectōe z amicicia
et charitate: z in q̄libet illoz reperit
tur sed nō ecōuerso. Propter qd̄ d̄r
cit Aresto. q̄ amicicia assimilāt ha-
bitū. amatō passiōi.

Quartū est triplex amor. scz cō-
cupiscētie. z beniuolētie. z cō-
placētie. z quis eorū p̄tinet ad cha-
ritatem. **Cap. LXXXIII.**

Quartū videndū est q̄s amor
p̄tinet ad charitatem.
Et d̄m q̄ amor est duplex.
Vnus q̄ d̄r beniuolētie. alius q̄ d̄r
cupiscētie. Amor cupiscētie d̄r il-
le q̄ aliqua res diligit nō rōne rei de-
lecte. sed rōne diligētis z q̄ntū est s̄
bi vtilis v̄l delectabil. talis ei amor
est reflexiu⁹ z rectorius. qz tali amo-
re nō diligit res p̄ter se s̄z p̄t amā-
tē. z ille amor ē in aīalibz. Istō amo-
re etiā ab hoīe aiata diligunt z etiā
inaiata. vñ diligo vinū qz mihi vti-
le z nō p̄ter se. z equū. z aliq̄ hō-
minē b̄nfactorē. Alius ē amor beniuolētie: q̄ sic distigui p̄t. Qz cū amor
nō sit aliud q̄ velle bonū. hoc bonū
vel ē p̄ns z habitū in re amata. z sic
amās vult ei bonū p̄ velle placen-
tie z approbatōis. z tale velle bonū
vocat amor placētie. z ille p̄t esse
hoīs ad deū: z dei ad hoīez: z hoīs
ad hoīem. Vel h̄ bonū est absens z
nō habitū. et sic amās vult ei bonū
p̄ velle desiderij z opratiōis. Et tal
amor p̄t esse hoīs ad hoīez z dei ad
hoīem. sed non hoīs ad deū. qz deo
nullū bonū optare possum⁹ qd̄ nō
habeat. Amor ḡ cōcupiscētie nō p̄t
net proprie ad charitatē. sed magis
amor placētie z amor beniuolētie.
Quot s̄ virtutes: z q̄ intel-
lectuales. **Cap. LXXXV.**

Tractatus

Secundus

Modo dicendum est de virtutibus intellectualibus. et primo quod sunt et quomodo distinguuntur. Ad quod dicitur in Aristotele. quod tres virtutes intellectuales enumerat. vi. Eth. scilicet sapientia. scientia. intellectus. ars. et prudentia. Et excludit opinionem et suspitionem que proprie dicuntur habitus sed non virtutes. quia contra rationem virtutis est ut sit principium mali actus. ista autem duo sunt principium mali actus in intellectu: quia opinione et suspitione et etiam fide acquisita sed non infusa proprie esse falsum in intellectu. falsitas autem est malum intellectus. Et ita patet quod illa aliqui se habent ad verum aliqui ad falsum. sed ista quicquid se habent ad verum. quia importat certitudinem rationis. sed dicitur. quia tria. scilicet sapientia. scientia. et intellectus sunt circa necessaria. Scientia quidem circa conclusiones. virtus est habitus conclusionum. Intellectus circa principia. virtus est habitus principiorum. Sapientia autem circa causas altissimas. virtus sapientia quoniam sapientia de deo scientia. Hic autem intellectus non significat potentiam intellectivam. sed habitum potentie que importat certitudinem circa principia prima. Alia autem duo importat certitudinem rationis circa contingentia. Sed prudentia quidem circa agibilia. id est circa actus que sunt in operante: nec transferuntur in exteriori materia: sicut sunt amare. odire. eligere et homini. que pertinent ad actus morales: quorum est prudentia directiva. Ars autem importat certitudinem rationis circa factibilia. id est circa actiones in exteriori materia transferuntur. sicut scilicet secare ligna. dolare lapides: in quibus est ars directiva. Et ita patet quod omnes virtutes intellectuales habitus sunt. sed non omnes habitus sunt virtutes nisi illi que sunt ad solum verum. Et isti sunt predicti quod tres sunt. et dicuntur speculativi. scilicet sapientia. scientia. intellectus. Alius dicitur operativus. scilicet prudentia. Ars vero dicitur habitus

practicus et factivus.

Quo prudentie adiunguntur alie tres virtutes. Cap. LXXXVI.

Anti autem prudentie adduntur alie tres virtutes. Est autem prudentia recta ratio agibilium. Antiqua autem agibilia humana triplex sunt. Primum est agere. secundum est iudicare. tertium est providere. Primum autem duo proprie sunt actus intellectus speculativi que sunt inquirere et iudicare. Tertius est proprius intellectus practicus in quantum est operativus. Non enim ratio habet precipere ea que per hominem fieri non possunt. Manifestum est autem quod in his que per hominem sunt principalis actus est precipere ad que alii ordinantur. Et ideo virtus que est bene precipere adiunguntur alie tanquam secundarie. Ebulia que est virtus subsidiaria. et synesis que est bene indicativa ad agendum secundum communitatem legem. et gnosis que est bene naturalis in his in quibus deficit lex communis. Et ita patet quod quibus sunt plures habitus: non tamen nisi quod tres virtutes intellectuales in genere. tres speculativum intellectum respicientes: et due respicientes intellectum operativum et practicum. Addunt autem alie tres prudentie ad bene iudicandum et bene consiliandum respectu preceptivum que est prudentia.

Quo ars et prudentia sunt virtutes intellectuales et morales. Cap. LXXXVII.

Secundo videndum est cum prudentia sit virtus una cum cardinalibus que morales sunt: quomodo sit intellectualis. Ad quod dicendum quod aliqua virtus proprie dicitur intellectualis a tribus. scilicet a subiecto. quia est perfectio intellectus. et a generatione quia generat experimentum et rationem. et ab obiecto sicut sapientia que est de altissimis causis. Prudentia ergo et ars secundum Albertum. vij. Eth.

De prima spē qualitatis

quantū ad duo p̄ma sc̄ intellectua-
les. sed q̄ntū ad obiecta nō. sed p̄ue-
niūt cū moralibz. qz p̄uidētia est re/
cta rō agibiliū. z ars recta rō facti/
biliū. Et fm hoc medie dicūt in
intellectuales z morales nō per
se. qz sic sc̄ intellectuales fm
q̄d p̄tēt potētiās ad opus sic sc̄
morales. sicut p̄ueniūt q̄ntū ad ali-
quid cū moralibz. z quātū ad aliqd
cū intellectuales. p̄tētia ergo
est intellectualis quantū ad subie-
ctum q̄d perficit. z moralis q̄ntum
ad obiectum quod respicit.

**Quō p̄tutibz intellectualibz
conuenit nomen virtutis.**

Capitulum LXXXVIII.

Quarto videndū est quō p̄tu-
tibz intellectualibz conueniat
nomen virtutis. z maxime spe-
culatiuis de quibus est magis dubiū
Ad q̄d dicendū q̄ nomē virtutis cō-
uenit alicui duplici rōne. Uno qz
facit facultatē bñ opandi. z sic ha-
bitus intellectuales p̄tēt dici p̄tutes
qz faciūt facultatē bñ opandi in in-
tellectu q̄ est p̄sideratio veri. hoc em̄
est bonū intellectu. z hoc est materi-
aliter esse virtutē. Alio qz cū faculta-
te bone opatiōis facit vsum bonū.
et hoc solū p̄tinet ad illos habitus
q̄ respiciūt partē appetitiuā. Et hoc
facit formaliter esse p̄tutē. z sic rō p̄tu-
tis eis. p̄prie nō p̄uenit. Et h̄ em̄ q̄
aliquis hz habitū sc̄ie speculative nō
inclinat ad vtendū. sed fit potēs spe-
culari vtz in his quoz hz sc̄iāz. sed
q̄ vtz sc̄ia habita h̄ est in mouēte
volūtate. Et iō virtus q̄ p̄ficiat volū-
tate: vt charitas vl' iusticia: facit eti-
am bñ vti h̄mōi habitibz speculati-
uis. Et fm h̄ etiā in actibz hoz ha-
bituū p̄tēt esse meritū si ex charitate
fiat. sicut Grego. dicit. vij. moral. q̄
contēplatiua est maioris meritū q̄

actiua. Et sic de p̄tutibz intellectua-
libz dicta sufficiant.

**De p̄tutibz moralibz quō
a more morales dicuntur. z q̄t
mōis d̄r mos. Ca. LXXXIX.**

Modo nūc restat d̄m de vir-
tutibz moralibus. vbi p̄mo
oim videndū est qd est mos
a q̄ morales virtutes dicunt. q̄ viso
statim parebit qd est p̄tus moralis.
Mos autē duo feat. Quis em̄ signi-
ficat p̄suetudinē. vt Act. xv. Nisi cir-
cūcidamini fm more leḡ moysi nō
poteritis salui fieri. Quis p̄o signi-
ficat inclinatioem quandā naturālē
vel q̄si naturālē instinctuz ad aliqd
agendū. Vñ z brutoz aialiu mores
aliq̄ esse dicunt. Vñ z. ij. Machab.
ij. d̄r q̄ leonum more irruētes in ho-
stes p̄strauerunt eos. z sic accipitur
mos in p̄s. Qui habitare facit vñ
us moris in domo. Et he q̄dez due
featōes in nullo distinguunt apud
latinos q̄ntū ad vocē. In greco autē
distinguunt. qz in greco. i. echos per
e breue scriptū feat naturālē vel q̄si
naturālē inclinatioem ad aliqd agē-
dū qd apud nos morem significat.
Quis p̄o scribit p̄ y grecuz qd est e-
longū. z d̄r ychos. z tūc feat p̄suetu-
dinē in bono vel in malo. z s̄i r̄ no-
mē moris apd nos illud feat. Vir-
tus q̄ moralis denotat et d̄r moral
a more fm q̄ mos feat naturālē in-
clinatōes vel q̄si naturālē instinctū
ad aliqd agendū. Inclinatio autē ad
actū p̄uenit p̄prie appetitiue p̄tuti cu-
ius ē mouere oēs potētiās ad agen-
dū. z iō illa p̄tus sola moralis d̄r q̄
est in p̄tute appetitiua. Alii autē signi-
ficatōi q̄ mos naturālē inclinatioes
vel q̄si naturālē feat ad aliqd agen-
dū est valde p̄pinqua alie featōi q̄
featuz p̄suetudo. Nam p̄suetudo q̄
d̄mō p̄uertit in naturā. z facit iclē

Tractatus Secundus

natōem silem naturali. Ex his igitur patet quod est mos, et vnde dicitur de virtute moralis.

De virtutibus moralibus

Quod videndum est. **Ca. X.**
De virtutibus moralibus, et primo de virtutibus moralibus generaliter, secundo de virtutibus cardinalibus specialiter. Quantum ad morales primo ponitur materia distinctio. Secundo ponitur earum distinctio et numerus cum oppositis viciis, tertio concluduntur ex dictis sex conclusiones.

Quod passiones et operationes dupliciter operantur ad virtutes sicut materia vel obiectum et sicut effectus ad causas.

Qantum ergo ad materiam distinctio sciendum quod materia circa quam distinguuntur virtutes sunt quinque passiones et operationes. Operatio autem et passio dupliciter ad virtutem potest comparari. Uno modo sicut effectus ad causam, et sic omnis virtus habet aliquas bonas operationes quorum est productiva: habet aliquam etiam delectationem vel tristitiam que sunt passiones. Alio modo potest comparari operatio et passio ad virtutem moralem sicut materia circa quam est, et secundum hoc omnis virtus moralis sicut circa materiam est: vel circa operationes: vel circa passiones.

Distinctio et sufficientia virtutum et viciorum. Cap. XXI.

Hoc supposito ponenda est distinctio ipsarum moralium virtutum que potest poni hoc modo. Quia omnis virtus vel est circa operationes ordinarias, et sic est iusticia que in actionibus ordinat hominem ad alterum in ratione debiti. Iusticia autem est duplex, scilicet immutativa et distributiva. Quare dicitur sic sumi potest, quod ratio iusticie consistit in hoc quod est constituere equalitatem in dationibus et acceptationibus, hoc autem potest fieri dupliciter. Uno modo ut constituat in dante et accipiente talis equalitas: ut quantum accipiens accipit a dante: tantum recipiat dante a re-

cipiente. Et talis equalitas est in emptio nibus et venditionibus et retributionibus, et iusticia que talis equalitatem constituit dicitur commutativa. Alio modo constituit equalitas inter duos quibus quilibet est recipiens, quod quilibet recipit mensuram iuxta suam rationem equaliter. Quibus in re recipit equaliter, et in hoc consistit iusticia distributiva. Et hoc autem patet dupliciter. Primum quod iusticie, quod in iusticia commutativa est equalitas in dante et acceptante, quod tunc recipit dante dante dedit, sicut si vendidit quod equum valentem centum solidos recipit, centum solidos: est iusticia commutativa. Et in hoc est quod iter illos iter quod non potest esse equalitas in dante et acceptante non potest esse talis iusticia proprie. Et hoc est in illis que beneficia recipiunt a creatori: et parentibus filij a quibus recipiunt esse, nutrimentum, et eruditionem, propter quod quantumcumque creatura creatori vel filij parentibus recipiant nunquam est ibi perfecta equalitas: nec salua ratio iusticie commutative, sed tamen aliis modis distributive: in quantum creatura creatori vel filij parentibus recipiant quantum potest: ut sic loco equalitatis, secundum quantum recipiant summatim possibile vel proportionabile. Sed iusticia distributiva non requirit equalitatem quantitatis sed proportionem. Non enim oportet quod distribucio bona communitatis eandem quantitatem det omnibus, sed secundum proportionem ut cuiuslibet det secundum suam ditionem, aliud enim dicitur dari militi aliud pediti. Secunda dicitur est, quod iusticia distributiva primo respicit proportionem personarum ex quo dicitur proportio rebus distributiva, ita quod ibi est laudabiliter aliquid personarum acceptio secundum debitam ditionem persone. Et sic iusticia commutativa primo respicit habitudinem rei ad rem, ut patet in emptio et venditionibus, vel habitudinem actus ad passionem ut in iniurijs vindicta dantis vel punitionis. Ad ditionem autem persone nunquam proprie respicit, non enim bon-

De prima specie qualitatis.

debet magis vni q̄ alij v̄d̄i. Si tñ aliq̄ respiciat ad p̄ditiōem p̄sone: hoc nō est nisi ex p̄nti in quā p̄ditio p̄sone facit ad q̄ntitatē rei vel iniurie. sicut maior iniuria ē p̄cutere p̄nē q̄ p̄nuatā p̄sonā. Et ita p̄z de iusticia distributiua z p̄mutatiua p̄sequēs de p̄tute que est circa op̄es. **P**ōt etiā esse virtus aliq̄ passionēs regulādas et hoc q̄dem t̄. Quia vel circa passioēs que h̄nt aliq̄ obiectū p̄tines ad ip̄az hoīs vitā corp̄alē. Vel circa passioēs q̄ h̄nt aliq̄ obiectū q̄d respiciat exteriora bona. vel circa passioēs que h̄nt obiectū p̄tines ad actus exteriores. **S**i accipiamus veritatē q̄ est circa passioēs quozū obiecta respiciūt z p̄tinet ad corp̄ales vitā. hoc p̄t esse dupl̄. Quia v̄t talia respiciūt interimētia vitā. vel respiciūt p̄seruatiā vitā. **S**i interimētia vitā sic est fortitudo: q̄ est virtus circa periculā q̄ vitā interimūt et p̄tiosus vocat fortis. **V**iciū aut̄ oppositū in ista p̄tute z in ceteris at tendit fm̄ supabūdantiā z defectū et ideo p̄tus p̄sistit in medio. **I**n q̄ busdā aut̄ noīa nō s̄t imposita. sed circūlo q̄mur: vel ex d̄ictōibz grecis vel latinis. vt p̄z. vii. **E**t h̄c. **V**iciosus vero q̄ opponit̄ forti fm̄ supabūdantiā et excessus vocat̄ intimidus et audax. sed intimidus fm̄ defectū timoris. audax fm̄ accessum audacie. **V**iciū aut̄ vocat̄ intimiditas z audacia. **I**lle p̄o q̄ supabūdāt in timēdo z deficit in audendo vocat̄ timidus. z ille opponit̄ forti fm̄ defectū. **V**iciū aut̄ vocat̄ timiditas. **H**ic at̄ accipit̄ fortitudo nō corp̄is sed mēt̄is. **S**i aut̄ talia obiecta passioēz respiciūt p̄seruatiā vitā z que sunt v̄tilia ad vitē p̄seruatōēz. sicut sunt cibi q̄b̄ p̄seruat̄ indiuidū. z ḡnā. **N**o qua p̄seruat̄ sp̄s: sic est virtus q̄

vocat̄ tēperantiā q̄ est circa delectatōēs z tristitias. sicut sensus tactus et gustus. et circa eas mediū ponit. et q̄ntū ad venerea z q̄ntū ad cibos. **E**t p̄tiosus ista virtute vocat̄ tēperatus. **V**iciū aut̄ isti p̄tuti oppositū fm̄ supabūdantiā vocat̄ intpantiā et viciōsus vocat̄ intpatus. fm̄ defectū aut̄ pauci inueniunt̄ viciōsi. qz p̄les s̄t viciōsi in p̄sequēdo delectabilia ciboꝝ vel venereoꝝ i nimis. s̄z in p̄az pauci v̄t nulli. z iō nō est nomen impositū. sed h̄z vocari viciū insensibilitas. z viciōsus insensibilis. eo q̄ h̄mōi delectatōēs sensu p̄cipiunt. **E**t sic habem⁹ duas p̄tutes cū suis vicijs oppositis. **S**i aut̄ sc̄do p̄tus sit circa passioēs que h̄nt obiectū p̄tines ad exteriora: hoc p̄t eē dupl̄. **U**no⁹ vt respiciat exteriora mala z tristabilia q̄bus hō p̄uocat̄ ad irā. **E**t sic habem⁹ mansuetudinē que est p̄tus ponēs mediū c̄tra iram. z p̄tiosus vocat̄ mansuetus. **O**ppositū aut̄ viciū ex supabūdantiā vocat̄ iracundia. z viciōsus isto vicio vocat̄ iracūndus. **V**iciū at̄ fm̄ defectū vocat̄ intrascibilitas. z viciōsus illo vicio intrascibilis. **A**lio⁹ p̄t esse p̄tus circa passioēs q̄ h̄nt obiecta exteriora bona p̄cupisibilia. **H**ic aut̄ potest esse dupl̄. **Q**uia exteriora bona quedā s̄t diuitie: quedā s̄t honores. **S**i p̄tus sit circa diuitias hoc est dupl̄. vel circa magnas. vel circa mediocres. **S**i circa mediocres sic est liberalitas q̄ est p̄tus ponēs mediū circa dationē z acceptiōnē pecuniariū vel equalentiā. virtuosus dicit̄ liberalis. **V**iciū aut̄ oppositū p̄ supabūdantiā d̄z p̄digalitas. et viciōsus p̄digus. z iste supabundat in dādo z deficit in recipiēdo. **V**iciū aut̄ fm̄ defectum d̄z illiberalitas. z viciōsus d̄z illiberalis. z ille supabundat in recipiēdo z deficit in dā

Tractatus Secundus

do. Si autē vīr? sit circa magnas diuitias: sic est p̄tus que dicit magnificētia: q̄ est p̄tus medieratē ponens circa magnas diuitias dādas et accipiēdas. et virtuosus dicit magnificus. Viciū autē oppositū s̄m supabundātiā dicit apyrotalia. ab a qd̄ est sine. et p̄yros qd̄ est expientia et talos qd̄ est bonū: q̄si sine expientia boni. q̄a s̄z multa expēdentes nō curātes q̄ liter bñ expēdant. vocat etiā banāfia. a bānos qd̄ est fornax. q̄ ad modū fornacis oīa p̄sumūt. et viciōsus vocat apyrotalus vel banāsius. sed viciū p̄ defectū vocat p̄uificus. Si autē p̄tus sit circa exteriora bona q̄ s̄z honores hoc p̄t eē dupl̄r. Vno^o v̄t sit circa honores magnos: alio^o circa honores mediocres. Et si sit circa magnos: sic est p̄tus q̄ vocat magnanimitas q̄ ē p̄tus ponēs mediū rōnis in p̄sequēdis vel fugiēdis magnis honoribz. et p̄tuosus vocat magnanimus. Viciū autē oppositū s̄m supabundantiā in nimis p̄sequēdo magnos honores vocat caumates. a cauma qd̄ in greco est incēdiū vel a camnos qd̄ grece ē fum^o. Vñ et sic camnotes eēt fumositas q̄ nō s̄t^r latinis vocabulis p̄uenit. q̄ etiam eos q̄ nimis ad magnos honores anhelāt v̄t ascendant ad alta p̄sueuim^o ardētes v̄tosos fumosos q̄ vocare. Et s̄m hoc p̄t viciōsus vocari caumot^o grece: latine p̄o v̄tosus ardēs fumosus. Viciū autē s̄m defectū vocat pusillanimitas. Si autē p̄tus sit circa honores mediocres: sic p̄tus ponēs mediū ad illos debite p̄sequēdos vel fugiēdos vocat philotimia. a philos qd̄ est amor et thimos qd̄ est debet q̄si debet^r amor honoris. Virtuosus autē p̄t vocari philotim^o. i. debet^r amator honoris. Viciū autē s̄m supabundantiā adē nomen h̄z. q̄ dicit philotimia. et

viciōsus philotim^o. q̄ nō est nomē ipositū. s̄z ad d̄rām p̄t dicit p̄tus debet^r amor. et p̄tuosus debet^r amator. Viciōsus autē p̄ supabundantiā dicit absolute amator honoris. et viciū amor honoris. Viciū autem s̄m defectū vocatur aphilotimia. qd̄ est sine. et viciōsus aphilotimus. In hac em̄ p̄tute (v̄t p̄t^r p̄t^r vi/ ciosi asseribūt sibi p̄t^r p̄t^r vñ et laudam^o p̄t^r curāt de honoribz et s̄z etiā q̄ s̄t multū solliciti. q̄si nō s̄t negligētes. et iō nō ē bñ notata distinctio noīm inf̄ ista. Sic p̄t^r q̄ habem^o quicq̄ p̄tutes respectu passiōnū q̄ h̄nt obiecta exteriora respectū mali. Vñ s̄z māsuēdū nē respectū boni q̄rtuor. s̄. liberalitatē et magnificentiā circa diuitias. magnimitatē et philotimiā circa honores. Si autē p̄tus sit circa passionē q̄ h̄nt obiectū p̄tines ad accē exteriorē humanos: et sic sciendū q̄ oēs tales p̄tutes i vno p̄ueniūt. s̄. q̄ oēs s̄t^r circa p̄ba et facta in q̄bus hoīes cōicant. Et q̄ntuz ad hoc nō distim/ guunt. sed alit̄ et in alijs d̄nt. et s̄m hoc distinguunt. q̄a circa talia p̄ba et facta in q̄bus hoīes cōicant est duo p̄siderare. Vñ est: verā realitatē et realē veritatē talium. Aliud est delectatōem in talibz p̄bis et factis. Si accipiam^o veritatē sic respectu p̄borū et factoz q̄bus aliqd̄ alteri se exhibet manifestū in argumētū v̄t deceat s̄m debitā rōnem: accipit virtus in istis ponēs mediū rōis: q̄ ab Arist. vocat veritas. et p̄tuosus vocat verax. Viciū autē oppositū s̄m supabundantiā: in quo est qd̄a fictio falsi in plus vel q̄ntū ad facta vel q̄ntuz ad dicta fingendo maiorā de se q̄ sint vocatur iactantia. et viciōsus vocatur iactator. sed viciū in minus s̄m defectum. quando aliquis fingit de se minorā q̄ sint v̄t qd̄a vilia

De prima specie qualitatis

vocat ironia. i. irrisio. z tal' fictioz viciofus vocat iron. i. irrisioz. Si aut' p'ideremus circa talia p'ba z facta delectatoez: hoc p' eē duplr. Uno^o talis decēter se exhibeat delectatōis in p'bis et factis decētib' alteri. Alio^o in his q' aut in se et iocose. Si primo mō qntū ad eū sūt seriose et respiciūt cōem vitā: h' defectu taliz ponit' p'us q' ponit' in mediū rōis: quā vocat **Aristo.** amiciā: non ab effectu amādi sed ad decētia p'fer/ uādi. quā nos affabilitatē appellare possum'. z ipe p'uosus p' dicit amicus vel affabilis. Viciofus aut' per supabūdantiā vbi nō facit nisi causa delectādi. z vocat placidus. z viciū placiditas. Vbi aut' talē se exhibet p'pter aliquā p'p'iā vtilitatē vocat' ref' blāditoz vel adulator. Qui aut' viciofus est fm defectū z non veref' alios p'ristari cū q'bus viuūt vocat' litigiosus v' discolor. z viciū p' dicit litigiositas vel brigas. Si aut' alius exhibeat se delectabile verbis et factis alijs in ludis z iocosis decētib' z virtuosus vocat' eutropelus. quasi se vertēs bñ ad oia. Ille aut' q' ē viciofus p' supabūdantiā in ludis et iocis vocatur bomolochus. a bomos qd' est altare z lochos qd' ē rāproz. z dicitur ad similitudinē milui qui sp' volabat circa aras ydoloz in q'bus aialia imolabant vt aliqd' raperet. Et idē est de illo q' excedit in ludo. q' sp' insistit ad hoc q' p'bu vel factū alicui' in ludis p'uertat. viciū autē vocat' maliuolentia. Viciofus at' ex defectu agropyros. i. q'si agrestis. z viciū agropychia. i. agrestitas. Et sic p'z q' circa passioēs q' respiciūt act' ex/ teriores humanos sunt tres p'tutes. Una circa veritatē verboz z factoz. z dicitur veritas. Alie due circa delectatōem z tristitiā in eis dē. z sūt amī

cicia seu affabilitas z eutropelia. **Sex** p'clusiones ex p'missis et p'mo q't sunt: z q' p'tutes morales appellant' **Cap. XXXII**

Hic aut' ex dictis tertio p'clu/ do sex p'clusiones. Prima est de nūero virtutū. q' oēs p'tutes morales sūt. xij. Una circa opatōes sez iusticia. decē circa passioēs sez fortitudo. rēp'etātia. māsuertudo liberalitas. magnificētia. magnanimitas. philothimia. veritas. amiciā vel affabilitas qd' idē est. z eutropelia: q's oēs enumerat **Aristo.** cuz oppositis vicijs h' positus. **Et** h' et de oib' determinat in alijs libris p'nr

Quare prudētia nō p'putatur inter virtutes morales: cū sit cardinalis **Cap. XXXIII**

Secunda p'clusio est dubitatiois remotiua. q're sez cū prudētia ponat' int' morales virtutes hic nō ponit'. Et dōm q' inter illas nō enumerat' prudētia. q' p'rudētia est moralis qntū ad materiaz s'z nō qntū ad subiectuz. q' prudētia est in intellectu sicut in subiecto. Et ideo h' solū est distinctio p'tutū moralū que sūt morales qntū ad materia z qntū ad subiectū. Subiectuz aut' oim virtutū moralū q' vtroq' mō sunt morales est appetitus.

In q'bus p'tib' vel potētijis aie sunt p'tutes morales sic' in subiecto **Cap. XXXIII**

Tertia conclusio est. q' q'uis oēs p'tutes morales sint in appetitu: dicit' tñ. q'a iusticia (q' est p'tus circa opatōes) est in appetitu intellectiuo q' p'prie dicitur voluntas. Alie aut' oēs q' sunt circa passiones (q' ipe oēs sūt circa appetitū sensitiuū) sunt oēs in appetitu sensitiuo sed dicitur. q' ille que respiciūt suū

Tractatus Secundus

obiectū absolute sine rōne arduū et
difficilis: sunt in pre appetitus sensi
tiui q̄ vocat̄ cupiscibilis. Et s̄t, sex
scz tēperantia, liberalitas, phylotē
mia, veritas, z amicitia, z eutrope
lia. Alie āt que respiciūt obiectū su
um nō absolute sed rōe arduū z dif
ficilis: sunt in alia pre sensitui appe
titus q̄ vocat̄ irascibilis, z sunt q̄t
tuor, scz fortitudo, magnificētia, ma
gnanimitas, mansuetudo.

¶ Quia iusticia que ē circa opa
tiones differt ab omnibz alijs
q̄ sunt circa passiōes. **Ca. XXV**

¶ Quarta conclusio est q̄ iusticia
differt in q̄tuor. **Primo** q̄n
tum ad obiectū, q̄ est circa opatio
nes, alie circa passiōes. **Secdo** q̄ntū
ad subiectū, q̄ est in appetitu intel
lectiuo, alie āt oēs in sensitiuo. **Ter
tio** q̄ntū ad mediū, z hoc dupliciter.
Primo q̄ aliquę virtutes respiciunt
mediū rōnis, sed in iusticia accipit̄
mediū rōis z etiā mediū rei. **Secdo**
q̄ quelibet alia virtutū est mediū
duoz vicioz q̄z vnū est fm supab
undantiā, aliez fm defectū, s̄ iust
cia nō est mediū duoz vicioz, s̄ so
lū opponit̄ ei iniusticia. Et hec pa
tēt, v. **Eth.** Per hoc autē ad vltimū
p̄t̄ responderi q̄re nō fuerūt sibi duo
vicia opposita superius assignata si
cut ceteris. **Causa** est, q̄ ipsa nō est
media duoz vicioz vt dictū est.

¶ Quia hec distinctio virtutū nō
est in indiuiduas spēs, sed ē di
uisio in genera. **Ca. XXVI**

¶ Quinta conclusio est, q̄ hec di
stinctio z assignatio virtutū
q̄ ad oēs nō est in virtutes in
diuiduas v̄l in spēs spēalissimas vir
tutū, sed ē diuisio virtutū moralium in
gēne. Nā ille virtutes p̄tinet̄ alias sub
se sicut p̄t̄ exp̄sse de iusticia q̄ est cir

ca opatiōes. Quia em̄ ad iusticiam
p̄tinet reddere debitū, debitū āt nō
est vni⁹ rōnis in oibus, idcirco fm
diuersas rōnes debiti accipiunt di
uerse virtutes ad iusticiā p̄tinetes, si
cut religio p̄ quā reddidit̄ debitū de
Pietas p̄ quā reddidit̄ debitū de
bus v̄l patrie. **Sic** p̄ quā reddidit̄ de
bitū bñfaciētibz z hmo, et qd̄ di
ctū est de iusticia p̄tendū est d̄
alijs, z nō s̄t virtutū ad virtutes, s̄z
etiā quā ad vicia opposita, s̄z nō
distinctio p̄ singula rōe nimie p̄ple
ritatis. **Doctor** autē cōis d̄ oibz gēn
liter z de singul̄ spēaliter in p̄ma scēde
et scēda scēde differuit luculētis.

¶ Quō se h̄z ad rōem virtutis
verecundia, nemesis, epykeia,
heroyca, p̄tinetia, z amicitia, z quō
nomē virtutis conuenit eis large z
stricte. **Capitulum XXVII**

¶ Sexta conclusio est dubij remo
tina. Posset em̄ aliq̄s dubi
tare (cū **Aresto**, faciat mētio
nē in li. **Eth.** de alijs que sunt vel eē
vident̄ virtutes, s̄ in ij. de verecundia
et nemesi, z in q̄nto de epykeia, in se
p̄tmo autē de heroyca z p̄tinetia, in
vij. de amicitia) q̄re non hic ista ex
plicata v̄l enūerata s̄t. **Ad** qd̄ dicē
dū q̄ noie virtutis possum⁹ v̄t large
vt dicam⁹ virtutē om̄e p̄ncipiū lau
dabiliū opoz, vel oē qd̄ est de se lau
dabile. **Alio** mō p̄t̄ie fm p̄t̄ia ace
ptionē sicut dictū est supra. **Primo**
mō q̄dlibet istoz large p̄t̄us modo
aliquo p̄t̄ dici. **Sz** p̄t̄ie v̄redo noie
virtutis verecundia z nemesis q̄uis
in quadā medietate p̄stāt nō sunt
virtutes, sed passiōes laudabiles.
Epykeia autē est virtus, z heroyca
sup̄avirtutem, cōtinentia aliq̄d m̄
nus p̄tute, amicitia āt effect⁹ virtutis.
Hoc autē p̄t̄z p̄ singula discurredo.
¶ Quia verecundia est de nume

De prima specie qualitatis

ro laudabiliū. non tñ est p̄tus
sed passio **Cap. lxxviii.**

Primo q̄dem hoc p̄z de vere
cūdia: de q̄ dicit Aresto. iiii.

Eth. q̄ est timor ingloriatio
confusiois q̄ opponit gl̄e. **E**t hoc

p̄z vere cūdia est passio z cōtinet
sub timore sp̄s sub gl̄e. **E**t vtz

q̄ facit transmutatiōem in corpe. sed
dñt fm Aresto. q̄ pallescunt

timētes: z erubescunt. **E**t dicitur
huius diuersitatis rō est.

natura mittit sp̄s ad locū vbi sentit dese
ctus. **S**edes autē vite est in corde. z

id q̄m periculū vite timet sp̄s z hu
mores currūt ad cor. et id exteriōra

q̄nti deserta pallescūt. **H**onor autē et

p̄fuso in exteriōribus est. z id q̄m hō
timet periculū honoris recurrētibus

humoribus z spiritibus ad exteriōra hō
rubescit. **E**t q̄ patz q̄ verecūdia est

passio z nō p̄tus. nihilomin⁹ est de
nūero laudabiliū: z iuuenū erati cō

gruit: in q̄bus ē mali retractiua. **N**e
le ergo q̄ excedit in verecūdando vt

de oibus verecūdet vocat kataplay
id est stupidus. **N**le autē q̄ deficit vo

cat inuerecūdus. **M**edium tenēs z
laudabilis vocat verecūdus.

Quoniam nemesi est de numero
laudabiliū: et est passio z nō

virtus. **Cap. lxxix.**

Nemesi autē ē passio q̄ est me
diū tenēs circa delectatiōem

et tristitiā eoz q̄ eueniūt p̄xi
mis. **E**t dicitur nemesi. i. reprehēsiō. z in

nemesi. i. reprehēsiō. **E**t stat me
diū laudabile hui⁹ passiois in hoc

q̄ aliq̄s tristitē de p̄speritate in ma
licia. z gaudeat de p̄speritate in bono

Et hec medietas vocat nemesi. et
hñs eā vocat nemesi. **V**itupabi

le autē in extremo supabūdātī ē vt ali
q̄s tristitē de oib⁹ q̄ p̄sperant siue bo
nis siue mal. z talis supabūdātia

vocat iuidia. z hñs eā vocat inuid⁹
Vitupabile autē in defectu ē q̄m q̄s in

tantū deficit a tristitādo vt etiā gau
deat de malis q̄ etiā in sua malicia

p̄sperat. z tal malicia vocat epytar
chia. z hñs eā dicit epytarchia. karchos

ei dicitur gaudēs. z karchos malū. epy su
p. ac si dicat gaudiū de malo.

Quoniam epykeia sit p̄tus iusticia re
spiciēs: q̄ ē iusti legal directiua ad i

ntētoz legislatoris: respiciēs nō ad
p̄ba in casu quē legator p̄uidere nō

potuit. **Cap. lxxx.**

Epykeia autē dicitur virt⁹ directi
ua iusti legal. **V**bi intelligē

dū q̄ q̄ act⁹ hūani nō hñt oimodā
certitudinē z yniformitatē. s̄ s̄ va

riabiles z q̄m infinit⁹ mōis: null⁹ le
gislator p̄t p̄uidere oēs casus p̄icta

res. **E**t q̄ etiā isti p̄t suā multitu
dinē incōprehensibiles sunt: ōz q̄ lex

def in vlt. **U**n̄ ars imitat naturā q̄
ē de his q̄ accidūt vt sepi⁹ z q̄ deficit

unt i paucioribus. vt q̄ hō nascat euz
q̄nq̄ digit⁹. aliq̄m tñ z in paucioribus

h̄z ser. ita ars dat legē obseruabilez
vt in plūb. p̄t tñ p̄tingere casus in q̄

p̄ba legis nō debēt saluari: in q̄ legi
slator si p̄ns fuisset noluisse suari. z

i talibus dicitur intētio legislatoris salua
ri z nō p̄ba legis. **E**t p̄bi gr̄a sit da

ta lex q̄ cuiuslibet est reddendū depo
siti. aliq̄s autē deponit gladiū z po

stea efficit furi osus z gladiū depōsi
tū repetit: nūq̄d h̄c lex d̄z suari fm

p̄ba. certe nō: s̄ fm intētiōnē legisla
toris q̄ fuit: vt in hoc casu z in talibus

nullo mō redderet. **V**irt⁹ q̄ facit
vt p̄ba legis in casu aliq̄ nō seruent.

sed intētio legislatoris dicitur epykeia.
ab epy q̄d est sup̄: z p̄cos q̄d est obe

diens. q̄ sc̄z p̄ epykeiā aliq̄s excellē
tiori mō obediēt dū seruat intētoz

legislatoris vbi dissonāt p̄ba legis.
Et habēs talem virtutem dicitur epy
keiēs. **E**t est hęc virt⁹ directiua tu

De prima spē qualitatis

Secundo deludo quō ueniunt circa materia. Ubi intel ligentia q̄ sicut t̄pantia pōt uenienter z large accipi in q̄cunq; materia. tñ pprie d̄r in illa materia in q̄ est optimū hoīez refrenari. Ita t̄pantia large d̄r circa quālibet materia aliq̄liter refrenabile. Uñ z ipm̄ non t̄pantie quāndā refrenatōem ipōt. **¶** **C**ōtinere em̄ ē se retinere. **¶** **C**ōtinētia d̄r in materia in q̄ est optimū z difficillimū t̄rinere. **H**ec aut̄ est circa delectatio nes sensus tactus q̄ntū ad uenerēa. in q̄bus natura summā delectatio nē poluit vt aialia ad ista inclinarē tur ppter p̄seruatōez spē. **S**ilr etiā q̄ntū ad cibaria ppter p̄seruatōez in diuidui. q̄ delectatōes uenerēoz s̄t uehementiores. eo q̄ maius bonuz ē p̄seruatio spē ad q̄d ordināf: q̄ gustus cibarioz q̄ ordinant ad p̄seruatōem indiuidui q̄d nō est tantū bonū. **I**dcirco sicuti t̄pantia est marime circa illa q̄ respiciūt delectationes uenerēas. ita z t̄pantia. **E**t iō etiā magis p̄seuimus dicere t̄pantiam circa uenerēa q̄ circa cibaria. q̄uis sit circa utrūq;.

Quid est incōtinētia z incōtinens. z quō se habēt ad tēpantiam. **¶** **C**aplm. **CV.**

Ad dictis aut̄ p̄t patere quid est incōtinētia q̄ opponit cōtinētie. z qd̄ incōtinēs q̄ opponit t̄pantia. patēt tñ hec p̄fectius vij. ethicoz. **I**ntēperatus em̄ d̄r qui ex ppria electōez habitu p̄ p̄suetudinē acq̄sita peccat. incōtinens aut̄ ex aliq̄ passione occurrēte. **E**t q̄ intēperat⁹ agit ex electōe. incōtinens ex passione sequunt̄ q̄tuoz. **Q**uoz p̄mū est q̄ int̄pantia est uiciōsus habitus ex q̄ sibi reddidit male agere q̄ si p̄naturalē. nō sic aut̄ in incōtinēte

Secūm sequit̄ ex p̄mo. q̄ passio cito trāsit trāsēunte actu passiōis in incōtinēte. **H**abitus aut̄ int̄pantie manet actu. actu int̄pantie trāsēunte in int̄paro. **I**deo incōtinēs trāsit passioe trāsēunte z dolet de p̄missio. int̄patus aut̄ nō dolet: sed magis gaudet se peccasse. eo q̄ talis opatio est q̄ si sibi p̄naturalis facta p̄ habituz. **E**t iō d̄r **P**rouerb. ij. **R**etant̄ cū male fecerint z exultāt in rebz pessimis. **T**ertiuū aut̄ seq̄tur ex his duobz. q̄ cū habitus sit difficile mobilis: passio aut̄ cito trāsēunt: int̄patus est difficilius sanabil⁹ z emēdabilis q̄ incōtinēs. **Q**uartū aut̄ seq̄tur ex his. sicut ei t̄pantia simplex ē p̄fectior t̄pantia. z t̄patus melior ē t̄pantia. ita p̄ oppositū int̄par⁹ ē peior incōtinēte. z int̄pantia peior incōtinētia.

Quō amicitia est uirtus et quomodo nō. **¶** **C**aplm. **CVI.**

Amicitia aut̄ q̄dammodo uirtus est z q̄dammodo nō. **U**bi sciendū q̄ **A**resto. in li. **E**th. determinat de duplici amicitia. q̄z vna p̄sistit in effectu exteriori in exterioribz factis z dictis vt aliq̄s p̄ h̄ decēter z delectabiliter p̄uiuat alijs ī ferijs cōis uite. **E**t h̄c est q̄dā habitus medi⁹ inter blāditorē z litigiosum. z uocat̄ amicitia uel affabilitas. **E**t de hac agit **A**rest. in. ij. **E**th. enumerādo eā cū alijs. z in q̄rto de t̄minādo de ea. z hec fuit sup̄ silr cū eis p̄diuisa. **E**t talis habitus p̄tuo sus pprie nō ē amicitia. q̄a eodē mō se p̄ eā h̄z hō ad ignotos z notos: cōiunctos z remotos. **A**lia aut̄ amicitia est q̄ p̄sistit in affectu interiori p̄ncipaliter q̄ q̄s aliū diligit. z sic est effectus ois uirtutis. z oem uirtutez p̄sequit̄. q̄ ista amicitia tendit amicus in alterz ppter bonū honestū q̄d in illo est. **V**irtus aut̄ habz rōnem

Tractatus Secundus

boni et honesti simpliciter. Et ideo omnis virtus ex sui natura est causatiua amoris sic ut amicitia et sic amicitia non est virtus sed omnis virtute prius. Et ita determinat Aristoteles in viij. et ix. Eth. de cuius speciebus et conditionibus ibi patebit: supersedant ad prius. Albertus autem in viij. Eth. in principio dicit quod amicitia potest importare habitum quem dicitur qui conueniat in passionibus affectio nunc in amatoibus. Et sic amicitia est virtus dicta moralis: quia secundum eum Tullius beniuolentiam nominat. Et tunc sumitur hic aliter amicitia vel beniuolentia quam superius ubi agebatur de diuersitate nominis ad amorem pertinentium. Et quod patet quod nomine amicitie duobus modis importat habitus virtuosus. scilicet primo modo et tertio modo dicitur. sed sic proprie et visitato modo non virtutis nomine vocabatur. sed prima virtus dicitur affabilitas. et tertia dicitur beniuolentia: quibus large nomine amicitie eis conueniat. Secundo autem modo amicitia non est virtus sed prius omnis virtute et omnis virtutis effectus. Et quibus patet quod fuerat in principio istius uel de conclusionis superpositum. scilicet quod verecundia et nemesis non sunt virtutes sed passionibus. sunt tamen de numero laudabilium. Epikeia autem est virtus omnis iusticie directiua. Heroica autem est superiora virtute. Continencia aliquid infra virtute. Amicitia est effectus virtutis.

¶ In virtutes cardinales sunt morales vel intellectuales.

Capitulum. CVII

Modo restat dicendum secundo de virtutibus cardinalibus: ubi consideranda sunt tria. Primus autem omnium videndum est an virtutes cardinales pertineant ad morales vel intellectuales. Ad quod dicendum quod cum virtus importat rectitudinem appetitus: illa virtus dicitur habere perfectam rationem virtutis quam requirit rectitudinem non solum quoniam

tum ad factionem boni operandi. sed quod causat boni operis usum. Illa autem habet imperfecte rationem virtutis quod non causat rectitudinem appetitus. et quibus faciat facultatem boni operandi non tamen causat boni operis usum. Costat autem perfectum est principaliter imperfecto virtutes que continentur in appetitibus dicuntur cardinales. Principales hominibus autem sunt tres morales. et inter intellectuales sola prudentia que quod ad moralis est moralis quod ad subiectum intellectuales: ut supra patuit. Et ideo conuenientius cardinales virtutes non inter intellectuales sed inter morales collocantur.

¶ Quot sunt virtutes cardinales. Capitulum. CVIII.

Secundo videndum est que sunt iste virtutes. Et dicendum est quod sunt quattuor. quorum numerus et sufficientia sic sumitur a secundum principia formalia et secundum subiecta. Secundum principia formalia sic principia formalia virtutis de qua nunc loquimur est rationis boni. quod quidem dupliciter potest considerari. Uno modo secundum quod ipsa in rationis consideratione consistit. et sic est una virtus cardinalis id est principalis que dicitur prudentia. Alio modo secundum quod circa aliquid ponitur ordo rationis. et hoc dupliciter. Uno modo circa operationes. et sic est iusticia. Alio modo circa passionibus. et sic necesse est esse duas virtutes. Ordinem enim rationis necesse est ponere circa passionibus considerata repugnancia ipsarum ad rationem. quod quidem potest esse dupliciter. Uno modo secundum quod passio impellit ad aliquid contrarium rationi. et sic necesse est quod passio repugnet. et hoc facit virtus temperantie. Alio modo secundum quod passio retrahit ab hoc quod ratio dicitur: sicut timor periculosorum et laborum. et sic necesse est quod firmetur homo in eo quod est rationis: ne se recepat. et hoc facit fortitudo. Secundum subiectum autem hec eadem distinctio reperitur. Inuenitur enim quadruplex subiectum virtutis

De prima spē qualitatis

tis de q̄ loq̄mur. s. rōnale p̄ essentia
q̄d prudētia p̄ficat. z sic est itellec^o
et rōnale p̄ p̄cipatiōem. s. volūtas
q̄ ē subiectū iusticie. z appetit^o sensi
tius qui diuiditur i irascibile quē
ē fortitudo. cōcupiscibilem quē
ē temperantia.

**De z quare dicuntur car
dinales.** **Capitulum. CXX.**

Quare dicitur quod iste
magis dicitur cardinalis q̄
alie. Ad q̄d dicitur in q̄ ille
virtutes dicuntur cardinales. p̄mo q̄
si generales. sc̄do q̄si p̄ncipales. ter
tio a cardine cardinales

Rō ex q̄ ille q̄tuor virtutes
sc̄z iusticia. prudētia. fortitudo
temperantia dicuntur cardinales **CXX.**

Quantū ad p̄mū sciendū. q̄
distas p̄tes dupl^z p̄sidera
re possumus. **1°** s̄m oēs
rōnes formales. z s̄m h̄ dicuntur car
dinales quasi ḡnales ad oēs alias
p̄tes. v̄puta oīs p̄tus q̄ facit bo
nū debiti z recti in opatiōibz dicat
iusticia. z oīs p̄tus q̄ cohibet passio
nes z deprimat dicat temperantia. z oīs
p̄tus q̄ facit firmitatē animi p̄ qual
cūq̄ passiōes dicat fortitudo. z oīs
p̄tus q̄ ponit rectitudinē rōnis in q̄
buscūq̄ actibz vel materijs dicatur
prudētia. Et sic multū de istis p̄tu
tibz loquunt p̄bi z doctores theolo
gie. z sic alie p̄tes p̄tinet sub istis
et ex hoc iste cardinales. i. ḡnales v̄
p̄ncipales dicuntur. **Alio** mō p̄tinet p̄si
derari s̄m q̄ iste p̄tes denoiantur
ab eo q̄d est p̄ncipiū in quacūq̄ ma
teria. z sic istz sp̄cales virtutes cōtra
alias diuise. Dicuntur s̄t sic cardina
les q̄si p̄ncipales. q̄ istz p̄ncipales re
spectu aliaz p̄pter p̄ncipalitātē ma
terie. sicut q̄ prudētia dicat p̄ncipal^z
q̄ est p̄ceptiua. iusticia q̄ est circa
opatiōes debitas iter eq̄les. temperantia

q̄ rep̄mit p̄cupiscētā delectabilis
tactus. fortitudo q̄ p̄firmat aim p̄
periculū mortis. Et v̄troq̄z mō car
dinales p̄ncipales dicuntur z ḡnales
Tertio dicuntur cardinales a cardine
ostij p̄pter similitudinē. z hoc dupl^z
Primo per similitudinē cardinis in q̄
mot^o ostij terminat. De rōe s̄t ostij
est v̄t p̄ ip̄m iteriora dom^o videant
v̄n z illud q̄d h̄z rōnem reducēdi in
aliud ostiū d̄. Et sic accipit **Joh. x.**
Ego sum ostiū zc̄. Et p̄ oppositū il
lud p̄ q̄d nō est motus in aliqd̄ aliqd̄
v̄terius nō h̄z rōem ostij **Virtutes**
aut̄ theologice cuz sint circa finē sic
sunt q̄ nō est aliqd̄ aliud v̄ter^o ex
p̄te obiecti in q̄d tendat. z iō in p̄tu
tibz theologice nō inuenit rō ostij.
et iō non p̄t dicitur cardinales. **Sic**
nec in p̄tutibz intellectualibz. q̄ p̄fi
ciūt in vita p̄tēplatiua q̄ nō ordina
tur v̄ter^o ad aliā vitā. s̄z actiua oz
dinat ad ip̄am **V̄n** cū virtutes mo
rales p̄ficiat in vita actiua z habeat
actus suos iuxta finē v̄terimuz sicut
circa obiectū: ex v̄traq̄z p̄te ḡnaliter
in eis inuenit rō ostij. z iō solū mo
rales cardinales dicuntur. **Sz** q̄ iter
morales p̄ illas q̄tuor ē p̄cessus ad
alias. q̄ oēs alias p̄tinet tanq̄z ḡna
les sp̄cales. **Ad**circo iter oēs mora
les solū ille q̄tuor cardinales dicuntur
Sc̄do dicitur cardinales a similitudē
ne cardinis in q̄ ostiū voluit z mot^o
ostij fundat. q̄ sic tor^o mot^o ostij est
in cardie z i eo voluit. ita oēs act^o
hūane vite p̄tinet p̄stant vel saltē fre
q̄ntius z crebri^o circa materiā istaz
p̄tutū q̄tuor q̄ aliaz p̄tutū. z iō sic
a cardine cardinales denoiant. **Et**
ita p̄z q̄ cū in ostio sint duo cardies
v̄n^o ad quē ostij mot^o terminat. ali^o
i q̄ ostij mot^o fundat z ostiū voluit
et ab v̄troq̄z cardie p̄ similitudinē nū
cupat. v̄n p̄m^o mot^o sumit ad similitu
dinē p̄mi cardis. 2° a similitudine sc̄dō

Tractatus Secundus

De circūstantijs actuū hu-
manorum Caplm. **CXXI.**

Quarto pncipalr circūvirtu-
tes qz actus pcurū boni z vir-
tuosi sūt qñ sunt debitis cir-
cūstātijs inuestiti: id de circūstātijs
aliqd ponendū est. Et pmo qd im-
portet noie circūstātie. Secdo qd
sūt circūstātie in pncipali. Tertio
ad qd modos in genere oēs pnci-
pales circūstātie reducunt. Quarto
quō se hñt ad actū vt in eo ponāt rō-
nē bonitatis vel malicie vel pcurtis

Quid importet noie circūstātie
Quantū ad pñm sciendū q no-
mē circūstātie videt esse tractū
et his q inueniunt in loco z in qñti-
tate corpaliū ad actū mozales. Il-
le em dicitur circūstātie corpis exi-
stētis alicubi q nō sunt ei intrinsece
et tñ eū aliq modo attingunt. Sicut
in actibz ille dicitur circūstātie q nō
sunt de eēntia illi actus. sed ei acci-
dūt solū subiectiue vt mod⁹ agēdi.
siue extrinsece vt locus tps. cōditio
etiā psonē agētis vel materia circa
quā est actio z finis z similia. Quic-
qd ergo nō pñnet ad subam act⁹ vt
est in spē nature. z tñ aliq mō cōtin-
gūt ipm actū: dicitur circūstātia eius

Quot sunt circūstātie: et q
actuū humanoz z qñtū ad cir-
cūstātijs pncipales Cap. **CXXII**

Quantū ad scdm sciendū q
oēs circūstātie pcurū in h
pñt pñnet. Quis. qd. vbi.
qz auxilijs. cur. quō. qñ. Que pñt
declarari sic. Proportio em act⁹ ad
finē pñt accipi vel fm id qd est in ipso
actu. vel fm id qd est extra. Si pmo
mō vel qñtū ad spēm actus. z sic est
qd. aut qñtū ē ad modū ipius: z sic
est quō. Si autē p pparatiōem ad ex-
tra: vel p pparatiōem ad cām. vel p
pparatiōem ad mensurā. Si pmo

vel ad cām finalez: sic est cur. vel ad
cām efficientē: z hoc vel instrumēta-
lem: z sic est qbus auxilijs. vel pnci-
palē: z sic est qd. Si autē p pparatiō-
nē ad mensurā: aut ad locū z sic est
vbi. aut ad tps z sic est quō. Et hoc
aut p p pncipales circūstātijs
septē. f. vt attendat pmo subiectū
et sic est qd. scdo modū finē ē quō
tertio cām finalis z sic est cur. qñto cām
pncipalis efficiētē est qd. qñto
causa instrumēntalis z sic est qbus
auxilijs. qñto tēpus z sic est quō. sep-
timo locus: z sic est vbi.

Quod qñ genera oēs circūstā-
tie reducunt Cap. **CXXIII**

Quantū ad tertiuū scz ad qd
modos in gñali oēs circū-
stātie reducuntur sciendū q
triplex est gen⁹ circūstātijs. Que
dā sunt q importāt pueniētā vel di-
scōueniētā ad rectā rōem. vt scz q
res accipiat de volūtate dñi vel p-
ter eius voluntatē. Prima em circū-
stātia est pccors rōni. sed scda a rōne
recta discordat. Sicut q res accep-
ta pter volūtatem accipiat de loco
sacro directe est ptra rectā rōem p-
ter reuerentiā loci sacri. Alie sūt cir-
cūstātie q de se nullā importāt cō-
ueniētā vel discōueniētā ad re-
ctā rōnem. importāt tñ supposito q
dā alio. sicut accipi alienū in qñtra-
te magna vlt pua fm se nō discordat
a recta rōne. sed q indebite accipia-
tur. puta furto vel rapina: maiorem
discōueniētā includit acceptio rei
aliene in magna qñtitate qz in pua.
sz nō in alia spē. Alie sūt circūstātie
q nec de se nec de quocūqz supposito
includūt discōueniētā ad rectam
rationem. nec inclusam minuit vel
augmentāt. sicut q res aliena acci-
piat cū manu dextra vel sinistra.

Quō se hñt circūstātie ad

De prima specie qualitatis.

rōem actus vt in eo ponāt rōem vi
cij vel virtutis **Cap. CCXIII**

Quāntū ad quartū (videlicet
quō se habet circūstātie ad
actū vt in eo ponāt rōem vi
vel virtutis) dicendū q̄ circūstā
tie sūt gñis de q̄bus imediare di
ctū est. **Præcedētī** ca^o ponūt in actu
rōnem p̄ fm multitudinē eaz cū
in actu eoz sūt multitudine pctōz sit
possibilis. sicut in p̄tōe rei alie
ne ponit spēm pcti q̄ accipit clam
vel p̄ violentiā. qz p̄mo in furtum
est. scđo in rapina. **Si** āt accipiat
furtū vel rapina de sacro loco nō est
solū furtū vel rapina s̄ sacrilegiū. z
sic s̄ plura pctā z nō vnū tm̄. **Cui^o**
rō est. qz vbiq̄qz in actu vno s̄ plu
res deformitates q̄ruy vna nō est de
terminatiua alterius: s̄ in re furta v̄l vi
olenter accepta de loco sacro s̄ plu
res deformitates q̄ruy vna nō est de
terminatiua alteri^o. igit̄ ibi s̄ plu
ra pctā. **Ratio** p̄z. qz formalis rō
pcti cōsistit in hoc q̄ nō p̄formaf̄ re
cte rōnt. z talis iformitas vocaf̄ de
fectus vel deformitas act^o moralis
Dicoz p̄ba^o. qz in furtiua acceptio
ne rei aliene d̄ loco sacro est duplex
deformitas. vna qz accipit̄ res alie
na p̄ter voluntatē dñi. alia irreuerē
tia loci sacri q̄ habz imunitatē. nec
vna istaz p̄ se est determinatiua al
terius. qz p̄t fieri furtū sine irreuerē
tia loci sacri. z irreuerentia sine fur
to. p̄ter qđ in tali sacrilegio nō est
tm̄ vnū pctm̄ sed duo. z illud intel
ligēdū est in oibz alijs pctis q̄ in
actu vno sunt plures circūstātie ma
le quaz vna nō est determinatiua al
terius. **Et** sic p̄z qliter circūstātia
p̄mi gñis se h̄z ad actū. **Sed** p̄tra h̄
diceret aliq̄s q̄ spēs rei nō p̄t varia
ri nisi p̄ illud qđ est intrinsece rei. s̄
circūstātie non s̄ intrinsece actui

quantū ad essentiaz actus. q̄ nō mu
tant vel addūt spēm. **Dicēdū** q̄ cir
cūstātie nō sunt intrinsece actui q̄n
tū ad essentia actus nec mutāt eius
spēm q̄ ad esse nature. sunt tm̄ intrin
sece actui q̄ntū ad bonitatē vel ma
licia moralē. z hanc imutare p̄t. v̄l
nouam addere p̄ori nō mutata. **De**
circūstātijs autē scđi gñis q̄ non in
cludūt p̄uententiā vel discōuenien
tia ad rectā rōem p̄z q̄ nō ponūt in
actu nouā spēm pcti. sed solū in ea
de specie augēt culpā vel minuunt.
Ad p̄z ex ip̄is termis. qz qđ nō im
portat ex se deformitatē: sed ip̄orta
tā augēt vel minuit: nō ponit spēm
pcti. sed positā augēt vel minuit. s̄
deformitates hui^o gñis sunt hmōi.
vt p̄z ex p̄cedētibz. **ḡ 2c.** **Circūstan**
tie āt tertij generis nō ponūt in actu
spēm peccati. nec augēt nec minuūt
Cuius rō est. qz nullā deformitatē
h̄nt ad rectā rōem fm bonū vel ma
liz. nec fm se vt ponāt spēm pcti vt
circūstātie p̄mi generis nec alio sup
posito. nec ponūt augmentū in cul
pa vt circūstātie scđi generis. vt p̄z
p̄ exemplū positum de acceptōe rei
aliene manu dextra vel sinistra

Que p̄dictaz circūstātie
sunt cōfitende **Cap. CCXV.**

Estis p̄t elici incidentaliter
q̄ sunt p̄dictaz circūstātie
cōfitende. **Nā** circūstātie p̄
mi gñis que ponūt spēm in actu: si
illa spēs sit de genere pcti mortalis
oēs tales necessariō sunt cōfitende.
Circūstātie autem secūdi generis
nō necessariō sunt cōfitende vt me
lioz tenēt. sed de magna cōgruita
te. **Circūstātie** autē tertij generis
nec de necessitate nec de congruita
te cōfitende sunt cum non addāt
speciem peccati: nec augēt nec mi
nuunt peccatum.

Tractatus Secundus

Quo virtutes oēs tam in/ intellectuales q̄s morales consistunt in medio et quo nō **CCXVI.**

Ultimo autē oīm circa mate-
riā virtutū (qz cōe verbū est
tractū ex dicto phi. ij. Ethic
q̄ virtus consistit in medio) videndū
est quō virtutes consistant in medio.
Ad qd̄ dicendū est q̄ mediū d̄r per
pparatiōem ad extrema. **Extrema**
autē put in moralibz loq̄mur p̄nt ac-
cipi dupl̄r. Uno em̄ modo p̄nt acci-
pi fm̄ pparatōez boni et mali. **Alto**
mō fm̄ oppositiōem sup̄flui et dimi-
nuti. **Si** accipiat mediū p̄ ppara-
tiōem ad duo extrema opposita que
sunt bonū et malū: sic dicendū est q̄
nulla p̄tus consistit in medio. imo cō-
sistit in extremo vel tenet extremū.
Si em̄ sic esset in medio p̄iciparet
aliqd̄ de bono et aliqd̄ de malo: cū
mediū p̄cipet naturā extremoz.
Hoc autē falsum est. qz nulla virtus
aliqd̄ mali p̄cipat. sed tenet alter
extremū scz rōnem boni. ergo nō po-
test dici q̄ aliqua p̄tus consistat in me-
dio isto modo. **Si** autē accipiat me-
diū fm̄ pparatōem ad extrema que
sunt sup̄flui et diminuti. excessus et
defectus. sic et virtus moralis oīs et
virtus intellectualis suo modo cō-
sistit in medio. vt p̄z. ij. **Eth.** sicut
in excessu largitiōis donoz consistit vi-
cīus quod d̄r pd̄galitas. in defectu
avaricia et illiberalitas. in medio
autē consistit liberalitas que est p̄tus
quādo dant danda et retinentur nō
dāda. et hoc mediū in virtutibz mo-
ralibz accipit fm̄ rectā rōem. **Idem**
p̄z in virtutibz intellectualibz. **Quā**
em̄ in intellectu affirmat esse qd̄ nō
est excessus et sup̄bundātia. vt si di-
cerem q̄ hō eēt incorruptibilis. **Quā**
nū negat esse qd̄ est defectus et di-
minutio. vt si dicerē hōiem non esse

rifibile. **Hoz** autē verūz quibz p̄tus
intellectual̄ refugit. **Consistit** autē in
medio in affirmādo scz qd̄ res est. si
cut q̄ homo ē rifibilis. et negando
quod nō est. s. q̄ homo nō est lapis.

De septē donis spiritus sancti
q̄ bitus sunt et q̄si nō vident di-
ferre a virtutibz quibz p̄cipiunt. ideo
aliqd̄ inserendū in virtutibz. **Circa** q̄
p̄siderāda sunt. **Primo** quō
differūt dona et virtutes. **Secdo** quō
sunt dona et quō ab inuicē differūt
et distinguūt. **Tertio** quō dona
beatitudines. fructus. et peritiōes si-
bi mutuo corepōdēt. **Quarto** de
scendēt in spēali ad donuz timorū
qd̄ speciale difficultatē importat

Quo differūt dona et vir-
tutes **Cap. CCXVII.**

Quāntū ad primū sciendū
q̄ doctores oēs ponunt do-
na esse habitū. **sz** an sint idē
realit̄ cū habitibz p̄turū vel differāt
realit̄ est difficile videre. et iō in hoc
ē diuersoz sentētia. teneo tū doctri-
nā cōem et dico q̄ differāt realiter.
Ubi intelligendū q̄ habitū magis
videat req̄ri p̄pter modū q̄ p̄pter
subam actus. **In** actibz autē huma-
nis p̄siderat aliqd̄ humanū et aliqd̄
sup̄humanū siue diuinū. **Humanū**
autē p̄t accipi tripl̄r. **Primo** em̄ pōt
dici opatio hūana. qz est a potentia
opante vel imperāte operatōi q̄ est
hūana p̄ eo qd̄ est hoīs inq̄ntuz est
hō. **Et** sic opatio d̄r hūana q̄ est eli-
cita a potētia rōnali vel ip̄ortata ab
eadē potētia q̄ est nata obedire rōi.
Alie autē nō sunt hūane. vt nutrire.
digerere. et h̄mōi. et vniuersalit̄ oēs
in q̄bus cōicat hō cū brutis brutali-
ter. **Secdo** modo d̄r aliquid huma-
nū vel operatio humana rōne mate-
rie siue obiecti. et hoc mō iste opera-

De prima specie qualitatis.

tionem q̄ habet passiones vel operationes humanas p̄ obiecto dicuntur humane. Et p̄ oppositū ille nō dicitur humane q̄ habet p̄ obiecto aliquid superius humanis operationibus passionibus. vt sunt necessaria et eter-
na. nō dicunt esse diuine. **U**n̄ decimo etiam dicit phis. q̄ opus speculatiuum facit diuinū d̄ q̄ humanū. **N**ec enim sunt humane q̄ hnt p̄ obiecto aliquid superius humanis operationibus vel passionibus vt expresse patet in operationibus vegetabilibus vel sensitibus. q̄ tales nō sunt humane. sed plantarū et brutorum. **T**ertio mō d̄ aliquid humanū ex mō operationis. quia scilicet in operationibus q̄ sunt humane primo vel secundo mō modus humanus seruatur. et hūc modū qlibet in se potest facilliter expriri. **S**i autē ea q̄ hominis sunt illis duobus modis aliq̄s mō superhumano exequatur excedens modū cōmū erit operatio quidam mō superhumana et diuina. **Q**uā hō mō brutali vel subhumano. mō rōnali vel humano. mō superhumano vel diuino in suis operationibus se habere possit facillit̄ patet. **N**ā hō tenet mediū inter bruta et substantias separatas q̄ diuine dicunt. **S**i igitur in malicijs ē inuenire modū humanū peccādi sicut in vicijs cōsibus. vt in furari et inuidere et h̄mōi. **E**t modū subhumanū et brutalem: sicut in peccatis contra naturā que excedūt modū humane malicie. **I**ta in bonis ē inuenire operationes q̄ tenēt humanū modū ad quē perficiūt virtutes morales: de quibus supra dictū est. et vltimū r̄ius etiā modū superhumanū seu diuinū ad quē perficit vna virtus. quā ponit **A**risto. ij. ethi. q̄ vocat heroyca q̄ directe bestialitati opponit vt d̄ ibidē. de q̄ etiā sup̄ dictū est. **E**x his cludif̄ breuiter d̄m̄tia iter virtutes et dona. q̄ virtutes perficiūt mō humanū. sed dona mō superhumano et diuino.

Un̄ eodē mō vident se h̄re virtutes ad dona apud theologos q̄ mō se h̄z virtus heroyca ad ceteras morales virtutes apud philosophos. **E**t humanū hic accipit in dono et virtutū d̄m̄tia ex parte modi operationis. non autē ex parte potētie vel obiecti. quia in illis aliqua dona inueniunt.

Sufficiētia et distinctio septē donorum spūs sancti. **CXXVIII**

Secundo videndū est q̄ sunt dona et quō distinguuntur. **U**bi sciendū q̄ donorum d̄m̄tia. distinctio. et sufficiētia sic accipiuntur. **D**ona em̄ perficiūt h̄ntē ad p̄m̄ parte exequendū instinctū spūs sancti. et tō in oibus potētis que p̄nt esse p̄ncipia bonorum actuum vel malorum dona ponunt̄ t̄z in parte intellectiua q̄ appetitiua. **I**n intellectū autē siue rō d̄m̄tinguit̄ in speculatiua et practica nō tanq̄m in distinctas potētias s̄ in vnā distinctā in diuersos actus. vt supra dictus est. et declarabit̄ infra. **I**n rōne autē tam speculatiua q̄ practica est p̄siderare duo. scilicet ipam apprehensionē rei. et iudiciū de re apprehensa. **R**ō ergo speculatiua mō superhumano vel diuino quātū ad apprehensionē perficitur dono intellectū. quātū p̄o ad iudiciū perficit̄ dono sciē. et ista quatuor dona sunt in intellectu sicut in subiecto. **V**irtus autē appetitiua in his q̄ sunt ad alterū perficitur dono pietatis mō superhumano. et sic bonū est in voluntate sicut in subiecto. **I**n his autē que sunt hominis ad seipm̄ quātū ad passiones appetitus indigem̄ duplici p̄fectōe. **Q**uedam em̄ passiones retrahūt nos a bono. vt timor periculorū. et respectu bonū fortitudis. **A**lic p̄o passiones inclināt ad malū. vt delectationes et concupiscētie carnis. et p̄ ista perficitur

Tractatus Secundus

modo superhumano p̄ donum ti-
moris. p̄pter timorē em̄ doni decli-
nat hō a malo: vt dicitur **Proverbi. xv.**
Ideo petebat ad hoc istud donum
p̄s. dicens **Cōfige timore tuo carnes**
meas: a iudicijs em̄ tuis timui. Et
hec duo dona sunt in appetitu sensi-
tuo: in pte p̄cipisibili sicut in sub-
iecto. **A**lter aut̄ sumit̄ hec distin-
ctio a q̄busdam sic. **D**ona p̄ficiunt
in vita specularia siue p̄templatiua
siue actiua. **S**i speculariua aut̄ per
modū visus inspiciētis. et sic p̄ficit
donū intellectus. **A**ut p̄ modū gu-
stus experientis. et sic p̄ficit sapientia.
Si aut̄ p̄ficiat in actiua: aut quan-
tū ad recessus a malo. et sic p̄ficit do-
nū timoris. **A**ut q̄ntū ad p̄fectōem
in bono. bonū aut̄ duplex est. q̄ddā
necariuz. et respectu istius p̄ficit do-
nū sciētie vt dirigens. donū aut̄ pie-
tatis vt exequēs. **A**liud aut̄ est bo-
nū superogatois ad qd̄ non oēs re-
nens. et respectu talis boni p̄ficit do-
nū consilij p̄ modū dirigētis. donū
aut̄ fortitudinis p̄ modū exequētis
Hec aut̄ dona q̄uis diuisim possent
ex diuersis locis scripture sacre col-
ligi. tamē **Esa. xi. ca.** ponunt̄ vnite
vbi de xp̄o dicitur sic. **E**grediet̄ virga d̄
radice yesse et flos de radice ei⁹ ascē-
det: et rehescet sup̄ eū spūs dñi: spūs
sapientie et intellectus. spūs cōsilij et
fortitudinis. spūs scie et veritatis. et
replebit eum spūs timoris dñi.

Quō sibi mutuo corrūdent pe-
titiōes. dona. beatitudines. et fructus

Via vero petitiōes ordinātur
ad dona. dona aut̄ p̄ opatiōes
ordinant̄ ad beatitudines. fructus
aut̄ beatitudinib⁹ correspondēt: vt
videt̄ dicere glosa **Math. vi.** **I**dcir-
co dicit̄ doctores. q̄ om̄ia illa sibi
mutuo corrūdent. qd̄ qualiter fiat
videndū est. **U**bi p̄mo declarandū
est quid̄ horū quattuor noibus im-

portetur. scz nomine petitiōnū. no-
mine donoꝝ. nomine beatitudinum
et noie fructuū. **S**edō sil' de oibus
ostendet quō ordinant̄ ad inuicē. et
quō et que sibi mutuo correspondēt

Que dicunt̄ petitiōes
quot sunt **Cap. CXX.**

Quāntū ad p̄mum videndū est
p̄mo de petitiōib⁹. **U**bi itel-
ligendū q̄ cū mutuo auxilijs sp̄a
libus ad bñ opandū indigeam⁹ (qz
nō sum⁹ aliqd̄ sufficiētēs ex nobis
quasi ex nobis. s̄ sufficiētia nostra
ex deo est. vt dicit̄ **Thoz. xij.** **I**dcir-
co recurrendū est ad deū qui dat oī-
bus affluentē et nō impropert. vt
dicit̄ in canonica **Iaco. i. ca.** et p̄ceda
sunt diuina auxiliā q̄bus indigem⁹
in vite opibus tam actiue q̄ p̄tem-
platiue: maxime xp̄o dicēte **Auc. xi.**
Petite et accipietis **H**e aut̄ petitiō-
nes p̄tinētes auxiliā hōi necessaria
ad bñ opandū sunt septem q̄ ponū-
tur in orōne dñica que dicit̄ **Pater no-**
ster. et ponunt̄ **Math. vi.** **P**rima ē
sanctificet nomen tuū. **S**ecūda est.
adueniat regnū tuū **T**ertia. fiat vo-
luntas tua etc. **Q**uarta. panē nostrū
quotidianū da nobis hodie **Q**uin-
ta est. dimitte nobis debita nostra.
Sexta est. et ne nos inducas in tēp-
tationē. **S**eptima est. s̄ libera nos
a malo. **E**t he septem supplicatiōes
petitiōes dicuntur.

Quid importet̄ noie doni
et quot sunt dona **Cap. CXX.**

Secūdo videndū est qd̄ im-
portet̄ nomie donoꝝ. et hoc
ex dictis potest haberi. quia
sunt quidam habitus nos p̄ficien-
tes in vite actiue et p̄templatiue opa-
tionib⁹ mō diuino et superhumano. et
isti habitus sunt infusi. et p̄ quādam
appropriationē dicunt̄ dona sp̄s sc̄i
nō sicut suscipiētis s̄ sicut largiētis

De prima specie qualitatis.

Quis sint dona totius trinitatis si-
cut et alia. Enumeratur autem hec do-
na. **Ca. xi. c.** in auctoritate superius al-
legata. ex qua patet quod sunt septem

**Quid importet nomine beati-
tudinis. et quod sunt** **CXXXI.**

Beatitudines autem quedam vo-
luntate esse habitus quedam pfe-
ctio. et distinctos a virtutibus
et donis. **Secunda** est beati-
tudines non esse habitus distinctos a
donis et virtutibus. sed sunt opus do-
norum et virtutum perfectarum. **De autem** p. 2.
dicitur ponuntur **Matth. v.** Prima est.
beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est reg-
num celorum. **Secunda** est. beati mites quoniam
ipsi possidebunt terram. **Tertia** est. bea-
ti qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. **Quar-
ta** est. beati qui esuriunt et sitiunt iustici-
am quoniam ipsi saturabuntur. **Quinta** est
beati misericordes quoniam ipsi misericordiaz
consequantur. **Sexta** est. beati mundo corde
de quoniam ipsi deum videbunt. **Septima** est.
beati pacifici quoniam ipsi filii dei voca-
buntur. **Due** autem subsequentes. scilicet. **Bea-
ti** qui persecutorem patiuntur. et illa. **Beati**
estis cum maledixerint vobis homines et
non sunt speciales beatitudines. sed sunt
aliaz et continentur conclusiue et manifesta-
tiue. **Prima** quidem generaliter respectu
omnium fidelium. sed secunda respectu apostolorum et
discipulorum qui in primitiva ecclesia erant
speciales persecutionis passuri. **Unde** quod
primo generaliter dictum fuerat. **Beati** qui
persecutorem patiuntur. et cetera determinat in
speciali applicando discipulis. et dicitur. **Bea-
ti** estis cum maledixerint vobis homines
et cetera. intelligendum est quod sicut dona ha-
bentur actu aliquo pertinentem ad patriam
ut doctores dicunt. Ita in singulari be-
atitudinibus duo ponuntur. **Unum** perti-
nens ad statum vite. et designat primo.
Aliud pertinentem ad statum patrie. et il-
lud designat secundo. ut patet in omnibus
Verbi gratia in prima (beati pauperes

spiritu) ecce pertinentem ad statum vite. **Omni**
ipso est regnum celorum: ecce pertinentem
ad statum patrie.

**Quid importet nomine
fructus** **Cap. CXXXII.**

Quantum autem ad fructus quod
sciendum est. quod nomen fructus
a corporalibus ad spiritualia trans-
fertur. **Dicitur** enim in corporalibus fructus
illud quod de terrenis scilicet vltimum
expectat. **Et** idem omnino illud quod de re-
bus proficitur aliquis quasi mercedem la-
boris circa illam impeditur per nominis exten-
sionem fructus dicitur. **Hoc** autem patet esse
duplex. **Unum** ut dicatur fructus illud
quod de re aliquo principaliter expectat. et
sic fructus omnis nostri operis dicitur deus. **Et**
de hoc fructu patet illud **Sap. iij.** intel-
ligi. **Bonorum** operum gloriosus est fru-
ctus. **Alio** ut dicatur fructus illud quod
quod proficitur ex opere non principaliter propter
hoc operans. et hoc modo delectationes
quod sunt in bonis operibus et actibus sunt
et dicitur patet fructus bonorum operum. **Unde**
secundum philosophum in ij. et x. **Eth.** Omnis opa-
tio procedens ex habitu proficiente ha-
bet delectationem annexam. **Et** de tali
fructu loquitur **Ambrosius.** dicens. **Virtu-
tes** fructus dicuntur. quod suos possesso-
res sancta et sincera delectatione refi-
ciunt. et sic loquitur hic de fructibus. **Fru-
ctus** autem isti ab apostolo ad **Gal.** ponuntur
per ordinem ea. v. ubi dicitur sic. **Fru-
ctus** autem spiritus est. charitas. gaudium
pax. patientia. longanimitas. bonitas
benignitas. mansuetudo. fides. mo-
destia. continentia. castitas. **Et** sic patet quod
omnes fructus sunt duodecim. **Et** etiam ex
dictis patet quod nomine septem petitionum. se-
ptem donorum. septem beatitudinum. et du-
odecim fructuum (de quibus scriptura et
doctores loquuntur) septem importentur.

Quo mutuo sibi correspon-
dent petitiones. dona. beatitu-
dines. et fructus. **Ca. CXXXIII.**

Tractatus Secundus

Cum igitur petitionibus dona. petitionibus et donis beatitudines. petitionibus donis et beatitudinibus fructus respondeant et sibi mutu o corrudentur ut dicit glosa **Da** th. vi. ubi dicit. In precibus est ut impetremus dona. in donis ut operemur. et operatione beatitudines consequimur. et per omnes fructus etiam his respondent. **Id** circo de eorum corrudentia sic dicitur est. **U**bi intelligendum est quod cum omnes petitiones sint ad auxilia divina postulanda: aut postulamus divina auxilia ad opera contemplative vite aut active. **S**i ad opera vite contemplative sic indigemus duplici auxilio. **U**num est ut ipsorum contemplabilium divinorum maiestas et dignitas nobis appareat. et hoc auxilium postulamus cum dicimus. **P**ater noster quies in celis sanctificet nomen tuum. id est fac ut nomen tuum sanctum apud homines habeat ut non contemnatur. **U**bi et hoc nihil aliud est petere secundum Augustinum ad prebendam nisi illud **Eccl. xxxvi.** Sicut in conspectu eorum sanctificatus es in nobis: ita in conspectu nostro sanctificaberis in eis. **E**t quia ex hoc quod homo sit huiusmodi excellentie princeps habet ordinare et iudicare quod ad sapientem pertinet. pro metaph. ideo huic petitioni donum sapientie correspondet. **E**t quod per donum sapientie homo est tranquillus et ab inferioribus elevarur ad divina: per omnes fit aliquid divinitatis princeps. **I**dcirco respondet isti petitioni et donum alia beatitudo que est. **B**eati pacifici quam filii dei vocabunt. **E**t quod per hoc homo summe unius deo: ideo respondet summa unio ad deum. **A**liud auxilium est ut in contemplatione divinorum magnalium nostram beatitudinem cognoscamus. et sic homo talibus contemplationibus magis inheret. et hoc peti fecunda petitione qua dicitur. **A**dueniat regnum tuum. **G**losa. id est manifestet hominibus

ut in nobis veniat. et secundum Augustinum hoc est idem petere. **D**istende nobis faciem tuam et salvi erimus. **E**t quod talis cognitio ad intellectum pertinet. ideo huic petitioni respondet donum intellectus. **E**t ex hoc patet etiam quod sexta beatitudo istius duobus respondet. scilicet **B**eati mundicie. de qua ipsi deum videbunt. **E**t quod per fidem deum credimus: ideo istis respondet iste fructus qui dicitur fides et cognitio spiritus ritualium secundum hoc. **I**n operibus autem active vite indigemus duplici auxilio. **U**num est ut bona nobis conferant quibus indigemus ad bonum operandum. **S**ecundum est ut mala impedientia remoueant. **B**onum autem ad vitam actiuam necessarium est duplex. **U**nus quidem directe ad opus virtutis ordinans sicut ipsum honestum bonum. et hoc peti in tertia petitione cum dicitur. **F**iat voluntas tua sicut in celo et in terra. **I**n qua secundum Augustinum petimus obedientiam ad deum: ut sic fiat eius voluntas a nobis in terris sicut fit ab angelis in celis. **U**bi secundum ipsum idem est hoc petere secundum illud psalmum. **D**irige secundum eloquium tuum. **E**t quod in consilio prenent non solum vite preceptorum immo semitate consilio. ideo huic petitioni respondet donum consilii. **E**t quod misericordia precipue precipit et consilii: iuxta illud **Luce. vi.** **E**stote misericordes: idcirco his respondet contra beatitudo. **B**eati misericordes quam ipsi misericordie. **E**t his non respondet aliquid de fructibus in speciali. sed bonum venit cum alijs in generali. ut in conclusionem huius capituli infra dicitur. **A**liud autem bonum est organice et instrumentally se habens ad virtutem et ei seruies. sicut temporalia subsidia quibus homo ad bene viuendum iuuatur. et hoc bonum peti in quarta petitione qua dicitur. **P**anem nostrum quotidianum da nobis hodie. **E**t hac petitione non solum petuntur panis. sed etiam omnis sufficientia rerum temporalium. nec solum sufficientia

De prima specie qualitatis.

corporalis panis: sed etiā sacramē-
tum fidelium. **U**n̄ et **Matth. vi. dicit**
Panē nostrū supsubstantialē da no-
bis hodie. Per hodie intelligit to-
ps vite p̄ntis. et hoc est petere il-
lud. Psouerb. xxx. Diuitias et paup-
es ne dederis mihi. sed t̄m̄ victui
meo tribue nec̄aria. Et quia panis
corhois p̄firmat vt d̄r in ps̄. ideo
huic petitiōi r̄spōdet donū fortitu-
dinis: cuius est p̄firmare et p̄fortare
Subsidiū em̄ vite n̄r̄e sustentat in
via. et statim ex hoc p̄t q̄ n̄r̄e r̄spō-
det q̄rta beatitudo. sc̄z Beati q̄ esu-
tiūt et sitiunt iusticiā qm̄ ipsi sacura-
bunt. et p̄sequēs his oibus r̄ndet
fructus qui d̄r lōganimitas. Malū
aut̄ cuius amotiōe indigem̄ vt b̄n̄
opemur s̄m̄ Augustinū est triplex.
sc̄z malū culpe: hoc est pctm̄. malū
ad culpā inclinās et trahens. et hoc
est tēptatio. maluz pene qd̄ est affli-
ctio. Cuz igitur amoueri petimus
malū culpe: hoc petimus q̄nta peti-
tiōe Dimitte nobis debita nostra
z̄c. Ubi s̄m̄ Auḡ. instrumur quid
petam̄. vt sc̄z dimittant̄ nobis de-
bita n̄ra. et quid faciamus vt accipe-
meremur. et h̄cū d̄r. Sicut et nos
dimittim̄ debitoribz n̄ris. Et hoc
idē petiunt ps̄. dicēs Dñe de⁹ meus
si feci istud: si est iniquitas in manibz
meis. Si reddidi retribuētibz mihi
mala decidā merito ab inimic̄ me-
is inanis. Et q̄ p̄ recognitiōem pctō-
rum inducēt p̄ritio. et p̄ vtrūq; re-
missio. It̄ statim p̄t q̄ huic petitiōi
r̄ndet donū sc̄ie. vtrūq; at̄ tertia bea-
titudo. s̄. Beati q̄ luget qm̄ ipsi p̄so-
labunt. Et q̄ ab eoz p̄seruatiōe et
cōsecutiōe multū carnales delectati-
ones ipediūt. iō istis r̄ndēt duo fru-
ctus. s̄. abstinētia p̄ quā cauēt illi-
cita. et p̄tētia p̄ quā etiā licita de-
lectabilia. Et aut̄ malū ad culpam
inclinās amoueat: postulam̄ sexta

petitiōe q̄ est. **Et ne nos inducas in**
tēpta. z̄c. In q̄ s̄m̄ Auḡ. petim̄ ne
deserti diuino auxilio alicui malo
p̄sentiam̄ decepri: vel ne cadamus
afflicti. Et h̄ est petere illud Eccl̄.
xxij. Aufer a me v̄t̄r̄z p̄cupiscētias
Et q̄ inf̄ ceteras tēptatiōes primo
rū molestie magis puocant q̄ p̄ vni-
tatē v̄l m̄itātē dissimulant. Ideo
huic sexte petitiōi r̄ndet donū p̄iera-
tis q̄ h̄o est pius et māfuer̄ et m̄it̄s
Et quo p̄t q̄ istis r̄ndet sc̄da bea-
titudo que est. Beati mites qm̄ ipsi
possidebūt terrā. Et istis r̄ndet ter-
tius fruct⁹. Inq̄ntū em̄ h̄o nō moue-
tur ad nocendū inferēt nocumētuz
r̄ndet fructus q̄ d̄r mansuetudo. In
q̄ntū aut̄ h̄z nocētī dulcē aīm in af-
fectu d̄r fructus r̄ndens bonitas. s̄z
s̄m̄ qd̄ nō h̄z solū bonū affectū: sed
etiā effectū p̄cipit vt sit cōcātius
suoꝝ ad alios: sic r̄spōdet fructus
q̄ d̄r benignitas. Q̄ aut̄ malū pene
amoueat: postulamus septima pe-
tiōe qua d̄r. Sed libera nos a ma-
lo. Et hoc idē s̄m̄ Auḡ. petiunt ps̄
dicēs. Erue me ab inimic̄ meis de-
us meus: et ab insurgentibz in me lē-
bera me. Et q̄ inter cetera mala pe-
ne timent̄ et formidant̄. ideo istis pe-
tiōi donū timoris r̄ndet. Et quia
paupm̄ in tribulatiōe existētū est pe-
tere auxiliū. ideo istis r̄ndet p̄ma
beatitudo. s̄. Beati paupes sp̄i qm̄ ip-
soꝝ est regnū celoꝝ. Et q̄ inter oīa
q̄ impediūt in vita actiua bonā opa-
tiōe est delectatiō in diuitijs et ho-
noribz. iō istis petitiōibz dono et bea-
titudini r̄ndet fruct⁹ q̄ d̄r modestia
cui⁹ ē h̄ac delectatiōez colibere. Bri-
tudinibz at̄ duabz v̄ltimis q̄ s̄t̄ sep-
tē dictaz̄ b̄ritudinū p̄tētie. p̄clusi-
ue et manifestatiōe cor̄ndet fruct⁹ q̄
d̄r paria. Oibz at̄ petitiōibz donis et
b̄ritudinibz ḡnāl̄ r̄ndēt duo fruct⁹
sc̄z gaudiū et pax. Et dicit̄ q̄ p̄cludo

Tractatus Secundus

q̄ aliter dona petitiōibus: z beatitudines donis z petitiōibus respōdent. et alit̄ fructus eis z ea fructibus. **N**ā singulis petitiōibus dona singula. singulis petitiōibus z donis beatitudines singule. z singul̄ beatitudinibus ista singula corrdndent: vnū vni z vnū alteri. **S**z fruct⁹ nō sic. qz cū fructus sint duodeci: vnus fruct⁹ nō respōdet vni beatitudinī vl̄ vni dono vl̄ vni petitiōi. sed oīs fruct⁹ oīm̄ corrdndent: vel plures vni eoz respōdent: vel vnus vni. z omnes oibus in ḡnali: licet nō aliquis alicui in sp̄ca li. vt patz in tertiā petitione.

¶ De dono timoris.

Capitulum CCXXIII.

Quoniam aut̄ int̄ septē dona spūs sancti ponit̄ timor (cui⁹ acceptio ē multiplex in scripturis) idcirco aliqd̄ de timore adijciendū est. Et p̄mo de sui distinctio ne. **S**ed quis timor est donū? **T**ertio q̄s timor est a spūs sancto: z quō

modo diuidit̄ timor in castū seu filialē. initialē. humanū seu mundanū. z seruile.

Quō diuidit̄ timor in castū seu filialē. initialē. humanū seu mundanū et seruile. **H**ec aut̄ diuisio nō est fm̄ formales rōnes obiectoz. sed fm̄ qz p̄ ip̄m a deo auertimur vel ad deū quertimur. **A**ccipit̄ aut̄ hec diuisio timoris nō solū p̄prie. sed stricte. put respicit malū difficile z arduū. **S**z et large. put respicit q̄dcūqz malum dato qz nō sit difficile nec arduū. et tale malū magis p̄prie respicit odiū q̄ timorē. oē em̄ malū odibile: s̄z nō oē malū timendū. sed solū est timendū malū difficile. **E**t sic malū culpe nō est timendū fm̄ se z absolute quous sit odibile. **E**t ē rō. qz tale malū est in n̄ra p̄t̄e. sed fm̄ se timendū

nō est nisi p̄pter rēparatōes adiūctas quas quōqz euadere est difficile sine culpa. **A**ccipiedo ḡ timorē sic large diuidit̄ hoc mō. **C**ū em̄ timor cōsi / stat in fuga mali: sit aut̄ duplex malū. scilicet culpe z pene. **V**el p̄sistit timor in fuga mali culpe: qd̄ maluz a deo separ. z sic dicere ē timor cast⁹ vel filialis. **F**ilialis put̄ p̄parat̄ ad deū sicut ad patrē. iuxta illud. **1^a Cor. xxiij** **U**n⁹ est p̄t̄ vester celestis. **C**astus p̄o fm̄ qd̄ p̄parat̄ ad deū vt ad sponsum aīam. in n̄raz. iuxta illud. **ij. ad 1^a Cor. xxiij** **R**espōdi vos vni viro virginē castā exhibere xp̄o. **P**er hūc aut̄ timorē ad deum p̄fecte quertimur. **S**i aut̄ timor p̄sistat in fuga mali pene hoc erit dupl̄. **E**t em̄ quedā pena p̄ cui⁹ vitatōe culpa p̄mittit̄. si / cut s̄z pene tpales vt verbera. **E**t p̄ hūc timorē hō a deo auertit̄ peccan do. z d̄: tal̄ timor human⁹ vel mū / danus. mūdānus q̄dem inq̄ntū respicit res exteriores tpales: vt diu / tias z hōm̄. human⁹ inq̄ntū respicit penas p̄ticulares vt vbera. licet aut̄ alteri⁹ rōis sint bona tpalia exteriora z p̄ticularia. tñ qz eadē rōne a deo auertimur p̄ vtrūqz timorē. id̄ vtrūqz cadit sub vno mēbro timoris q̄ s̄z a deo auertimur. **A**lia pena est. p̄ cui⁹ vitatōe p̄ctm̄ omittit̄ sicut pena q̄ erit post hanc vitā. z p̄ hūc timorē ad deū quertimur a p̄ctō re / siliendo. **E**t hāc penā respicit timor q̄ d̄: seruilitas: qui p̄ tanto d̄: seruilitas qz p̄ctm̄ sic dimittit̄ nō libera voluntate. sed coacto timore qui d̄: seruilit̄ vñ seruilitas nō intrat essentia hu / ius timoris. sed est denoiatio ab ex / trinsecō z ab effectu. **S**i aut̄ hō cō / uertat̄ ad deū z fugiat vtrūqz malū initialis. qz initū ē timoris filialis. **S**ic igit̄ patz timoris distinctio

¶ Quis p̄dictoz timoz ē bo

De prima specie qualitatis.

mus qd̄ malus **Ca. CXXXV.**

Secundo dicendū est qd̄ isto / rū timor sit donū. Et dicē / dū q timor human⁹ ⁊ mun / dan⁹ nullo mō est bon⁹ nec hz rōez / ni. qz in tali ꝓmittit̄ pctm̄. sed ta / lis timor vel ē passio vl̄ electio sili⁹ / passioi vel habit⁹: fm̄ q̄ aliqñ ha / bit⁹ noie passiois vel opatōis noia / tur. Timor aut̄ seruilis bon⁹ est. s; / nō pfecte. nec hz rōez boni. qz oīs / p̄uosus opatur gr̄a boni: vl̄ tur / pe vitet̄. Timor aut̄ seruilis opat̄ / gr̄a boni. nec p̄pter fugā turpis. s; p̄ / ter fugā tristis. ⁊ iō est materialiter / bon⁹: sed nō formalr̄. Timor aut̄ ca / stus ⁊ filialis est bon⁹ ⁊ pfect⁹ simplr̄ / et est donū spūsancti. qz facit absti / nere a malo timēs illud incōueniēs / qd̄ est sepatio aie a deo. Timor aut̄ / initalis bon⁹ est sed nō adeo vt fili / alis. ⁊ hz rōnem ex ea pte q̄ p̄cipat / aliqd̄ de filiali. Nō aut̄ est ex ea pte / qua p̄cipat aliqd̄ de seruilī.

Quis p̄dictoz timor est a / spūscō. ⁊ ql̄iter. **CXXXVI.**

Errō videndū est qd̄ istoꝝ / timozū ⁊ ql̄iter est a spūscō. / Et dōm q̄ qdā st; a spūscō / que nō st; cū spūscō. vt fides īfor / mis ⁊ timor seruilis. qd̄ quideꝝ nō est / nisi p̄pter deformitatē ꝓcomitanteꝝ / Quedā sunt a spūscō ⁊ cū spūscō vt / charitas. ⁊ sic est a spūscō timor ca / stus sine filialis. ⁊ tal' est timor ini / tialis q̄ntū ad illud qd̄ cū filiali p̄ci / pipat. Quedā vero sunt cū spūscō ⁊ / nō a spūscō. vt pctm̄ veniale. ⁊ talis / est timor mūdānus vel human⁹ vbi / solū pctm̄ veniale īnfr̄a charitatē ta / li timore ꝓmittit̄. Quedā vō st; nō / a spūscō nec cum spūscō: vt pctm̄ / mortale. ⁊ talis est timor mūdānus / vel humanus vbi peccatū mortale / cōmittit̄ ex tali timore.

De preceptis
Capit. CXXXVII.

Vltimo autē oīm (qz p̄cepta / danē de actibz: ⁊ ad act⁹ vir / tutū ordinant) dicendū est / aliqd̄ de p̄ceptis. Et p̄mo dōm est / quō p̄ceptorū alia st; moralia. alia / sunt ceremonialia. alia iudicialia. ⁊ / qd̄ noie cuiuslibet sp̄tes. Secdo de / p̄ceptis moralibz q̄ dicūt̄ p̄cepta / decalogi. q̄t̄ sunt. ⁊ quō distinguunt̄ / tur. Tertio de d̄nā eoz ab iniūcē ⁊ / q̄ntū ad aliq̄ sp̄cialia q̄ dicunt̄ de eis

Quō distinguunt̄ p̄cepta per / moralia. ceremonialia. iudicialia. p̄ / tim̄ hec: partim illa.

Quantū ad p̄mū sciendū q̄ p̄ / cepta diuine legis distinguunt̄ / p̄moralia. ceremonialia. ⁊ iudicia / lia. Moraliam dicūt̄ illa q̄ sunt dicta / ta rōe naturali: ⁊ que p̄nt esse ereqñ / da lumie naturalis rōnis. ⁊ ad hoc / tenent̄ hoies tpe legis nature: ⁊ le / gis scripte ⁊ gr̄e. vt honora patrē. ⁊ / sic de alijs p̄ceptis decē decalogi. et / in his nullus p̄r disp̄sare nisi deus / nec tūc si p̄rariū p̄ciperet est; p̄prie / disp̄satio. sicut qñ p̄ceptū īterfe / ctionē filij abrae. Gen. xxij. Expolia / tionē egyptioꝝ filijs israel. Exo. xi. / et sumere vxorē fornicariā. Osee. i. / Vbi em̄ est aliq̄ mutatio ordinis: si / cut facere de non suo suum. Et hec / sunt decem p̄cepta decalogi.

Quid est p̄ceptū ceremonialia.

Cerimonialia autē dicūt̄ q̄ p̄ / tinēt ad diuinū cultū. ⁊ fuerūt / ordinata ad figurandū aliqd̄ futurū / sicut fuit p̄ceptū Exo. xij. de imola / tione agni pascalis q̄ figurabat passi / onē xpi. Hec autē ceremonialia quia / nō erāt de dictamine rōnis natura / lis nō obligabāt an̄ legem datā. sed / tpe legis scripte. Et qz presente luce / cessat figura ⁊ ymbra. iō tpe legis ⁊

Di

Tractatus Secundus

gratie post xpm cessauerunt. **U**n dicitur qd cerimonialia fuerunt viua vsq; ad xpm. mortua in passione xpi. sed mortifera post diuulgationem euangelij. Obligabatur em iudeos vsq; ad xpi passionem. in passione at xpi soluta est obligatio. Sed p diuulgationem euangelij est ptem mortale illa obseruare. qz daret xps veteris intelligi non venisse.

Quid est pceptum iudiciale. **I**udicialia aut pcepta dicuntur que data sunt soli populo iudaico ad iudicia exercenda. Consideratis conditionibus illius populi. vt q furatus ouem redderet quatuor. Cerimonialia ergo iudicialia non erant d dictamine rationis naturalis. qz non dicitur ratio naturalis quare quatuor oues pro vna sint magis reddebat quae tres. quis sit de dictamine rationis qz restitutio et satisfactio facienda sit. Et haec pcepta nos modo non obligant.

Que pcepta sunt primae moralia et primae cerimonialia. **Q**ueda aut pcepta sunt primae moralia et primae cerimonialia vt pcepta de obseruatione sabbati quod est quantum ad hoc morale. quia est de dictamine rationis naturalis: vt q sit aliquis tempus quieti deputatum ad vacandum diuinis. sed q dies sabbati vel dies dominica vel aliqua dies magna vna quam alia deputet non est de dictamine rationis naturalis. Et ideo q de terminare sabbatum fuit cerimonialia ad figurandum requiem corporis christi in sepulchro. Et qz in moralibus non cadit dispensatio. ideo ecclesia non potest dispensare vel ordinare quin in aliqua die deberemus vacare diuinis et quieti operum seruiliu. Sed qz cerimonialia cessauerunt. ideo ecclesia etiam in illis potest ordinare: vnde et mutauit diem huius obseruationis ne uideatur iudaizare a sabbato in dominicam.

Que pcepta sunt primae iudicialia: et partim moralia.

Quedam aut pcepta sunt primae iudicialia et primae moralia. vt pceptum de decimis dicitur. **H**abemus em morale hoc quod est ibi de dictamine naturalis rationis. et hoc est vt aliquo portio a populo decur illis qui pro populo vacat diuinis obsequiis sicut et qui in alijs officijs reipublice populo seruiunt a populo sustentantur. Et quantum ad hoc intelligitur illud **Matth. 23.** magis est operarius temporis sui. Et illud apostoli. **1. Cor. 9.** Dominus ordinauit vt qui euangelium annuntiant de euangelio uiuant. Quantum aut ad hoc qz determinet et de certa quantitate. scilicet nona et decima vel undecima pars non est pceptum morale. qz non est de dictamine rationis naturalis magis nona pars quam decima: vel decima quam undecima vel duodecima. sed hoc fuit iudiciale et illi soli populo datur considerata conuenientia ad istum populum: in quo praesentata multitudo ministrorum fuit necessaria talis taxatio. Et qz in his sunt moralia non potest ecclesia dispensare. ideo qz quis ecclesia fructus decimarum propter seruitia que fecerunt ecclesie milites et aliquibus presbiteris possit eis remittere vel vt ab alijs accipiant procedi. Non tamen potest dare ius decimas accipiendi: nec ab isto iure potest aliquem eximere. Quia pro talis quota scilicet sub denario numero non est de dictamine rationis nec moralis sed iudiciale. ideo qz potest ordinari vt decime soluantur sub quatuor denarij numeri vel vt cenarij si multitudo vel necessitas ministrorum exposceret. Possent etiam ordinari in nouenario numero vel octenario. et tunc tenerent solueri in tali quantitate.

Quomodo decime sunt de iure diuino et quomodo non. **E**x quo patet qz decime sunt de iure diuino quantum ad aliquam partem sed quantum ad quorundam sub denario numero sunt de iure positio et humana.

De prima specie qualitatis.

no. Si em eent de iure diuino r sub
precepto in ozali quantuz ad quora
denarij nullus saluaret trasgressoz
qui no solueret sub denario nume/
ro. sicut nullus saluaret hui9 trasgres/
soz pcepti moralis. No furtu facies
Et aut valde graue tot mudi par/
tes danare qe sunt no soluertes sub
illa quota. In qbus em quis de iu/
re postiuo teneant dicit doctozes
eos no danari si soluunt vbi eccle/
sia no petit. qz videt remittere non
petedo. Ideo decipiunt alij ex no/
mine. quia decima a denario nome
sumpsit: ex hoc credetes q sub dena/
rio nuero sint de iure diuino. No ei
est hoc necesse. pro tato em a denario
numero nome sumpsit qz pmo sub
qta denarij iudiciali pcepto ab illo
pplō est soluta. sicut etia dies dnica
de sabbati. qz pmo ista dies ad qe/
tem ordinata fuit. No est autē necesse
qz nome sp significet illud ad qd p/
mo ad significanduz imponit: imo
postea extrēdit ad multa. vt de noie
actus r potētie r in alijs multis pz
in isto tractatu: vt sup patuit. Un
quecumqz qta etia sub qdragenario
numero decima nuncupat. Et his
pz que st pcepta moralia. cerimo/
nialia. iudicialia. r q prim cerimo/
nialia. partim moralia. r prim iudic/
cialia. No est etia inconueniens qz si
cut st aliq pcepta prim moralia r
prim iudicialia. alia prim moralia
et partim cerimonialia: sic etia aliq
pceptu sit prim morale. prim iudic/
iale r prim cerimoniale. vt pceptu
de decimis quat ad aliquā quora
erat morale. qntu ad quora denarij
erat iudicialia illi pplō cui iudicialr
sub illa quota denarij numeri deter/
minatum erat vt dici poterat ceri/
moniale inquantu circa xpm futuruz
aliquid figurabat. Et ideoz pot dici
de pcepto obseruatie sabbati

Numerus r sufficientia ac
distinctio decem pceptoruz
decalogi **Cap. XXXVIII.**

Secundo dicendū est de pcep/
tis moralibz q dicunt deca/
logi. quoz sunt. r quo distin/
guunt. Alia em q sunt pure cerimo/
nialia r pure iudicialia cessauerunt
Et ddm q ista stz decē. r ad hoc di/
citur pcepta decalogi. a decas qd ē
decē r logos qd est sermo: qsi sermo
de decē. Hoz sufficiētia sic puz Pre/
cepta em sunt leges ad bn ordina/
da punitate. bonū aut punita/
tis in duobz pstitit. in ordinatōe scz
bona ad pncipē punitatis. r in or/
dinatōe bona ad se inuicē eoz qui
sunt pncipes. Pceptoz aut diuino
rū quedā ordinat hōiem ad deū vt
ad pncipem cōitatis. quedā ad pxi/
mos vt ad pncipes. Principi ar tria
debent a subditis. scz fidelitas. re/
uerētia. r famularus Fidelitas aut
in hoc pstitit vt honoz pncipis alte/
ri no exhibeat r ad alterū no trāsfe/
rat. r qntū ad hoc datū est pmi pce/
ptū. Non habebis deos alienos.
Quo pcepto oē ptinens ad ydola/
tria quocūqz modo phibet Reuerē/
tia autē pstitit in hoc vt nihil cōtra/
eū iniuri osuz comitat. r quantū ad
hoc ordinat scdm pceptū No assu/
mes nome dei tui inuanū Famula/
tus aut debet principi in recōpensa/
tionē bñficiorum que ab eo pncipiūt
subditi. r ad hoc pncipet tertium pce/
ptum. Memō vt diē sabbati san/
ctifices: quod prim fuit morale r p/
rim cerimoniale vt prius dictuz est
Ad proximum autē ordinatur ho/
mo vt ad cōcūem dupliciter. scz ge/
neraliter r specialiter. Specialiter
quidem quantum ad illos quozuz
modo specialī est debitor vt eis de/
bitū reddat: cuiusmodi stz parētes

Tractatus

Et ad hoc pertinet quartum preceptum de honore parentum. Honora patrem et matrem tuam. Quantum ad hoc autem quod hoc ad primum generaliter ordinat sciendum est quod hoc fieri tripliciter. scilicet ut nocumentum non inferat: nec ope nec serbo nec mente. Opere autem inferat nocumentum primum modo tripliciter. Uno modo in propria persona pro sua sustentatione. scilicet persona pro hominibus. et quantum ad hoc est quantum ad preceptum. Non occides. Alio modo in persona coniuncta specialiter quantum ad pagatorem omnem proles. et quantum ad hoc est secundum preceptum. Non mechaberis. Mechabari autem est alteri illicite misceri: in quo prohibetur omnis illicite usus vel potius abusus illorum membrorum. Tertio inferat nocumentum ope. primo in rem exteriori possessam. et quantum ad hoc est septimum preceptum. Non furtum facies. In quo prohibetur omnis retractatio rei alienae inuito domino. Nocumentum autem quod ore inferat prohibetur per illud. Non falsum testimonium dices. Nocumentum autem metis vel cordis prohibetur dupliciter. Cum enim peccatum cordis consistat in concupiscentia inordinata. duplex autem sit concupiscentia. scilicet concupiscentia carnis. et oculorum. Concupiscentia carnis prohibetur nono precepto. Non concupisces uxorem proximi tui. Concupiscentia autem oculorum respectu reipublice prohibetur decimo precepto. Non concupisces rem proximi tui. Non agrum nec ancillam etc. Hic autem non prohibetur ancilla per usum concubine et usum voluptatis. quod sic prohibetur prohibito qua prohibetur concupiscentia carnis. sed quantum ad servile actum et usum utilitatis. Et sic per decem preceptorum decalogi (quod dicuntur moralia) sufficientia et distinctio: quod in his versibus apprehendunt. Unum cole deum. nec in res vane per ipsum. Sabbata sanctifices. habes in honore parentes. Non sis occisor. fur. mechus. testis iniquus. Vicinis tuis etc. resque caute suas

Secundus

Que sunt precepta prime tabule: et que secunde tabule.

Capitulum CCXIX.

Tertio ponende sunt quedam distinctiones istorum preceptorum quibus non vnum sed plura a pluribus distinguuntur. et sunt tres. Prima est quod horum preceptorum quedam dicuntur esse precepta prime tabule. quedam secunde tabule. Ad hoc videndum: notandum est quod de duobus legem moysi in monte synagoga edita scripta in tabulis lapideis: ad denotandum quod lapis est multum impressionis retentivus. sic lex debebat esse cordibus hominum indelibilis impressa. Erant autem due tabule moysi. quod lex hec pertinet ad duo precepta charitatis. scilicet dilectionem dei et proximi. ad quod omnia alia reducuntur. In prima ergo tabula erant precepta de dilectione dei. et erant tria superius notata. scilicet. Non habebis deos alienos. Non assumes nomen dei tui in vanum. Memoro ut die sabbati sanctifices. Et quod erant in prima tabula. ideo dicuntur precepta prime tabule. In secunda ergo tabula erant scripta alia septem quod ordinant ad dilectionem proximi. ideo dicuntur precepta secunde tabule. Convenienter autem precepta de dei dilectione in prima tabula scripta sunt. et de dilectione proximi in secunda. quia dei dilectione eius precepta priora sunt dilectione proximi et eius precepto.

Quonia iter precepta affirmativa et negativa distinctio (negativa de preceptis est. quod omnia sunt vel affirmativa vel negativa. inquit que est hec distinctio. Quia precepta negativa obligant sepe et ad sepe. ut non furaberis: sepe obligat et ad sepe. nullo tempore nulla circumstantia adhibita licitum est furari. Sed affirmativa quibus sepe obligent non tamen ad sepe. id est ad omne tempus et locum. sed cum debitis circumstantiis. ut honora patrem tuum: non teneor honore exhibere

De secūda specie qualitatis

re oī hora vī oī loco. qz sic opiteret eū vbiqz z sp sequi. sed tencor eū ho norare qñ loc⁹ qñ tps qñ rōnabile ē
Quonia pceptoz veterē z noue legē
Tertia distinctio pceptoz est
qz quedā phibent. qdam cōhibēt. qdaz manū: quedā aīm. Et hec est dñia doctoz quā ponūt inter legē nouā que phibet manū z aīm: et veterē que phibet manū z nō aīm.
Ad hoc aut intellectus duo vidēda sūt. Prīmū est. qz p manū hic intelligit exterior opatio. p aīm interior. igit phibere manū vel aīm vel alterū est phibere exteriorē opatiōem malā: z interiorē vel alteraz. Scdo intelligendū qz dñt phibitio z cōhibitio. qz phibitio est simplex inhibitio. sed cōhibitio est iūphibitio cuz pene pminatōe z inflicōe. Applicādo ad legē dicēdū est qz lex vetus phibebat manū z nō aīm. i. interiorē et exteriorē opatiōem malā. sicut pz
Nō cupisces vrozē: ecce qñtum ad aīm. Nō furaberis: ecce qñtum ad manū. Sed nō cōhibebat. i. non puniebat nisi manū. Et est rō. qz tantū se extēdebat cōhibitio qñtū penarū inflicōe. sic lex vetus nō infligebat nisi penas tpales sicut nec pmittēbat nisi res tpales expse: vt lex illa esset figura noue legis qz supplicia eterna pminat: z eterna pñia pmittit. ergo solū phibebat aīm z nō cōhibebat. sed noua lex phibet z cōhibet vtrūqz. Applicādo aut ad pcepta infra legē: quedā etiā phibebāt aīm: vt illa duo de nō cupiscendo: quedā manū: vt alia octo. Et horū quedā phibebant z nō cōhibebant aīm: vt illa duo de nō cupiscendo alia aut octo. phibebāt z cōhibebāt ipam manū. Sic igit patēt ea qz dicuntur pñitētia ad diuersitatē pceptoz decalogi. z in hoc terminatur materia pceptoz. z p pñis oīa qz pñi

nēt ad materiā de pma spē q̄litas pur pñtis opis intēctio expōcebat

De pñitētibz ad scdaz specie q̄litas Cap. **CCXXX.**

His phibatis que pñitētia ad pma spē: agendū est de pñitētibz ad scdam spē q̄litas. **A**pho at ponit in pñicamētis naturalis potētia vel impotētia aliqd facile faciēdi vel patiēdi. Circa quā sic pcedit. Quia primo age de naturali potētia vel impotētia q̄ ista importēt. Scdo descēdetur in speciali ad distinctionē potētiarū anime rōnalis in homine.

Quid ipotētē noie naturalis potētie vel ipotētie. z quō se habeāt ad

Quāntū ad pñm vidē (in uicē) dū est qd ista importat naturalis potētia vel impotētia: z in q̄ etē am pueniūt z dñt. Circa qd (suppositis dictis circa potētia supius in materia de ente) notandū qz ista nō inueniunt in eodē respectu eius dē. z iō sub pñctōe disiūctiua dantur z ponunt: z nō sub copulatiua. Est aut naturalis potētia vel impotētia qdam q̄litas in subalibz pñcti pñis radicata q̄ rotū pñcturū z pñctū psequit. fm quā quales. i. potētes vel impotētes dicimur. s. diuer simode. qz dicimur q̄les. i. potētes ad facile faciēdū z nō p̄traria patiēdū quātū ad naturalē potētiā. **S**z dicimur ipotētes ad nō facile faciēdū z ad facile patiēdū fm naturalē impotētiā. Et est pma dñia inter naturalē potētiā vel impotētiā. Scda aut dñia est. qz qñ tal potētia causat ex victoria forme super materiā. que forma p̄fecte terminat materiā z rē terminatā. z p hoc refit fortiter pñis alteratōibz: tūc vocat potētia naturalis. sed ab alio naturalis est z ab alio potētia. **N**atu

Tractatus Secundus

ralis q̄dem: q̄a in p̄ncipijs naturali-
bus radicata est. potētia p̄o q̄ est vi-
gor forme supra materiā. Qū p̄o p̄
oppositū impotētia causat ex victo-
ria materie sup̄ formā z ex p̄ria di-
sp̄ositōe p̄cedente in materia q̄ p̄ri-
at forme: ita q̄ forma nō p̄t terminā-
re totā materiā nec p̄prehēdit. z iō
diminuit vigorē? z actio natural.
et facile vincit z patit a p̄rijs: tūc d̄r
impotētia natural. **U**n̄ hic natura-
lis potētia (vt de ea loq̄mur) d̄r p̄o
tanto naturalis. nō q̄ natura hui?
defect? sit p̄ncipiū. sed q̄ natura ipe-
ditur p̄rijs disp̄sibus ne ad talē vi-
gorē valeat puenire. z sic quātū ad
naturalē potētiā aliq̄ sunt bñ dispo-
siti ad currendū. vt q̄ h̄nt longa cru-
ra z agilia z vigorosa dicunt h̄re na-
turalē potētiā ad currendū. z cur-
sores dici p̄nt. **Q**ui autē h̄nt crura
breuia tarda grossa z vigorē deficiē-
tia: vel h̄ntes podagrā vel guttā in
pedibz: dicuntur h̄re naturalē impo-
tentiā ad currendū. **E**t iō de curso-
re **A**resto. in p̄dicamētis exemplificat
et de pugillatore. **E**t sic patent tria
breuiter in q̄ pueniūt. in q̄ d̄nt. a q̄
origine trahūt natural potētiā vel i
po. put st? sc̄da sp̄s q̄litas? **C**etera
q̄ dicunt de potētia vt ad hūc tracta-
tū p̄tinent patēt sup̄ius vbi agit de
diuisione entis in actū z potētiā.

De potētijs anime. z p̄mo
q̄ oportet ponere plures potētijs
aie in hōie **Cap. XXXI.**

Quia vero de potētijs aie se-
pissime occurrit sermo i the-
ologica facultate z physica
tractabim? de eis dē. **I**psē aut potē-
tie aie naturales st? in hac sc̄da sp̄e
q̄litas. idcirco hic i serere notia po-
tētiar? aie z distinctōem ipsar? potē-
tiar? dignū iudicauit. vbi tria cōside-
randa occurrūt. **P**rimo q̄ oz pone-
re potētiar? pluralitatem in aia nra

Quō sic patz. sim em̄ p̄hm in. ij. celi z
mūdi: rez talis est gradus q̄ qdam
res st? que p̄nt p̄sequi potētiā p̄se-
ctionis solū: z hanc paucis motibz.
et hec tenēt infimū gradū in entibz
alia h̄is sup̄iora cōsequunt perfectā
bonitates. sed multis motibz. z hec
tenēt sc̄dm gradū. **A**lia h̄is sup̄iora
sunt q̄ adipiscūt p̄fectā bonitatē: z
paucis motibz. z hec st? p̄fectiora z re-
nēt tertiu? **Q**uart? at grad? est
q̄ aliq̄d absq̄ aliq̄ motu p̄fectā bo-
nitatē possidet. **I**dem. z iste ē summ? z sup̄-
m?. **P**at exēplū istoz q̄rtuo? q̄duū
Aliq̄s em̄ p̄t tenere infimū q̄dū bo-
ne dispositōis intantū q̄ nō p̄t cōse-
qui p̄fectā sanitatē. sed modicā cōse-
q̄tur paucis remedijs. **A**liq̄s at me-
lius dispositus p̄t p̄sequi p̄fectaz sa-
nitatē: sed multis remedijs. **A**liq̄s
autē adipiscit p̄fectaz sanitatē reme-
dijs paucis. **A**liq̄s aut p̄fectā possi-
det sanitatē sine aliquo auxilio vel
remedio. **A**pplicādo q̄ ad p̄positus
dicendū est q̄ ip̄a entia inferiora ho-
mine p̄sequuntur quandā imp̄fectaz
bonitatē z paucis motibz. z iō pau-
cas et illas determinatas h̄nt potē-
tias. z p̄ cōsequēs opatiōes paucas
et ita tenēt inferiorē gradū **H**ō autē
est gradus sup̄ioris z sc̄di. q̄ p̄sequi-
tur p̄fectā bonitatē. s. beatitudinem
sed multis motibz. est tū in infimo
q̄du istoz entū q̄bz p̄perit beatitu-
do. **E**t iō multis z diuersis opatio-
nibz indiget. z p̄ p̄sequens diuersis
potētijs ad illas opatiōes. **A**ngeli
p̄o sunt in sublimiori gradu q̄ adi-
piscunt ipsam beatitudinēz paucis
motibz. z ideo paucioribz potētijs
indiget. s. intellectu z volūtate. **D**e-
us autē sup̄remū gradum tenet om-
niū entium: qui absq̄ quocūq̄ mo-
tu p̄fectam beatitudinē possidet. et
ideo in deo nō est virtus vel poten-
tia que differat a sua eētā. **E**t ita

De secūda specie qualitatis

patz q homo indiget pluribz virtu-
tibus z potētis aie quas oportz in
eo ponere: q sunt tanq̄ quedā auri-
lia: quedā ozgana. z quedam instru-
menta suarū operationum

Quo z q̄liter oēs potentie
aie p̄inet ad aiam vegetatiuā
sensitiuā z itellectiuā **CCXXXII**

Secūdo videndū est q̄ sunt il-
le potētie in ḡ. z ad q̄ redu-
cunt. Et dicendū est q̄ om̄e
p̄fectum cōtinet nobilitas cuiusli-
bet imp̄fecti eiusdē generis z emine-
tius. sicut de^o q̄ est p̄fectissimuz qd
in ḡne entiu p̄tinet oēs p̄fectōes ali-
oī entiu que s̄t imp̄fecta respectu
e^o z eminentius. Tres autē s̄t aie po-
tētie in ḡne. s. vegetatiua q̄ p̄tinet p̄i-
mū z infimū gradū: que est herbaz
et plantaz. Secūda est sensitiua q̄ est
animalium: q̄ tenet scdm gradū z est ve-
geratiua sup̄ior z p̄fectior. Tertia ē
rōnalis q̄ tenet tertiu et sup̄mū gra-
dū. z est hoī solū. z hec est alijs du-
abus p̄fectior z sup̄ma simplr. Sic
ergo est ordo inter istas. qz q̄qd hz
p̄fectionis aia vegetatiua: totū illd
hz aia sensitiua eminentius z vltra. z
quicqd hz p̄fectōis aia vegetatiua
et sensitiua: totū hz aia rōnalis emi-
nētius z vltra. qz sensitiua continet
virtutē vegetatiuā. z rōnalis vtrū /
qz. Et hoc exp̄sse dicit Aristo. ij. de
aia: ponēs exemplū q̄ sicut tetrago-
nū p̄tinet trigonū. i. figura quattu-
or anguloz p̄tinet figurā triū āgu-
lorū. Et sicut pentagonū. i. figura
dnqz anguloz continet tetragonū z
trigonū. ita rōnalis aia p̄tinet ve-
geratiuā z sensitiuā. Itē in homi-
ne est vegetatiua sensitiua z rōnalis
et nō q̄ sint tres distincte in eo ani-
me. sed vna p̄tinet p̄tente alias du-
as. scz rōnalis cōtinens vegetatiuā
et sensitiuā. sicut pentagonū p̄tinet

tetragonū z trigonum. Quia ergo
anima rōnalis cōtinet p̄tente alias:
oz q̄ p̄tentes z potētias aliaz habe-
at sibi tā vegetatiue q̄ sensitiue. Et
ideo oēs potētie aie: vel p̄tinent ad
aiaz vegetatiuā que p̄ueniūt aie rō-
nali inquantū p̄tinet vegetatiuā vel
ad aiam sensitiuā q̄ sibi p̄ueniūt in
quātū p̄tinet sensitiuā: v̄l p̄tinet ad
aiam rōnalem q̄ sunt sibi p̄prie z si-
bi p̄ueniūt inquantū est rōnalis. Et
ita in ḡne oēs potētie reducuntur ad
tres modos. quia v̄l respiciūt vege-
tatiuā vel sensitiuā vel rōnalem.

Quo oēs potētie reducuntur
ad quatuor genera potētiaz
qz vel s̄t vegetatiue vel apphēsiue v̄l
motiue vel motus executiue.

Capitulum CCXXXIII.

Distinctio ponēda est distinctio
sufficiētia z nūerus oīm po-
tētiaz q̄ntū ad hoc q̄ oēs re-
ducunt ad quatuor ḡna resp̄cū suoz
obiectoꝝ. qd p̄t fieri respiciēdo di-
uersitatē obiectoꝝ. qz sic distinguū-
tur potētie vt dicit Aristo. ij. de aia
Sunt ergo qdam potētie que solū
exercēt actum suū circa corpus sibi
vnicū z iunctū. z hec sunt potētie
vegetatiue. Quedam p̄o circa cor-
pus qd habet sensibile sibi vnicū
vel nō vnicū. z hec sunt potētie sen-
sitiue apphēsiue. Quedā vero cir-
ca totū ens. vt potētie intellectiue
apphēsiue. Et sic habemus tria ge-
nera potētiaz aie: quaz vegetatiua
est inferior. sensitiua sup̄ior. intelle-
ctiua sup̄rema. Apphēsiua autē vir-
tus alicui^o tanq̄ finis vel vtilis in-
diget alijs duabus ad hoc vt possit
vtilē vel suū finē assequi. Primo em̄
idiget aliqua potētia imperāte mo-
tū ad illud. z hec vocatur appetitus
q̄ est motus īperās. z hec est duplex
vnius sensitiuus. alius intellectiuus

Tractatus Secundus

Secundo indiget potētia executiua et exequēte motū imperatū. et hec vocat motiua. Et his habemus illas potētiās ī gñali vegetatiuas ap p̄hensiuas. siue q̄ntū ad sensus siue quantū ad intellectū. siue appetitiuas s̄l'r quantū ad sensum siue quātū ad intellectū. et mot⁹ executiuas. et sic sunt q̄tuoꝝ genera potētiarū.

¶ Distinctio oīm potentiarū aīe in spēali. et p̄mo ad vegetatiuā p̄tinentiū **CCXXXIII.**

Quarto ponenda est oīm distinctio potētiarū in singulāri s̄m hec q̄tuoꝝ gñā: incipiēdo a p̄mis. **Primo** igitur dicendū est de vegetatiuis. harū autē est talis distinctio. Quia potētia vegetatiua h̄z p̄ obiecto corpus viuēs sibi vniū. Ad hoc autē corpus triplex aīe vegetatiue opatio est necēaria. Una q̄ dem p̄ quā eē acq̄rat. et ad hoc ordinat potētia gñatiua q̄ etiā p̄ multitudinē et successiōne indiuiduorū cōseruat spēm in esse acq̄sīto diuersis īdiuiduis. Alia p̄ quā corpus p̄iunctū acq̄rat determinatā q̄ntitatē. et ad hoc ordinat virt⁹ augmētatiua cuius est gñatiuū ad determinatā quantitatē p̄ducere. Alia est p̄ quā corpus viuēs saluat in esse et in q̄ntitate determinata. et ad hoc ordinatur vis motiua: cui⁹ est dep̄ditū re/taurare vt sic res in eē et q̄ntitate d̄bita p̄seruet. **Est** autē alia d̄r̄ia īstas potētiās. q̄ potētia augmētatiua et nutritiua h̄nt effectus suū in eodē in q̄ sunt. q̄ ip̄m corpus vniū aīe qd̄ auge: et p̄seruat p̄ potētiās augmētatiuā et nutritiua in eadem aīa er̄ntes. **Sz** vis gñatiua h̄z effectū suū nō in eodē corpore sed in alio q̄ nihil gñat seip̄m sed aliō. et ideo vis gñatiua appropinquat qd̄dammodo ad dignitatē aīe sensitiue: q̄ h̄z opa

tiōes in res exteriores nō sibi p̄iunctas: s̄z nobiliori mō. **Et** ita patz q̄ aīe vegetatiue cuiuslibet et rōnalis inq̄ntū est vegetatiua s̄z tres potētiē. s̄z gñatiua. augmētatiua. nutritiua: q̄ inueniunt in plātis et in aīali/bus et in hoīb⁹. q̄ hec oīa vegetatiuā p̄cipiāt. **He** autē tres potētiē sic se h̄nt q̄ gñatiua est alijs nobilior q̄ ei deseruiūt nutritiua et augmētatiua. **Augmētatiua** est nutritiua nobilior. q̄ nutritiua augmētatiue deseruit. **Os** autē et potētia gñatiua h̄z tres vires seu potētiās s̄m **Auic.** vi. de natural. **Prima** est seminatiua q̄ in masculis et femis semē generat et ordinat. **Secūda** est imutatiua q̄ virtutes (q̄ sunt in semie) p̄mutat et p̄miset p̄pando s̄m qd̄ p̄uenit cōplexioni cuiuscūq̄ mēbri. **Tertia** ē formatiua q̄ ex seminib⁹ p̄mixtis mēbra format et figurat. et he sunt tres potētiē ex p̄te generatiue. **Quantū** autē ad alias duas. s̄. nutritiua et augmētatiua sunt q̄tuoꝝ q̄ naturales a medicis appellant que illis deseruiūt. s̄. attractiua q̄ attrahit illō vñ debet fieri nutritio. **Retentiua** q̄ attracta retinet q̄s q̄ digerātur. **Digestiua** q̄ attractū et retentū digerit. **Et** expulsiua q̄ sup̄flūū ex alimēto repellit et expellit. **Et** ī his potētijs consistit oīs potētia p̄tis vegetatiue. et sunt decē in vniuerso.

¶ Distinctio potētiarū app̄hensiuarū partis sensitiue exterioris **Cap. CCXXXV**

Secundo dicendū est de app̄hensiuis siue cognitiuis potētijs q̄ tenēt sc̄dm gradū post vegetatiuas. **Potētia** autē vel ps app̄hensiuā diuidit. q̄ qd̄dam est app̄hensiuā p̄tus vniuersaliū directe et nō p̄ticulariū. et tales app̄hensiuē intellectiue dicunt. **Alia** est app̄hensiuā

De secūda specie qualitatis

directe particulariū z nō vniuersalium
et tales apprehēsiue sensitiue dicunt
et q̄libet h̄az suā habet distinctōem
Prosequēdo autē app̄ hēsiuā sensitiuā
nā illa diuidit̄ in interiorē z sensitiuā
exteriorē. Exterior autē distinguit̄ in
quinz hoc modo. Obiectū eim exte-
rius sensibile mouet z immutat poten-
tiā ad sentiendū. Hec autē immutatio
est duplex. Una fm esse spūale vel in-
tentionale. z hoc modo immutat vi-
sus q̄ a luce vel colore nō immutat ut
sit calidus vel frigidus humidus vl'
siccus. sed solū intēcionalit̄. z sic habet
mus potentiā visuā. Hec autē poten-
tia est ordinata in neruo optico q̄ est
eius organū immediatū. oculus autē
mediatū. Alia immutatio ē fm eē na-
turale. qd̄ p̄tingit dupl̄. Uno mō vt
sit immutatio fm locū. z sic immutat
auditus. z sic habemus potentiā au-
ditiuā. cuius obiectū ē sonus q̄ causa
tur expulsiōne z p̄motōe aeris. Hec
autē potētia fm Auicē. est ordinata in
neruo expanso in superficie nerui opti-
ci. q̄ p̄tinet in sua p̄cauitate aerē cō-
naturalē. q̄ mouet a suo exteriori. z sic
sonus p̄cipitur. Alio mō vt sit immu-
tatio fm alteratōem. z sic immutat ol-
factus. cuius obiectū est odor. Odo-
rabile autē nō spirat odorē nisi calēfā-
factū. cuius signū est. qz p̄gelata odo-
rē nō spirant. z odores boni z fetores
sentunt̄ fortius in estate. z sic habet
mus potētiā olfactiuā. q̄ est potētia
ordinata in anteriori pte cerebri in du-
abz cauernulis siliibus capitibz ma-
millaz. Si autē sit immutatio natura-
lis ex parte organi. sic accipit̄ gustus
et tactus. quoz distinctō p̄ sic sumi
Quia tactus est p̄ totū corpus. sed
gustus in sola pte corporis. s. lingua
vbi solū tactū p̄comitatur. Vel aliter
qz obiectū tactus immutat potētiā
p̄ primas qualitates. scz calidū z frī-
gidū. z sic immutat gustus inquātū

est quidā tactus. sed obiectū gustus
immutat p̄ qualdā determinatas q̄li-
tates secundarias. scz dulce z amari-
et ab istis immutat nō inquātū est ta-
ctus licz tangēdo imutet s̄ inquātū
ē gustus. Et sic gustus p̄t dupl̄ p̄si-
derari. Uno mō vt tactus q̄ est prior
gustu. z sic qualitate p̄ambula. i. p̄-
mis qualitatibz immutat scz calido.
frigido. humido. z sicco. Alio mō in
sua rōne formali vt ē gustus. z sic im-
mutat scdā qualitate scz amaritudine
vel dulcedine lz alijs p̄ambulibz me-
diantibz. Potētia autē tactiua ē ordi-
nata in neruo cutis totius corpis z
eius carnibz. sed potētia sensitiua gu-
stus ē fundata in neruo exp̄ mō sup
corpus lingue. z sic habemus duas
potētiās alias. tactiua que ē dispsa p̄
totū corpus respectu p̄imaz q̄tuor
qualitatū. z gustatiua q̄ ē i lingua re-
spectu dulcis z amari. Et sic p̄ q̄ s̄
quinz potētie apprehēsiue de foris. q̄
nobiliores sunt fm qd̄ nobiliori mō-
et magis specialius immutant. Et iō
oim nobilior ē visus. post visum audi-
tus. post quē olfactus. post quē gustus.
vltimū z infimū gradū tenet tactus.
z iō nō omnia aialia p̄ueniūt cū homi-
ne in omnibz alijs. sed tāntū in illo. vñ
in omni aiali ē sensus tactus

¶ Quō distinguūt̄ur potētie
sensitiue. **Capitū. CXXXVI**
Apprehēsiua autē interior si-
militer diuidit̄. Ad qd̄ clari-
vidēdū oportet notare. Pri-
mo qz natura nō deficit in necessarijs
vt d̄. iij. de aia. Et ideo oportet esse
in aiali tot operatōes z tot potētiās
q̄ in aliud sunt nisi p̄oxima opera-
tionū principia quot s̄ necessaria ad
vitā aialis perfecti. In aiali autē perfe-
cto requirit̄ qz nō solum apprehēnsi-
dat rem cum est p̄sens sed etiam cū
est absens. quia cum nō habet omnia
J i

Tractatus

Secundus

necessaria sibi diuicta optz q moueat ad disticta. **C**u q̄ aial moueat ad re ipam qua apphedit optz q̄ ad h̄ qd moueat ad rem absentē q̄ absentē apprehendat. **S**icut igit animal habet virtutes z potentias exteriores per quas res presentes apprehendit. Ita oportet q̄ habeat potētias interiores per quas res absentes apprehēdat. z earū species retineat. **A**lteri⁹ scdo notandū q̄ si animal mouet solū propter delectabile vel tristabile fm sensum. nō esset necessariū ponere in animi nisi potētiā apprehēsuam formarum per quas percipit sensus z in quibz delectatur vel quas horret. s; nō solum hoc est necessarium animali immo vltra hoc vt querat vel fugiat nō solum que sunt ei cōuenientia ad sensum sed ea que habent rationē vtilis vel nociui. sicut ouis fugit lupum non propter colorem vel figuram. qz si esset pulchrioris coloris puta albi vel pulchrioris figure. adhuc fugeret sed fugit eo q̄ nociuus vel inimicus. **S**i militer auis colligit paleam nō q̄ delectat sensum sed qz est sibi vtilis ad nificandū. **Q**uia ergo necessarium est vite animalis perfecti vt rem absentem sicut z presentem accipiat z eius speciem apprehēsam cōseruet. et iterū q̄ nō solū res apprehēdat vt delectabiles vel tristabiles fm sensum sed etiā vt nociuas vel vtilēs. z ideo necesse ē ponere potētias interiores. ad quas hoc ptineat ad que nō attinēt exteriores. q̄ fm **A**uicē. quinqz sunt. s; fm aliquos nō sunt nisi quatuor. quarū distictō sic pōt accipi. **S**ensu em interior aut habet esse circa formas z species sensibiles q̄ accipiuntur a rebz. aut circa itentōes earū. s; amicitie vel inimicie vtilis vel nociuē. **S**i circa formas sensibiles. aut apprehēdēdo solū. sic ē sensus cōis. q̄ cōis dicitur propter tria eius opera que habet

scz cognoscere obiecta oim sensuū exteriorū scz colorē sonum z sic de alijs. **S**ecundo inter ea iudicare. scz inter albiū z dulce. q̄ duo nō potest facere alius quis sensus particularis exterior. **E**t tertio cōmunia sensibilia apprehēdēdo. scz illa quinqz q̄ ponit p̄sus sensibilia cōmunia. h̄. de aia. que sunt motus. quies. numerus. figura z magnitudo. **H**ec em nulli⁹ particularis sensus sunt. p̄tia. sed sunt cōmunia oibz cōmuni⁹ sed quedā horū. **N**am numerus motus z quies sunt cōmunia omnibz sensibus. tactus vero z visus percipiunt omnia quinqz. z hec oia similiter apprehēdunt a sensu cōmuni z propter ista dicitur cōmuni⁹. **S**i autē potētia verset circa formas sensibiles nō solū apprehēdēdo sed etiam retinēdo. sic ē imaginatiua cuius est formas sensibiles z species apprehēdas in absentia sensibilibz p̄seruare. **E**t iste due potētie habēt esse in anteriori parte capitis circa frontē in qua p̄distinguuntur due cellule quarū prima ē magis humida sed a autē magis sicca. **H**odo humida bene recipiūt z male retinēt. fm p̄sim in libro de memoria z remiscētia. **S**icca autē e contra. **E**t ideo sensus cōis ad que termini nant neri oim aliaz potētiaz z sunt earū actus. ponit in p̄ma cellula humida cuius ē bene recipere. imaginatiua autē in scda q̄ est magis sicca cuius est bene p̄seruare. **S**i autē verset sensus circa itentōes vtilis vel nociui amici vel inimici. aut hoc ē apprehēdēdo solū z sic ē estimatiua naturalis. aut recipiēdo z p̄seruādo. z sic ē memoria sensitua. **E**t sic isti duo sensus habēt esse in posteriori parte capitis. in qua distinguuntur due cellule quarum p̄ma ē magis humida z ideo in illa ponitur estimatiua cuius est solum recipiēdo apprehēdēdo. **S**ecunda z v

De secunda specie qualitatis

tima est magis sicca .z sic in illa ponitur memoria sensitiva cuius est recipere et receptas intentiones conseruare sicut in thesauro. Est autem hic intelligendum quod cum potentie sensitivae sint communes homini et alijs animalibus perfectis. inter hominem et alia animalia perfecta non est differentia quo ad illas potentias que sunt apprehensivae formarum sensibilium vel retentivae sed quo ad illas que sunt apprehensivae et retentivae formarum immaterialium quo ad estimatiua naturalem. scilicet et memoria. Est autem talis differentia quod alia animalia quo ad estimatiua percipiunt homini intentiones vitales vel nocui naturali instinctu. homo autem per quandam collationem et deductionem ideo quod in alijs animalibus dicitur estimatiua naturalis in hominibus vocatur cogitativa virtus. et quod per quandam collationem omne nocivum vel vitale invenitur. vocatur etiam in hominibus ratio particularis. est enim collatiua istarum intentionum individualium sicut ratio universalium. Ex parte autem memorie sicut est differentia. non solum enim homo memoria talium que in preterita recordatione consistunt sed etiam remissivam. quare remissivam si sit in quadam deductione et investigatione syllogistica ad hoc ut ex aliquibus memoratis veniat in recordationem aliquorum preteritorum quorum non habebat memoriam. et sic memoria est in animalibus et non remissivam. in hominibus vero utriusque. Hoc autem habet estimatiua et memoratiua in homine non per illud quod est proprium parti sensitivae sed propter affinitatem et propinquitatem ad rationem universalem et ad intellectum ex cuius reducantia et effluencia est amplioris et efficacioris virtutis. Quintus pro sensu inferioris ab aliquibus ponitur fantasia que est in superiori parte mediae capitis. et hic sensus est medius inter imaginati-

tionem et estimationem naturalem sive cogitativam. Et huius officium est ponere invicem species apprehensas et intentiones et distinctum et unum sicut cum ex forma auri et montis format montem aureum quem nunquam vidit. et alia figurata ut chimeras et homini quod attribuitur fantasie cuius organum ponitur in medio cerebri. Sed quod ista operatio in animalibus ab homine non apparet. et ad hanc videtur sufficere in homine virtus imaginatiua. Ideo alij istam potentiam non ponunt distinctam ab imaginatione sed ipsi imaginationi istam operationem attribuunt. Et huius sententiae est expressio Averrois in quodam libro quem fecit de sensu et sensibilibus. et sic ipsa imaginatio dicitur etiam fantasia. Sed dicitur imaginatio in quantum tales species conseruat et est thesaurus et memoria quedam eorum. et ideo dicitur imaginatio quasi imaginum conseruatio. dicitur autem fantasia in quantum facit talium formarum diversas compositiones. Et dicitur a phanos quod est apparitio quod facit diversis homini apparere. unde tales operationes fantasie dicitur. et ipse species in ea conseruate fantasmatata appellantur. et sic secundum hoc non essent nisi quatuor sensus interiores realiter distincti. scilicet Sensus communis imaginatio vel fantasia estimatiua sive cogitativa. et sensitiva memoria. et sic habentur distinctae potentiae partis apprehensivae. quantum ad sensitivas potentias que in universo sunt novae. quinque exteriores. et quatuor interiores. si imaginatio et fantasia non distinguuntur. quod verius reputo.

¶ Quod distinguuntur intellectus et potentie apprehensivae.

Apprehensiva autem intellectiva sic distinguuntur. quia ea que sunt in parte intellectiva apprehensiva ponuntur ad invicem primo sic potentia ad potentiam. quod sicut potentia passiva ad activam sic distinguitur intellectus duplex. scilicet agens cuius

Tractatus

Secundus

est facere fantasmata que sunt intelligibilia in potentia .esse intelligibilia actu .per suam illustrationē **E**t possibilis cuius est illa apprehendere et intelligere .**N**ec autē duo . sed intellectus agens et possibilis . diuersimode se habet ad apprehensionem . quia intellectus agens pertinet ad potētias apprehēsuas . nō tanquā apprehēdens . s; tanquā apprehensionem causans vel faciens **S**ed intellectus possibilis tanquā apprehendens . **S**ecundo possunt comparari sicut habitus ad actum . et sic distinguuntur memoria intellectiuā et intellectus vel intelligentia . quia vna et eadē potentia est intellectus et memoria et idem obiectum habent . sed ab actibus est talis distinctio . quia intellectus possibilis dicitur et vocatur memoria inquantū pseruat habitū et species intellectuales . et idem intellectus possibilis vocatur intellectus et intelligentia prout actu vtitur speciebus et actu considerat per eas . et sic est in actu secundo per eas . qui est operari **T**ertio modo sicut actus ad actū et sic distinguuntur ratio et intellectus **R**atio enim et intellectus eadē sunt potētia realiter sed differunt in actu . quia intellectus dicitur intellectus quando sine aliquo discursu res apprehendit . sed idem intellectus dicitur ratio . quando circa ea res apprehensas discursit considerando componendo diuidendo et huiusmodi . **Q**uarto modo possunt comparari sicut habitus ad habitū et sic distinguuntur alio modo ratio ab intellectu . quia intellectus dicitur habitus principiorum . ratio vero conclusionū . **Q**uinto possunt comparari respectu finis . et sic differunt intellectus practicus et speculatiuus . quia speculatiuus dicitur qui quod apprehendit non ordinat ad opus . practicus autem econtrario ordinat ad opus . et ideo eadem est potentia sed differunt fine . quia practicus ha-

bet pro fine opus . speculatiuus veritatem . ut dicitur tertio de anima . et ibidem dicitur quod intellectus speculatiuus extensione sit practicus quod extensio est ad opus **S**exto possunt distinguuntur comparari secundum ista tria simul . scilicet secundum actū . habitū et obiectū . et istis tribus modis eadē potētia intellectiuā dicitur ratio inferior et ratio superior **V**ocatur tamen sic et sic a diuerso obiecto . quia ratio prout intendit eternis cōspiciendis vel cōsulendis **C**ōspiciendis prout ea speculatur in seipsis **C**ōsulendis autē prout ex eis accipit regulas agendorū . et tūc dicitur ratio superior . **P**ro ut vero temporalibus intendit dicitur ratio inferior **I**tem differunt secundum actum quia rationi superiori competit regere inferiori regi **E**t sic loquitur **A**ristoteles . iij . ethicorum . quia ratio semper ad optima deprecatur **I**tem differunt penes habitū . quia ratio superior consulit per habitū sapientie . inferior autē per habitū scientie **S**eptimo possunt considerari et comparari quantū ad gradum . et sic distinguuntur intellectus secundum diuersos gradus . et hoc diuersimode secundum diuersos **Q**uidā distinguunt sic **I**n intellectus potest considerari tripliter **U**no modo . putē in potētia et sic dicitur possibilis **A**lio modo prout est in actu primo qui est scientia . et sic dicitur intellectus in habitu **T**ertio prout est in actu secundo qui est considerare et sic dicitur intellectus adeptus vel intellectus in actu a tali **A**liiter distinguuntur alij **A**d quod notandum quod intellectus potest considerari quadrupliter **P**rimo . putē sicut tabula rasa antequam sit species intelligibilibus informatus . et sic est oino in potētia vel simpliciter vel respectu illius cuius species nō habet . et a tali gradu vocatur a philosophis intellectus materialis seu potētionalis seu possibilis . et sic agit de eo . iij . de anima vsque ad partem illam . **C**um autem sit actu singulari **S**ecundo modo potest considerari

De secūda specie qualitatis

put est actu specie informatus s; nō dū negociat circa eā. z sic vocat irellectus dispositus vel spē informatus. et sic determinat de eo ab illa p̄cusa. Cū autē vsq; ad illā. Qm̄ in om̄i Tercio mō p̄r p̄siderari vt actu circa spēm iā adeptā negociat. z sic vocat intellectus in actu. z sic determinat de eo ab illa particula Quoniā. vsq; ad illā. Indivisibilem intelligentia Hūc ar gradū z statū circa optimū intelligibile posuerūt p̄biturū intellectū circa finē vite Nos ar dicimus q; erit in eterna beatitudine. Et his ergo p̄cludam. q; in p̄te in intellectu. i. apprehensiva nō sunt nisi due potētie reali distincte. scz intellectus agens z possibilis. s; intellectus possibilis d; z noiatur diuersis nominibus a suis diuersis p̄ditionibus. Vn̄ eadē potētia exis. d; intellectus vel intellectiva d; memoria. d; ratio. z rō superior d; z rō inferior. d; intellectus speculatiuus. z intellectus practicus. intellectus possibilis. intellectus dispositus. intellectus in actu. intellectus adeptus. Sicut vn̄ z idē p̄r dicitur doctor in q̄rū docet. cantor in q̄rū cantat. faber in q̄rū cultellum fabricat. z sic de alijs Et q; p̄z vltimū distinctio om̄i potētiarū apprehensuarū. q; in vniuerso sunt vndecim. scz qn̄q; sensitive exteriores. q̄tuor interiores et due intellectiue. intellectus scz agens q; d; apprehensiuus. nō qdē q; apprehendat. sed q; apprehensione causalit. et possibilis qui apprehendit.

¶ Distinctio potētiarū appetitiuaz vltimoz. **Ca. XXXVII**

Modo tercio dicendū est de appetitiuis Appetitus autē nihil aliud est q̄ inclinatio q; formā p̄sequit. Hec autē forma ē triplex. vna naturalis. sicut forma lapidis. z hanc formā sequitur appetitus q;

d; naturalis inclinatio. vt lapis si motus ueat ad locū p̄p̄riū. s. deorsum. z iste appetitus vocatur naturalis. q; appetitus nō ē aliqua potētia naturalis appetitiua. put hic de appetitu loquitur Sola em̄ forma sufficit ad talē motū z ad talē inclinatioem. q̄uis et in hoīe sit talis appetitus fm̄ elementum p̄dominās qdē ē graue. Alia forma ē interioralis z apprehensibilis. z hec ē duplex. qdā sensibilis q; apprehendit sensu. qdā intelligibilis q; apprehendit ab intellectu. Formā ergo apprehensam a sensu sequitur appetitus q; dā d; z vocatur appetitus sensitiuus. z appetitus aiālis. z sensualitas. Vocatur autē z noiat istis tribus nominibus ratione singulari z diuersa. Vocatur em̄ p̄mo appetitus sensitiuus. Tum q; sensitiuā apprehensione sequitur. Tuz q; ē in parte sensitiuā. Tum q; est sp̄s alicuius rei sensibilis. Vocatur ar scdo appetitus aiālis. p̄mo ab aiā. q; p̄maz apprehensione aiē sequitur q; ē sensitiuā. ois em̄ cognitio intellectiua fit ex p̄tenti sensitiuā. p̄mo. Posterior. Secundo ab aiāli. q; p̄uenit om̄i aiāli. z hoī nō in q̄rū ē hō. s; in q̄rū est aiāli. et iō hoīes fm̄ illū viuētes dicuntur aiāliter z bestialiter z brutaliter viuere. vt p̄z p̄mo ethicoz. Vocatur autē tercio sensualitas. q; sensualitas videtur sumpta a sensibili motu. sicut a visione sumit nomē visus. z ab actu sumit nomē potētie. Hec autē est actus appetitus sensitiuus apprehensio nem p̄sequens. Actus em̄ apprehensio ue virtutis nō ita p̄p̄rie d; motus sicut actio appetitus. Nā opatio potētie apprehensio terminat in hoc z p̄ficat q; res apprehensio sunt in apprehensione. Operatio autē appetitiue i hoc q; appetitus inclinatur in rem appetibilem et iō opatio apprehensio assimilatur. Operatiue autē cōpatur motui. vñ p̄ sensualē motū intelligitur opatio

Tractatus Secundus

potētie appetitiue. z p sensualitatē in
telligibilē ipā potētia appetitiua. q̄ ē
appetitus sensitiu⁹. Formā autē app
hensaz ab intellectu sequit⁹ appetit⁹
q̄ dicitur appetit⁹ intellectiu⁹. vel rōnalis
vel volūtas. Dicitur autē intellectiu⁹ nō
q̄ intelligat. s; q̄ sequit⁹ intellectum
vt illud appetat q̄ dicitur intellect⁹ cogno
scite. Nō em̄ diligim⁹ nisi cognita s̄m
Augustinū. z q̄ ē in pre intellecta.
Dicitur autē rōnalē q̄ iudicium ratiōis
sequit⁹. vt illud q̄ dicitur rō eligēdū
vel recusandū. illud eligat vel recu
set volūtas. Dicitur autē volūtas p cō
paratiōem ad appetitū sensitiuū. No
biliora em̄ entia z si eis pueniāt noia
ignobilū. tñ specialia noia ratiōis sue
nobilioris sortunt⁹. Et iō q̄uis vo
luntas dicat appetit⁹ z pueniat in h
noie cū appetitū sensitiuo. tñ spēale
nomē sibi retinuit. vt appetitus itel
lectiuus dicat nō solū appetit⁹ s; vo
lūtas. Licet autē sensitiu⁹ dicat appe
titus. tñ nō p̄tue volūtas. Appetit⁹
autē sensitiu⁹ diuidit⁹ in duas potē
tias. quaz vna vocat⁹ cupiscibilis.
alia vocat⁹ irascibilis. Quaz distinctō
ab aliq̄b; ponit⁹. q̄ cupiscibilis ordi
nat⁹ ad psequutiōem boni. z p istam
ouis vadit ad pastorē z ad herbā rā
q̄ ad bonū suū estimatū z apprehen
sum. z estimatū estimatiua naturali
et q̄ dā instinctu naturali q̄ est in esti
matiua. Irascibilis autē ordinat⁹ ad fu
gam mali. z p istā potētiā ovis na
turalit⁹ fugit lupū rāq̄ malū suū app
hensum z estimatū instinctu estima
tiue naturalis. S; meli⁹ alr assignā
tur. Ad eandē em̄ potētiā p̄tinet z
p̄fēq̄ puenientia s̄m sensum z refu
gere nociua. z hoc p̄tinet ad cupis
cibile. cuius obiectum ē delectabile
s̄m sensum. Ad aialē autē nō solū p̄tinet
potētia p quā sequat⁹ puenientia
et refugiat nociua. s; etiā potētia p
quā resistat ipugnantib; q̄ puenien

tia in aiali amouēt z nocumēta infes
runt. z hoc facit irascibilis. cuius ob
iectū est arduū. q̄ s̄lt⁹ tendit ad hoc
vt superet p̄rariā z nociua. Et in h
appetitu sensitiuo in q̄ passiones do
minant⁹ ponunt virtutes morales. q̄
sunt regulatiue z domatiue passionū
rāq̄ in subiecto in hoie. q̄ dā in p̄cu
piscibili. q̄ dā in irascibili. de q̄b; passi
onib; in tertia specie q̄ratis sibiun
get. Et hec de appetitu sensitiuo sus
ficiant. Appetit⁹ autē intellectiuus q̄
dicitur volūtas non distinguit⁹ in plures
potētiās. q̄ q̄d facit virtus inferior
p plura. facit superior p pauciora. Ha
bet autē distinctiōis nomē a diuersis
suis actib; sicut intellectus. Volun
tas em̄ q̄ sequit⁹ simpliciter apprehēsiō
nē itellect⁹ z mouet motū naturalē
sicut alie potētie. dicitur volūtas natura
l̄. Et autē ē libera z seq̄ deliberatiōem
intellect⁹. dicitur volūtas deliberatiua. nō
tñ sunt diuersē voluntates distincte
realiter. s; vna a diuersis suis actib;
noiat⁹. Et q̄ p̄z q̄ potētie appetitiue
in hoie sunt tres. Due in pre sensitia
et vna in parte intellectiua.

De potētia motiua mot⁹
exequutiua. Ca. LXXXVIII

Quarto z vltimo dicendū ē
de potētia motiua. q̄ p̄tue
uit distinguit⁹ ab aliq̄b; in im
perantē motū z in exequentiē. S; im
perans motū nō ē alia potētia nisi ap
petitiua de q̄ dictū ē. Et iō motiua po
tētia dicitur exequutiua motus imperari
Sed em̄ aliq̄s nō ē potētia aie.
s; ē q̄ dā vis interior admixta muscu
lis lacertis z neruis mēbroz. Sed
aliq̄s vero ē spēalis potētia. q̄ cū in
oib; aialib; sit sensus z appetitus. nō
tñ motus localis. Et iō ad exequen
dū motū p̄ter potētiā imperantem
motū. oportet ponere efficientē vel ex
equentiē motū. z hec ē v̄t⁹ ista ner⁹

De secūda specie qualitatis

nis z musculis p̄trahēs z relaxans
cordas z ligamēta p̄iuncta mēbris. z
h̄ac sic ponit. vi. de naturalibz. Aūc.

¶ Tres cōclusiones ex p̄ce
dentibz. z p̄mo q̄ oēs potentie aīe
sunt. xxvi. Cap. LXXXIX.

Hic igit̄ p̄cludo tria. p̄mū
est. q̄ ex p̄e vegetatiue ha-
temus decē potētias. ex p̄e
app̄ehensiuaz habemus. xi. ex p̄e mo-
tiuaz motū imperantiū habemus
tres. Si ex p̄e exequentiue. q̄ nō
sunt aliq̄e erūt oēs potētie aīe. xxiiij.
Si aut̄ executiuā potētā ponam̄
vnā erūt. xxv. Et si fantasia sit distin-
cta ab imaginaria q̄d nō credo erūt
xxvi. Et in istis p̄sistit z p̄cludit̄ ro-
ta regio z totum regnū potētiaz
anime rātionālis.

**¶ Tripl̄ differunt poten-
tie intellectiue z sensitiue**

Secūda p̄clusio est q̄ triplex ē
dīna potētiaz intellectiuaz. s.
intellect̄ agētis. z possibil̄ z volūta-
tis ad oēs alias. nā oēs alie s̄t affi-
xe organo corpali. z eo mediantē ex-
ercent suā op̄atōem. sicut potētia vis
sua mediantē oculo. z sic de alijs. S̄z
potētie intellectiue nō sunt p̄iuncte
alicui organo corpali. s̄z sunt separe
euate z iūte. vt p̄r. iij. de aīa. Et
q̄ vlt̄erius sequit̄ sc̄da dīna q̄ poten-
tie intellectiue cōparant̄ dupl̄ ad aīa
sc̄z vt ad suā radicē siue p̄ncipiū. sc̄do
ad suū subiectū. Sunt em̄ in eē ip̄i
aīe sicut in subiecto. s̄z oēs alie corp̄i
affixe cōparant̄ ad aīam sicut ad suā
radicē z suū p̄ncipiū. s̄z ad p̄iunctum
sicut ad subiectū. vñ sunt in p̄iuncto
et in cōposito sicut in subiecto. Et q̄
bus seq̄rur tertia dīna. q̄ cū destru-
eto subiecto destruit̄ acc̄s q̄rū ad
se z suā op̄atōem. destruccio cōposi-
to vel p̄iuncto. necesse est destrui po-
tētiā sensitiuā. z affixas organo

subaliter z eaz act̄. S̄z q̄ aīa ma-
net separe. manēt in ea sicut in radice
et in subiecto sicut effect̄ in cā. S̄z
q̄ intellectiue sunt in aīa sicut i sub-
iecto. destruccio p̄iuncto z cōposito
nō destruit̄. s̄z manēt in aīa separe
ta. Et iō in aīa separe nulla potētia
affixa organo siue sensitiua siue alia
manet real̄. nec in se nec in sua op̄a-
tione. s̄z solū virtual̄ in radice. poten-
tie aut̄ intellectiue remanēt z subalt̄
ter se z real̄ in sua op̄atōe

**¶ Quid importetur nomi-
ne sinderisis. noīe conscientie.
et nomine liberi arbitrij. z quid est
vnumquodq̄.**

Quia p̄clusio est. q̄ cū oēs
potētiā aīe sunt enumerate
q̄cūq̄ alia dicunt̄ de his q̄
p̄tinent ad partē intellectiua vel non
sunt potētie. vel si ad potētā p̄tinet
ex aliqua p̄dicōe alicubi nominant̄.
nō tñ p̄ter postas potētias est alias
assignare. Et iō q̄uis ista tria sinderi-
sis. p̄scientia. lib̄z arbitrij ponant̄
in p̄e intellectiua. nō tñ diuerse po-
tētiā sunt a nominatis. S̄z sinderi-
sis est habit̄ p̄sequētiā intellect̄
p̄actici respectu p̄mōz p̄ncipiōz
speculabiliū. Eius aut̄ ē instigare ad
bonum z murmurare de malo respe-
ctu op̄abiliū. Conscientia aut̄ actum
nominat z nō potētā nec habitum.
Et q̄ p̄scientia d̄: q̄si cū alio sc̄ia. iō
illius potētie ē act̄ cuius ē sc̄ia. h̄c
aut̄ ē intellect̄. Lib̄z aut̄ arbitrij
q̄uis sunt diuerse op̄iniones q̄d sit z
nominet. teneo tñ in cōi doctrina q̄
nominat vel sc̄at potētias vel potē-
tiā. Si duas potētias nominat sicut
videt̄ dicere Damasc̄ lib̄z arbitrij
um ē facultas intellect̄ z volūtat̄
Sic lib̄z arbitrij ē intellectus z vo-
lūtas. S̄z intellectus. q̄ ibi libertas
inchoat. voluntas aut̄ q̄ ibi terminat̄

Tractatus Secundus

Si autem fuerit solū potentia vna, quālibet
beras arbitrij videtur esse in eligendo cō-
uenientia fini. sic cū hoc principat ad
solā voluntatē supposito iudicio intel-
lectu. libere arbitriū de solā voluntatē

Et ista de potentijs aīe dētrā sufficiat

**¶ De voluntate quō varie
in diuinis et humanis frequē-
ter accipit. Caplin. CXL.**

Quia vero hic videndū ē de
voluntate cuius acceptio est
multiplex et diuersam diffi-
cultatē afferit in loquutionibus diuinis
et humanis **I**dcirco quarto de mul-
tiplici acceptōe et distinctōe volūta-
tis potissime in deo aliqd inferemus
Et quod doctores vt Damasc. li. ij. et
doct. alij ponūt in deo eē duplicē vo-
luntatē antecedentē et sequentē vna
distinctōe. **I**dcirco pmo videndū ē
quod noīe istarū voluntatū ipotes. **D**i-
stinguunt etiā voluntatē in volun-
tatem signi et in voluntatē bñplaciti
alia distinctōe. et iō scdo de hoc vide-
dū est. **T**ercio quod aliqui rā in diuinis
quā humanis noīe voluntatē aliqui
actus aliqui res volita ipotes. **A**d
videndū igitur quod noīe voluntatis ante-
cedentis et sequentis ipotes. **P**rimo
sciendū ē quod cū voluntas diuina distin-
guat vel duplex ponat. nō ē intelligē-
dū quod ipsa diuina voluntas aliqua i se
diuersitatē vel multiplicitatē admit-
tat aut in se distinguat. cū sit summe
simplex et indivisibilis. et sit reālī di-
uina eēntia. licet differat rōne **S**ed
cū dicimus duplicē voluntatē in deo.
vel antecedentē vel sequentē. signi et
bñplaciti. hec diuersitas attendit sp
respectu rerū volitarū. et nō respectu
voluntatis ipsius dei. **N**ihil em pro-
hibet diuinā voluntatē diuersimode
considerari. sū diuersa volita quod respi-
cit que sunt eius obiecta.

¶ Quid est in deo voluntas

antecedens et cōsequens

Quod ascendēdo ergo ad ppositū
duo considerare possumus. scz
voluntatē dei respectu volitū
te rei. et ipam rē volitā. quod obiectū di-
uine voluntatis. **I**n re aut volita duo
considerare possumus. descendēdo ad
rē volitā respectu cuius in deo ponit
volūtas antecedēs et sequēs quod crea-
tura intellectuali. quod in creatura intel-
lectuali quod ordinabilī in beatitudine
ex sua natura possumus considerare
illud quod ordinat in beatitudinē. et
est ipamet creatura. et possumus
derare illud per quod ordinat. et hec sunt
auxilia quibus ad sequendā beatitu-
dinē adiuuat **I**stis tribus suppositis
declarabo quod in deo distinguat volū-
tates antecedēs et sequēs. **P**rimo
ex pre rei volite a diuina voluntate. quod
res volita ē ipamet creatura intel-
lectualis **S**ecdo ex pre auxiliū quod se-
runt ipsi creature intellectuali a deo
volite quibus iuuat ad sequendā beati-
tudinē. **T**ercio ex pre diuine volū-
tatis respectu istarū rerū volitarū.
Quarto pcludā aliqs pclusiones ex
pdictis **A**ccipiēdo ergo illud quod or-
dinat in beatitudine quod ē ipsa creatu-
ra intellectualī est duo considerare. scz
naturā et psonā **A**ccipiēdo et respi-
ciendo naturā deus vult oēs hoīes
saluos fieri et oēm creaturam intel-
lectuāle. in quō omibz dedit naturā ca-
pacē beatitudinis et ordinabilē ad be-
atitudinē **S**i aut accipiamus psonā
cū actōes supposito. sint. et p pias
actōes multi deuenit a beatitudine
quod p rāue sunt **I**deo deus quōsum ad
ea quod sunt psonē nō vult oēs hoīes sal-
uos fieri. **P**rima igitur voluntas quod de-
respicit naturā dicitur in deo antecedens.
Secda quod respicit psonā sequēs. et p
tanto. quod plus ē ordine nature. et nō
ordine tēp. natura et sequētē pso-

De secūda specie qualitatis

na. et p̄pus ē naturalr cadens in nra
p̄sideratōe natura ordinabilis ad be/
aritudinē q̄ p̄sona cū actionibz q̄bz
finē p̄sequit si sunt bone vel ab vltio
fine deuiat si sunt p̄raue. Et iō respe/
ctu antecēdis p̄siderabil ponit volū/
tas antecēdis. et respectu p̄sequētis p̄si/
derabil ponit volūtas p̄sequēs i deo
Si at scōo in deo p̄siderem⁹ auxilia
q̄bus iuuamur ad consequēdum fī/
nem creature intellectualis. sic con/
siderandum est q̄ duplicia sūt hu/
iusmodi auxilia. Sunt em̄ quedam
auxilia cōmunia. que dantur omni/
bus vt salui fiant. s. liberum arbitriū
p̄cepta. consilia. quibz oēs possunt
dirigi ad salutem. Sunt autem que
dam specialia. vt gratia et virtutes.
perseuerantia in bono et huiusmodi.
que dantur aliquibus specialiter et
singulariter. Quia vero ordine na/
ture commune precedit et antecedit
illud quod est speciale et singulare. et
speciale illud quod est cōmune sequi/
tur. ideo voluntas diuina prout res/
picit cōmunia auxilia post que alia
specialia cōsequuntur dicitur antece/
dens. et isto modo vult omnes ho/
mines saluos fieri voluntate antece/
dente. s. quia omnibus diuidit cōmu/
nia auxilia quibus possunt ad beati/
tudinem puenire. sed nō voluntate
consequente. quia non omnibus des/
dit specialia. Tercio ostendo quomō
accipiatur in deo voluntas antece/
dens et consequens ex parte volūta/
tis eius respectu rerum volitaz. Vo/
luntas em̄ antecēdens potest dici quā/
do deus vult aliquid non in se et sim/
pliciter sed in suo antecedente. Sed
voluntas consequens quando vult
aliquid in se et simpliciter. vt p̄bi gra/
tia. Ponamus q̄ rex dat arma mili/
ti ad bellandum pro salute regni con/
tra inimicos. Iste miles tam sic ordi/
natus ad bellū potest dupliciter cō

siderari. Uno modo in quantum est
ordinatus ad bellādum a rege. Alio
modo s̄m actus quos gerit in bello.
Si ergo consideretur s̄m qd ordi/
natur ad bellandum a rege. sic potest
dici q̄ rex vult ei honorem nō abso/
lute sed in suo antecedente. Si autē
consideretur miles quātum ad acc⁹
quibus gerit se in bello. tunc rex vult
ei quod sibi debetur pensatis suis cō/
ditionibus. Unde si male se habeat
vult ei obprobrium. si strenue vult
ei honorem. Et ideo hoc qd vult ei
pensatis conditionibz omnibus con/
sequentibus. vult ei voluntate con/
sequente. et hoc a rege simpliciter vo/
litum militi. aliud autē s̄m quid. Sic
in deo ad p̄positum pro tanto. quia
deus dedit homini ea quibus ordi/
natur ad beatitudinē. s. liberum arbi/
trium respectu cuius dicitur deus
omnem hominē saluum fieri velle in
suo antecedente. et hinc sumitur vo/
luntas antecedens. Sed considera/
to quomodo quilibet se habet in vrē
do illis. simpliciter vni vult damna/
tionem. alij beatitudinem. et hoc vult
eis voluntate consequente. et hinc su/
mitur in deo voluntas consequens.
Ex his quarto concludo vnam con/
clusionem. q̄ per p̄dicta patent quat/
tuor difficultia que p̄sueuerunt dici de
differētia harum voluntatum. Pri/
mum est q̄ diuersitas voluntatis an/
tecedentis et p̄sequētis nō est in di/
uina voluntate. sic q̄ sint due res dis/
tincte. sicut vnus oculus est distin/
ctus ab alio. S; ē distinctio solū rōis
et sumitur ex parte rerum volitarū.
vt patz ex dictis. Scōm est q̄ deus
vult omnes hoies saluos fieri volun/
tate antecedente sed nō p̄sequente ni/
si bonos. vt patuit in vtro q̄mō p̄di/
cto. Tercium est q̄ voluntas dei an/
tecedens non semp̄ impletur. nec fit
semp̄ illud qd ip̄e illa voluntate vult

Tractatus Secundus

sed aliquando deficit ut non fiat, quia illa voluntas non est voluntas simpliciter, nec volitum illa voluntate est volitum simpliciter, sed secundum quod. Sed voluntas simpliciter quens seipsum et infallibiliter implet quod est voluntas simpliciter, et res volita est volita simpliciter. Quartum est quod voluntas antecedens in deo est voluntas speculativa, et non respicit particulares conditiones et operationes, sed solum naturam in communem. Sed voluntas consequens est practica et respicit particulares conditiones personarum, et supposito quorum sunt actiones, et ideo que vult voluntate speculativa, non vult simpliciter sed secundum quid, quare non semper impletur. Que autem vult voluntate practica, vult simpliciter, quare semper de necessitate impletur.

De voluntate signi et beneplaciti, et primo quomodo de deo dicuntur aliqua proprie aliqua metaphorice. Cap. lxxii.

Modo videndum est de voluntate signi et beneplaciti. Ubi primo videndum est quod aliqua de deo dicuntur dupliciter. Uno modo proprie, et illa vere de deo sunt, sicut sapientia, bonitas, iustitia, substantia, persona, proprie de deo dicuntur, et vere ac realiter in eo sunt. Alio modo dicuntur aliqua de deo metaphorice, et per similitudinem cuiusdam proportionabilitatis in comparatione ad suos effectus quorum est causa. Et hoc modo metaphorice dicitur ignis. Deutero, et ex illa proportionis similitudine, quia sicut ignis se habet ad sui peritiam et consumptionem, ita deus ad consumendam nequitiam. Unde ipse esse ignem est ipsum esse destruentem nequitiam. Et isto modo etiam punitio sua qua peccatores punitur dicitur ira eius, de qua psalmista dicitur fumus in ira eius, et ignis a facie eius exarsit. Et quia effectus est si-

gnum cause, ideo illi effectus sunt quos attenditur similitudo vel ire vel aliam alterius, dicuntur esse signa, unde punitio dicitur signum ire eius, et sic de alijs.

Distinctio voluntatis signi et beneplaciti in deo.

Cap. lxxiii.

Hoc supposito potest patere distinctio voluntatis diuine in voluntatem signi et beneplaciti. Quia voluntas beneplaciti dicitur actus eius volendi quo sibi aliquid placet, et ista voluntas proprie de deo dicitur et vere in eo est. Voluntas autem signi dicitur aliquid significum extra deum existens, quod preterit deum velle aliquid vel preterit dicit aliquid in deo secundum quod se habet ad modum volentis, sicut punitio qua deus punit aliquem ostendit ipsum se habere ad modum irari. Sed beneplaciti non dicitur ita proprie irasci, sed dicitur velle illa quorum sunt illa signa. Et sic patet quod talis voluntas metaphorice de deo dicitur, et in deo proprie non est, sed est proprie extra, et nihil aliud est quam ista signa quod ostendunt deum se habere ad modum volentis irasci. Signum enim aliquod nominamus sicut rem signatam, ut imaginem herculis vocamus hercule. Quod autem signum nominem, sicut rem signatam contingit dupliciter. Uno modo ratione similitudinis, ut in exemplo posito de imagine herculis. Alio modo ratione proportionis, quasi arguendo, ut sicut signum et signatum se habent in uno, ita etiam se habent et in alio. Et sic est in proposito de quo loquimur. Ex eo enim quod in nobis ex aliquo signo arguitur esse voluntas, proportionabiliter arguitur ex aliquo signo esse in deo voluntatem signi. Et illam vocamus voluntatem signi. In nobis autem quoniam aliquis precipit vel consulit aliquid fieri, ut detur precipiens et consulens illud

De secunda specie qualitatis

ad velle simpliciter fieri. Iterum quando prohibet videtur illud nolle fieri. Quando autem aliquid facit, videtur illud fieri velle. Qui etiam permittit aliquid fieri, cum illud possit impedire, videtur illud velle fieri. Quia igitur ita est in nobis, ex hac similitudine finem quandam proportionem, sic dicimus esse in deo, et ponimus in eo esse voluntatem signi pertinentem ad preceptum, et consilium quantum ad duo prima, prohibitionem quantum ad tertium, operationem quantum ad quartum, permissioem quantum ad quintum. Et hoc rursus quodlibet voluntatis signi in deo vocatur. Et est quintuplex.

¶ Quot sunt signa, et quot modis dicitur voluntas signi, quod quatuor modis. **Cap. CXLIII.**

Quercio ponenda est sufficientia istorum signorum siue voluntatum signi. Que triplex potest sumi. Primo ex parte voluntatis sic, quia illud signum, aut est respectu boni aut mali. Si respectu mali, aut negative, et sic est prohibitio, aut affirmative, et sic est permissio. Si respectu boni, aut presentis, et sic est operatio, aut futuri, et sic est preceptum et consilium. Secundum respectu boni necessarium ad salutem. Consilium respectu boni supererogationis, quod non facit ad necessitatem, sed ad congruitatem et veritatem. Secundo sumitur ex parte voluntatis, et sic quia est signum dicitur voluntatis, aut fiat illud quod deus vult facere per seipsum, aut per alium. Si per seipsum aut directe, tanquam ipse agens, et sic est operatio, aut indirecte et interpretative, et sic est permissio. Et dicitur permissio signum voluntatis in quantum ille qui permittit aliquid fieri cum possit impedire videtur interpretative illud velle. Si vero sit signum eius quod vult facere per alium

hoc est vel respectu boni faciendi, et hoc est vel necessarium ad salutem, et sic est preceptum, vel supererogationis, et sic est consilium. Vel est respectu mali vitandi, et sic est prohibitio. Tertio sumitur ex parte diuine voluntatis, et sic ut prius dictum est, duplex est voluntas in deo, antecedens et consequens. Quaedam ergo sunt signa voluntatis antecedentis, et quedam consequentis. Signa ergo voluntatis antecedentis, vel sunt respectu boni faciendi, et hoc est vel respectu boni necessarium ad salutem, et sic est preceptum, vel boni veris et supererogationis, et sic est consilium. Vel sunt respectu mali non faciendi, et sic est prohibitio. Signum autem voluntatis consequens aut est respectu boni quod sit, et sic est operatio. Vel respectu mali, et sic est permissio.

¶ Differentia inter bonum et malum, quod aliquod bonum est quod licite potest dimitti ut non fiat, sed nullum malum licite potest committi ut fiat.

Cap. CXLIII.

Nunc quarto videndum est, cum ex parte signorum respectu boni ponantur duo signa, scilicet preceptum et consilium, quare respectu mali similiter non sunt duo signa, cum non possint nisi unum, scilicet prohibitioem. Et dicendum est quod hec est causa, quia in bonis est hec differentia, quia quedam sunt que licite non possunt dimitti, sicut precepta, que obligant ad suam implementationem. Alia sunt que licite potest dimitti, cum non obligent, quia non sunt necessaria, licet sint velia adimplenda, et talia sunt bona que cadunt solum sub consilio. Et ideo aliter debentauerunt homines induci ad bona que licite dimitti non potest, quod per compulsionem et preceptum. Et aliter ad ista bona que potest licite dimitti, quod per persuasionem et consilium. Et hec est causa que restat duo signa ex parte boni.

Tractatus Secundus

Nullū autē malū est qđ licite possit fieri. Et ideo omne malū cadit sub p̄hibitōe. licet aliqua mala sint magis p̄hibita q̄ alia z sub maiori pena. Et ideo ex parte mali signum ponit vniscum. scz p̄hibitio. Ex quo p̄r q̄ voluntas b̄nplaciti in deo est sp̄ vnica z simplex. scz voluntas signi est quintruplex. scz ista q̄ncz signa p̄dicta in hoc versu p̄tinent. Precipit z phibet p̄mittit cōsultat implet. Huius sententia paret ex dictis.

¶ Quod voluntas tā in deo q̄ in alijs sc̄at aliquā potētā. aliquando obiectū. aliquā actum.

¶ Caplm. CXLV

Quāto sciendū q̄ noīe volūtatis multiplex vrimur tā in diuinis q̄ in humanis. Aliquando enī in diuinis sc̄at ip̄am potētiam volūtatiā. qua vult deus quicquid vult. que in deo nō differt realiter ab essentia. z sic accipitur voluntas. cū dicunt doctores. q̄ in deo est voluntas z intentio. z q̄ est agens p̄ intellectum z voluntatē. Aliqñ autē sc̄at actū volūtatis z nō potētiam. z sic accipit in ps̄. In voluntate tua deduxisti me. i. sicut voluisti. Aliquando sc̄at rē volūtatiā. z sic accipit in ps̄. In capite libri scriptū ē de me vt facerem voluntatē tuā deus. i. rem a te volūtatiā. Quod autē dictū est de voluntate in diuinis. etiā dicendū est in humanis. qz noīe voluntatis aliqñ nominamus potētiam. vt cū dicimus q̄ intellectus z voluntas sunt due potentie aīe realiter distince. Aliquādo nominamus actū volūtatis. vt cū dicitur Rex h̄z bonā voluntatē ad regnū id est diligit regnū. diligere autē acc̄ volūtatis ē. Aliqñ etiā noīamus rē volūtatiā noīe volūtatis. vt cū dicitur Voluntas regis ē vt latro suspēdat. ibi enī nō accipit p̄ potētiam volūtatis nec est

p̄ actū volūtatis eius. qz suspēso latronis nō ē potētia volūtatis regis nec acc̄ elicitus a potētia. sed sumit p̄ re voluta. qz suspēso latronis est res voluta a rege. Sic ergo paret q̄ voluntas multipliciter dicitur. tam in diuinis q̄ in humanis. qz aliquādo sumit p̄ potētiam. aliquādo p̄ actū. aliquādo p̄ obiecto. In diuinis autē realiter est vna voluntas. sed fm̄ diuersas consideratiōes ex parte obiectorum sumitur ibi diuersas volūtatiū. Quod optime ostendit ps̄. dicens Magna opera domini. exquisita in omnes voluntates eius. Voluntates domini possens oēs diuersas esse respectu operum. In homine autē p̄prie vtendo nomine volūtatis. est etiam vnica. scz intellectus cū. Aliquādo autē large p̄ extensiuam omni nominis appetitū sensitiuū vocamus volūtatiē. Et fm̄ hoc larga acceptōne in homine esset duplex volūtatis. sicut realiter est duplex appetitus realiter distinctus. scz sensitiuus z intellectiuus. De istis autē voluntatibus in deo agitur p̄mo sententia. dist. xxxvi. z di. xxxvii.

¶ De noībus rerū p̄tinentiū ad tertiā sp̄z qualitatē et p̄mo quibus cōuenit et de quibus dicitur passio et passibilis qualitas.

¶ Caplm. CXLVI

Quāto dicendum est de tertiā specie qualitatē. Circa quā consideranda sunt duo in genere. Primum est de passione z passibilitate fm̄ naturā z generalia vtriusque. Secundum est de passionibus autē me in speciali.

¶ Quid importet noīe naturalis potentie. z quō se h̄nt ad inuicem.

¶ Clantū ad primum videnda s̄z quibus p̄ueniat hec tertiā species qualitatē. Nominat autē passio z passibilis

De tertia specie qualitatis

bilis qualitatis. ut patet in libro predicamentorum. **C**onuenit autem hoc nomen tamen illis qualitatibus quae passionem sunt inferrentes. sicut calor et frigus inferunt quandam passionem sensui tactus. et dulcedo et amaritudo sensui gustus. siue sint illare et inare ab aliis quibus alijs. sicut albedo et nigredo. quae inascuntur a propria complexionem et principijs subiecti.

Quod differunt hec duo passio et passibilis qualitas.

Capitulum. **CXLVII**
Secundo videndum est quod differunt passio et passibilis qualitas. **E**t sciendum quod quoniam huiusmodi accidentia causantur a causa et principio cito transeunt et faciliter mobiliter dicuntur passionem. siue sint a causa intrinseca siue extrinseca. ut iste qui efficitur rubicundus a verecundia vel a calore. et iste qui efficitur pallidus ab aliqua egritudine leui vel a timore. **Q**uando autem causantur a principio permanente et diuturno vel firmato et non facilius mobili dicuntur passibiles qualitates. ut qui factus est pallidus vel rubicundus a principio naturali. sicut a complexionem. vel ab aliqua alia causa extrinseca permanente. ut pallidus factus a longa egritudine. **E**t idem est de passionibus vel qualitatibus anime. **S**i enim aliquis ex causa firma irascatur. sicut si ex propria complexionem hoc habeat. realis ira passibilis qualitas dicitur. et vocatur iracundus. **I**dem etiam a causa extrinseca. ut si ex longa infirmitate hoc accidit. **S**i autem ex leui causa irascatur. realis ira dicitur passio. et ipse iratus dicitur et non iracundus.

Quor sunt modi passionum et passibilium qualitatum.

Tercio videndum est quod sunt modi passionum et passibilium qualitatum. **E**t dicendum quod duo. quod quidam sunt passiones et passibiles qualitates corporis et corporales. sicut patet in exemplis po-

sitis ut albedo et huiusmodi. **Q**uedam autem sunt anime non absolute et secundum omnem potentiam. sed solum secundum appetitum sensitivum proprie. ut ira et huiusmodi.

Quot modis dicitur passio et quod sit passio naturalis et animalis. et quoties ynaqueque dicatur.

Capitulum. **CXLVIII**
Quarto videndum est quot modis dicitur passio vel passio. **U**bi sciendum quod passionum alia naturalis alia animalis. **P**assio autem naturalis seu corporalis dicitur tripliciter. **U**no modo. quocumque alteratio per quam aliquid in subiecto recipit quaecumque sit illud et hec est acceptio valde larga. et sic dicitur luna parti cum recipit a sole lumem. **S**ecundo modo dicitur passio alteratio per quam a subiecto aliquid abijcit. et aliter quid recipitur quaecumque sit illud. et hec est magis stricta et propria acceptio quam prima. **E**t hoc modo dicitur parti qui sic alteratur quod egritudo abijcit et sanitas introducit. **T**ercio modo dicitur passio alteratio per quam abijcit forma conueniens. et introducit forma inconueniens. et hec est propriissima acceptio passionis. **E**t sic non dicitur a quo abijcit egritudo et introducit sanitas. sed solum iste a quo abijcitur sanitas et introducit egritudo. quia sanitas est forma conueniens. et egritudo disconueniens. **A**lia est passio animalis et hec nihil aliud est quam motus anime secundum appetitum conurgens ex apprehensione corporalis et naturalis passionis. **E**t sic dicitur inter passiones corporales et naturales illa alteratio magis proprie dicitur passio secundum quam forma disconueniens introducit. et conueniens abijcitur. **I**ta quod quibus tribus modis possit dici passio ex parte animalis passionis. sicut ex parte naturalis et corporalis. tamen inter passiones anime illa dicitur magis proprie passio que est motus appeti-

R

Tractatus

Secundus

tus sensitui consequens apprehensio
ne naturalis passionis disconuenien
tis. q̄ sequens apprehensione natura
lis passionis conuenientis. Et ideo ma
gis proprie dicitur pati qui tristat vel
doler. q̄ qui delectat vel gaudet. Et
istō modo ponuntur passiones in app
ritu sensitui. Et larga autē acceptio e
passionis. tā passio naturali q̄ ani
mali. s̄m q̄ sola acceptio alicuius dicit
tur passio. translātū est nomen passio
nis ad potentias alias anime appre
hensiuas. unde sic videre quōsdam
pati ē et intelligere et uelle. ut patz. iij.
de anima. Et hoc etiam p̄ceptus ani
me passiones dicuntur. ut patet p̄
mo peribet. q̄ voces sunt signa passio
nū que sunt in anima. Et etiam. ppri
etates substantiales p̄p̄e passiones
dicuntur. ut esse risibile est passio ho
minis. Et hec nō proprie pertinet ad
tertiam speciem qualitatū. Quantū
autē ad passiones seu naturales seu
corporales et animales sciēdū. q̄ pas
sio vno modo dicit effectum illatio
nemq̄ actōnis. et sic est speciale predi
camentū. quod dicitur predicamentū
passionis. Alio modo idem est q̄ que
dam dispositio. Cūfata ab aliquo acci
dente vel ab aliqua causa facilius trā
seunte et facilius mobili. et sic est qua
litas imperfecta et sic p̄inet ad hāc ter
tiā speciem qualitatū.

**¶ Quomō qualitates elemē
tares sunt diuersimode in di
uersis speciebus qualitatū**

Capitulum. CCLIX

Quartū autē ad qualitates ele
mētares actiuas et passiuas
quō pertineat ad hāc specie
Sciendum est s̄m cōmuniorem opi
nionem. q̄ iste qualitates possunt p̄si
derari tripliciter. Vno modo s̄m q̄
ordinantur ad actionem vel ad se in
uicem vel ad potentias sensitiuas in

mutandas. et hoc absolute. et sic dicitur
tur esse ab aliquibus in tertia specie q̄
tatis. Secundo prout ordinatur ad
agendū et pacien dū non absolute. sed
bō vel male. Et sic sunt in p̄ma specie
Tercio prout causant a p̄ncipijs sub
stantialibus elementorū. Et sic sunt
in scda specie qualitatū. Hec hoc est
inconueniens vna et eandem rem dis
uersimode p̄sideratam ad diuersa ge
nera et ad diuersas species eiusdē ge
neris pertinere. sicut subsequēter pas
tebit. Qualitas autē elementares sunt
caliditas. humiditas. siccitas et frī
giditas.

**¶ De passionibus anime et
p̄mo unde sumit distinctō eaz
et quid tale agens facit passio.**

Capitulum. CCLX

Quia vero sepius apud
theologos et p̄hos de passio
nibus anime que animales dicunt
et sunt in appetitu sensitui. sermo nō
modici grauis occurrit. Idcirco hic
numex distinctōne et sufficiētia ipaz
pono. Deinde quedam noia q̄ acci
dentale in eis faciūt differentia secun
do ponēda et inferenda iudicauim. P̄
mo autē oimpono rationem siue fun
damentū unde p̄t eaz sumi distinctō
ubi intelligendū q̄ passiones de q̄
bus hic loquimur differēt s̄m ea q̄ sunt
obiecta et causatiua talū passionū ipi
us anime. Horū autē obiectoz q̄ causant
tales passiones. dicitur dupl̄ sumi pōt
Vno mō s̄m naturā et substantiā ipso
rū actiuoz. sicut ignis differt substan
tialit̄ ab aqua. quoz q̄dlibet est actiuū
Alio mō s̄m diuersam p̄tutē actiuā
sicut alia p̄tute agit ignis. alia aqua.
Diuersitas autē actiuū vel motiui q̄tū
ad p̄tutē mouendi accipi pōt in passi
onibus anime s̄m similitudinē actiuū natura
lium. Omne autē agens vel mouēs ali
quōd hōz duoz facit. q̄ trahit quodā

De tertia specie qualitatis

mo ad se passum vel repellit a se. Si trahit ad se facit tria. Nam agens primo dat inclinationem vel aptitudinem passio ut tendat in ipsum. sicut corpus leue quod est sursum dat leuitatem alicui corpori generato inferius in quod agit. per quam habet inclinationem et aptitudinem ut tendat sursum. Secundo dat ei non solum aptitudinem et inclinationem. immo etiam actum. ut si corpus est extra locum inferius. dat ei motum sursum. ut moueatur sursum vel superius. Tertio dat ei quietescere et stare in loco cuius puenit. ex eadem enim causa mouet ad locum aliquid et quietescit. hoc moueatur propter rem non habitam. Quod autem dictum est de agere naturali dum passum ad se trahit intelligendum est eodem modo per omnia dum passum a se repellit. His suppositis et his patebit distinctio passionum utriusque concupiscibilis primo deinde irascibilis secundo. et tertio deludetur distinctio passionum utriusque appetitus enim sensitivus in quibus sunt passionibus de quibus est sermo. distinguitur in concupiscibilem et irascibilem ut prius dictum est. cum potentiarum anime distinctio poneretur. Quarto ostendetur quomodo diuersificatur nomina passionum secundum differentias accidentales. Quinto dicitur in speciali de quatuor nominibus istarum passionum que singularem habent difficultatem. Sexto ponetur triplex conclusio. quarum quilibet utilis est ad hanc materiam in quibus sequitur aliquo modo ad dicta de istis passionibus.

¶ Distinctio passionum que sunt in concupiscibili.

Capitulum. CXLII

Quartum igitur ad passiones concupiscibilis. Sciendum est quod bonum et malum apprehenduntur ab estimatiua naturali. quam apprehensionem sequitur appetitus qui mouet ab eis

apprehensis. Bonum autem apprehensum habet virtutem quasi attractiuam. malum autem repulsiuam. Bonum ergo apprehensum mouens concupiscibile. causat in ea quandam inclinationem et aptitudinem seu generalitatem ad bonum. Et ab ista causatione accipitur una passio appetitus quod est ad concupiscibilem que dicitur amor. cuius contrarium malum apprehensum per repulsionem causat passionem aliam oppositam in eadem concupiscibili. quam dicimus odium. Quia autem bonum apprehensum non semper est presens vel habitum. idcirco si nondum sit habitum sed est absens vel futurum. dat eadem concupiscibili quam mouet non solum aptitudinem sed motum ad assequendum bonum amatum. et ab hoc sumitur in concupiscibili una passio que vocatur desiderium. Et quo per differentiam beati Augustini. inter amorem et desiderium. quod amor est rei habite. desiderium rei habende. Et opposito autem ex parte mali apprehensi eodem modo sequitur alia passio. que dicitur fuga. Tertio cum ipsum bonum apprehensum per motum fuerit acquisitum dat ipsum bonum ipsi appetitui quietationem quandam in ipso bono adeptum. et ab hoc ipsa passio accipitur in concupiscibili que vocatur gaudium. Cuius ex opposito ex parte mali apprehensi respondet tristitia que opposita gaudium. Et hee passiones sumuntur et inveniuntur in concupiscibili.

¶ Distinctio passionum anime que sunt in irascibili. Capitulum. CXLIII

Quantum ad secundum sciendum quod in passionibus irascibilis presens supponitur quodam aptitudo vel inclinatio ad assequendum bonum vel fugiendum malum ex concupiscibili. que absolute respicit bonum vel malum. sed irascibilis respicit bonum vel malum arduum et difficile alioquin non pertineret ad irascibilem. Si ergo bonum apprehensum arduum mouet irascibilem que non

Tractatus

Secundus

potest esse nisi nondum adeptum. qz si tale bonū iam esset adeptum. nō haberet arduum ardui & difficilis. & sic nō pertineret ad irascibilem. q̄ optet qz bonū apprehensum mouens irascibilem sit arduum non adeptum. Si ergo bonū tale moueat vt possibile estimant haberi. causat passionē que dicitur spes. Si autē moueat vt impossibile estimat haberi. causat passionem que dicitur desperatio. Et oppositō autē in malo appreheso qd est arduum qm̄ nō imminet de presenti sicut sunt pericula futura grādia. mouetur irascibilis & causatur quedā passio. si non estimat euasibile q̄ dicitur timor. Si autē estimatur supabile seu euasibile causatur passio que dicitur audacia. Respectu autē boni adepti in irascibili nō ē aliqua passio. qz ex quo est adeptum perdit rationem ardui. & sic nō pertinet ad irascibile vt dictum est. Si malū iam actu existēs potest habere rationē ardui ad sustinendū & repellendū. Et ideo causat in irascibili passionem que dicitur ira. Ire autē q̄ est ex malo in actu adiacente nō respōdet aliqua opposita passio ex bono ppter predicta. qz scz bonum apprehensum unminis nō habet rationē difficilis qz adeptum. Et ideo solum causat passionē in concupiscibili & nō in irascibili.

¶ Numerus oim passionū aic. & sunt. xi. Caplm. CCLIII
Utercio cōcludo numerū passionū p̄tis sensitivae qz ex predictis p̄tis qz in concupiscibili sunt tres cōiugationes passionū oppositarū respectu boni & mali. scilicet amor & odium. desiderū & fuga. gaudium & tristitia. Et sic sunt sex in concupiscibili. In irascibili autē sunt due cōiugationes. scz spes & desperatio quoz vtrūqz est respectu boni futuri. Timor & audacia quoz vtrūqz respe-

ctu mali futuri est. **¶ Unica autē passio est sine cōiugatione respectu mali p̄sentis. & dicitur ira. Et sic sūt soli quin qz in irascibili. Et per cōsequens omnes in vniuerso sunt vndecim. Et sic passionēs & virtutes morales sibi in vndenario numero cōrespōdet. Est autē notādum qz sicut diuisio virtutū superius posita. nō est diuisio in species specialissimas. s; in spēs subalternas. Sic diuisio istarū passionū nō ē in spēs specialissimas. sed in spēs subalternas. cōtinet enim aliquas sub se vt magis infra patebit.**

¶ Quō diuersificatur notia passionū fin dñas accitales ex qbus diuersa notia passionibus zueniūt. Caplm. CCLIII

Quarto dicendū est quō diuersificatur fin differentias accidentales; et quib; accidentib; diuersa notia eis cōueniūt. **Accidentia autē passionū dupliciter p̄nt accipi. Vel q̄ eis accidūt in se. vt qz sit passio intēsa vel remissa. Vel q̄ eis accidūt ex obiecto. q. s. accidunt bono & malo apparenti. qz obiectū passionū p se est bonū vel malum appares. Si ergo accipiam; dñam accidentale q̄ respicit ipam passionem in se sicut ē esse intēsum. sic accipit diuersitas noim in istis passionib; q̄tū ad passionēs concupiscibiles. q̄a respectu desiderij ponit concupiscētia que nihil aliud est qz desiderū multū intēsum. Respectu autē timoris ponit zelus. q̄ nihil aliud est qz amor adeo intēsus vt nō patiat; stortū in amato. Respectu autē odij ponitur abominatio. q̄ nihil aliud ē qz odiū intēsum. Respectu autē gaudij ponunt tria. qz qm̄ est gaudū adeo intēsum vt in signo exteriori quocūqz generaliter primum pat. dicitur exultatio. quasi extra saltatō. Hilaritas autē dicitur q̄tū ad signa q̄**

De tertia specie qualitatis

ex intencio gaudio apparet in facie. **F**o-
cunditas aut quantu ad signa q ostē-
dunt in alijs mēbris z alijs actibz. **E**t
hec tria sunt respectu effectus extrin-
seci. Aliud aut pr accipi respectu effe-
ctus intrinseci. q sequit ex intentione
gaudij. z est cordis dilataratio. z respe-
ctu huius effectus ponit nomē leticie.
Un leticia q̄si leticia dicitur. i. dilataratio.
Respectu aut tristicie q̄ est multū in-
tensa. intantū vt imobiliter ad organ-
dū. z actōem q̄ retardet ponit acci-
dia. **U**n Damas. dicit q̄ accidia est tri-
sticia aggrauans z imobilitas intū
vt voce auferat. qz phibet loquutio-
nem. **R**espectu aut passionis que est
fuga nō sic habemus nomē impositū
q̄d accidentale dicitur faciat nisi forte
poneremus abominatōem respectu
fuge intense. sicut respectu odij inten-
si. **Q**uantū aut ad passiones irascibi-
lis respectu spei ponit p̄sumptio. q̄
nihil aliud est q̄ spes multū intensa.
Audacia aut dicitur intencio z excessum
p̄fidentie in aggrediendo terribilia.
Furoz aut dicitur intencio ire. **U**n fur-
roz nihil aliud est q̄ ira multū inten-
sa. **R**espectu aut timoris z desparatō-
nis nō habemus noia importātia ac-
cidentalē dicitur ex pre intenciois ac-
Respectu aut passionis quantū ad
remissionē actus non habemus noia
accidentales differēcias ipoztantia. **S**z
si accipiamus accidentalem dicitur ex p̄-
te obiecti. cū obiectū sit passionū. vt
dicitur est. bonū z malū apparens. ea q̄
ista accidentalē respiciūt. faciūt etiaz
accidentalē dicitur in passionibz respe-
ctu obiecti. vt p̄z manifeste in duabz
scz in tristicia z in timore. **Q**uantuz
ad tristicia q̄dē ipa est mala. qz tristi-
malū apparet. **Q**d autē est malū appa-
rens tristi accidit q̄d p̄t ee alteri ma-
lum vel bonū. **S**i ergo tristicia sit de
malo q̄d nō solū apparet malū ipi tri-
sti. s; etiā est malū alteri. sicut pauper

tas apparet malū alicui diuiti z ē ma-
lum alteri. s. paupi. **S**ic respectu tris-
ticie talis ponit hoc nomē miseria.
q̄ est circa malū apparens alicui z al-
teri inexistentis. ex quo apprehēdent
apparet esse malū. **S**i aut sit bonū al-
teri. z p̄ hoc apprehēdit vt malū. p̄
p̄z. sic est inuidia. q̄ est tristicia de
p̄speritate bonoz alterius. vt neme-
sis q̄ est tristicia de p̄speritate malo-
rum. vt p̄z. ij. ethicoz. **Q**uantū autē
ad timorem est distinctio. qz de malo
difficili q̄d supat facultatē timentis
accidit aliqd dupl. **U**no mō ex pre
ipius mali q̄d timet. **A**lio mō ex pre
ipius timentis malū. **E**x pre aut ipi-
us mali accidit turpitudine. z hoc vel
in se. z sic ponit iracūdia. q̄ est de tur-
pi actu. vel in opinione. z sic est eru-
tescentia. q̄ est timor de p̄iicio s̄m **D**a-
mas. **U**el verecūdia p̄inet ad turpi-
tudine culpe. erutescentia aut ad tur-
pitudine pene. **E**x pre aut timet s̄m
munt dicitur accidentales timoris h̄ mō
qz terribile excedit facultatē timentis
vel in agēdo vel in agnoscendo. **S**i
in agēdo. sic ē segnicies vel ignauia. q̄
est timor future opatōnis s̄m **D**a-
mas. **U**el in cognoscendo. z hoc ē tris-
pliciter. s. vel p̄pter cognoscibilis alē-
tudine. z sic est admiratio q̄ ē timor
ex magna imaginatōe. **U**el p̄pter ei-
incōsuetudinē. z sic ē stupor qui ē timor
ex inasuetā imaginatōe. **U**el
p̄pter incertitudinē. z sic ē agonia q̄ ē
timor infortunij. z hoc idē dicitur trepida-
tio z dubitatio. **E**t sic p̄z dicitur istoz
nominū accidentalē se habētū ad no-
mina passionum.

**De nominibus ipsaz po-
tentiaz.** **Capitulum. CCLV.**

Quantū ad quintū videlicet
de noibz aliquaz istaz passi-
onū. qz talia h̄nt difficultatē
specialē in suo feato. aut rōne sui. aut
K iij

Tractatus Secundus

Ideo de illis breuiter aliqd dicendū est. qz per hoc alique difficultates in alijs facilliter patefiet. Sunt autē q̄tuor. due ex pte ꝑcupiscibilis. scz gaudium z tristitia. Et pre irascibil' alie due. scz timor z ira. Prmo ergo dicendum est de p̄mentibz ad ꝑcupiscibilem. z p̄mo de tristitia. qz vero tristitia ambiguitatē facit. z rōne sui z ratione vicinitatis ad alia. quia tristitia q̄dam dolor esse videt. p̄mo videndum est quid de se importat tristitia. Secūdo quid importat dolor. Tercio quō se habent ad inuicem.

¶ Quid sit tristitia z qd importetur nomine tristicie.

Caplm. CCLVI
Quantū ad p̄mum videlicet quid importat tristitia. Dicendū qz tristitia ꝑprie importat motū appetitus sensitīui causatū ex apprehensione alicuius nociui s̄m sensum. Et qz ea q̄ dicunt de appetitu sensitīuo q̄ntum ad aliqd dicunt z transferuntur ad appetitū intellectīuū. inde est qz etiam aliqñ de actum appetitus intellectīui sequentem apprehensione intellectīuā que ꝑprie d̄r displicentia. Prmo mō est p̄sio. nō autē secundo mō. Et huic tristicie s̄m sensu z opponit gaudiū s̄m sensum. z tristicie s̄m intellectū opponit gaudiū s̄m intellectū.

¶ Quid importetur nomine doloris. qd fecat. q̄bz qualiter cōueniat.

Caplm. CCLVII
Quantū ad secundū de dolore sciendū qz dolor quantus ad sensum ꝑprie importat p̄ceptionem lesionis. que est s̄m sensum tactus. cui opponitur delectatio s̄m eādem sensum. Unde sicut delectatio sensibilis causatur ex diuisione ꝑuenientis s̄m sensum. ita dolor sensibilis ei oppositus causatur ex conjunctione eius quod nō est ꝑueniens

tactus est distinctiuis eoz ex quibz consistit temperamentū corporis. Unde illud quod est ꝑueniens s̄m tactū est cōueniens ipsi temperamento corporis. Et ꝑpter hoc cōplera delectatio est in sola p̄ceptōne tactus. Et s̄m militer illud quod est inconueniens tactui est ꝑtrarium temperamēto corporis. Et ideo d̄r. iij. de anima. qz corruptentia ad alia. quia corruptentia auditiū. nisi simul ꝑtingat ex accidenti z tactum corrumpt. Et ideo in solo tactu ē dolor. z accidit siue causatur ex lesione temperamentū ipsius corporis. Quoniā autē ea q̄ sunt sensus exterioris extendunt z deinde transferunt. vt dicatur de his q̄ p̄inent ad sensus interiores visionē quippe extrēdimus ad actus imaginariū. Et etiam que sunt sensitiue partis extendimus ad partē intellectīuā. Idcirco doloris nomē ad actus appetitū sensitīui transferim. et qd ꝑprie est tristitia dolorē nomis namus. z similt ad actū appetitū intellectīui. Et qd ꝑprie est displicentia dolorē large appellamus. Et qd discretū est de dolore. p̄ oia intelligēdum est de delectatōne sibi opposita. quia in sensu vocat sensibilis delectatio. in appetitu sensitīuo vocat gaudiū. in intellectīuo appetitu vocat delectatio intellectūalis. vel ab aliqbz fructio.

¶ Quō se h̄nt ad inuicē dolor et tristitia. **Caplm. CCLVIII.**

Tercio vidēdū est. quō differunt realiter. z quō se h̄nt ad inuicē s̄m ꝑprias acceptōes tristitia z dolor. Ad qd d̄ dicendū qz in dolore z tristitia duo inueniuntur. Primum est ꝑtrarietas ꝑristantē et dolorem inferentis ad ip̄m contristatum z ad ip̄m dolerem. Secūm ē p̄ceptio illius ꝑtrarietatis. Et s̄m rationē vicinitatis ad alia vocabula

De tertia specie qualitatis

runt. **P**rimo quod ad proprietates quod hec in dolore attendit quod ad naturam dolentis que plebsuum corripitur. sed in tristitia attendit quod ad repugnantiam appetitus ad aliquid quod quis odit. **S**ecundo quod ad perceptionem. quia perceptio doloris per se per sensum tactus. in tristitia autem est perceptio per sensum interiorum. **T**ercio quantum ad ordinem. quia dolor incipit a lesione et terminatur ad perceptionem sensus tactus. ibi enim completur ratio doloris. **S**ed in tristitia incipit ab apprehensione estimatiue naturalis. et terminatur in affectione vel appetitu. **E**t quo patet quod proprie loquendo dolor est passio corporalis sed tristitia est passio animalis. **S**ed per extensionem nominum tristitia dolor dicitur. et tam tristitia quod dolor que respiciunt sensum extenduntur ad displicentiam que est in appetitu intellectiuo.

Quod se habent ad inuicem delectatio et gaudium. et quod differunt.

Capitulum. CLIX

Que autem dicta sunt de dolore et tristitia eodem modo respectu multiplicis acceptationis. per omnia dici possunt de delectatione et gaudio. **U**nde et delectatio respicit proprie sensum tactus. gaudium appetitum. **S**ed delectatio extenditur ad appetitum sensitiuum. et verumque ad appetitum intellectiuum. **E**odem etiam modo quantum ad proprias rationes differunt ab inuicem sicut dolor et tristitia. **D**olor autem opponitur delectationi in illo modo in quo accipitur dolor. et similiter tristitia opponitur gaudio in illo modo in quo accipitur tristitia.

Quot modis dicitur ira. et quibus modis deo et hominibus.

Sed inter alios sensus. sensus

inibus et beatis conueniat.

Capitulum. CLX

Secundo dicendum est de passionibus primis ad irascibilem. **E**t primo de ira que habet difficultatem respectu multiplicis acceptationis. **D**icitur enim ira tripliciter. **Q**uandoque enim ira ponitur pro habitu vel actu cuiusdam vicii quod opponitur mansuetudini per se superfluitatem ire. et vocatur irascibilitas. ut dicitur in iij. ethicorum. **E**t sic non est ira in deo nec fuit in christo nec est in sanctis et virtuosis. **S**ecundo modo ira dicitur voluntas vindicandi vel puniendi aliquod male factum. **E**t sic non est passio proprie loquendo nec est in irascibili sed est in voluntate superiorum. et sic ira est in deo et fuit in christo et est in sanctis et iustis. et sic accipitur in philosophis. **I**racundini et nolite peccare. **T**ercio modo dicitur ira passio virtutis irascibilis et contingit ex hoc quod appetitus sensitiuus tendit ad destructionem alicuius quod apprehendit contrarium rei volere et desiderare. **E**t si quidem sic per ordinem rationis insurgens vel fit a ratione ordinata. dicitur ira per zelum et talis non est in deo. sed fuit per humanitatem in christo. **E**t actus eius legitur Joannis. ij. quando fecit flagellum de funiculis. et eiecit vendentes et ementes de templo. quia de eo scriptum erat. zelus domus tue comedit me. **T**alis etiam ira est in sanctis et fuit in finees quando stetit et quassario cessauit. **D**e quo dicitur quod finees zelando zelum legis accepit testamentum sacerdotum eterni. primi machabeorum. ij. **S**i autem non sit per rationem ordinata. erit ira per viciu. et talis est in malis et non in iustis nec fuit in christo. et est in beatis. sed ibi caret ratione vicii et virtutis. **H**ec duo dolor et tristitia tripliciter differunt.

R. III.

De quarta specie qualitatis

Alie autē due. scz spes z timor q̄ sunt in irascibili dicunt̄ p̄ncipales nō q̄dē q̄si cōp̄lerue in eo dē genere mor̄ ap̄ peritui ad aliqd̄ nā respectu boni incipit motus in amore z p̄cedit in desiderii z terminat̄ in spe. respectu autē mali incipit in odio z p̄cedit ad fugā et terminat̄ in timore. z sic in genere motus appetitus sunt termini aliaz passionū. Solet autē numer̄ q̄rtuor passionū sumi s̄m d̄rām p̄sentis z futuri. **D**otus em̄ respicit futurū. sed q̄es est in aliq̄ p̄senti. **D**e bono ergo p̄senti ē gaudii. de malo autē p̄senti ē tristitia. **D**e bono futuro spes. de malo futuro timor. **O**mnes autē alie passiones q̄ sunt de bono z malo p̄senti vel futuro ad has reducunt̄ cōpletine. vñ z ab aliq̄b̄ p̄ncipales dicunt̄. qz sunt generales. **E**t p̄pter h̄ **B**oetius in fini p̄mi libri de solatōne sic eas enumerat. **G**audia pelle. pelle timore. spemq̄ fugato. nec dolor afflit. **Q**uāuis autē generales z p̄ncipales dicta p̄nt. nō tñ cardinales dicunt̄. qz in eis nō inuenit̄ rō cardinis et hostij sicut in virtutib̄ de qb̄ tractat̄. **P**er illas em̄ virtutes est ingressus z introitus ad alias. q̄re ratione h̄nt cardinis z hostij. vñ z cardinales dicunt̄. **S**z p̄ has passiones nō venit̄ ad alias. imo p̄ alias pugnat̄ ad istas. qz alie ad has terminant̄. z iste ad alias p̄sequunt̄. vr̄ dictū ē. vñ carent rōne cardinis z hostij. z p̄ cōsequens q̄uis generales z p̄ncipales. nō tamen cardinales possunt p̄ p̄tie nuncupari.

¶ De nominib̄ p̄tinentib̄ ad quartā specie qualitatis **E**t p̄mo qd̄ ip̄oretur noīe forme et figure. **Capitulum. CCLXV.**

Quāntū ad quartā sp̄m q̄l̄itatis videnda sunt quattuor. **P**rimo quō noīatur z qb̄us

cōueniat. **A**d qd̄ dicēdū. q̄ nominat̄ forma vel figura circa hoc aliqd̄ constans. **H**ec autē qualitas s̄m h̄ac speciem nō inuenit̄ nisi in subst̄tia corporea. **U**n̄ s̄m **A**ristotelē hec sp̄s cōsequitur formā subst̄tialē in omni sub̄a corporea. **U**n̄ sicut subst̄tie corporee differunt s̄m diuersas formas subst̄tiales. ita differunt s̄m diuersas formas z figuras accidentales. **U**n̄ quoz ē forma vna subst̄tialis in cōmuni. ē vna forma z figura accidentalis in cōmuni tam in toto q̄ in oibus mēbris. sicut hoīs cuiuslibet ē vna forma subst̄tialis in cōmuni. z simil̄ vna forma z figura accidentalis et mēbr̄oz dispositō in cōmuni. equi et asini simil̄. z sic de alijs. **E**t sic forma z figura nō differūt nisi s̄m terminatōem vel modū terminatōis q̄ritat̄ s̄m lineamēta corporee sube et in hoc p̄ueniūt tā forma q̄ figura.

¶ Quō differūt forma et figura. **Capitulum. CCLXVI.**

Secundo videndū ē quō differūt forma z figura. **E**t dicendū q̄ idē sunt realiter. scz differūt rōne s̄m diuersam p̄siderationē. qz put modū terminatōis lineamentoz in corpore refer̄ ad intra ad formā subst̄tialē. scz q̄ tam in toto q̄ in partib̄ ē cā qualiter totū corpus vel hoc mēbrū vel illud sic v̄ sic formā. vocatur z d̄r forma. s̄ s̄m q̄ ad ip̄az quātitatē refer̄ extra in q̄ fundat̄ talis modus terminatōis. sic vocatur figura.

¶ Quot modis d̄r tā forma q̄ figura. **Capitulum. CCLXVII.**

Tercio videndum est quō d̄r vnūq̄ d̄r. **E**t p̄mo dicendū q̄ figura d̄r tripl̄. **U**no mō s̄m q̄ est quātitas terminata. z sic p̄tinet ad genus quātitatis p̄tinue. et sic nō accipitur hic. **A**lio mō. put d̄r

Tractatus Secundus

qualitate resultatem ex terminacione
quartraria. et sic est qlitas ad quar-
tam speciem prinens. **Tercio** modo
put est figura alicuius rei in cuius
genum ponitur. sicut patet de imaginibus
et figuris que sunt ad aliquas
res representandas. ideo sic figura ac-
cepta p signo vel imagine representati-
ua alicuius no prinet ad genus qua-
litaris. sed cum dicat respectum ad
genus relationis prinet. **Secdo** videtur
dum est de forma. et dicendum qd for-
ma vno modo dicitur pars compositi. vt
forma substantialis qd accit^r et dans
esse substantiale et simpliciter et hec
vocatur forma partis. Aliquando cas-
pitur in coparacione ad formam totius
de qua statim dicitur. et sic dicitur
dans esse substantiale homini forma
substantialis scz aia et sic de alijs. et ta-
lis forma est in genere substantie sicut
pars. **Secdo** modo dicitur forma actus non
dans esse subale. s; habens esse suba-
le. nec est compositum ex duobus salte p-
cipijs substantialibus. Et illo modo dicitur for-
ma p abstractionem a materia. vt ange-
li et deus. et tales forme sunt in gene-
re substantie quantum ad angelos. de-
us autem est extra genus. **Tercio** modo
dicitur forma ipsa natura rei qd considera-
tur absq; conditionibus materialibus in di-
uiduantibus et generaliter respectu cu-
iuslibet rei natura et substantia impor-
tata p definitionem. et hec vocatur for-
ma totius. et hec forma est in genere
illo in quo est illud cuius est forma
sive prinet ad genus substantie sive cu-
iuscunq; accidentis. et hec forma dicitur
forma totius in coparacione ad
formam partis primo modo dictam.
vnde sicut anima sic primo modo dicitur
forma partis. ita natura importata p
definitionem. scz humanitas dicitur
forma totius. **Quarto** modo dicitur
forma de actu. qd no dat esse simplr s;
fm quid. et hec forma est qd cunq; ac-

cidens. Est tñ duplex modus acci-
dentiu. qz quedam dicuntur intentiona-
lia. et de talibus accidentibus dicitur etiã
nomen forme. **Un** species in medio et
in intellectu et in sensu forme dicitur
s; intentionales. et tales forme perti-
nent quantum credo ad primam spem
qualitatis. **Alius** modus accidentiu
est. qz sunt realia. et sic omne accidens
forma vocatur. et sic est nomen comu-
ne oibus accidentibus. **Sz** qdã acci-
dens est. scz qlitas quam psequitur
modus. idam ex sua terminacione qd
subiectum terminat. et talis modus
vocatur forma. et pertinet ad quartã
speciem qualitatis.

¶ Quod forma et figura per-
tinet ad diuersas species qua-
litaris. **Cap. CCLXVIII.**

Quarto videndum est quod for-
ma et figura prinet ad diuer-
sas spes qlitaris. Et dicendum
est qd etiã ipsa forma et figura aliq; mo-
do sunt dispositiones ipsius sube. **Dispositio**
autem ordinem quandã importat. vñ
no dicitur aliq; disponi p qlitates nisi in
ordine ad aliud. Et tñ dispositio sum-
plicitate considerate addat rō huius qd
dico bñ vel male qd prinet ad rōem
habitus qd est in pma specie qlitaris.
oportet qd tunc dispositio qua bene
vel male dicitur disponi. atredatur
fm ordine ad naturã rei fm scz qd talis
dispositio ē sibi pueniens. et tñ dicitur
bñ disponi. vel discoueniens et tñ dicitur
male disponi. vñ ex hoc ipse figure s;
forme de quarta specie qualitatis. et
passibiles qualitates de terciã. put
considerant vt puenientes vel discoue-
nientes nature rei prinent ad habi-
tus vel dispositiones qd sunt in pma
spe qualitatis. **Nã** figura et color na-
ture rei puenientes prinent ad pul-
critudine qd ē habitus vel dispositio
in pma spe qlitaris. **Color** autem et fris-

De predicamento relatiōis

gus fm q̄ pueniē nature rei prinēt
ad sanitatē. z hoc mō caliditas z fri
giditas ponunt a pho in p̄ma sp̄e q̄
litaris. Et hoc expresse ponit doctor
cōmunis p̄ma scēde. q. xlix. arti. ij. in
soluōe p̄mi argumenti. Et hec quā
tum ad gen⁹ qlitaris dicta sufficiāt.

¶ De relatione z relatiuo.

Capitulum. **CLXXIX**

Modo dicendū est de prinē
tibz ad genus relatiōis. Et
p̄mo dicendū ē de relatiuis.
Secundo de relatione. aliud enim
est relatiuū z aliud relatio. Quantū
ergo ad relatiuum dicenda sunt sex.
Prīmū est in quo differt relatiuū a
relatiōe. Scdm est qd est relatiū de
finitive. z quō intelligit illa definitio
Aristote. posita in p̄dicamētis. Ter
tio quō relatiuū respectiuū z ad ali
quid dicunt eandem rem z quō diffe
runt ab absoluto. z qualiter se habēt
ad inuicem. Quartū est quō relatiua
distingunt p̄ dici z esse. Quintū est
quō distinguunt p̄ suppositōem. p̄ su
ppositōem z eq̄parantiā. Sextus
quot sunt modi relatiuoz in diuinis

¶ Quō differūt relatiuū et relatio

Capitulum. **CLXXX**

Quantū ad p̄mū quō diffe
runt relatiuū z relatio. Sciē
dendū q̄ relatiū est p̄cretum.
relatio est abstractū. z habent se ad
inuicē sicut albū z albedo. Et ideo si
cur albū importat rem albam z ip̄
sam albedinem. z albedo ē solā for
mam z solā qualitatē que habetur.
ita relatiuū dicitur illud quod habet
respectum ad alre. sed relatio dicit
ipse respectus p̄ se formaliter habi
tus ab illo quod est relatiuum.

¶ Quomodo differunt re
latiuū respectiuū z ad aliqd.

Capitulum. **CLXXXI**

Quantum ad scdm sciendū
q̄ relatiuum diuiditur con
tra absolutum. Absolutum
aut dicitur quod ab omni alio est so
lutum. sic tali soluōne q̄ non habet
respectum ad aliud. Et ideo per op
positum illud dicitur relatiuum qd
importat z habet respectus ad aliud
propter quod dicitur relatiuum. Di
citur etiam respectiuum. in quo scz
respectus fit aliqua maior expressio
ip̄s respectus q̄ in nomine relati
ui. Equia respectus importatur p̄
hanc prepositionem ad. z hoc quod
dico aliquid ip̄am terminat. idcirco
relatiua vocantur hoc nomine ad
aliquid. Hoc em̄ quod dico aliquid
dicit z significat essentiā. cum sit neu
tri generis. z importat terminum re
spectus z dependentie. cum sit accus
satiui casus qui est maxime determi
natiuus. Nec etiam preposito ad. im
portat quandam respectum z quan
dam dependentiam. Istam autē dus
plicem naturam habent relatiua. scz
naturam terminantis quantum ad
oppositum relatiuum. z dependens
tis quantum ad seipsum. Et iō ma
gis explicite tangunt natura rela
tiuoz cum respectiua dicuntur. q̄ cū
simplici noie relatiua appellant. Sed
cū dicunt ad aliqd tunc expressius z
explicatius expr̄munt. Et sic patet q̄
idē sunt z idē importāt relatiū res
pectiuū z ad aliqd. scz respectū explicat
exp̄ssi⁹ q̄ relatiū. z ad aliqd exp̄ssi⁹
vtrōq̄. p̄pter qd Aristote. nō noīe
respectiui v̄ relatiui. scz noīe ad aliqd
relatiua definit in libro p̄dicamētoz.

¶ Quid sit relatiuū definiti
tine. z quō intelligitur definitio
Aristo. de eo. **Capitulum. CLXXXII**

Quantū ad tertium vidē
dum est quid sit relatiuū fm̄
illā definitōem. Et ddm q̄

Tractatus Genidus

Aristotelis in libro predicamentorum definitur relatiua dicens. qd a aliquid sunt quocumque hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur esse. vel quolibet aliter ad aliud. Hec definitio sic declaratur. quia ipsa relatiua vocat ad aliquid ratione immediate per dicta. quasi dicat ad aliquid id est ipsa relatiua sunt talia quod ipsa sunt ipsorum quod sunt aliorum dicuntur id est ipsa relatiua in quantum relatiua sunt. respectu speciem et habitudine seu dependentiam habent ad alia respectu quarum relatiua sunt. In hoc autem quod aliorum notantur duo. unum est quod relatio oportet quod sit inter duo. et per consequens relatiuum est ad alterum extremum et non ad seipsum. Unde oportet esse duo extrema distincta ipsa relatiua. vel secundum rem. ut in relatione reali. ut patet de patre et filio. Vel secundum rationem. ut patet in relatione rationis quantum ad relationem identitatis in qua idem refertur ad seipsum. In qua non sunt duo extrema secundum rem sed secundum rationem. in quantum intellectus uno termino non videtur ut duobus dicendo. idem eadem idem. Secundo notatur. quod cum hoc quod dico aliorum sit casus genitiui. quod relatiua possunt referri in habitudine genitiui casus. ut dicitur. pater filij pater vel possunt etiam referri in habitudine ablatiui casus. ut dicendo manus minore manus. vel aliorum casuum. Et quantum ad hoc subditur in definitioe vel quolibet aliter ad aliud. id est non solum aliorum dicuntur id est referuntur in habitudine aliorum. id est genitiui casus. sed etiam quolibet aliter quolibet refertur ad aliud. id est indifferenter secundum habitudinem aliorum casuum.

Quo relatiua distinguuntur secundum dici et esse. Ca. CLXXIII

Quantum ad quartum dicendum quod relatiuorum est talis distinctio. quod quedam sunt relatiua secundum dici. quedam secundum esse. Relatiua

secundum dici dicuntur secundum accidens. Relatiua secundum esse dicuntur relatiua secundum se. Relatiua ergo secundum esse et per se dicuntur illa que quantum ad sui essentiam vel quantum ad illud quod primo scatur per nomen. sunt in predicamento relationis. ut duplum. triplum. et huiusmodi. Vel illa que directe in formalitate scatur important relationes. quod idem est. sicut pater et filius important relationes paternitatis et filiaritatis. Relatiua secundum dici et secundum accidens dicuntur que quantum ad sui essentiam. et quantum ad id quod primo scatur sunt in genere relationis. sicut pater de scientia quantum ad formale importantum per nomen est in prima specie qualitatis. tamen quia refertur ad seibile tanquam ad correlatiuum est in genere relationis. Hec autem distinctio non debet poni. quod uis eam aliqui posuerunt. in relatione sicut ponitur in relatiuis. Non enim est quedam relatio secundum esse. et quedam secundum dici. sicut est quoddam relatiuum secundum dici. et quoddam secundum esse. Omnis enim relatio secundum esse est relatio rei vel rationis. et nulla secundum dici.

Quo relatiua distinguuntur in relatiua suppositiois et prapositionis et equiparantie.

Capitulum CLXXIII
Quantum ad quintum est sciendum quod relatiuorum est talis distinctio. quia quedam sunt relatiua suprapositionis. quedam suppositiois quedam equiparantie. Relatiua suprapositionis dicuntur que aliquid maius ex suo nomine important. et sic relatiuum suprapositionis dicitur diminus respectu serui. duplum respectu dimidij. Relatiua autem suppositiois

De predicamento relationis

dicitur q̄ aliquā minoritate z inferioritate importat. vt seruus respectu domini. dimidiū respectu dupli. Relatiua equiparantie dicitur q̄ nullaz superioritatem vel inferioritatem vel minoritatem importat vt in relatiuis similis z equalis. z huiusmodi. qz simile refert ad simile. z equale ad equale quadam equiparatiā vel equi-
potentia.

¶ Quot sūt modi relationis in diuinis Caplm. **CLXXXV**

Quantū ad sextum. **¶** Ultimū quorū sunt modi relatiuorū z nominū relatiue significatiū in diuinis. Dicendū q̄ quattuor. Est enī relatiuū propriissime qd̄ fm̄ suūz nomen ad aliquid refertur. vt pater. Aliud est relatiuum qd̄ consequit̄ vel causat relatiōem. vt generatio z generans. Aliud autē quod implicite claudit in se relatiōem. sicut trinitas que includit in se personas relatiōe distinctas. z hoc nomē persona includit relatiōe distinguente. Aliud autē dicit̄ relatiuū inquantū p̄ relatiuo ponit̄ vt hoc nomen deus.

¶ De relatione

¶ **Ca. CLXXXVI**

Munc secūdo dicendū de relatione que formaliter importat precise z principaliter ipsum relatiuū. Circa quam videnda sunt. xi. Primo quorū sunt genera relationū formaliter acceptarū. Secūdo quid est relatio realis z rationis. Tertio quomodo distinguuntur relatiōes reales in comparatione ad sua fundamenta. Quarto de his que cōueniūt relationi vt ad diuersa comparatur. Quinto que requirūt ad relatiōem realem. Sexto quid requirūt ad relatiōem realem. ita q̄ sit realis ex parte vtriusqz terminū. Septimo q̄ inter duo extrema relatiua nō est vnica re-

latio sed due. Octauo q̄ relatio pōt esse inter duo extrema realia nō realis. z nō potest esse realis nisi habeat duo extrema realia. Nono quorū modis contingit relatiōem esse realem. Decimo quomodo differat relatio a suo fundamento. Undecimo quorū modis cōtingit esse relatiōe rōnis.

¶ Quod genera relationū formaliter acceptarū sūt duo. s. realis z rōnis.

Quantū ergo ad primum quorū sunt modi relationū siue generā. **¶** Respectu suiipaz formaliter acceptarū. Dicendū q̄ duo in genere. qz relationū alie sunt reales. alie rōnis. Relatiōū autē realium hec est distinctio. qz qdam relatiōes reales habēt correspondētem realem relatiōem in opposito termino sicut relatio patris matris habet relatiōem realem correspondētem in filio. s. filiatiōe. **¶** Vt sicut pater paternitate realiter refert̄ ad filiū. ita filiū filiatiōe ad patrem. **¶** Alie autē sunt relatiōes reales q̄ non habent oppositam relatiōem realem correspondētem in opposito termino. sed solū rōnis. sicut sciētia refertur ad scibile realiter. sed nō responderet sibi relatio realiter ex parte scibilis. sed solū rōnis. **¶** Unde relatiōe rationis scibile refertur ad scientiam z nō relatiōe reali. **¶** Relatiō autē rōnis similiter distinguitur. qz qdam sunt relatiōes rationis. q̄ habēt relatiōe correspondētem in opposito termino rōnis tantū sicut relatio q̄ est inter duo entia rōnis. qz sicut vnū ens rōnis refertur relatiōe rōnis ad alter. ita aliqd̄ ad illud. **¶** Alie autē sunt relatiōes rōnis q̄ habent oppositam relatiōem reales in opposito termino sicut dictū est de scibili. q̄ relatiōe rationis refertur ad sciētiā. sed sciētia realiter refert̄ ad scibile. **¶** Et hoc modo deus refertur ad creaturā relatiōe rationis. **¶** Sed

¶ **¶**

Tractatus Secundus

creatura relatione reali ad ipm. Et ille modus est conueniens relationi reali rationis. unde est quasi medius quantum ad correspondentiam

Quid sit ratio realis et ratio ratiois **Ca. CLXXXVII**

Quanti ad secundum videtur quod sit ratio realis. et quod ratio rationis. Ad quod dicitur omni ratio realis est qua aliquid habet respectus realem in rerum natura quod aliquid aliud circumscriptum omni actu intellectus et rationis. Unde dicitur quod non esset aliquis intellectus conferens et comparans patrem ad filium vel filium ad patrem. adhuc esset realis respectus in patre ad filium et e contra. et ideo utraq; est ratio realis. Ratio autem rationis dicitur respectus qui non est in re extra ad aliud realiter sed tota habitudo illa inter duos est respectus unius rei ad aliam secundum intellectum solum comparantem et coherentem sub quadam habitudine unam rem ad aliam. Et hoc modo est talis respectus in scibili respectu scientie. nisi enim esset intellectus comparans scibile ad scientiam nullus esset respectus scibilis ad scientiam. Unde dicitur ratio ratiois. quia est a ratione per priuationem vel negationem vterius realitatis. Et hoc siue sit respectu vtriusque termini quantum ad illas relationes sibi mutuo correspondentes in essentia rei vel rationis. Siue sit ex parte alteri termini solum quantum ad illas que habent correspondentes relationes reales in altero termino alterius modi.

Quot sunt fundamenta in genere relationis realis et quot modi relationum secundum ea

Capitulum. CLXXXVIII
Quanti ad tertium scilicet quot modi sunt relationum in com-

paratione ad fundamentum in quo fundatur talis respectus. dicendum quod quinque. quia quedam relationes sunt que fundantur super substantiam. quedam super quantitatatem. quedam super qualitatem quedam super pertinentibus ad actionem et passionem. quedam super rebus mensuratis et rebus mensuratis. Ratio relatio immediate fundatur super substantiam negat ab aliquibus sed credo veritatem opinionem illam quod immediate fundatur relatio super substantiam. Unde ita est fortis similis platonum. quantum ad animam rationalem sicut secundum albedinem. Et iste est primus modus relationum. Pater autem quod in diuinis ratio immediate fundatur super substantiam. cuius sit disputabile de creaturis. In diuinis autem ratio manet secundum proprium genus. et ideo oportet ponere unum modum relationis que fundatur in substantia. istum autem modum philosophus expresse non ponit. Secundus modus est relationum que fundantur super quantitatem sicut refertur duplicem ad dimidium. et sic de alijs. Tertius modus relationum est que fundatur super qualitatem. sicut relatio similitudinis que fundatur super unum in qualitate. sicut relatio equalitatis fundatur super unum in quantitate. ut fortis habens albedinem est similis platonum albo. Quartus modus relationum est que fundatur super pertinentibus ad actionem et passionem. et hoc contingit dupliciter. Vel secundum virtutem et potentiam actiuam et passiuam sicut calefactiuum dicitur et refertur ad calefactibile secundum potentiam actiuam et passiuam. Nam calefactiuum est quod potest calefacere. calefactibile quod potest caleferi. Alio modo secundum actionem et passionem in actu sicut calefactus in actu refertur ad calefactum in actu. Quintus modus est secundum quod fundatur in rebus mensuratis et mensuratis. non quidem iuxta mea

De predicamento relationis

suram quantitatis sed entitatis et virtutis rei. et sic refertur in ratione mensurati scientia ad scibile. et scibile ad scientiam in ratione mensure. quia veritas et entitas scientie mensuratur ad scibile a quo dependet. Ex quo patet quod hic non accipitur mensura et mensuratus secundum quantitatem quia hoc ad primum modum pertinet. sed accipitur secundum mensurati onem esse virtutis secundum quod ab eo quod res est vel non est oratio dicitur vera vel falsa. Et ideo patet quod differunt illi duo modi. Tres foreles autem non possunt primum modum in vi. metaph. directe secundum alios quos. Vel quia non novit. vel quia non erat sibi necessarium. Tertium etiam modum non explicavit. quia qualitas non ordinatur ad aliud nisi secundum quod qualitas accipitur ratione potentie active vel passive prout est principium actionis et passionis vel ratione quantitatis. vel ratione alicuius ad quantitatem pertinentis sicut dicitur aliquid albius alio. Et sic dicitur simile quod habet unam qualitatem. unde non explicite istum modum sed implicite alios duos ponendo posuit. Explicite autem posuit. ij. iij. z. v. et isti sunt tres modi relationum apud loquentes communiter visitati. et apud positi. Primus pertinens ad quantitatem. Secundus ad actionem et passionem. Tertius ad mensuram et mensuratum. Quorum modorum ratio sic accipitur. Relatio enim est habitudo unius rei ad alteram. ordinatur autem una res ad aliam. vel secundum esse prout una res quantum ad suum esse dependet ab alia. et sic est modus tertius. Vel secundum virtutem activam et passivam in agendo et patiente secundum quod una res ab alia recipit vel confert aliquid alteri et sic est secundus modus. Vel secundum quod quantitas unius rei mensuratur per aliam. et sic est primus modus. Ad hos autem tres modos philosophi possunt omnes relationes reduci. Et clarior habentur per modum a me positi

tum. Alia autem genera accidentium potius consequuntur relationem quam possint relationem causare sicut patet. quia quando consistit in aliquali relatione ad tempus. Ubi non in relatione ad locum. Positio autem ordinem partium importat. Habitus autem relationem habetis ad habitum. Idcirco in istis non fundatur directe relatio. nec eam canit sed potius eam consequuntur.

Quia diversa conveniunt relationi secundum quod comparatur ad suum fundamentum. ad suum genus. ad suum oppositum. et ad suum principium.

Ca. CLXXIX

Quantum ad quartum videlicet vtrum habeat relatio quod dicitur quid vel aliquid et unde habeat quod sit ad aliquid. et de alijs que sibi conveniunt vel ratione sui oppositi vel ratione cause. Est intelligendum primo quod aliquid vel quid importat absolutam entitatem. sed ad aliquid importat entitatem respectivam. Quando ergo dicitur a doctoribus quod relatio ab uno habet quod sit quid vel quod sit aliquid. intelligunt de absoluta entitate. sed quando dicunt quod ab aliquo habet quod sit ad aliquid intelligunt de relatiua entitate. Quo viso dicendum est quod relatio potest considerari quadrupliciter. quia vel per comparisonem ad suum fundamentum vel ad suum genus proprium vel ad suum oppositum. vel ad suam causam vel principium. Si consideretur relatio per comparisonem ad suum fundamentum. sic relatio habet entitatem a fundamento. et sic cadit sub divisione entis in substantiam et accidentem. quorum accidentem concernit substantiam cui inest. Et sic relatio reducitur ad genera suorum fundamentorum. et sic dicitur quid vel aliquid.

Tractatus

Secundus

Si autem comparatur ad suum genus proprium. sic ratio non est aliquid. sed ad aliquid. id est non dicitur entitatem absolute. sed entitatem relativam. Nam illud quod convenit alicui ratione sui generis. convenit omni illius generis sicut sensus convenit alicui ratione generis quod est animal. et ideo omni animalis. sed esse aliquid reale non convenit omni relationi cum sit quedam ratio rationis. ergo non convenit relationi ratione sui generis esse aliquid. sed esse ad aliquid cum hoc conveniat omni relationi. Si autem consideratur ratio in comparatione ad suum oppositum. sic trahit speciem ab illo et ratione. sicut vna duorum cubitorum trahit rationem duplici ab vna cubitali. que est dimidium. nam si vna non esset cubitalis. non esset duplex. Si autem comparet ad suam causam vel principium. sic dicitur duplicem esse causam. scilicet effectivam. et subiectivam. Causam effectivam proprie non habet ratio. cum in ad aliquid non sit proprie motus. quia ratio sit effectus correspondens agenti. Agens enim cui effectus correspondet oportet esse in creaturis aliquid absolutum. Est enim suppositum relativum proprium in divinis. In creaturis autem relationes non constituunt suppositum sed supposita constituunt. propter quod actio ois agentis naturalis terminatur ad aliquid absolutum primo et per se. licet ex consequenti terminet ad relationem consequentem. ut augmentatio terminatur ad quantitatem quam sequitur ratio equalitatis. Alia est causa relationis que dicitur fundamentalis. siue subiectiva. de qua dicitur est in prima comparatione. Et dicitur fundamentum quia eoposito vel subtrahito incipit vel desinit esse ratio. Sicut forte existere albedo in platone. sicut existere albedo in platone incipit esse in eo vel de

sinere similitudo ad forte. Advertendum tamen est quod hec duo differunt. fundamentum est et subiectum. nam ratio subiectum refert. non autem proximum fundamentum. Fundamentum enim non est proprie quod refertur sed subiectum. Unde albedo que est in forte non refertur ad platonem. sed forte. ratione albedinis que est fundamentum similitudinis in forte.

Quot requiruntur ad relationem realem et que. **Ca. CCLXXX**
Quiruntur ad hoc quod ratio sit realis. Dicendum quod quattuor sunt veriores opinionones. Primum est quod illud quod refertur relatione reali. sit aliquid reale. quod non entis non est ratio realis. Realiter enim referri presupponit tale esse. et ideo chimera non potest referri realiter quod realiter non est ens. Secundum quod requiritur ad hoc ut ratio sit realis est. ut in eo quod refertur sit aliquid positivum per quod refertur. in quo fundetur ratio. Si enim non per illud aliquid positivum quod esset reale in se. sed per positivum realiter existens in alio refertur. non esset realis ratio. sed esset ratio rationis tantum. Et propter hoc scitum non refertur realiter ad scientiam. quod scitum dicitur scitum non per aliquid existens in se. sed per aliquid existens in scientia. et converso. patet realiter refertur quod aliquid est in parte positivum vnde refertur. et non refertur per positum vnde existens in altero. Et ista duo sumuntur ex parte subiecti quod refertur. Alia autem duo consequuntur sumuntur ex parte termini et obiecti. Quorum primum est quod terminus ad quem est ratio sit realis. sicut cut enim non entis ad ens non potest esse ratio realis. ita nec entis ad non entis non potest esse ratio realis. Secundum est quod terminus ad quem refertur sit realiter distinctus ab opposito termino ad quem refertur. scilicet distinctum esse habeat in esse relati

De predicamento relationis

nō ab illa relatione q̄ est ad ip̄m. 2. p̄
p̄ter hoc relatio eiusdē ad seip̄m nō
realis. q̄ licet in rei veritate aliqd sit
idē subipsi. tñ termini istius idētra/
tis non sunt distincti realiter. q̄ nihil
habet identitatem ad seip̄sum vt ad
rem a se distinctam. Habet ergo esse
relatio realis ex pte vni⁹ termini. qñ
habet has quattuor p̄dictas p̄ditio/
nes. dato q̄ opposita relatio sibi ex op/
posito termino correspondēs nō sit re/
alis s̄ rationis. Et isto modo relatio
creature ad creatorē est realis. q̄uis
creatoris ad creaturā sit rationis. Et
similiter relatio scientie ad scibile ē re/
alis. licet scibilis ad scientiam sit ra/
tionis.

¶ Quot & que requiruntur vt
relatio sit realis ex pte vtriusq̄
termini

Ca. CCLXXXI

¶ Quantū ad sextū sc̄z quot re/
quirunt ad relationē realem
que sic est realis q̄ etiā in op/
posito termino habet oppositam sibi
relationē correspondētē. 2. sic fm mu/
tuā correspondentiam ex vtroq̄ ter/
mino sunt reales. Dicendū est q̄ p̄s/
dicere quattuor p̄ditōes immediate
posite 2. cū hoc vna alia que est quin/
ta 2. hec respicit vtrāq̄ relationem
et vtrūq̄ terminū. sc̄z q̄ vtrāq̄ rela/
tio sit eiusdem ordinis. Et vocāt do/
ctores hanc conditionē ponentes eē
eiusdem ordinis. q̄ si relatio vnius
extremi sit infinita 2. extra omne ge/
nus. q̄ relatio oppositi extremi silt sit
eiusdē ordinis 2. p̄ditionis q̄ silt sit
infinita 2. illimitata 2. extra omne ge/
nus. Et ista ē in relatiōib; diuinis. Nā
sicut relatio qua pater refert ad filiū ē
extra omne genus ita relatio q̄ refert fi/
lius ad patrē. Cū mutuo sibi corre/
pōdēt in hoc q̄ ē esse extra oē gen⁹ 2.
esse infinitū 2. illimitatū. Vel etiā dis/
tinctē eiusdē ordinis si vna ē finita 2. in

fra genus. q̄ relatio oppositi extremi
silt sit eiusdē p̄ditionis. Et illo modo
sunt eiusdē generis 2. ordinis in hu/
manis relatio patris ad filiū 2. relatio
fili; ad patrē eōuerso. Et q̄ relatio
dei ad creaturā nō est eiusdē ordinis
cū relatione creature ad deū. Et ideo
nō potest esse realis relatio fm mutu/
am correspondentiam ex parte vtrū/
usq̄ extremi.

¶ Nō ē vna relatio duoz
extremoz imo due s̄t aliqñ so/
lo numero. aliqñ sp̄. aliqñ gñe
differentes

Ca. CCLXXXII

¶ Quantū ad septimū pōt con/
cludi ex dictis q̄ falsa est ima/
ginatio quorūsdā q̄ imaginā/
tur q̄ inter duo extrema relatiua sit
vnica relatio qua vnū ad aliud refe/
rat. sicut in locali distantia. Est eadem
distantia nero inter duo extrema sic
vn⁹ mot⁹ duoz extremoz. qd ē falsū
immo sunt due relatiōes mero diffe/
rētes aliqñ. aliqñ sp̄. aliqñ gñe. Au/
mero solū. vt cū vnus equale refertur
ad alter. duo em̄ equalia referunt ad
inuitē relatiōib; solo numero differē/
tib; Specie autē v; relatiua suprapo/
sitionis 2. supponis referunt ad inuitē
relatiōib; sp̄ differētib;. sicut relatio
dñi differt sp̄ a relatiōe serui. Genere
autē cū relatiua sunt talis p̄ditōis q̄z
vnū refert relatione reali 2. aliud rela/
tione rōnis. tunc em̄ referunt relatio/
nibus genere differentib; vt scientia
et scibile

¶ Relatiō pōt esse inter duo
extrema nō realis.

Ca. CCLXXXIII

¶ Quantū ad octauū pōt p̄cludi
q̄ nō ē necesse q̄ si vna relatiō
vnius extremi ē realis q̄ re/
latio alteri⁹ extremi sit realis. Et iō
nō est idē dicere q̄ relatio sit realis et
q̄ habeat duo extrema realia. q̄ pōt
habere duo extrema realia. 2. tñ esse

Tractatus

Secundus

relatio rationis. nō potest tamen esse ecōtra. s. sine duob; extremis realib; esse relatio realis. Nec etiā ē idem dicere q; relatō sit realis z q; habeat cor respondentiā realei relationi in opposito termino. q; potest eē realis sine h; Unde habere cor respondentiē realei relatōez in opposito termino addit s; per hoc qd ē esse relationē realei

¶ Quis relatio realis fundat vel supra substantiā vel quātitatē. vel qualitātē. vel sup; p;ri nētib; ad actionē vel passiōē. vel habitib; rōnē mēsure z mēsurabilis.

Capitulum CCLXXXIII
Quantum ad nonū scz quot modis cōtingit esse relatōez realei Dicendū ē q; in genere quattuor modis. qz ois relatō realis est s; in q; fundat in substantiā vel quātitate vel qualitātē vel in p;ri nētibus ad actionē z passiōē vel habitib; ratiōnē mēsure vel mēsurabilis. Et sic cōtingit esse relationē z hoc quinto p;lici genere sicut p;us expositū est

¶ Quomō differt relatio a suo fundamento. **CCLXXXV**

Quantū ad decimū. scz quō differt relatio a fundamentō to vnū solum infero quantū est ad v;ritatē quā credo. scz q; relatō nō differt realē a suo fundamentō si cur differūt due res z due nature. qz vna nō est alia sicut similitudo z albedo sup; quā fundat rō similitudinis non differūt intrinsece Sed tū pōt dici q; differūt extrinsece. qz ipa relatio importat aliqd qd nō est ipm fundamentum. Illa em res eadem formaliter q; facit fortez albū. scz albedo. facit ipm similit; platonī albo. nec similitudo ali quid intrinsece addit supra albedinez existētem in forte quod diuersum sit ab albedine. sed extrinsece similitudo super albedinem addit z importat co

existētiā alicuius existētis in platonē cui est similit;. z hoc est albedo. Si ergo fundamentum relationis z relatio z albedo z similitudo se videntur habere q; sint idem intrinsece realiter. sed extrinsece ipa relatio vt s; similitudo addit coexistētiā alicui; alteri; in aliq; respectu cui; p; similitudine est illi conformis. Hoc autē q; realiter nō differant probat ratiōe cōmuni. nam nullo mō videtur intelligibile q; aliqd adueniat alicui rei de nouo differēs. aliter ab eo z ab omni qd in re erat. z sic faciēs realei cōpositionē cū eo z illud subiectum in nullo sit mutari cū mutari s; p; h; non sit aliud realiter q; re ē aliter nūc q; p;ri us. Sed relatio potest aduenire alicui cui nulla mutatione facta in eo sed in altero. vt si fortez sit albus et plato de nouo efficiatur albus. forte de nōs uo aduenit relatio similitudinis nulla in eo facta mutatione sed in platonē. ergo videt q; relatio nullo modo differat a fundamentō. vt similitudo ab albedine nec facit cōpositionem cū eo. Et sic intrinsece sunt idē realiter cū sine mutatione subiecti adueniat. vt p;ri in exemplo posito Et idem dicitur. v. methaph. Reliqua de hoc pretermitto

¶ Quot modis cōtingit esse relationē rōnis.

Capitulum CCLXXXVI.

Quantū ad vndecimū. scz de relatione rationis quot modis cōtingat dicendum est. Quid sit relatio rationis dictū est p;us Quot autē requirantur ad hoc q; sit relatio rationis z quot modis cōtingat simul ostenditur Nam cū relatio rationis sit in defectu relatōis realis. vbi cūq; deficit aliquid de requisitis ad relationē realei habitudine aliqua existente inter extrema quocū

De predicamento Actionis

quomodo erit relatio rationis. Et hoc patet deducendo per singulos modos prius positos. Si enim contra primam conditionem non ens ponatur aliquam habitudinem habere ad ens. erit relatio rationis tantum. Sicut si ponatur quod mortui fuerunt priores nobis viventibus. hec relatio priorum ad nos posteriores est relatio rationis. Si etiam contra secundam ponatur quod aliud relationem referatur non per illud quod in ipso est. sed per illud quod in alio est positum. erit relatio rationis. et sic referatur intellectum ad intelligentem vel scitum ad scientem et huiusmodi. Si contra tertiam conditionem entis ad non ens sit aliqua habitudo sicut est cum dicimus. et nos sumus priores posterioribus futuris. ibi relatio importata per illam prioritatem est relatio rationis. Si autem contra quartam deficit in illis ubi consideratur aliqua habitudo quod termini relationum oppositi non sunt distincti in esse relationis. sicut contingit in relatione identitatis quando idem refertur ad seipsum. ut dicendo idem eadem idem. Preter hos modos relationis rationis ponitur unus alius. scilicet quando ponitur relatio rationis ipsa enim relatio non refertur mediante alia relatione vel per aliam relationem. Unde in creaturis paternitas non coniungitur subiecto per aliam relationem mediam. Et istos modos inveniunt doctores totis primo sententiarum distinctum. xxvi. articulo primo. Et in de videntur doctores alij sumpsisse per oppositum relationis rationis ad relationem realem illa quatuor que debent requiri ad ipsam de quibus dictum est prius. Sicut nihilominus multi alij modi relationis rationis. Sicut quod duo entia rationis referuntur ad invicem in pluribus modis alijs. qui tamen omnes res duabiles sunt ad istos

De pertinentibus ad predicamentum actionis. **CLXXXVII**

Post predicta dicendum restat de quinto predicamento quod dicitur actio. Circa quod consideranda sunt duo. Primo quid est actio in genere. Secundo quid est actio inanis et transiens et quomodo differunt. Quantum ad primum videnda sunt quinque. Primo quid est actio diffinitive. Secundo quomodo habet ad passionem. Tertio quomodo habet se ad agens et patiens. Quarto quomodo ad formam acquisitam per actionem. Quinto quomodo facit speciale predicamentum a passione.

Quid sit actio secundum sui diffinitionem. Quantum ad primum sciendum quod actio. vi. principiorum diffinitio actio sic. Actio est secundum quam in id quod subicitur agere dicimur. De diffinitione per partes singulas sic declarat. Dicit enim actio et non agere. quia actio est nomen et agere verbum. Et ideo actio cuius sit nomen significat naturam quandam simpliciter per modum per sestantis. Sed agere cum sit verbum significat per modum fluxus. et ideo cum sit magis convenientius rationi predicamenti modus significandi nominis quod verbi dicitur actio et non agere. Dicitur autem secundum quam ubi notandum quod hec prepositio secundum de habitudine cause ad causatum. Quamvis autem dicatur in diversis locutionibus diversarum causarum habitudines. hic tamen dicitur habitudine cause formalis. sicut si dicerem paries est albus secundum albedinem. Dicitur ulterius in id quod subicitur ubi sunt duo. Et ideo est intelligendum quod actio non solum requirit terminum a quo sed etiam terminum ad quem. qui terminus est ipsum passum. Et ideo dicitur in id quod subicitur. quod est ipsum passum. Actio autem non solum stat ad ipsum passum sicut motus localis ad terminum. sed penetrat et

Tractatus

Secundus

transmutat ipm. ideo dicitur in id z nō ad id. Dicitur at agere dicuntur. z nō dicitur. qz in istis inferioribus nō inuenitur omnis modus actionis nisi in homine solo. hic autē non diffinitur actō vt distinguitur contra passionem sed vt eā cōprehendit. Quomodo autem ad inuicem se habent actō z factio infra dicitur

¶ Quō actio et passio sunt vnus motus realiter.

Capitulum. CCLXXXVIIII

Secūdo dicendū est quomō actio se habet ad passionem. Ad qd dicitur ē qz fm psm in principio tertij phisoz. Actio z passio sunt vnus motus realiter. z ideo vnus actus duoz. scz agētis z patiētis. sed dicitur agētis p denominationē vt a qz z patiētis p realem receptionē vt in qz. Quō autē diuersoz pōt esse vnus actus declaraf sic. Si due essent potentie tm. nunqz ex eis fieret vnū fm eē. nec itez si duo essent in actu simplr. nunqz ex eis fieret vnū fm esse. Sed qn vnū est in potentia. altez in actu sicut pty in materia z forma. tūc fit vnū fm eē. Et hoc est verbi. p. h. i. de aia. qz nō oportet querere quō ex figura cere z cera fiat vnus. eo em ipō qz cera est in potētia ad tāle figurā ex illis duobz fit aliquod vnū. Et quo pty qz nunqz vnū esse est a duobz quoz quodlibet sit in actu. vel quodlibet in potentia. Et p simile i. pposito. si essent duo qdlibet in actu vel quodlibet in potentia inquantū hmōi nunqz agerent ad inuicem nec paterent. nec illis duobus possit cōpetere vnus actus. sed si vnū sit in actu altez autē in potētia. qz eadem actio. pcedit ab agente z suscipitur in passio. vnus z idē erit actus agētis z patiētis. sed nō eadē rōne. quia agētis in actu vt influit. patiētis autē vt est in potētia z vt recipit actionez

Secūdo pōt esse vt pty vnus actus. et ita realiter actio z passio vnus motus sunt. sicut eadē via ē ab athenis vsqz ad thebas z ecōtra. z idē spaciū a sursum vsqz deorsum z a deorsum vsqz sursum. Tnus ergo z idem motus dicitur actō z passio. actio vt denotat ipm agens a quo est z in quo nō est. z passio vt denominat passum in quo ē z a quo nō est

¶ Quomō se habent actio et passio ad agens et patiens.

Capitulum. CCLXXXVIII

Actio ex istis pty quomodo se habet actio ad agens z patiens. Cū em actio z passio sint vnus motus qz est accidēs in eis. Nullū autē accidēs sit in duobz subiectis. sequitur qz cū passio sit in patiente sicut in subiecto. qz nullo mō sit actio in agente sicut in subiecto. sed solū in patiente. z hoc idem pty. quia cū actio sit quidā motus. si actō esset in agente. sequeretur qz omne agens moueret quod est falsum. Relinquitur ergo qz actio z passio cū sint vnus motus sint in patiente sicut in subiecto z ipm denominatur a passione z non ab actione. sed idem actus non est in agente. sed ab agente z ab eo denominatur inquārum ab eo est. z dicitur actio. Et quo patet qz idem accidēs aliquādo denominat aliquid vt subiectum in quo est. aliquādo vt causam effectiuam a qua est. Primo modo denominatur passum. Secundo modo agens eodem accidente qui ē vnus actus. s. actio z passio

¶ Qualiter se habent actio z passio ad formā p motū acq̄sita

Capitulum. CCLXXXIX

Qualiter autem quarto se habent actio et passio vel motus ad formam p motum acq̄sita

De predicamento Actionis

Sciendū est q̄ quidā dicūt q̄ actio
et passio sint diuersa re ab inuicē. ⁊ a
forma q̄ acquirūt subiecto. **U**n̄ ima/
ginant q̄ p̄ actōnem ⁊ passionē fiat
res. nō sicut p̄ causam agentē vel ma
terialē. sed sicut p̄ quandā viā vsq̄
ad terminū. ita q̄ viā nō est cā agens
s; est mediū p̄ qd̄ sit transitus. sic q̄
p̄ actōem intelligat agens attingere
vsq̄ ad formā p̄ ductā actiue. passiuē
vero p̄ passionē passiue. **S**z huic opi
nioni nō assentio. qz videt esse directe
cōtra p̄m. **A**lij dicunt q̄ actio ⁊ pas
sio ab inuicē vel a forma acq̄sita non
differūt realiter. qd̄ sic ostēdit **A**ctio
et passio sunt vnus motus ⁊ sunt in
patientē sicut in subiecto. ergo sunt
quedā res causate in subiecto ab ip̄o
agente. **O**mnis autē res causata ab
ip̄o agente in passio est quedā forma.
Hā forma ⁊ actus subiectū iformās
vident esse idē. **Q**uelibet autē forma
in subiecto fit p̄ aliquā actōnem vel
passionē. **T**unc ergo si p̄ma actio re
cepta in subiecto est forma ⁊ fit alia
actōne. erit p̄cessus in infinitū. si autē
nō fit alia. eadē rōne forma q̄libet po
terit esse actio ⁊ passio. ⁊ itē q̄libet
actō ⁊ passio erit forma recepta i sub
iecto. **E**t ideo ponit hęc opinio q̄ ea
dem res q̄ d̄ forma. d̄ actio ⁊ passio
d̄ motus ⁊ mutatio. **D**icit em̄ for
ma p̄m q̄ dat eē rei in qua est. **D**icit
motus p̄m q̄ ip̄a forma est in fieri ⁊
in fluxu. **D**icit autē mutatio p̄m q̄ p̄
eā subiectū se h̄z aliter nūc q̄ prius.
Dicit autē actio p̄m q̄ denoiat agēs
inquantū agens ip̄a forma facit ali/
qd̄ esse actu. **D**icit autē passio p̄m q̄
aliquōd patientis fit ea actu susceptiue.
Et p̄m istos modos calor receptus
in ligno ab igne calefaciente. d̄ for/
ma acq̄sita. **E**t d̄ calefacere ignis
calefacientis ⁊ calefieri ligni patientis
Et d̄ calefactio p̄m noie calefactio
nis importat motus vel mutatio. et

hanc opinionē reputo veriorē

Quō actio et passio faci
unt diuersa p̄dicamenta q̄uis
realt̄ sunt idē **Cap. CCXXI**

Quinto videndū ē quō actio
et passio cū sint eadē res. faci
unt vt eē possunt duo diuer/
sa p̄dicamenta. **A**d qd̄ ostendendū
p̄mitto duo. **P**rimo q̄ diuisio entis
in decē p̄dicamenta. vel cuiuslibet ge
neris in suas spēs. nō est diuisio rea
lis q̄uis sit diuisio eoz q̄ sunt realia
Nulla em̄ diuisio ē realis nisi ei⁹ qd̄
fuit ynū numero fm̄ rē. **E**ns autē rea
le. ⁊ p̄dicamentoz vel qd̄cunq̄ gen⁹
respectu suaz speciez. nūq̄ fuit vnus
ens reale numero. licz autē diuisio nō
sit realis cū qd̄libet ens diuisum est
ens reale. **E**t iō nō oportet diuisiōē
p̄dicamentoz vel genēz quālibet eē
realē. s; bñ oportet qd̄libet diuisus eē
rē verā. **S**cdo p̄mitto q̄ cū ens diuisi
dat in ens reale ⁊ rōnis q̄ oīa entia
rōis ⁊ entitatē ⁊ d̄rām h̄nt a rōe. **E**t
iō nullū ē in p̄dicamēto vt nūc suppo
no **E**ntia autē realia h̄nt quandā ve
ram entitatē. p̄ter actū rōnis speculatiue.
Sz aliqui p̄tē re differre ra
tione a seip̄o. vt sortēs sedens a se nō
sedente. ⁊ talia entia nō creata sunt in
aliquo p̄dicamentoz. **Q**uāq̄ autē di
uisio talū p̄tē esse rōnis q̄uis ip̄a st
entia realia p̄nt esse in diuersis p̄dica
mentis ex diuersa cōsideratōne rōnis
sicut sup̄ius expresse patuit in tracta
tu de quarta specie q̄litas **E**t istis
ad p̄positū q̄uis actio ⁊ passio sint
vna ⁊ eadē res ⁊ vnus actus simplr
rñ ex diuersitate rōnis p̄tē eē q̄ faciāt
duo p̄dicamēta. ⁊ rñ qd̄libet eoz res
vera est tā actio q̄ passio. **S**z eoz di
uisio ⁊ diuersitas nō est realis. s; fm̄
rōnem tñ. **U**n̄ idē actus differt rōe
vt est ab hoc. ⁊ sic sumit p̄dicamentū
actōnis **E**t vt est in hoc. a quo sumit

Tractatus

Secundus

pdicamentū passionis. Et est sile in exemplo phi. iij. physicoz. qz eadem ē via ab arthenis vsqz ad thebas z ecōuerso. sed nō est idē distare. qz ille qui est thebis distat ab arthenis z non a thebis. ille autē q est arthenis distat a thebis z nō ab arthenis. z similt sicut est eadē via inter athenas z thebas nō autē idē distare. ita sunt eadē res actio z passio. s; nō idē pdicamentū.

Sed hic difficultas insurgit. quia si dñā rōnis faciat diuersa pdicamēta ergo qlibet dñā rōnis faciet diuersa pdicamenta. z sic erunt quasi infinita. Ad hoc dicendū est q nō quelibet dñā rōnis faciet dñā pdicamentoz. s; dñā illaz rationū que nō sunt reducibiles ad vnā rōem vniūcam. Talis autē dñā nō excedit nisi merū decē pdicamentoz. ppter quod nō sunt nisi decē pdicamenta. Hoc autē supponat ad presens aliquatiter. in generali autē pte patere superi vbi est posita predicamentoz distinctio.

¶ De actione immanente et transeunte. Caplm. CCXXII

Secundo dicendū est de distinctione actōnis quam posuit phi. ix. metaph. q scz actio nūm alia est manens alia est transiens. Circa quod faciendū sunt tria. Primum est ostendere quō differunt et quō conueniunt ad inuicem hec tria scz agere. facere z operari. Secundū est qd est actio manens z transiens z in quibus conueniant. Tercium ē quō se habēt ad inuicem. in quo scz conueniūt z differūt actio manēs z transiens.

¶ Quomodo conueniunt z differunt facere. agere z operari. et quibus conueniunt.

¶ Caplm. CCXXIII
Uidendū est ergo pmo quō differunt ista tria. scz opatio actio z factio. Et dicēdū ē q sicut

cut magis cōmune z minus cōmune z respectu diuersoz obiectoz. qz opatio est cōmune ad actōnem z factiōnem z actio ad factiōnem. omnis em factio actio quedam est z nō ecōuerso. quia non ois actio factio est. omnis autē actio z factio opatio est. sed nō ecōuerso. quia aliqua opatio est q ppria z stricta acceptiōne neqz ē actio neqz factio. Igitur de factiōne loquēdo dico q factio pprie est illa actio cuius pncipiū est ars mechanica q assumit materiā exteriorē nō solum ad vsūm sed etiam ad transmutatiōem in formam. sicut faber assumit ferrū vt trāsmutet in cultellū. z domificator ligna vel lapides vt transmutet ad formam domus. z talis factio est actio z opatio. z in talibz factiōnibz semp ppter operatiōem relinquit aliā quod operatū qd est finis pter opationem. Igitur facere ē agere z opari. z factio est actio z operatio. qz propter nō icōuenienter dicit qz ars sit res et ratio factibiliū. quod est intelligēdum de arte mechanica z de ista que assumit materiā ad vsūm et non ad transmutatiōem ad formam. Et ideo artes mechanice factiue dicunt. Actio autē pprie dicitur opatio cuius pncipium est vel potētia naturalis actiua. vel ars q assumit materiā solū ad vsūm. z nō ad trāsmutatiōem ad formam. verbi gratia de vitro qz em ignis habet potētiā naturalez ad calefaciendū lignum dicitur agere et cōburendo silt. z tam calefactio qz cōbustio dicunt actiōes. s; nō pprie factiōnes. qz nec calefacere nec cōburere est pprie facere s; agere. Silt autē qn̄ ars aliqua est actiua z eius actus in exteriorē transit materiā. non tñ assumit materiā ad transmutatiōem sed ad vsūm solum. talis opatio dicitur actio z nō factio. Sicut habens artes

De predicamento Actionis

equestrem assumit equū ad equitan-
dum. et cytharizator cytharam ad cy-
tharizandū. **U**n equatio est actio trā-
siens. et cytharizatio. et quodlibet ē opa-
tio et actio. sed non proprie factio. **E**t
quodlibet. scilicet equitare et cytharizare
est agere et operari. sed non proprie facere.
Unde per scias factiuas. vi. meta-
physice. ponuntur actiue puenienter
Operatio autē istis conuenit et ultra
Ubi intelligendū quod forme que sunt
actus duplī per aliquam diccionem
ferri possunt. **U**no modo per modū
per se stantis et permanentis. **E**t quia
natura nominis est sic ferre. ideo sp
forma sic feratur per nomen. ut for-
ma lucis per nomen quod est lux. et
forma albedinis per nomen quod est
albedo. **A**lio modo eadem forma si-
gnificatur per modum actus. et cu-
iusdam motus fluxus et fieri. **E**t quia
verba tali modo sunt significatiua. id
forma aliquando significatur per di-
ccionem verbalem et tūc uideretur im-
portare quendam fluxum et motum
et persequens quēdam actum. et sic
forma lucis feratur verbaliter per hoc
verbum lucere. et forma que est calor
per hoc verbum calere et albedo per
hoc verbum albere. calor enim et caler-
re idem sunt quantum ad principale
significatū. **L**ux etiam et lucere idem
sunt. quia utrumque importat ipsam
formam lucis. sed nomen quod est lux
per modum permanentie. lucere
autē quod est verbum per modum
actus cuiusdam et fluxus. et ideo tūc
lucere sit concretum verbale. signifi-
cat quidem ipsam formam lucis per
modū actus fluentis in subiecto ipm
subiectum connotando. **U**nde luce-
re nihil aliud est quā lucem habere et in
actu lucis esse. **O**peratio ergo prout
abstrahit ab actione et factōne conue-
nit actui formali qui est lucere. unde
lucere potest dici operatio et non actio

vel factio proprie loquendo. quia ni-
hil est facere actiue sed est ipsa forma.
Unde nomen operatiōnis conuenit
isti actui formali. **P**ater ergo que est
differentia inter actiōnem et factiōnem
et operatiōnem. quia factio est pro-
prie artium mechanicarum et artificia-
lium. **A**ctio autem est potentiarum
et subiectorum naturalium et artium ma-
teriam ad vsum solum assumendum
Operatio ultra hoc est actuum for-
malium. quorum proprie non est factio
nec actio. aliquando tamen vltus lo-
quentium accipit vnum pro actio. et
tunc sumuntur equiuoce. sicut qui
diceret quod pictor faceret parietem al-
bum. et albedo facit parietem album.
quia ibi facere equiuoce sumitur. **S**i
ctoꝝ enim facit parietem album effecti-
ue. et hoc est facere proprie. albedo au-
tem facit parietem album formaliter
et hoc est facere improprie. quia hoc
nihil aliud est quā parietem habere actū
albedinis. vel actu habere ipsam albe-
dinem. vel esse in actu albedinis.
quod est albere. que omnia idem sunt
realiter.

Quid est operatio manens et
transiens.

Secundo videndum est quid
sit operatio manens et transi-
ens. **A**d quod dicendum quod comu-
nis positio est hec quod operatio man-
ens et transiens sic sumuntur. quia
operatio manens est que manet in
operante. ita quod non transeat in exte-
riorem materiā. sicut intelligere. vel
le lucere. et huiusmodi. **S**ed operatio
transiens est illa que ab operante trā-
sit in exteriorem materiam in qua su-
scipitur. sicut calefacere est transi-
ens quia transit in materiam ligni. et
illuminare et domificare. **U**nde
breuiter dōm quod omnis actio que ab
agente recipitur in aliqua materia

Tractatus

Secundus

In quantum actio transit dicitur transiens. Quia ergo hec sunt dicta et munia tui ut adhuc fiat amplius manifestum attendendum est aliquid speciale iuxta quod runda doctor subtilium sententia. **U**bi sciendum est eos quod operatio manens est pura receptio actus in subiecto et non est aliquid agere effectiue. scilicet est vel recipere purum quantum ad principium materialem. vel quantum ad principium formale est facere formaliter tale quod nihil est aliud quam esse in actu formali ipsius forme. **H**oc autem quod dico quod operatio manens non est aliquid agere effectiue intelligo supposito hoc quod multum videtur nonabile scilicet quod nihil unum et idem sit actiuum et passiuum respectu eiusdem. quod si aliquid per accidens posset esse productiuum alicuius actus et susceptiuum eiusdem secundum idem. tunc operatio illa manens esset aliquid producere effectiue. sicut aliquid ponunt de intellectu et actu suo. **A**d hec ergo ostendenda permittit quod ois operatio est alicuius. **H**oc autem quod dico alicuius est casualis seu principij. **S**unt autem quatuor cause scilicet efficiens et finalis que sunt extrinsece effectiui. et formalis et materialis que in compositione ex materia et forma intrinsece sunt et de essentia rei non sunt in alijs. **Q**uia igitur oibus talibus attribuitur alia causalitas a causante agentis per eo quod et amore agens agit. et in hoc consistit causalitas eius. **A**tribuitur ergo operatio agenti et forme et materie et operatio cuiuslibet. scilicet est materie sub habitudine principij materialis. **U**bi operatio est ipsius principij materialis sicut susceptiuum. quod eius est recipere actionem et perfectionem. **E**st autem forme sicut principij quod facit formaliter tale quod nihil est aliud quam dare actum formale formaliter. **P**incipij autem effectiui est ratio eius quod facit tale effectiue. sicut lucere in lumine est operatio effectiue. et sicut cause effi-

cientis ipsius solis que causat lucem in luna. **E**st etiam lucere ipsius lune ratio principij materialis et susceptiuum. quod ipsius lumen suscipit. **E**t est etiam lucere operatio ipsius lucis ratio principij formalis cuius est dare actum formale formaliter. **E**t quibus per quod operatio est cuiuslibet principij et materialis et formalis et efficientis scilicet sub diuersa habitudine. **H**is suppositis videtur mihi saluo sensu iudicio meliori. quod operatio principij effectiui scilicet est transiens per se loquendo. quod per accidens possit esse manens. ut si aliquid faceret actum in seipso. ita quod idem secundum idem esset agens et patiens si hoc esset possibile. **U**bi autem operatio principij passiuum sit manens per se sicut lucere manet in lucere. quod solum passiuum est recipere et non extra emittere in quantum esset illius passiuum. **U**bi etiam operatio principij formalis sit manens pars. **N**am operatio principij formalis non est aliud quam esse forma que aliquid est tale formaliter nec differt ab ipsa forma nisi in voce secundum re. **I**psa enim forma ut sumit sub habitudine principij formalis facit notaliter. **E**t ut sumit sub habitudine operatio facit per se. et sic formalis operatio forme que est lux est lucere. et albedinis est albere. et caloris calere. **E**t pars que hec oia manet sicut lux in lucente. albedo in albedine. calor in calefere. **E**st tamen sciendum quod aliter est manens operatio principij passiuum. et aliter principij formalis que dupliciter differunt. **P**rimo. quia ipsa operatio principij passiuum que est effectiui non actiue. sed susceptiue est in ipso principio sicut in subiecto. et sicut supra dicta perfectio realiter differens ab eo. sicut lucere solis vel lune differt a sole et luna que sunt susceptiua lucis. **O**peratio vero principij formalis manens que est esse reale formaliter non est in ipso principio formali sicut in subiecto. nec est aliquid additum ipi forme reali ab ea diuersum. scilicet est in

De predicamento actionis

materiali principio sicut in subiecto eo modo quo etiam ipsa forma. **U**n luce re. calere. albere non dicitur a luce calore re z albedine. nec lucere est in luce sicut in subiecto sed in lucere. z idem est in alijs. **S**ed secundo dicitur quia operatio principij passiuus est recipere actum ab alio sicut a causa efficiente reducere ipsum de potentia ad actum. **O**peratio autem principij formalis absolute accipiendo pro eo quod est esse formaliter. tale non imputatur esse ab alio sicut a causa efficiente **U**n lucere in luna quibus habeat causam effectiuam scilicet ipsum solum. **N**on potest esse operatio lucis non est a lucere effectiue **Q**uia autem operatio principij effectiue per se loquendo sit transiens z non manens propter quod illa operatio dicitur transiens z non manens: quod respicit illud a quo est realis operatio ut eius a quo est z non ut eius in se est. **S**ed operatio principij effectiue ut est huiusmodi. quod est eius cuius est ut a quo est. z non est eius ut in se est nisi per accidens: si forte possent currere in idem principium actiuum vel passiuum quod multum reputatur impossibile. **E**t confirmatur hoc quod operatio actiuus principij solum saltem per se sit transiens. quod quanto metaphisice dicitur potentia actiua est principium transmutandi aliud in quantum aliud. unde talis actio transiens solum est in alio simpliciter **S**i autem est in eodem hoc erit per aliquam diuisionem passiuus ab actiuo quocumque sit illa. **E**t dicitur concludo quod subtiliter inuenitur propter ex dictis quod operatio respicit principia sua sub diuersa habitudine quod operatio respicit principium passiuum ut in se est. formale ut quod est. efficiens ut a quo est. **S**ecundo concludo quod hec distinctio potest stare cum dictis conibus. quod non videtur habere diuersitatem nisi quantum ad principium effectiuum. de quo propter quod si loquimur per se cum non sit idem agens z pars ens solum operatio erit transiens. z sic intelligere nullo modo est actio realis nisi solum grammaticaliter. sicut luce

re respectu lucis. sed solum intellectio esset actus intellectus vel intellectio nis receptus intellectu causatur effectiue ab obiecto. z sic esse intelligere actio manens z per modum principij formalis z materialis quod multi ponunt **S**i autem contingat quod per accidens sit aliquid idem agens z partes sicut quidam dicunt quod intellectus est productus sue intellectio nis z receptiuus sicut actio agentis in tali operatione erit manens. quod non transit in alterum subiectum. z erit eius ut a quo z ut in quo. **E**t sic intellectio erit operatio manens tam respectu principij actiuus quam formalis z passiuus. **E**t idem dico de videre z silibus. non tamen determino plus pro nunc an intelligere z videre sint actio solum grammaticaliter: ita quod solum sit actus obiectum z non actiones potentiarum. vel sint etiam potentie actiue z ita sint potentiarum actiones.

In quo ueniunt z in quo differunt operatio manens et transiens **Cap. CCXXIII**

Quarto videndum est concludendo breuiter in quo ueniunt et in quo dicitur operatio manens z transiens. **E**t dicendum quod coniter ponitur quod ueniunt in hoc quod utraque potest dici operatio tam transiens quam manens. quod nomen operationis est utriusque commune. **D**ifferunt autem in tribus. **P**rimo quod si uelimus proprie loqui omnis operatio transiens dicitur operatio: z ultra hoc actio vel factio. **A**ctio quidem respectu agentis cuius actio nis principium est potentia actiua naturalis cuius actus in alio recipitur ab agente. z si non alio ut supposito in alio. tamen ut in subiecto **E**t ite cuius principium est ars vel scia actiua que assumit materia exteriori in quam transit solum ad usum **F**actio autem respectu agentis artificialis: cuius principium in agendo est ars mechanica. z transit in materia

D i

Tractatus Secundus

exteriorē artificialiū. **O**patio autē immanēs si pprie loq volum⁹ nō dicitur actio neq; factio: maxime si opatio immanēs sit solū illa q̄ est opatio pncipij passiui ⁊ formalis ⁊ nō effectiui. **S**i autē posset dici opatio manēs aliq̄ modo pncipij actiui: tunc posset dici actio licet nō factio. q̄cqd tñ sit de hoc large loquēdo opatio nē immanentē vsus loquētū vocat actionē. s; hoc est valde larga acceptioe. **S**cdo differūt opatio manēs et trāsiens. qz opatio manēs est pfectio opantis. vt lucere est pfectio lucētis ⁊ hmōi. sed opatio trāsiens ē pfectio operati. sicut edificare est pfectio edificij. ⁊ sic de alijs. **H**ec autē differētia si applicet ad predicta p̄t patere. **S**i em accipiamus opatio nē manentē esse pncipij passiui. quia vis eius opatio q̄ est eius solū vt susceptiui est pfectio eius ⁊ nō alteri susceptiui. cū nullū actūs sit in duobus subiectis vt patz. qz illa opatio q̄ est pncipij passiui est ipius operatis isto mō ⁊ nullius alteri. **S**i autē accipiamus opationē pncipij formalis modo p̄s declarato patz qz etiā est eius pfectio: non quidē supaddita vt p̄s dictū est. sed eius qd facit formalit. **S**i autē ponam⁹ opationē pncipij efficiētis sp̄ trāsseuntem: sic nō esset pfectio opantis aliqua vt in quo. sed vt a q̄. **S**ed si ponat qz aliqd agēs est pncipiū operatōis vt a quo p̄ modū agentis. ⁊ vt in quo p̄ modū suscipiētis sicut sic qz nō trāsseat in aliō subiectū. sic talis opatio erit pfectio opantis et vt in quo ē opatio subiectiue ⁊ vt a quo est effectiue. **T**ertio dicit in hoc qz nulla opatio manēs cōstituit aliqd operatū p̄ter opationem. vt videre intelligere lucere ⁊ hmōi. **S**ed opatio in exteriorē materiā trāsiens est duplex. **Q**uādoqz em aliqd exteri-

rem materiā assumit soluz in vsu sicut equū ad equitandū. ⁊ cytharā ad cytharizādū. **Q**uādoqz autē assumit materiā nō solū ad vsu: s; etiam vt immutet ad aliquā formā. sicut cū artifex facit lectū aut domū. igit opatio trāsiens in qua materia solū in vsu assumit: nō habz ex sui natura qz aliqd aliud operatū manēs p̄ se ⁊ directe p̄stituat sicut nec opatio manēs. ⁊ sic in vtracq; operatione tam manēte qz trāsseute: illo mō opationes dīstines. **S**ed in ista operatione trāsseute in qua assumit materiā vt trāsmutet ad formā p̄ter operationem cōstituit aliqd operatū. ⁊ illud p̄ter opationem est finis sicut domus vel lectus

De p̄dicamento passionis quid est. Cap. CCXCV.

De sexto p̄dicamento quod ē passio nūc agendū est. **U**bi suppositis his q̄ dicta sūt supra in p̄dicamento q̄litaris de passione: vbi actū est de tertia specie q̄litaris. ⁊ itez illis suppositis q̄ dicta sūt in caplo p̄cedētī d̄ p̄dicamento actionis: nō restat dicendū nisi vnū quid sit passio diffinitie. **A**d qd dicendū qz auctor sex p̄ncipiorum diffinit sic passionē. **P**assio est effectus illatiois actiois. **U**bi cōsiderādū qz sicut patere p̄t ex dictis in p̄dicamento actiois: in passione est duo p̄siderare. **P**rimo scz qz ipa est forma patiens sibi ab agēte imp̄ssa. ⁊ quātū ad hoc dicit in diffinitōe. qz passio est effectus actōis. **S**cdo p̄siderat in passione qz ipa est actus fluens p̄tinue a virtute actiua agētis in ipm. ⁊ quātū ad hoc dicit illatio actionis. **B**ene ergo diffinit passio vt dicat effectus actōis inquātū est quedā forma ab agente trāsflua in passum. ⁊ dicatur etiam esse illatio actionis inquātū

De predicamentis quoniam et ubi

illa forma est in fieri et fluxu. Cetera dicenda circa passionem dicta sunt super perius locis pallegetis. et ideo de passione tantum dictum sufficit.

¶ De predicamento quando: quod sit diffinitive. Cap. CXXCVI.

Quantum ad predicamentum quoniam dicendum est unum tantum. scilicet quid est diffinitive. Ad quod dicitur est. quod auctor sex principiorum diffinitur ipsum sic. Quando est quod derelinquitur ex adiacentia temporis circa rem temporalem. Non intelligendum quod quando hic accipitur non aliter licet indeclinabiliter. et ideo potest predicari de suis speciebus sicut cetera genera. Dicitur autem quod sit illud quod relinquitur ex adiacentia temporis. quod tempus non est quoniam. ut patet in libro sex principiorum. sed est aliquid vere licitum ex mensura applicata quod est tempus ad rem temporalem mensuratum. unde fluere et transire tempore quoniam derelinquitur. Dicitur autem ex adiacentia temporis et non ex inherencia. ad denotandum quod quando est actus ab extrinseco. Dicitur autem circa rem temporalem non sine causa. ubi intelligendum est quod propter mensuram (quod est tempus) sunt alie mensure due scilicet eternitas et eorum. de quibus super habetur est cum ageret de predicamento quoniam eternitatis. Quia ergo eternum quod est deus potest comparari ad suam mensuram que est eternitas. idcirco surgit in intellectu quoddam quoniam: quod potest dici quoniam eternitatis. Idem etiam de comparatione et applicatione cui ad eternum. et ideo si hoc esset triplex quoniam. scilicet quoniam temporis. quoniam eorum. quoniam eternitatis. Non ergo tempus est proprie predicamentum. quia causa tur ex mensura fluere. vel relinquitur ex sui adiacentia ipso fluente. Quia pro eorum et eternitas non sunt mensure fluentes et successive nec fluentium. sed permanentes et permanentium. ideo quibus ibi per nominis extensionem vocatur quoniam. tantum

non proprie est predicamentum. sed large. ideo dicit auctor sex principiorum circa rem temporalem: ad excludendum quando eorum et eternitatis.

¶ De predicamento ubi. Cap. CXXCVII.

Ubi autem est octavum predicamentum. circa quod videnda sunt tria. Primum quod est ubi. secundo in quibus est ubi. tertio quomodo se habet ad locum. Quantum ad primum sciendum quod auctor sex principiorum diffinit sic ubi. Ubi est circumscripcio corporis a loci circumscriptione procedens. Ubi intelligendum secundum Albertum. quod triplex est circumscriptione. Una secundum quam locus circumscribitur locatum. et ista est activa. Alia est corporis presentis. qua scilicet circumscribitur a loco. et ista est passiva. Et tertia que resultat ex utraque. et hec est ubi secundum quod est predicamentum. Et hec est modus essendi ipsius ubi secundum quod accipitur ut speciale predicamentum et distinguitur ab omnibus alijs predicamentis. Licet autem ubi non sit circumscripcio loci activa nec locati passive. tantum radicaliter fundatur in corpore circumscripcio sicut in subiecto. His visis patet quid dicitur in diffinitio. quod ubi est circumscripcio corporis. hoc dicitur quod radicaliter fundatur in corpore circumscripcio sicut in subiecto. Procedens a circumscriptione loci: hoc dicitur quod ubi resultat ex activa et passiva circumscriptione loci et locati. Non enim a loco immediate causatur ubi. sed a loci circumscriptione. A loco enim immediate causatur circumscripcio activa que secundum aliquos est in genere actionis. sed ubi procedit non a loco immediate. sed mediante loci circumscriptione activa et locati passive.

¶ In quibus est ubi: et quot modis aliquid dicitur esse in loco

Cap. CXXCVIII.

¶ Dicitur

Tractatus Secundus

Secundo videndum est in quibus reperiatur. Et dicendum quod solum vbi inuenitur in corporibus. Ad quod sciendum premitto vnum, quod scilicet aliquid quod est in loco tripliciter. Vno modo circumscribitur, et sic omnia corpora citra vltimam spheram sunt in loco, quia ab aliquo corpore circumscribuntur etcluduntur. Alio modo definitiue, vocatur autem esse definitiue in loco quando sic est in vno determinato, et non in alio. Tertio modo sit circumscribitur ibi, et isto modo anima separata et angelus sunt in loco. Tertio aliquid est in loco per exhibitioem sue presentie, et isto modo deus est in loco et non circumscribitur nec definitiue, propter hoc ponitur esse non solum in loco sed vbi cumque, quia cuiuslibet rei presentia est: non circumscribitur vel limitatus vel definitus. Hoc superposito patet quod vbi solum inuenitur in rebus corporalibus, cum enim procedat a loci et locati circumscriptione. Deus autem et angelus et anima non sunt in loco circumscribitur, in vacuo etiam vel vbi nullum corpus est: non possit circumscribitur esse actiue vel passiue, idcirco sequitur quod quibus aliquid in materialibus loci attribuitur (dicimus enim deus esse vbi cumque) licet non definitiue nec circumscribitur et angelum et animam. Et in loco non circumscribitur sed definitiue: quoniam per tale esse in loco eis attribuitur vbi, non est vbi tale predicamentum: sed est imaginatum vbi. Ex eo enim quod respicimus sic ei apparerit esse in loco: imaginamur idem in spiritualibus et ita eis attribuitur, sed non est vere vbi predicamentum, sed ad illius modum imaginatum. Idem est etiam extra vltimam spheram: cum ibi non sit corpus terminans et contentum nec locus nec locatus, sed solum locus imaginatus, ita etiam quoniam eis attribuitur vbi, non est ibi vbi reale vel predicamentum sed solum imaginatum. Sicut etiam imaginamur quoniam in tempore imaginatio antequam esset res a mundi principio

vel postquam desinet in mundi termino, quia illud quando non est reale sicut nec tempus, sed solum imaginatum sicut et tempus.

Quomodo se habet locus ad vbi, quod sunt diuersa realiter. **Cap. CCXIX.**

Quantum ad tertium quod vbi se habet ad locum potest patere ex ista dictis, quod realiter differunt. Locus enim videtur esse sicut causa a qua procedit vbi. Cum enim locus sit vltima superficies corporis ambietis, ut dicitur in philosophia, et vbi procedat a circumscriptione loci actiua et locati passiua: ut dictum est: sequitur quod realiter sunt diuersa. Item scdo quod locus est in corpore terminante si cut in subiecto: cum sit eius vltima superficies, sed vbi est in contento et loco corpore sicut in subiecto, ut patet per auctorem sex principiorum.

De predicamento quod est positio. Cap. CC.

Quoniam predicamentum est positio siue situs, vbi consideranda sunt tria. Primo quod modis dicitur positio. Secundo quod est positio ut est predicamentum. Tertio modo quod dicitur positio predicamentum, et positio accepta in genere quantitatis.

Quot modis dicitur positio. **Q**uantum ad primum sciendum quod positio dicitur quatuor modis. Primo enim dicitur positio immediatum principium demonstrationis demonstrans, et sic sumitur a philosopho primo posteriorum, vbi dicitur principium demonstrationis immediatum in positum et suppositum. Secundo dicitur potentia extranea vel singulari sententia alicuius famosi in scientia, et sic sumitur a philosopho primo topicorum quod positio Erastri fuit contradictoria siue verificari. Tertio idem est quod fundamentum alicuius questionis in solutio positum, et isto modo dicuntur respondentes facere sua

De predicamēto habitus

positionē. z ad huius similitudinē iuriste articulos positōes dicūt quos debēt pbare dicēdo. ponit scz talis qd pbare intendit. Quarto idē est qd ordinatio partiū in toto. z sic ponit in pdicamētis ca^o de quātitate vbi dicit qd quedā quātitas pstat ex partibus habitibus positionē. Quinto est idē qd ordinatio partiū in loco z sic est speciale predicamentū. z sic hic positionem accipimus.

¶ Quid est positio vt est pdicamentū. **Caplm. CCC.**

¶ Ecūdo videndū qd quid sit positio put est pdicamentū. Ad qd dicēdū qd auctor sex pncipioz diffinit positōem dicens. Positio est quidā partiū situs z generatōis ordinatio. Ad cuius diffinitōis intelligentiā sciendū est qd fm Albertū: situs primo z pncipaliter noiat ordinatōem partiū in loco. secundario aut noiat ordinatōem partiū in toto. z hoc p relatōem ad locū. Ex his autē duobz causat mod^o essendi positōis p qd est pdicamentū. z p qd distinguit ab oībus alijs pdicamentis. scz sit ordo partiū in toto p pparatōem ad locū. Et ppter hoc dicitur in dicta diffinitōe qd positio est quidā partiū situs. z quia hoc ē quidam effectus agentis in passum ex hoc em sequitur talis ordo partiū in toto in comparatione ad locū quia agēs hz tale dōminū sup passum. ideo subdit z generatōis ordinatio. id est ordo causatus a gñatiōe. Hic autē generatio large accipitur. z sensus est: a generatione. id est ab agentis actione.

¶ Quō positio pdicamentuz differt a positōe pntente ad genus quātitatis **CCCC**

¶ Hoc tertio patz quō differt positio que ē speciale pdicamentum. z positio que pntet ad specialem z determinatā spēm quantitatis. Et qz positio put pntet ad determinatam spēm quātitatis nō dicit nisi ordinatōem partiū in toto. sicut ordinatōem partiū corporis in corpore: Positio autē prout ē speciale pdicamentum dicit z importat ordinatōem partiū in toto. non absolute: sed in comparatione ad locum in quo diuerse pres totius diuersimode situantur zc.

¶ De pdicamēto habitus

Caplm. CCCII.

¶ Ecimū et vltimū predicamentū dicitur habitus. Cui^o declaratio z notificatio supponit ea qd dicta sunt supra d^o multiplex acceptioe nois habitus. z quō est pdicamentū. z quō potest pdicamentū et quō pma spēs qualitatis. Istis ergo suppositis oībus que ad naturā habitus pntent in genere que sup dicta sunt cū ageret de pma specie qualitatis: restant duo solū dicēda de habitu vt est pdicamentū. Prīmū est quid est. secundum quozū vel in quibus est. **¶** Quid est habitus prout est pdicamentum

¶ Quantū ad pīmū sciendū qd auctor sex pncipioz diffinit sic habitū put est pdicamentū. Habitus est adiacētia corporū z eoz que circa corpus sunt. Ad cuius diffinitōis intelligentiā sciendū. qd fm Albertū triplex est adiacētia. Una scz corporis qua corpus figurat z terminat ea qd sunt circa corpus fm suam pncipiam figuratiōem. z hec adiacētia est actiue a corpe figurante. Alia est adiacētia que est eozū que sunt circa corpus fm qd talia figurantur z determinant a corpe. z hec est quedam passio. Hec autē due adiacētie nō sunt due res distincte reat

Tractatus Secundus

liter. s; solū dicitur sicut actio et passio
vñ s; vnus actus. sed adiacētia acti
na est a corpe figurante. et eadē passi
ua in corpe figurato. Est autē tertia
adiacētia que causat ex his duabus
scz q; vtrūq; vtriq; adiacet. et hec ad
iacētia est habitus. Et sic p; ps dif
finitōis qua dicitur q; habitus est adiacē
tia. Alterius autē sciendū est q; ali
ud est inherere et aliud adiacere. q; a
inherētia dicitur proprie modū acciden
tis quantū ad suū esse. Accidētis ei
esse est inesse. et ideo nullo mō potest
p;uenire substātie cōplete. qd em ve
re est nulli accidit. vt dicitur pmo p; hys.
Sed adiacētia. put hic sumit dicitur
quandā applicatōem rei p se existen
tis ad aliā rem. et hec puenit substā
tie. sicut vestimentū adiacet corpi.
quoz quodlibet est substātia. Ergo
inherētia proprie est solū accidētis. ad
iacētia solū substātie applicabilis
ad aliā substātia quaz quodlibet est
p se subsistēs. id albedo inheret pa
rietī sed nō adiacet. vestimentū autē
adiacet s; nō inheret corpi. Ex quo
p; q; quibus habitus q; est postpōi
camentū: et habitus q; est pma spēs
qualitatis sit ipsoz accētium. habi
tus tñ qui est p dīcamētū nullo mō
est accētium sed subie. nō cuiuslibet
nisi quātītatīe et corporalis cui alte
ra aliquo mō est applicabilis. mō q;
in sequenti caplo dicitur. et ideo in
diffinitione dicitur. q; habitus est cor
poris et eoz que circa corpus sūt. Al
terius autē sciendū est q; in eo qd dicitur
corporū: tangit causa finalis habi
tus. nā oīs habitus est finaliter in
uētus. aut ppter decorē. aut ppter re
gimētū. aut ppter tuitionē corporis
In eo autē qd dicitur. eoz q; circa corpus
sunt. tangit materia aliqualiter nō
ex qua. quia ista carēt omnia accidē
tia. s; in qua. Et ita p; quid est ha
bitus vt est p dīcamentum.

In quibus habitus inuenit et
in quibus non. Cap. CCCIII.

Est habitus et in quibus. **D**i
ctū est em q; nō est accētium
sed substātiar. nec oīm subar. sed
corporar. quaz quō sit dicendū est
Ubi intelligendū q; sicut dicit **C**o
mentator sup. v. metaph. p dīcamē
tum habitus accipit ex adiacētia
p rinetis ad p rētū. nō put p rinetis
habet p rētū. sed put p rētū habz
p rinetis. arbor corticē. hō vestem
Costat autē q; hec habitudo p rētū
ad p rinetis nō est s; oēs p rēs indī
ferēter corporis p rētū. sed solū s; m ex
teriores. Nullus autē habitus est ap
propriatus toti corpi. sed habitus ap
propriatur p rīb; corporis q; hñt denoia
re suū totū. sicut galeatū esse appo
p riat sibi caput. et calciatū pedes. et
tñ cū hō est galeatū in capite dicit
simplr galeatus. Ex q; sequit q; ha
bitus nō debet alicui corpi nisi o
rganisato vel habēti diuersitatē p rīū
Et hinc est q; inanimatū sicut lapi
des et hmōi nō dīcūtur proprie habere
habitū. Et hoc innuit auctor sex p n
cipioz qñ dicitur q; dīffinītio ipsius
habitū nō est accipiēda s; m totū cor
pus. sed s; m diuersas p rēs. Ex his
igit breuiter pcludit quoz est et q;
b; puenit habitus put est p dīcamē
tū. q; nō est accētium sed subarum.
nec subar. oīm sed corporaliū. nec cor
poraliū oīm nisi habentū diuersi
tatē p rīum. sicut sūt viuētia. nec s; m
oīm p rēs nisi s; m exteriores. Quis
tamē in oīb; viuētib; inueniat
vt arbor habet corticē. equus sellam
hō vestē. tamē magis proprie est i vsu
respectu eozum que sūt circa hōiem
Ex dicitis p rē aliqd circa decē p dī
camēta quantū de modulo ingenij
mei circa ea concipio. et hic explicā

De postpredicamentis.

dum fin intentionē ppositā iudica-
ualiquas subtilitates et difficul-
tes speciales quas doctores mode-
ni circa ista discutunt. et specialit̄ cir-
ca vltima sex p̄dicamēta: de quibus
p̄transendo ex certa scientia hic ni-
hil volui p̄tractare.

De his que p̄dicamēta cō-
sequuntur **Caplm. CCCV.**

Postq̄ dictū est de p̄tinenti-
bus ad p̄dicamēta in generali. et
p̄mo de illis que aliq̄liter cō-
ueniūt et sunt p̄munia su-
bus. secūdo de quolibet p̄dicamen-
to in sp̄ali. **Nūc** tertio videndū
est de quibusdā que p̄sequunt̄ ip̄a p̄di-
camēta: vel oīa vel plura: que ab ali-
quibus p̄ter hoc postp̄dicamēta vo-
cant̄. **Et** circa ista sic p̄cedendū est
Quia p̄mo dicet̄ de noīe quo ip̄o-
ratur idētitas. **Secūdo** de noībus quibus
importat̄ aliqua aliteras. **Ter-**
tio de noībus significat̄ sub alijs
habitudinibus. et maxime que impo-
tate videntur aliquam habitudinē
alicuius ordinis.

De hoc noīe idem: quoties d̄r
et quot modis sunt aliq̄ eadem.

Quantū ad p̄mū occurrit hoc
noīe idem. de quo videndū ē
quoties dicat̄. **Ad** quod dicendū q̄
cū fin p̄mū q̄nto metaph. vnum in
suba faciat idē. vñū in quātitate fa-
ciat eāle. vñū in q̄litate faciat simile
si vellemus p̄transire nō oī plus di-
cere de eodē nisi qd̄ supra dictū est
de vno: cū de trāscendētibus erat ser-
mo. **Uñ** breuiter quot modis et quibus
d̄r vñū et aliqua dicunt̄ vñū: tot
modis d̄r idem. et tot modis aliq̄ di-
cunt̄ esse eadē. **Sed** vt fiat explica-
tius manifestū sciendū q̄ fin p̄mū
q̄nto metaph. aliqua dicunt̄ eadez
dupl̄. scz p̄ se et p̄ acc̄s. **Per** acc̄s
aut̄ dupl̄. **Uñ** oī mō vt dicat̄ acc̄s

per se. et subiectū per se. **Alio** modo
vt dicat̄ simul vtrūq̄. **Primo** em̄
mō dicunt̄ aliqua esse eadē p̄ acc̄s
tripliciter. **Primo** qñ duo accidētia
dicunt̄ de eodē subiecto. vt si dicat̄
albedo et sc̄ia de sorte: tunc sc̄ia et al-
bedo sunt idē per acc̄s. **Secūdo** qñ
acc̄s dicat̄ de subiecto. vt albedo
de sorte. tunc sortes et albedo sūt idē
p̄ acc̄s. **Tertio** quādo subiectū
dicat̄ de accidēte. vt si diceret̄ albū
et sortes. ibi sortes et albū sunt idēz
p̄ acc̄s. **Si** aut̄ dicant̄ simul sub-
iectū et accidens hoc fit tripl̄. **Pr-**
mo qñ de subiecto simplici p̄dicat̄
simul subiectū et accidēs. vt hic hō
mo est hō albus. **Secūdo** quando de
subiecto et acc̄te p̄dicat̄ accidens
solū. vt hō albus est alb. **Tertio** qñ
p̄dicat̄ subiectū et accidēs ex p̄te p̄
dicat̄ de subiecto et accidēte ex p̄te
subiecti. ita q̄ accipiat̄ totū siml̄ ex
p̄te p̄dicat̄ et subiecti. vt hic hō alb
est homo albus. **Omnibz** em̄ istis
modis ista sunt eadem p̄ accidēs.
Per se aut̄ dicunt̄ eadē dupliciter
Aut absolute. aut in respectu ad ali-
ud. **Absolute** dicunt̄ esse eadē que
cūq̄ sunt vñū numero habēt̄ idē
eē naturale. vt sortes sorti. **In** respe-
ctu autem ad aliud sunt aliqua ea-
dez tripliciter p̄ se. **Primo** respectu
speciei. et sic dicunt̄ aliqua esse ea-
dem specie quecūq̄ continēt̄ sub
specie vna. vt petrus et sortes sunt
sub homine. et isto modo sunt etiāz
aliqua vnum proprie et diffinitione
quia quecūq̄ sunt vnius speciei ha-
bent eādē diffinitionem et idem
propriū substantiale. **Alio** modo
respectu generis. et sic dicunt̄ ea-
dem genere quecūq̄ sub eodem ge-
nere continēt̄. vt homo et leo sub
animali. **Alio** modo respectu ali-
cuius analogi. et sic substantia et ac-
cidens sunt vnum et idem in ente:

Tractatus Secundus

quod p se dicitur de utroq. **B**reui-
ter aut cōcludo quot modis dicitur
vnū tot mōis dicitur idem. z quot
modis dicunt aliqua esse vnū tot
modis dicuntur esse eadem

De noibus alietatē impo-
tantibus. et sunt quattuor. scz
diuersum. differens. simile. et
oppositio. **Capitulum. CCCVI.**

Secūdo dicendū est de noi-
bus quib; aliqua alietas im-
portat. z sunt quattuor. **Q**u-
tum p̄sens materia exposcit de qui-
bus est dicendū. scz diuersum de quo
primo dicendū est. **D**ifferēs de quo
secūdo. **S**imile de quo tertio. **O**p-
positio de quo quarto

Quotiens dicit diuersum z q̄t
modis aliqua sunt diuersa

Quāntū ad primū sciendū est
q̄ eide opponit diuersum. vñ
sunt passiones entis inguantū ens:
et sufficēter ip̄m diuidētes. **O**mne
em̄ ens est idem alteri aut diuersus
nec ē dare mediū. **Q**uia ergo quot
modis dicit vnū opposito: tot mōis
dicit z reliquū. idcirco quot modis
dicit idem tot modis dicit diuer-
sum. z quot mōis sunt aliqua eadē
tot modis aliqua s̄t diuersa. **D**icitur
em̄ aliqua diuersa p accidens. z
aliqua p se. **U**n̄ p̄s de hoc nō mul-
tū in q̄nto metaph. fuit p̄secut⁹. **D**i-
cunt em̄ aliq̄ diuersa numero: z hec
sunt q̄ differūt fm̄ materiā. vt duo
indiuīdua eiusdē sp̄s. vt sortes z pe-
trus. **A**liqua fm̄ sp̄m. hoc aut̄ p̄tin-
git q̄ntq; modis. vt p̄z q̄nto meta-
ph. **P**rimus mod⁹ est q̄n̄ due sp̄s
eiusdē generis ḡnālissimi. licz nō p̄xi-
mi nec ex opposito diuidunt. vt scia
et albedo. **S**ecūds est q̄n̄ sunt eiusdē
generis z diuidunt̄ p̄tra se inuicem
sive sint p̄traria sive nō. vt bipes et
q̄drupes. **T**ertius q̄n̄ in sua substā

tia h̄nt p̄trarietate. vt pote qz diuisi-
dicitur p̄trarietate. z hoc siue ip̄s
sa sint directe p̄traria: vt albedo et ni-
gredo. siue nō: vt hō z asinus. **Q**uar-
tus mod⁹ est: q̄n̄ simul due sp̄s s̄t
in aliquo genere. vt hō z equus sub
aiāli. **Q**uintus modus est. q̄n̄ aliq̄
accit̄ia in eodē subiecto sunt: z tñ
d̄nt ab inuicē. talia em̄ necesse ē spe-
cie differre. eo q̄ impossibile est plu-
ra accit̄ia vnus sp̄s in eodē subie-
cto esse. **A**liqua p̄o dicunt diuersa
ḡne vel sub diuersis generib;. vt sub-
stāria z caritas. **A**liqua etiā dicitur
diuersa analogo fm̄ q̄ aliq̄ sub
diuersis analogis cōtinentur. z fm̄
q̄d est multiplex analogus infra pa-
tebit cū de analogo aliquid dicit.

Quid est differens: z quot
modis dicit. z quomodo se habz
ad diuersum. **CCCVII.**

Quāntū ad sc̄dm dicendū ē
de hoc noie differēs p̄mo. se-
cūdo de d̄ntis rei z rōnis.
Quāntū ad p̄mū sciendū. q̄ sicut
p̄z ex q̄nto metaph. differēs p̄t su-
mi dupl̄. **U**no mō large. z sic non
est distinctio inter d̄ntis z diuersum
et sic dicunt illa diuersa et d̄ntia q̄
in nullo zueniūt: nec in aliquo mō
d̄nt in seip̄s. **A**lio mō sumit differ-
re. p̄p̄rie. z sic dicunt aliq̄ differre q̄
in aliq̄ vno cōicant: siue illud vnū
sit vnū nūero. vt sortes sedēs differet
a sorte nō sedēte. siue vnū sp̄s: vt sor-
tes z plato d̄nt sub hoie. siue vnūz
ḡne: sicut hō z asinus d̄nt sub aiāli
Et sic accipiendū differēs om̄e dif-
ferēs est diuersum. sed nō omne di-
uersum est differēs. qz differens ad-
dit supra diuersum aliquo mō dif-
ferre. fm̄ aut̄ q̄ docet **A**resto. v. me-
taph. inter oīa illa q̄ sunt d̄ntia illa
dicunt p̄p̄rie differre q̄ sunt eadem
ḡne z diuersa fm̄ sp̄m: q̄n̄ talia cō-

De differētia rei et ratiōis

uentur in vno cōmuni scz in genere et differūt diuersis differētis specifi-
cis et p rarijs. Que em dicit nūero
solū dicit differētis accidentalibz. Et
ita p r qd est differēs. et quō se hnt
ad inuicem differēs et diuersum

¶ De differētia rei et ratiōis.

Cap. CCCVIII.

Secūdo videndū est quid ē
differre et rōne. **U**bi pmo
videndū est quot modis dicitur
ratio. **S**ecūdo quō se habeat ratio
ad rem. **T**ertio quō dicitur aliqua
differre et ratiōe.

¶ Quot modis dicitur ratio.

Quantū ad pmo sciendū q rō
dicitur sex modis. **P**rimo rō est
idē qd causa. vñ in vsu cōiter loque-
tium dicitur huius rō est. i. huius causa
vel reddit rōnem huius. i. causaz di-
cit. **S**ecūdo ratio idē est qd aliq bona
pbatio: siue sit p causam siue p effe-
ctū. et sic aliq dicitur probare suā opi-
onē multis rōnibus. **E**t sic videtur
poni in definitōe argumēti qñ dicitur:
q argumentum est ratio rei du-
bie faciēs fidē. **T**ertio idem est qd
definitio. et sic accipit in pncipio p
dicamentoz vbi dicit q equoca di-
cunt quoz nomē est cōe et fm illud
nomē rō substantie est diuersa. rō id
est definitio. **Q**uarto rō est idē qd
pceptus intellectus de re quā quis
expse vult intelligere: que etiā ver-
bū mentis dicitur. **E**t hoc mō rō rei est
eius expssa cōceptio intellectu. **Q**uī-
to est ratio idē qd illud qd rñdet in
re pceptōi intellectus de se facte. et
dicitur ratio illud qd tali pceptōi rñdet.
Hoc autē est illud qd apphendit in
intellectus de significatōe alicuius no-
minis. et hoc in habētibz definitioez
est ipa res que p definitōem impo-
tat. **E**t hoc mō dicitur pbs in. iij. me-
taph. q rō quā significat nomen est

ipsa definitio. **S**icut dicimus q rō
iusticie est in tenēdo medium eo q
sunt ad alterz. **I**n illis autē que non
hnt definitōem pprie rō talis rei est
illud ex q res hz q sit res. sicut rō q
litaris est illud ex q qualitas habet
q sit qlis. **Q**uia tñ hic vrimur no-
mine rōnis sciendū. q hoc nomē rō
nō significat illud qd sic de re intel-
lectus apprehēdit. sed illud fecit no-
men rei: vt nomē lapidis vel quod
cūq aliud. sed hoc nomē rō signifi-
cat intentionē cū sit nomē sede intrē-
tōis. sicut et definitio et genus et hu-
iusmodi. hec autē intētio est applica-
bil rei pcepte vnde dicitur ratio. **S**exto
mō ratio idē est q intellectua potē-
tia aīe rōnalis. a qua rōne hō rōna-
lis dicitur. **H**ec autē potētia aliqñ vocat
intellectus. aliqñ rō. aliqñ alijs no-
bz a diuersis actibz suis. sic supius
dictū fuit cū de potētis aīe ageret.

¶ Quō ratio est in intellectu
et quāritate. Cap. CCCIX.

Quantū ad scdm quō aliq
ratio ē in re: sciendū q tres
ultimi mōi (qbus dicitur ratio)
faciunt ad ppositū. et iō alios dimit-
tendo dicendū est. q accipiēdo rōez
rei. p ipsa cōceptōe intellectus de re
formata: ratio nō est in re extra sub-
iectiue. sed est in intellectu formalit
et subiectiue. **A**ccipiēdo autē rōnem
pro eo qd ex pre rei formalit rñdet
tali pceptōi dicitur rō in re. nō quidē
q ipa intētio (quā significat nomē)
sit in re. aut etiā ipsa pceptio cui cō-
uenit talis pcepta intētio sit in re ex-
tra aīam cū sit in aīa subiectiue. sed
dicitur esse in re inquantū in re est aliqd
qd correspondet cōceptōi aīe sicut
signatū signo. **I**n sciendū q ipa cō-
ceptio intellectus triplz se hz ad rez
q est extra aīam. **A**liqñ em ipsa pce-
ptio intellectus est silitudo rei extra

Tractatus Secundus

animā existētis. sicut hec conceptio quā habz de re significata p hoc nomen hō. z talis pceptio habz fundamentū in re immediate inquantum res ipsa ex sua pformitate ad intellectū facit q intellectus sit verus. z q nō mē significās illū intellectū p pte dicat differre. Aliquā aut ipsa pceptio nō est similitudo rei existētis extra aiām. sed est aliqd quod psequit ex modo intelligēdi rem q est extra animā. z hmoi sunt intētiōnes quas intellectus adinuenit. sicut pceptio de significato huius nois genus. non est similitudo alicuius rei extra aiām existētis. sed ex hoc q intelligit aiāl vt in pluribz spēbus attribuit ei intētiōne generis. Et huius intētiōis licet primū fundamentū nō sit in re sed in intellectu. tñ remotū fundamentū est ipsa. vñ intellectus nō est falsus q has intētiōes adinuenit. Et sile est de oibus alijs noibus q consequuntur ex mō intelligēdi. Aliquādo vero ipsa pceptio de aliq significato p nomē nō habet fundamentum in re: neqz primū: neqz remotū sicut pceptio chymere. qz nec est similitudo rei extra aiām. neqz psequit ex modo intelligēdi rem aliquā vere. et ideo ista pceptio est falsa. Vñ pz scdm sez q ratio dicit in re inquantum significatū nois (cui accidit esse rōnem) est in re. z ptingit pte quādo pceptio intellectus est similitudo rei. Accipiēdo aut rōnem p potētia intellectiua realiter z subiectiue: patz q est in essentia aīe sicut p pū accedens in suo subiecto vt sup dictum est qñ de potētis aīe diceretur

Quō aliqua differūt re vlt ratione. z de pertinētibus ad ista. **Caplm. XXX.**

Quantū ad tertiū. quō scz aliqua differūt re vel rōne dicen

da sunt tria Primū quō oīs diuersitas rei vel rōis sub triplīci modo cōcludit. Scdm: quō aliq dicitur differre re vel realit. Tertiū quō dicitur aliq differre rōe vel fm rōem

Quō oīs diuersitas rei vel rōis sub triplīci modo concluditur

Quantū ad primū pmitto pz ostendo pncipale. Illud qd premittō est q aliqd ē dicere q aliqua duo sint diuersa entia rōnis. aliud q aliq qua st diuersa fm rōnem. vel diuersa rōe. Quādo em dicitur q aliqua duo sunt diuersa entia rōnis: est sensus q ista duo z eorū diuersitas sunt a rōe ita q tam entitas q diuersitas pntinent ad rōnem z ad esse rōnis. et sic genus z spēs z cetera scde intētiōes sunt diuersa entia rōnis. quia nec entitatē habēt nec diuersitatez nisi a rōne. Quādo aut dicitur q aliqua sunt diuersa rōne vel fm rōem. nō est necē q entitas sit entitas rōnis. sed solū diuersitas vel etiā pluralitas. Et verbi grā homo z aiāl differūt solū rōe. nō tamē ppter hoc esse hoīs vel aiālis est fm rōem. sed solū diuersitas inter hoīem z aiāl est rōnis z a rōne. Et his ptez scdm pncipale. q quedā sunt diuersa quorū vnūquodqz est vera res: z quorū diuersitas est realis sicut substantia et quāritas. lapis z asinus. Quedā sunt quorū nullū est res vera. nec diuersitas ē realis sicut duo entia rōnis. vt genus z spēs. hoz em tā entitas q diuersitas est a rōne. Alie sunt que tenent mediū. q scz sunt sic diuersa quorū vnūquodqz dicitur ali quid reale. z est res vera. Sz diuersitas inter illa duo est rōnis z nō realis: vt dicitur est de hoīe z animalī. quia quodlibet est res vera. diuersa autem nō sunt re. sed rōe. Idem est de iusticia z sapiētia in deo. quia z

De differentia rei et rationis

tam iusticia q̄ sapientia in deo res vera est. et tamen nō differūt realiter sed solum ratione.

Quid est differre realiter et aliq̄ differūt realiter aliquo q̄tuoꝝ modoz. **Cap. CCCXI.**

His suppositis videndū est secundū principale: quō dicitur quod aliqua differre re vel realiter. Et dicendū quod re et realiter dicunt differre proprie illa quozū vnū nō est alterū. nec vnus entitas ē alterius entitas. nec diuersas taliū dependet ab actu intellectus. imo circūscripto omni actu intellectus ad huc essent diuersa et vnū nō esset alterū. Et sic aliqua differūt mō quadruplici. Primo ea que sunt eiusdē speciei sunt diuersa sicut numerū. vt fortes et plati. et duo lapides. Secundo differūt isto mō. ea que sunt diuersa numero et sp̄e: sunt tamē eiusdē generis. et sic differūt realiter hō et asinus et bos: que sunt diuersę sp̄es animalis. Tertio mō dicuntur aliqua differre realiter que nō solū differūt numero et sp̄e. sed differūt genere: quous p̄tineant sub vno analogo. et hoc mō differūt substantia et quantitas que continentur sub ente. Quarto mō differūt aliqua realiter. nō solum sicut differentia numeralē specifiā et generis. sed plus quā sicut generis. et hoc mō realiter differunt deus et creatura. quia creatura oīs est in genere. deus autē illimitatus extra oē generis. Sic ergo quatuor modis istis vna res realiter differt ab alia. quous autē diuisio entis extra animā in decē predicamenta sit diuisio in illa que quilibet est res vera. nō tamen est necesse quod oīa illa que sunt in diuersis predicamentis vel in diuersis speciebus eiusdem generis sint diuersa realiter sicut supra dictū est in quarta sp̄e qualitatē

et in predicamento actōis. sicut sufficit quod quilibet diuisum sit ens reale. Unde quō dicitur quod diuisio entis in decē predicamenta est diuisio in decē realia. sic intelligendū est quod sit in decē quozū quilibet est ens reale. non tamen oportet quod oīm illoꝝ diuersitas sit realis. imo vna eadē res numero ad predicamentum et diuersa p̄tinet. vt patet de motu. quia actio et passio sunt vnus motus numero realiter vt supra patuit.

Quō dicuntur aliq̄ differre rationem. **Cap. CCCXII.**

Quāntū ad tertium (quō dicitur quod aliqua differre ratione et esse diuisa vel esse diuersa sicut rationem) dicendū est quod accipiēdo rationem p̄ceptōe intellectus quot sunt tales p̄ceptōes differentie tot habet rationes diuersas res illa cuius p̄ceptōes que sunt extra se. et sunt in intellectu formaliter inherētes ei. Et oēs tales p̄ceptōes quozū quilibet dicitur ratio rei realiter differt vna ab alia. et que sunt sic diuersa ratione sunt diuersa realiter. Unde sic est quod diuisum ratione non dicitur diuisum esse diuersum sicut rationem. imo est idem. Accipiēdo autē rationem pro eo quod in re tali p̄ceptōe respondet: sic eadem res habet multas rationes sicut formaliter inherētes. que rationes diuersę dicuntur ab aliq̄bus doctoribus diuersę abilitates. quia talis res est abilis ex se talibus p̄ceptibus diuersis veraciter respondere. sic homo ē abilis ut concipiatur esse rationalis. animal et corpus et substantia etc. et sic que sunt diuersę rationes que dicitur sic ratione nō sunt diuersę realiter nec sicut rationem. imo sunt idē realiter. sicut hō et animal sunt idē realiter. et sapientia et iusticia in deo. licet differant ratione. et sic de alijs. Inuestigare autē vnde proveniat talis diuersitas rationum sic dicitur sine quantitate ad diuersitatem rationū que sunt p̄ceptōes

Tractatus Secundus

et se tenet ex pre intelligētis siue qn
tū ad diuersitatē rōnum q̄ sit abili
tates diuerse rīdentes vt fundamē
tū taliū pceptionū. z sic se tenet ex
pre rei intellectu: altioris inq̄sitiōis
est. z p̄inet ad scđam distinctōez p̄i
tis Accipiēdo autē rōnem p potētia
intellectiua sicut dicunt aliqua rōe
differre dupl̄r. Uno. qz q̄libet eo
rū est ens rōnis z diuersitas ac dñā
tia est silr rōis. ita qz circūscripto oī
actu intellect⁹ nō esset illoz oīmyer
boz entitas: nec eēt illoz dñātia. Et
sic dñit rōne oīa entia rōnis: oīa se/
cūde intentōes. Alio. d̄r aliqd̄ dif/
ferre rōne: nō qz illud sit ens rōnis. s̄
qz exñs ens reale z vnū realit̄ rō ne
gociās circa ipam vnortit̄ vt duo/
bus. z sic rōne idē differt a seip̄o. cū
intellect⁹ negociādo pparat idē ad
seip̄m in relatōe idēnitatis dicendo
idē eidē idē. Et breuiter pcludēdo
oīa ista dicunt differre rōe: put dñā
tia rōnis diuidit̄ p̄ra dñāam realē
q̄n in illis nulla inuenit̄ distinctio
circūscripto oī actu intellect⁹. z ip̄e
intellect⁹ in sui opatiōe. p sui p̄side
ratōe illā dñāz causat. z est obiecti
ue īntellcū solū z nō subiectiue in re

**De hoc not simile: z quot
modis dicit. CCCXIII.**

Quantū ad tertiuū sez de hoc
noīe sile sciendū. qz silrudo
est dñātiū eadē qualitas.
Quia s̄o q̄litas hz q̄ruoz sp̄s: s̄m
illas q̄ruoz attendit̄ silrudo. Pri/
mo s̄m p̄mam sp̄m q̄ est habitus z
disp̄o. vt duo quoz q̄libet est albu di
cūtur siles. Secdo s̄m scđam sp̄m
vt duo hūtes potentiā naturalē ad
videndū dicunt siles in potētia visi
ua. Tertio s̄m tertiam sp̄m sez s̄m
passionē vnā. vt duo ligna s̄t silra q̄
pburunt. z nō solū sit vna sp̄. s̄z eti
am si nō sit eadē passio specie s̄z gñe

vt illi dicunt siles q̄ patiunt q̄s
diuersa. z iste q̄ icarcerat. et ille qui
fustigat. Quarto dicunt silra etiaz
aliq̄ s̄m quartā sp̄m q̄litaris. s̄. s̄m
formā z figurā. vt illi dicunt siles q̄
hūt eandē staturā vel qui hūt eandē
figurā in facie z in corpe. Illud autē
est magis sile alteri qd̄ puenit cū eo
in pluribz q̄litaribz. sicut oleū qd̄ est
calidū z sicū est magis sile igni qui
h̄z eadē q̄litaris q̄ zucca z qd̄ ē ca/
lidū z humidū. Quot autē mōs di
cunt aliq̄ silra: tot modis p opposi/
tū dicunt aliqua dissimilia.

**De oppositione tractatus
Capitulum CCCXIII**

Ad dicendū de q̄ro sez op/
positōe dicendū est pmo de
oppōne in gñali. scdo descen
dendū est ad quālibet sp̄m oppōis
in sp̄ali. Quantū ad p̄mū tria fa
ciēda sunt. Primo videndū est q̄uo
differūt oppositio z oppositū. Secū
do q̄ z quot sunt sp̄s oppōnis. Ter
tio quō se habeant ad inuicēz z in q̄
est maior vel minor oppositio.

**In quo differūt z quomodo op
positum z oppositio.**

Quantū ad p̄mū sciendū est qz
Oppositū z oppositio dñit sicut
cōcretū z abstractū eo mō q̄ supra
de pluribz alijs dicit̄ est. Sicut em̄
albedo z albu differūt p modū con
creti z abstracti. ita oppositū z oppo
sitio. Albedo em̄ ipam formā p̄cise
signat. sed albu nō p̄cise: imo sub/
iectū p̄notat. qz albu importat rem
habentē albedinē. z ita in p̄posito:
Oppositio em̄ importat formā illō
q̄ aliqd̄ alteri opponit̄. sed oppositū
importat rē habentē talē oppōem z in
q̄ est talis oppō. Vñ oppō est illud
in q̄ oppositū opponit̄ alteri oppōsi
to. sed oppositū importat illud qd̄ op
ponit̄. z ita p̄z qd̄ vtrūq̄ significet

De oppositōe in cōmuni.

et quō ad inuicē se habeāt. Et quō dīctū est in genere intelligendū est de alijs spēsbus oppositōis. vt in ptra / rio 2 in ptra rietate 2 hmōi.

Quot sunt spēs oppōnis. et earū sufficiētia. CCCV.

Secūdo dicendū est quot sūt spēs oppōnis. Et dicēdū q̄ q̄ntuoz. vt p3 q̄nto metaph. qz quedā opponūtur dīctōrie. qdā puatiue. qdā dīctōrie. quedā relatiue. Et hāz sufficiētia 2 fecantia ac dīctōria simul habet hoc mō. Quidē em ptra ponit vel opponit alteri duplī. Aut rōne depēdentie. qz depēdet ab ipō. 2 talis oppō relatiua dicit. 2 sic opponit pater filio 2 ecōuerso. Aut rōne remotōis. qz vnū remouet al / tez. 2 hoc ptingit triplī. Aut ei to / taliter remouet nihil relinq̄ns. 2 sic est negatio q̄ totū remouet q̄ oppō / nit affirmatiō. 2 sic sumit oppositio dīctōria. 2 sic opponūtur dīctōrie ens 2 nō ens. Aut remouet opposi / tū sed relinq̄t subiectū. 2 sic sumitur oppō puatiua. 2 sic opponit cecitas visui. Aut remouet oppositū s3 relin / quit subiectū 2 gen^o. 2 sic est opposi / tio dīctōris. qz dīctōria sunt i eodē sub / iecto 2 eiusdē ḡnis. 2 sic opponit cō / trarie albedo nigredini. qz albedo remouet nigredinē s3 eiusdē ḡnis qz vnū post aliud p̄ esse in manu. 2 sunt eiusdē generis. qz sunt sub co / lore. sicut due spēs sub genere

Quō se hnt ad inuicē q̄ntu oz oppōnes: 2 q̄ plus hz de natura oppōnis. Cap. CCCVI.

Quarto videndū est de istis spēsbus quō se habeāt ad in / uicē. Et quīs subtilit̄ inuē / ti possit patere exposita sufficiētia. tñ vt plenius pateat: sciendū qz dī / ctio est maior 2 prima oppōnum. qz plus hz de oppōne inter duos termi

nos oppositos. Alie autē due grada / tim diminuūt de rōne oppōnis. Vñ fm qd alie plus p̄cipāt de dīctō / ria oppōne fm hoc hnt plus d̄ oppō / ne. Prīmū em in q̄libet ḡne causa ē oim q̄ sunt post in eodē. vt dī. ij. me / taph. 2 iō post dīctōne plus hz de oppōne puatiua. post hāc oppō dīctō / ratis. vltio relatiua. Et hoc sic ostē / dit. qn̄ ponit aliqd̄ mediū int̄ duo / distātia: ipm̄ mediū oñdit distātia / et pueniētia illoz duoz. ipa autē dīctō / rio nullū hz mediū. Vñ in p^o / posterioz dī. qz dīctio est oppō cu / ius fm se nō est mediū. 2 iō int̄ duo / extrema dīctōrie oppōnis est maxī / ma distātia 2 oppō. cū in nullo me / dio pueniāt. sicut iter ens 2 nō ens. In oibus autē alijs oppōnibus ē alī / quō mediū. sed in isto dīctōrie dīctōe et oppōne. 2 q̄nto magis pueniūt in medio extremo aliaz oppōnum tan / to magis deficiūt a dīctōrie 2 oppō / ne. Cōueniūt autē aliq̄ in medio du / plī Vno mō pueniūt in medio eius / dē ḡnis. sic scz qz vtrūqz extremoz est eiusdē ḡnis cū medio in q̄ pueni / unt. 2 isto mō pueniūt albedo 2 ni / gredo in colore medio: puta rubedī / ne. Et itez ista pueniunt in medio / materie tñ vel subiecti: 2 nō in aliq̄ / ḡne medio sicut albū 2 nigrū. s3 nō / sūt sed successiue pueniūt eodē sub / iecto susceptiue sicut in manu. Alie / qua autē cōueniūt in medio materie / tñ 2 subiecti. 2 nō in ḡne medio alē / q̄ qd sit eiusdē ḡnis cū eis. sicut dīctō / ratiua 2 habit^o et puatio qz qd / libet hz cōe subiectus. s3 nō p̄stituit / aliqd̄ tertū. vel in illo nō pueniunt / qd sit eiusdē ḡnis cū illis sed in his / est dīctō. qz in puatiue oppositis ser / uat ordo subiecti. 2 nō fit regressus / a puatiōe in habitū. vt a cecitate in / visum in oculo. Et sicut ē de q̄busdā / dīctōris immediatis. vt de q̄busdā istis /

Tractatus Secundus

mitatib; incurabilib;. z in talib; si /
cut in huius immediat; siue puate
oppositis nō remanet aliq; p̄tus in
subiecto ad huius siue ad habitū. vt
aliq; facto ceco nō remanet p̄tus in
eo ad visus. z aliq; exite p̄fecte p̄ysi
co forte nō remanet p̄tus ad sanita
tē. In huius autē mediatis z in q̄bus /
dā immediatis licet q̄dā ordine respi
ciāt suū subiectū. tñ p̄ vnū eoz nō
aufert potētia ad reliquū. vñ manu
exite alba nō aufert qñ possit eē
gra. Albedo autē z nigredo huius me
diata s̄t. z est idē de mediatis sicut
sanitate exite nō tollit potentia ad
egritudinē. z egritudine aliq; exite
nō tollit potētia ad sanitatē. In re
latiuis autē neutro mō inuenit̄ p̄ue
nientia vel q̄ntū ad mediū p̄mū vel
scdm. nō em̄ p̄ueniūt in subiecto me
dio. Idē em̄ nō est p̄r z filius. sed q̄
pat̄ refert ad filiū: iterū nō p̄stituūt
mediū sui ḡnis: cū ex patre z filio v̄l
pat̄nitate z filiatōe nulla media re
latio vel relatiū mediū possit p̄sti
tūi. Et itez in relatiuis nō est maḡ
vel min⁹. h̄nt tñ quendā sp̄cālē mo
dū p̄ueniēdi. qz vnū eoz s̄m id qd̄ ē
depēdet ad altez. Relatiua em̄ mu
tuo se includūt z ponūt z perimūt.
vt p̄r in p̄dicamētis. In p̄radictio
rijs s̄o nihil hoz inuenit̄. nō em̄ ha
bēt mediū sui ḡnis cum alterū exre
mū sit non ens simplr z extra oē ge
nus. nec s̄l̄r p̄nt in subiecto medio
p̄uenire. cū nō ens subiectū h̄re non
possit. nec nō p̄ueniūt s̄m depēdē /
tiā suozū intellectuū sicut relatiua.
Posito em̄ ente nō ponit̄ nō ens. si
cut posito p̄re ponit̄ filius. Et iō p̄z
quō se h̄nt ad inuicē iste q̄tuoꝝ op /
positōes: z in q̄bus ē maior oppō. qz
p̄dictio tenet sup̄mū gradū oppōis
cū simplr z p̄ se nō habeat mediūz
et iō p̄radictoria maxie opponunt̄
et mīme p̄ueniūt. Priuatiue s̄o op

posita tenet scdm locū. cū nō habe
ant mediūz sui ḡnis sicut h̄nt h̄ia
mediata. nec h̄nt depēdētia ad inui
cē sicut relatiua. z in his p̄ueniūt cū
p̄radictorie oppositis. h̄nt tñ subie
ctū cōe: z in hoc deficiūt ab eis. post
p̄uatiue opposita s̄t p̄rarie oppo
sita. z vltimo relatiua. **De sin**
gulis sp̄ebus oppōnum distinctim
Modo dōm est de singulis sp̄
bus distinctim. z p̄mo de q̄li /
bz in sp̄cālī. scdo p̄cludēda est cuius
libz p̄dit̄ in se z ad alias in sp̄cālī
Quantū ad p̄mū p̄mo dicendū est
de p̄radictōe. scdo de p̄uatione. ter
tio de p̄rarietate. quarto z vltimo
de relatiua oppositiōe.

Quid est cōtradictio: z q̄t
requirunt̄ ad veram contradi
ctionem. Caplm. **CCXVII**

Quantū ad p̄mū sciendū est
qd̄ est p̄radictio. de qua in
p̄te p̄r ex dictis p̄ diffinitio
nē posita in p̄mo posterioꝝ. s. q̄ cō /
tradictio est oppō cui⁹ s̄m se nō est
dare mediū. Ad hoc autē q̄ aliq; op
positio habeat rōnem vere p̄radi
ctionis requirunt̄ quicq; p̄ditōes. que
p̄nt colligi ex p̄mo elenchoz: q̄ tan
gunt̄ in quadā sua diffinitōe q̄ talis
est. Cōtradictio ē vni⁹ z eiusdē s̄m
idē z ad idēz s̄l̄r z in eodē tpe. Qd̄
sic h̄z intelligi. q̄ p̄radictio est vni
us z eiusdē. non solū q̄ accipiat̄ idē
s̄m nomē tñ. vel s̄m rem tñ. s̄ eius
dē s̄m rem z no men. vñ hic est p̄ra
dictio. latrabile currit: latrabile nō
currit. qz ibi ē affirmatio z negatio
eiusdē s̄m rem z nomē. Sed hic nō
est p̄radictio. canis currit canis nō
currit. qz non est eiusdē s̄m rem. q̄
fidus nō currit q̄nis latrabile cur
rat. z hec est p̄ma p̄ditio p̄radictio
nis. Secūda est q̄ sit oppositiō vni
us z eiusdē s̄m idem. vñ hic est p̄ra

De oppoe pcraria et priuatiua

dictio. istud est duplū isti fm longi tudine. istud nō est duplū isti fm lō gitudine. **S**3 non h. istud est duplū isti fm longitudine: z nō est duplū fm latitudine. qz hic est affirmatio et negatio vnius z eiusdē. s. dupli. s3 nō fm idē. qz affirmat duplū fm lō gitudines z negat fm latitudinem. **T**ertia pcraria est. qz sit nō solū vni us z eiusdē z fm idē. sed etiā ad idē respectu eiusdē. vñ hic ē pcradictio. duo sunt duplū ad vñū: duo nō sunt duplū ad vñū. sed hic nō. duo s3 du plū ad vñū: duo nō sunt duplū ad tria. q̄uis em idē scz duplū affir me tur z neget de vno z eodē scz de du alitate. tñ non respēcū eiusdē sed di uersoz. s. vnitatis z trinitatis. **Q**uar ta pcraria est s3 qz scz affirmet idēz de eodē s3. vñ hic est pcradictio. ce lū mouet circulariter z non mouet circulariter. s3 non h. celū mouet cir cularitē z nō mouet deorsum. **Q**ui ta pcraria est. qz sit in eodē tpe. vnde hic est pcradictio. domus est clausa in tertia: dom⁹ non est clausa in ter tia. sed h non. dom⁹ est clausa in ter tia: dom⁹ non est clausa in nona. qz deficit pcraria in eodē tpe. **U**n vbi cumqz ex defectu istaz pcrarionū cō cluderet aliqua cōditio simpliciter esset falsa. vt patz quatuor vltimis modis fm q̄s attendunt modi fal lacie: que vocat ignorantia elenchī.

De oppositione priuatiua

Cap. CCCXVIII.

Secundo dicendū est de oppo sitione priuatiua q̄ tenet scdm lō gitudinem post pcradictōem. Sicut em pcradictio h3 alterz terminū op positū pure ens: z alterum pure nō ens (vñ sunt sicut affirmatio z nega tio) ita pcratio z habitus q̄ opponū tur se hñt. nisi qz termin⁹ opposit⁹ habitū (q̄ se h3 p modū affirmatio

nis est termin⁹ p modū negatiōis) nō absolute sint in pcradictōis. s3 est negatio in subiecto z infra genus et iō termin⁹ oppositus (vt cecitas) nō ē absolute nō ens. s3 nō ens i ra li subiecto. **T**ertio p3 qz pcratio ē ne gatio absoluta. pcratio ē negatio de terminate forme in determinato sub iecto. **C**irca igit pcratiōem q̄rtuo z s3 faciēda. **P**rimū est oñdere qd est oppo priuatiua diffinitive. **S**ecdo q̄ sunt modi pcratiōis. **T**ertio quot s3 q̄nt ad pcratiōem pprie dicitā. **Q**uarto quō ē maior oppositio cō tradictoria q̄ priuatiua.

Quid ē oppositio priuatiua

Cap. CCCXIX.

Quantū ad primū. s. qd est p ratiua oppositio p3 p diffi nitōem priuatiue oppositōis q̄ talis est. **P**riuatiue opposita s3 q̄ sunt nata fieri circa idē subiectū or dine irregressib ilī p naturā. sicut vñ sio z cecitas circa oculū. z nō est re gressus p naturā a cecitate ad visio nē. qd ē ad dñam agētis supnatu ralis. **E**t qz p3 qz priuatiua oppositio est oppositio affirmatiōis z negatiō nis eiusdē rei dō ite in eē circa sub iectū determinatū suppositū apponit.

Quot modis dicit priuatiua

Cap. CCCXX.

Quantū ad scdm spēaliter videndū est q̄t modis ē p ratiua. **E**t dicendū qz tribus vt p3 q̄nto metaph. **A**liqd em ē p rari habitu aliq̄ fm qd est ipm na tū hñt fm gen⁹ remotū. z hoc mō ēz planta puata visu. qz suū genus re motū scz viuū ē natū habere visum. **S**ecdo q̄n priuat habitu quē est ap tū natū hñt fm genus primuz. et sic talpa priuat visu q̄ est aptus natus inesse aī ali qd est gen⁹ primū talpe. **T**ertia q̄n puat habitu quē natū ē

Tractatus Secundus

habere fm suā spēm. sicut si hō pua
ref manu. z hec est ppria acceptio p
uatis. alie dū sunt valde large zē

¶ Quot requirunt ad puatōez
pprie dictā **Cap. CCCXXI.**

Quantū ad tertiu. scz q̄ req̄
runt ad rōem puatōis pprie
dictā. Et dicendū q̄ quicq̄
Primū est q̄ sit natus h̄ie illud fm
suā spēm. z iō pprie hō nō d̄ puatus
alis. q̄ fm hoc nō p̄petit sibi habere
alas. Secōdo req̄rit determinata cō
cūstātia ep̄is. z iō catulus nō videt
an nonū dicē. nō d̄ puatus visu pprie
Tertio d̄ esse debita circūstātia lo
ci. vñ cauerne terre nō dicunt puare
luce diei q̄n ibi nō est. Quarto def
minatio p̄tis. vñ hō nō d̄ visu pu
tus vel cecus q̄ nō h̄z oculos in pe
dibz. Quinto debet respect⁹ vel mo
tus. vñ homo nō d̄ puatus cursu si
nō mouet in cursu ita velociter si
cut sagitta vel ventus.

¶ Quo est maior oppō d̄dicto
ria q̄ puatiua **CCCXXII.**

Quantū ad quartū: quō vi
deliez z vñ sit q̄ maior ē op
positio d̄dictoria q̄ oppō p̄
uatiua. hoc em̄ nō videt veruz. Op
positio em̄ nō est nisi elōgatio pote
tie ab actu sicut calor ex̄ns in aq̄ elō
gat z facit distare potētā aque a fri
giditate. sed vt videt q̄ magis elō
gat z facit potētā distare ab actu
puatio q̄ d̄dictio. qd̄ patz. qz tantū
elōgat potētā ab actu puatio q̄ nō
p̄t esse regressus p̄ naturā. Sed d̄di
ctio nō tollit totalr potētiam. imo
etā naturalr d̄ nō ente facit ens. nō
aut̄ de ceco vidēs. igit̄ maior est op
positio puatiua q̄ d̄dictoria. Dicē
dū est q̄ duplr̄ elōgat aliqd̄ potētā
ab actu. Vno mō ip̄am potētā re
mouēdo ita q̄ nibileius relinquat
et isto mō elongat potētā ab actu

in oppōe d̄dictoria. qz in nō ente sim
plr̄ nihil est de potētā ad esse. Alio
mō ponēdo obstaculū vt nō reduca
tur potētā ad actū. qd̄ p̄tingit du
plr̄. Vno° ad tps z mobilr. sicut ca
lor positus facit distare ad tps sub
iectū suū. s. aquā cū est calida a frigi
ditate z mobilr. Alio° p̄petue z im
mobilis. z sic puatio remouet potē
tā sui subiecti ad habitū. nō q̄ potē
tā sua destruat oino. s. qz p̄mit ob
staculū indelibile. Et q̄n d̄ q̄ puā
tio auferat potētā ad actū. z ideo
cū potētā ad subiectū d̄dictio to
talr tollat: maior est oppō d̄dictoria
q̄ puatiua. Vñ eēt mai⁹ miraculū
q̄ridie aīas creare q̄ cecū illuminare
illō tñ min⁹ miramur qz frequēti⁹. z
istud qz rari⁹ mirabili⁹ reputam⁹

¶ De oppositione contrarieta
tis **Capit. CCCXXIII.**

Anc dicendū est de tertia
spē oppōis. scz de d̄rietate.
vbi d̄nqz d̄siderāda s̄t. Pri
mo qd̄ est d̄rietetas. Secōdo q̄ req̄
runt ad d̄rietatē verā. Tertio q̄bus
mōis dicant̄ large aliq̄ d̄ria. Quar
to d̄ diuersa d̄ditōe z natura diuer
soz d̄rioz. Quinto quō radix oppō
is in d̄riis est a d̄dictōe z puatiōe.

¶ Quid est contrarietas.
Quantū ad primū dicendū est
qd̄ est d̄rietetas. Hoc aut̄ p̄z
p̄ diffinitōem d̄rioz eōem. s. Co
traria s̄t que in eodē ḡne posita s̄t
et maxime a seinuicē distant: z in eo
dē susceptibili vicissim insunt. nisi
alterz eoz insit a natura. Dicū aut̄
in eodē ḡne posita. qz vtrūqz est vna
spēs alicui⁹ ḡnis in q̄ differit a d̄di
ctōe cuius vnū oppositiuoz est non
ens absolute. z a puatiōe cui⁹ vnūz
oppositiuoz est nō ens in tali subie
cto. Vñ extrema in illis oppōibz
nō sunt eiusdē ḡnis. nec qd̄libz exte

De oppositiōe contraria

mū est res posita imo nō ens. sed in
 prarijs ē vtrūq; qz ambo extrema
 sunt posita z ābo sunt spēs eiusdem
 gnis: sicut albedo z nigredo sub co
 lore. Dicunt aut maxime a se invicē
 distare. qz in hīs mediat; maxime
 distātia sunt solū hīa. sicut albedo
 et nigredo sunt hīa qz maxime di
 stāt. z nō albedo z rubedo. qz rube
 do est medius color. Et in eodē su
 sceptibili vicissim insunt. hoc est qn
 tū est de natura hīoz sicut albedo
 et nigredo in pariete. nisi alterū eo
 rū insit a natura. sicut cum causat a
 pncipijs nature. vt albedo in cigno
 et nigredo in coruo. Ex quo p̄z qd
 est hīetas. qz oppositiō duoz extre
 moz q̄ sunt maxie distātia sub eo
 de gñe z p̄nt eidē subiecto vicissim
 inesse vbi alterz a natura nō inest

**Quot requirunt ad verā cō/
 trarietate** **Ca. CCCXXIII.**

Quantū ad scdm. scz q̄t req̄
 runt ad verā contrarietate p
 prie dictā. Dicendū q̄ duo.
 scz pueniētia z distātia. Cōuenien
 tia q̄dem quantū ad tria. vt patz. v.
 metaph. **O**portz em q̄ pueniant in
 tribz. s. in eodē subiecto. in eodē gñe
 et in eadē p̄tate. Ea em q̄ plurimuz
 dñt eiusdē gnis sunt. vt albedo z ni
 gredo sub colore. **A**lla etiā q̄ pluri
 mū differūt i eodē susceptibili sunt
 hīa. vt sanū z egrū in aiāl. **I**tē que
 plurimū dñt sub eadē p̄tate sunt h
 īa. vt agrū z incōgrū sub grāma
 tica **D**istātia āt req̄rit int̄ extrema
 oppōnis. qz oppō oīno facit distare.
 nō āt q̄cumq; req̄rit sed maxia. **U**n
 distātia q̄ est inter albedinē z rube
 dinē nō facit p̄rie hīetate. qz nō est
 maxima. **E**st em ista maior q̄ est in
 ter albedinē z nigredinē. z iō illa p
 prie facit hīetate. **C**ōueniētia ē igi
 tur resp̄cū tertij. s. z distātia ē resp̄cū

sui. s. respectu terminozū oppositorū
**Quot mōis dicunt aliq̄ cō
 traria large.** **Cap. CCCXXV**

Quantū ad tertiu. s. quō aliq̄
 possint dici hīa: nō tū p̄rie.
 ponit **A**resto. v. metaph. du
 os modos in gñe. **Q**uoz p̄mus est
 qn aliq̄ sunt diuersi gnis z nō p̄nt ei
 dem inesse. sicut posset large dici q̄
 motus rectz z motz circularis sunt
 hīa: loq̄ndo de motu circulari na
 turati. **S**ecdo est qn aliq̄ hñt habitū
 inē ad ea q̄ p̄rie z p̄ncipaliter sunt
 hīa. **E**t hoc p̄t fieri multiplicr. **P**ri
 mo em aliq̄ dicitur hīa qz hñt illa
 q̄ sunt hīa. z sic ignis z aq̄ dicitur
 hīa: qz hñt caliditate z frigiditate.
Secdo qz sunt susceptiua hīoz in
 potētia. z sic dicunt contraria sanati
 uū z egoratiuū **T**ertio qz s̄t in po
 tētia ipsoz hīoz actiua v̄ passiuā
 et sic quantū ad potētia actiua ca
 lefactū z frigidū sunt hīa q̄ntū ad
 passiuā calefactibile z infrigibile s̄t
 hīa. **Q**uarto qz sunt hīoz agētia
 vel patiētia in actu. sicut calefactēs
 et infrigidās q̄ntū ad agētia. calefa
 ctū z infrigidatū q̄ntū ad patiētia.
 vt sup̄. **Q**uinto qz s̄t abiectōs vel
 expulsioēs vel cōceptōēs hīoz

**Quot sunt modi hīoz p̄
 prie acceptoz** **CCCXXVI.**

Quantū ad quartū. scz quot
 sunt modi contrarioz p̄rie ac
 ceptoz **D**icendū est q̄ duo.
Quedā em sunt hīa imediata. z dī
 cunt immediata. qz nō hñt mediu
 sui gnis inter se. **E**t sic sunt hīa fin
 phm in aiāl sanitas z egritudo. licz
 medici mediu ponāt inter hec duo
Alia sunt mediata. q̄ scz hñt mediu
 sui gnis. vt albedo z nigredo viridi
 tate z rubedinē z h̄mōi. **A**lius mo
 dus hīoz est. qz quedā sunt hīa q̄
 rū oppositū nō ē natū eē in subiecto

De conditōibus oppositionū

min⁹ de oppōe q̄s in aliq̄ aliaz oppō
nū. qz vnū extremū in alijs nūq̄s po
nit aliud. nec includit se in uicē. nec
vnū expellit reliquū. z vno exite im
possibile ē reliquū in eē. Et h̄ p̄z in
illis p̄tissime q̄z extrema ī vno sub
iecto p̄ueniūt. vt in h̄ijs et p̄uatiue
oppositis: in q̄bus vnus ḡnatio est
alteri⁹ corruptio. Sed in oppōe re
latiua vnū extremū reliquū icludit
vn̄ posita se ponūt z p̄mpra se peri
mūt. Quid aut̄ sit oppositio relati
ua potest patere ex diffinitōe relati
uoz superius posita.

Conclusiones ponentes bre
uiter oēs p̄ditiones cuiuslibet
oppositiōis **CCCCXIX.**

Modo breuiter p̄cludo p̄di
tiones z p̄prietates cuiuslibet
ipsaz oppōnum in se. z p̄ q̄s
vna ab altera differt vel p̄uenit cu
ca. Et p̄mo p̄dictōis que est ma
ior. Secūdo p̄uatiue. Tertio p̄tra
rie. Quarto relatiue.

Conditōes oppōnis p̄dictorie.

Cantū ad p̄mū sciendū est. qz
p̄dictoria oppō h̄z septē p̄ditio
nes sine q̄b̄ nō eēt p̄a p̄dictio. Pri
ma est qz extrema p̄dictōis careant
oī medio: tā medio eiusdē ḡnis q̄s
subiecti susceptiui. sicut p̄z de ente z
de nō ente: esse vel nō eē. Secūda est qz
vtrūq̄ extremoz sit extra gen⁹. sicut
p̄z de ente qd̄ est extra z sup̄ oē gen⁹
q̄ntū ad affirmatōem. z nō ente q̄n
tū ad negatōem. Tertia ē. qz nō p̄t
esse in ḡie. Quarta qz vn⁹ termin⁹
extremoz dicat aliqd̄ positiuū sicut
qz h̄z modū affirmatōis. aliud nihil
dicat positiuū s̄z negatiuū. Quinta
qz illa negatio nō sit alicui⁹ detmi
nate rei vl̄ circa determinatū subie
ctū. s̄z sit absoluta negatio ita qz ter
min⁹ ille absolute sit nō ens. Sexta
est ex istis sequens. qz nūq̄s extrema

p̄t esse idē vel sil. Et q̄bus oīb̄ cō
cludunt ille q̄nq̄s p̄ditōes aū p̄sire
in diffinitōe p̄dictōis. Vn̄ est alia
p̄dictio respectu ipsius affirmatōis
et negatōis. qz sit vnus z eiusdē fm̄
idē respectu eiusdē subiecti z in eo
dē tpe. sicut dictū est p̄us sufficiēter

Conditōes p̄uatiue oppo
sitiōis. z quō p̄uenit z differt a
contradictōe. **CCCCXX.**

Oppositio aut̄ p̄uatiua p̄ue
nit cū p̄dictione in tribz p̄di
tōibus. z differt ab eadē in
duabz. z sic h̄z q̄nq̄s p̄ditōes. Pri
ma est. qz caret oīni medio sui ḡnis
Secūda ē qz alterz extremoz dicit ali
qd̄ positiuū z alterz nō. Tertia est
qz nunq̄s extrema s̄z ides nec sil. In
his tribz p̄uenit cū p̄dictōe. Quar
ta p̄prietates est qz h̄z mediū subiectū
susceptiui. vt visus z cōitas oculū
Quinta qz vtrūq̄s extremoz ē in ge
nere. nā habit⁹ est in ḡie directe. p̄t
uatio aut̄ indirecte. z nō dicit nega
tōem absolute. sed negatōem deter
minate forme z in determinato sub
iecto. z in his duabus deficit z dif
fert a contradictōe

Conditōes cōtrarie oppō
nis. z d̄ntia z cōuenientia cū
predictis duabz **CCCCXXI.**

Oppositio aut̄ p̄uatiua aliq̄s
h̄z p̄prietates cū q̄b̄ cōuenit
cū p̄dictōe z p̄uatiua op
positōe. z aliquas in q̄ differt. Pri
ma eius p̄prietates est. qz opposita cō
trarie nūq̄s sunt idē nec sil. z in hoc
p̄uenit cū vtrūq̄s predictaz opposi
tōnū. Secūda est qz h̄z mediū suscep
tiui vtrūq̄s extremi quātū ad illa
tria quoz nō inest alterū a natura.
Tertia qz vtrūq̄s extremoz ē infra
gen⁹ z infra idē gen⁹. q̄uis vnū ha
beat p̄uatiōis rōnem: z alterz rōem
habitus ad inuicē cōparata. z in

Tractatus Secundus

his duabz uenit cū priuatiua z differt a contradictoria. Quarta q̄ sp̄ vnū d̄noy habeat rōem habitus. s. nobilius. altez p̄uatiōis scz ignobilius. z in hoc uenit p̄rie cū priuatiua. Quinta est. q̄ vtrūq̄ extremorū dicat aliquā naturā positiuā. q̄ uis vnū habeat rōem p̄uatiōis. z altez rōnem habitū ad inuicē p̄parata. vt albedo z nigredo. Sexta est q̄ h̄nt mediū eiusdē gn̄is q̄ntū ad contraria mediata. Septia q̄ eidē subiecto vicissim inesse p̄nt q̄ntū ad illa tria in q̄bus non est regressus. vno in alterū. vel q̄bus altez a natura nō uest. Et in his tribz vltimis deficit z differt ab oppōe d̄dictoria et p̄uatiua. Aliq̄ aut̄ istaz p̄rietatū sic ueniūt p̄rarijs q̄ oibus insunt q̄ntior. p̄ma scz z tertia q̄nta z q̄nta tā mediatis q̄ immediatis ueniūt. et tā illis cōcessiue insunt q̄ illis q̄ successiue inee nō p̄nt. Scda at̄ cōditio simplr loquēdo sexta z septia nō oibus p̄rarijs ueniūt. sed scda uenit illis p̄rarijs q̄z altez nō inest a natura. z nō illis q̄z altez a natura inest. sexta p̄rarijs mediatis z nō immediatis. septia p̄rarijs in q̄bus ab vno ad altez est regressus et nō illis in q̄bus nō est regressus.

Qonditiōes oppositiōis relativiue. z quō conueniūt differt ab alijs. **Cap. CCCXXII.**

Oppositiō aut̄ relatiua hz q̄ntuor d̄ditōes. Prima est q̄ nō hz mediū sui gn̄is. z in h̄ uenit cū contradictoria z p̄uatiua. z cū p̄rarijs immediatis. z differt a p̄rarijs mediatis. Scda est. q̄ non hz mediū subiecti in q̄ p̄rie cōuenit cū d̄dictōe z differt a p̄rijs z p̄uatiue oppositis. Tertia est q̄ in relatione reali extrema nō s̄t idē. z in h̄ cōuenit cū alijs tribz. s. in relatōe rōis

p̄nt eē idē sicut in relatōe idēritatis in q̄ differt ab alijs. Quarta est. q̄ vnū oppositorū ponit reliquū vt destruit. q̄ posita se ponit. z p̄mpra se perimūt. in q̄ differt ab alijs tribz. Hec igit̄ de oppōibz dicta sufficiāt. **De d̄ctōibz scantibus vel p̄notantibz habitudinē alicui⁹ ordi nis.**

Hec tertio dicendū est de noibz vel d̄ctōibz significantibz vel p̄notantibz habitudinē alicui⁹ ordi nis. Circa qd̄ occurrūt hec p̄ ordinē discutiēda. s. de p̄ori z posteriori cū suo opposito qd̄ est siml. de p̄ncipio de caus. de elemēto. de necario. de p̄positōibz de. ex. in. de motu. de to / to. de magis z minus. Circa aut̄ p̄ us z posteri⁹ uideā sunt tria. P̄mo q̄t modis d̄z p̄us z posteri⁹ fm dicta p̄bi. Scdo quō d̄z p̄ius z posteri⁹ iuxta assignatōem Augusti ni. Tertio declaratio cuiusdā dubij

De p̄iori et posteriori.
Cap. CCCXXIII.

Primo igit̄ dicendū est de p̄ ori z posteriori. Circa qd̄ sciendū vt p̄z. v. metaph. p̄us z posteri⁹ dicunt̄ respē alicui⁹ p̄ncipiū. z illud d̄z p̄us qd̄ est illi p̄ncipio p̄p̄inquus. posteri⁹ p̄o qd̄ est ab eo remoti⁹. Hoc aut̄ p̄ncipiū p̄t su mi triplr. vel in q̄ntitate. vt in q̄ntitōe. vel in eē. Et iō oēs modi fm p̄ us z posteri⁹ reducūt ad aliquē isto rū triū modorū. q̄ aliqd̄ est p̄us altero fm q̄ntitate vel in cognoscendo vel in eēdo. Et aut̄ sup̄ patuit q̄ntitas est duplex. vna p̄tinua. alia d̄ secreta. Scdm̄ quāritatē p̄tinuā d̄icit̄ aliqd̄ p̄us altero triplr. Primo fm ordinez in loco. vt si determinet̄ aliqs locus. qd̄ est eē p̄p̄inquus est p̄us fm locū. z qd̄ remotus est posteriori⁹. z hoc mō ignis est p̄us aere respē celi. z aer q̄ terra. Si at̄ eē

De priori et posteriori.

uerso accipimus principium ad inferius
reputa terra. sic e converso aq est por
aere. et aer igne. Secundo modo dicuntur
aliqua priora secundum tempus. et hoc dupliciter. Uno
enim modo dicuntur priora respectu preteriti
quod sunt remota a presenti nunc. Et isto
modo priora sunt christi natiuitas quam eius pas
sio. quod eius natiuitas est magis remo
ta a presenti nunc. Alio modo dicuntur aliqua po
riora respectu futuri temporis. et sic dicuntur po
riora quod sunt christi prope natiuitas. et sic flo
ritio arboris est prior quam fructus futu
rus et illa floritio. Tertio dicitur
aliqua priora secundum ordinem in modo. et hoc
dupliciter. Uno modo in naturalibus. et sic
illud quod primo moueri est propinquius est
plus. sicut puer est plus viro. plus enim
est puer aliquis quam vir. et in puericia est
propinquius primo generati. Secundo modo
in voluntariis. et hoc modo dicitur po
riora illi quod sunt in potestatis constituti
et hoc modo vocatur potestas dignita
tis. Et isto modo se habet princeps in ciui
tate. rex in regno: quorum est impare et
mouere. subditorum autem et posteriorum
est exequi. Rex igitur in regno vel prin
ceps in ciuitate sunt primus mouens. et
quato eis aliqua sunt propinquiores tanto
dicuntur priora. Secundum autem quantitate
discretam dicuntur aliqua priora. sicut quod
tuorum sedentes post regem. quod est ei vicini
orum et prior. et in manu digitis discre
tis index respectu pollicis est prior
medio. et sic de alijs. Prius autem cog
nitio esse aliquid altero pertingit tri
plex ratio in cognitione intellectiva quam in
cognitione sensitiva. sed modo opposito
quod illud quod est plus in cognitione intel
lectiva: est posterius in cognitione sensi
tiva. Uno igitur modo plus est aliquid al
tero cognitione intellectiva. sicut vltima
sunt priora particularibus. sed in sensitiva
est e converso. Cum enim ratio sit vltimum non
cognoscit forte nisi cognoscendo ho
minem. sed cum sensus sit particularium non
cognoscit homines nisi cognoscendo so

rum. Secundo modo est aliquid plus (intelle)
ctiva cognitione: eo modo quod simplicia
plus cognoscuntur oppositis. sicut plus
cognoscitur albedo et hoc quam homo albus
sed in sensitiva e converso. quod primo con
posita offerunt sensui quam simplicia.
Tertio dicuntur aliqua priora cognitione
intellectiva eo modo quo passiones mi
nus oppositorum sunt priora. et sic cum re
ctitudo sit passio linee. leuitas super
ficiem. prior autem sit linea et simplicior
superficie. rectitudo erit prior cognitio
ne. leuitate. in sensu autem est e conuer
so. passiones enim magis oppositorum po
riora sunt. Prius autem in essendo dicitur triplex
Primo ratione coitatis. et sic dicitur
priora que presentia esse sine alijs: sed alia
non sine ipsis. et isto modo animal est prius
homo. Et hoc est plus a quo non conuer
titur essendi presentia. ut dicitur in predicamen
tis. non enim sequitur si animal est homo. sed
homo e converso. si homo est animal est. vnde animal
est plus homo. Secundo modo est secundum ar
tributorem et analogiam. Cum enim ens
dicatur de suba et accente. et prius de
suba: dicitur subam plus accidente.
Tertius modo est secundum diuisionem en
tis in actum et potentiam. Si enim acci
piamus secundum potentiam: sic materia est pri
us forma. et dimidium rei re. et pars to
to. Sed si accipiamus secundum actum e con
uerso est. quod forma plus est materia.
et totum dimidio et parte. partes enim non in
cipiunt esse actu nisi per resolutionem to
tius. Aristoteles autem in libro predicamentorum
ponit alium modum prioris. ut quod sunt
duo inuertibilia et vnum est causa alteri.
ut sit illud quod est causa alteri est prius
secundum naturam. sicut veritas rei est cau
sa veritatis orationis. ab eo enim quod
res est vel non est oratio dicitur vera vel fal
sa. Et tamen iste veritates inuertuntur. scilicet ve
ritas rei est veritas orationis facte de re. scilicet
veritas rei est prior secundum naturam veritate
orationis. Et ita patet modus prioris. et per
prius posterioris omnes que ponit philosophus

Tractatus Secundus

li. p. d. cametoz. z in. v. metaph.

Assignatio poris z posteri
oris fm Augusti. xij. p. sessionū
cap. xvij. **CCCCXXIII**

Secundo sciendū q. btūs Au
gustinus. xij. p. sessionū. c. xvij.
videt aliter modos assigna
re poris dices. q. p. us d. aliqd. alte
ro q. tuoz mōis. **P**rimo eternitate.
z sic deus est por. oi. creatura **S**ecūdo
tpe. z sic flos por. est fructus. **T**ertio
electioe. z sic fructus est prior floze.
Quarto origine. z sic ē prioz. **M**us
cantu. z materia p. ma. reb. ex mate
ria z forma p. positis. **Q**ui mōi q.
uis p. mus z tertio videant differre
ab oi. mō. posito ab **A**resto. tñ. nō. est
ita. q. ad aliq. istoz. reducibiles
sunt. de q. multū. curandū. nō. est.

Quō. v. l. i. a. sunt. p. ora. cog
nōe. p. ticularib. **CCCCXXV.**

Tertio hic notādū est q. pos
set videri male dictū qd. di
ctū est de prioritate in cog
nōe. scz. q. in sensitiva cog
nōe est p. or. cog
nōe p. ticulariū q. v. l. i. u. m. hu
ius tñ. oppositū videt dici p. p. hys.
in **P**ncipio. q. tā. intellectiva q. sensi
tiva cog
nōe: p. t. or. ē. cog
nōe v. l. i. u. z
cog
nōe singulariū. igit. male. **R**u
dendū est q. **A**resto. de hac p. oritate
facit intentōem in trib. locis quito
metaph. vbi. ponit qd. dictū ē. q. vni
uersalia sunt p. ora. cog
nōe q. n. tū. ad
intellectū. posteriora p. o. in sensu **I**te
in p. mo. posterior. vbi. dicit. q. cog
nōe singulariū p. cedit cog
nōem v. l. i. u. m. sicut sensitiva cog
nōe p. cedit in
tellectivā. **I**te in p. ncipio p. mi. p. hys.
sicoz. vbi. ponit q. cog
nōe v. l. i. u. m. ē
p. or. cog
nōe p. ticulariū. nō. solū fm
intellectū: sed etiā in sensu. sicut co
g
nōe p. fusa ē. p. rior. determiata **E**t
ponit exēplū q. a. remotis p. us. cog
nōe. res. v. l. i. a. esse ens. postea. dep. hen

dit p. app. or. imatōez. esse aial. postea
hō. postea z. vltimo. fortes **E**t. pueri
a. p. ncipio. oēs. viros. vocāt. patres. s. z.
finaliter. solū. patrē. suū. **A**d. hōz. q.
soluōne. intelligendū. est. q. qñ. loq.
mur. de. cog
nōe. taliū. v. l. i. u. m. z. sin
gulariū. fm. sensitivā. et. intellectivā
cog
nōe. possum. loq. tripl. **U**no
mō. p. parādo. cog
nōem. sensitivā.
ad. intellectivā. z. sic. sensitiva. cog
nōe. p. cedit. sp. cog
nōe. intellectu
uā. z. cū. sensus. nō. sit. d. recte. app. hē.
sius. nisi. singulariū. q. nō. cog
nōe. scit.
nisi. hō. **S**ecūdo. **I**ntellect. aut. ecōtra.
et. directe. ē. cog
nōe. v. l. i. u. m. vt. p. z.
tū. de. aia. **S**ecūdo. ex. h. q. cū. cog
nōe.
sensitive. sit. p. or. intellectiva: q. cog
nōe. p. ticulariū. sit. p. or. cog
nōe.
v. l. i. u. m. put. he. due. cog
nōes. ad. in
uicē. p. parāt. z. sic. accipit. p. hys. p. o.
posterior. **U**n. z. ibidē. dicit. p. hys. q. de
ficiente. sensu. necē. est. deficere. sciam.
q. est. fm. illū. sensus. z. tō. etiā. in. sensu
illo. intelligit. dictū. ibidē. q. v. l. i. a. s. t.
magis. nota. simplr. et. singularia. q.
ad. nos. **S**ecūdo. mō. p. t. fieri. p. paratio.
istaz. cog
nōe: nō. quidē. sensitive.
ad. intellectivā. s. z. vni. intellectivae
ad. aliā. intellectivā. fm. q. in. eadē. po
tentia. est. p. cessus. de. imp. fecta. cog
nōe. ad. p. fectā. **E**t. sic. cū. vbi. q. in. cog
nōe. sit. p. cessus. de. imp. fecto. ad. p.
fectū. cog
nōe. aut. in. v. l. i. z. in. cōi. sit.
imp. fecta. in. p. ticulari. aut. et. si. distin
cta. cog
nōe. sit. p. fecta. z. determi
ta. tā. in. sensitiva. q. in. intellectiva. co
g
nōe: magis. v. l. e. est. p. rior. cog
nōe.
Et. hoc. p. r. z. in. sensu. z. fm. locū. z. fm.
t. p. s. **S**ecūdo. locū. q. p. rior. app. hē. dē.
m. aliquā. rē. a. remotis. esse. cor. pus.
q. aial. z. aial. q. hōiem. z. hōiem. q.
forte. **I**dē. est. fm. t. p. s. q. p. uer. a. p. ncipio.
p. rior. distinguit. hōiem. a. nō. hōie.
q. hūc. hōiem. ab. hoc. hōie. vñ. pueri.
a. p. ncipio. vocāt. oēs. viros. patres.
postremo. at. se. determināt. ad. vñ.

De simul et principio.

q̄d̄q̄. Et eodē mō magis cōe p̄us ē
cognitōe in intellectu sicut in sensu
Et sic loq̄tur **A**resto. p̄o phisic. Et
isto mō dicit ibidē. q̄ magis p̄fusa
magis v̄lia sunt notiora nobis. sed
q̄ ad naturā distincta s̄t̄ notiora. qz
illa q̄ plus h̄nt de entitate plus h̄nt
de p̄gnoscibilitate. talia aut̄ s̄t̄ ma
gis determinata. Cū aut̄ dico q̄ sen
situa cognitōe apphendūtur prius
v̄lia q̄ p̄ricularia: sane intelligendū
est q̄ ibi v̄le nō accipit p̄ abstractio
nē. sed ibi sumit p̄ magis cōi et p̄o
magis p̄fuso. p̄ticulare aut̄ p̄ magis
determinato. Tercio mō p̄ fieri cō
paratio istaz cognitōnū in eadem
potētia: non s̄m rationem perfecti
et imperfecti. sed s̄m ratōem obiecti
directi et indirecti. Et sic sensus p̄ se et
directe h̄z p̄ obiecto singulare et p̄ti
culare. indirecte aut̄ et multū p̄ accēs
apphēdit v̄le. Inq̄ntū em̄ p̄gnoscit
hūc hoīez p̄fuit hoīez q̄ de h̄ hoīe
puta de forte p̄dicat. Intellectus aut̄
h̄z p̄ obiecto v̄le p̄ abstractōez direc
te et p̄ se. Indirecte aut̄ et p̄ lineā refle
xā cognoscit p̄ticulare. vt p̄t. iij. de
aīa. Cū igit̄ q̄libet potentia p̄us fe
rat naturaliter in id q̄d est suū obie
ctū directe. posterius aut̄ in obiectū
indirectū. obiectū aut̄ sensus sit p̄ti
culare directe. indirecte aut̄ v̄le. sed
tur q̄ prius realiter cognoscit a sen
su p̄ricularē: posterius v̄le. In intel
lectu aut̄ eōuerso: p̄us est notū v̄le
q̄ p̄ticulare. Et isto mō dicitū est su
pra de p̄ortate p̄gnitōis diuersa in
intellectu et in sensu respectu v̄lis et
p̄ricular. et sic naturaliter q̄ ad nos
et in sensu p̄ora sunt cognitōe singu
laria. v̄lia aut̄ posteriora. In intelle
ctu aut̄ eōuerso. et isto mō loquitur
p̄b. v. metaph. Ex p̄dictis q̄ p̄r pa
tere q̄liter sunt v̄lia p̄ora vel poste
riora cognitōe p̄ricularib. et p̄ticu
laria vniuersalibus rā in cognitōe

sensitua q̄ intellectuā.

Quot modis dicit simul.

Cap. CCCCXXVI.

Simul aut̄ d̄z p̄ oppositū ad p̄
us et posterū. et iō nō oī ali
q̄s modos simultatis assig
nare: nisi q̄ q̄t modis dicunt aliq̄ p̄
us et posterū: tot modis p̄ oppositū
aliq̄ dicunt s̄l. Ponam t̄n tres mo
dos q̄s ponit **A**rest. in p̄ncis. Quo
rū p̄mus est. q̄ illa dicitū esse s̄l q̄rū
ḡnatio et p̄seruatio ē in eodē et in eq̄
li tpe. et h̄ mō subiectū et p̄pria passio
s̄t̄ s̄l. Secōs mod⁹ est. q̄ illa dicunt
ē s̄l quecūq̄ p̄uertūtur s̄m essendē
p̄nam. ita t̄n q̄ vni nō est cā alteri⁹
vt sit. et h̄ mō relatiua s̄t̄ s̄l natura
qz naturali intelligētia intelligūt et
p̄uertūt ad inuicē. et neut⁹ est cā al
teri⁹ vt sit inq̄ntū relatiū. s̄m illd
in q̄ fundat respect⁹ vni possit ēē cā
alteri⁹. vt p̄z de p̄ic q̄ est cā filij. Ter
tio dicunt ēē s̄l quecūq̄ sp̄s ex op
posito dicunt sub eodē ḡne: vel etiā
diuidūt aliq̄d gen⁹. et sic due opposi
te d̄ntē diuisiue vniū ḡnis et due
sp̄s p̄stitute p̄ eas dicitur s̄l esse.

**De p̄ortatib. habitudinōz
dis v̄l cālitat. CCCCXXVII.**

Dicendū nūc restat de noībz
q̄bus importat ordo vel ha
bitudo causalitat. que sunt
trīa. scz p̄ncipiū quo importat ordo.
causa. et elemētum q̄bus importat
habitudo causalitat. Et de istis v̄
dendū est q̄o se h̄nt ad inuicē. Ad
q̄d dicendū q̄ illa sic differūt. qz oē
elemētū est cā et p̄ncipiū. et oīs cau
sa est p̄ncipiū: sed nō eōuerso. qz nō
oē p̄ncipiū est causa vel elemētū
nec oīs causa est elemētū. Et q̄ p̄z
q̄ p̄ncipiū ē magis cōe q̄ cā. et cā q̄
elemētū. P̄ncipiū igit̄ importat
ordinē quēdā. s̄z v̄ltra hoc cā impor
tat influxū ad esse causati q̄d nō est

Tractatus Secundus

de rōne pncipiū. z iō pꝛz qꝫ cōius est nomē pncipiū qꝫ causē. **U**n in diu/nis est pncipiū respēū diuinay pfo/ nꝫ. vt pat est pncipiū filij. z pꝛ z fi/ lius sꝫ pncipiū spūscī. **N**ō aut acci/ pit hīc nomē causē vl' effectꝫ. vñ pat nō est cā filij. nec pat z filius sꝫ cau/ sa spūscī. **U**n pꝫ qꝫ pncipiū est cōi/ us qꝫ causā. z qꝫ cōiora cognitōe pre/ cedūt: pmo de pncipio. scdo de cau/ sa. tertio de elemēto dicendū est.

Quot modis dicit pncipi/ um. z in qbus inuenitur ratio pncipiū **Ca. CCCCXXXVIII**

Quāntū igit ad nomē pnci/ piū (qꝫ impoꝛtat ordinē) scie/ dū qꝫ ordo est nobis mani/ festior in motu locali vbi est pꝛus et/ posterius z fm locū z fm tps mag/ qꝫ in qꝫ. **A**lia re. eo qꝫ morꝫ iste ē manifestior sensui. fm āt qꝫ res sunt nobis magis note fm hoc a nob no/ minant. **E**t iō qꝫ hoc nomē pncipiū ordinē quēdā ipoꝛtat. ordo aut est nob notior in his qꝫ circa motū loca/ lē sunt. z iō hoc nomen pncipiū fm sui rōem positū est ad illud qꝫ est p/ mū in his qꝫ recipiūt motū localem.

Circa aut motū localem occurrūt tria. s. magnitudo sup quā tñsit mo/ tus. scdo ipe morꝫ. tertio tps mēsu/ rans motū. **H**ec aut tria hñt se per ordinē. vt pꝛz. iij. physicoꝫ. **N**ā fm ordinē pꝛis z posterioꝫ in magni/ tudine accipit pꝛus z posterioꝫ in mo/ tu. z fm pꝛus z posterioꝫ in motu est pꝛus z posterioꝫ in tpe. **I**stis supposi/ tis pꝛ patere facit qꝫ modis dꝫ pnci/ piū. qꝫ rō pncipiū pmo z fm pꝛiaz significatōem inuenit in his qꝫ respi/ ciunt motū localem. **S**cdo in alijs ex ordine ibi pꝫsiderato. **Q**uāntū ad p/ mū inuenit rō pncipiū triplꝫ. **P**ri/ mo em dꝫ pncipiū de pncipio alicu/ tus magnitudis a qꝫ incipit motus

sic si naura moueat in mari a pro/ ra in puppim: erit pꝫ pncipiū z pup/ pis terminꝫ. **E**t qꝫ ad pꝛus z posteri/ us in magnitudine seqꝫur pꝛitas z posterioꝫitas motus. iō etiā inueni/ tur pncipiū in motu z in tpe. vñ po/ nimus pncipiū magnitudinis vt in nauī. z pncipiū morꝫ. sicut si aliqꝫ incipiat currere. z pncipiū tꝫis. s. qꝫ pmo cursus incipit eē. **A**liqꝫ aut est pncipiū morꝫ a pncipio magnitudi/ nis. aliqꝫ non. sed a magis oportu/ no. vt pꝫ. v. metaph. in exēplo posi/ to in d. **D**isciplinis. **N**ō em incipit ali/ qꝫ aliqꝫ addiscere ab eo qꝫ est pnci/ piū simplꝫ z fm naturā. s. ab eo qꝫ est magis oportunū z magis facile ad discendū. vñ etiā in motibꝫ hūa/ nis nō incipit spꝫ motus in pncipio vie. sed aliqꝫ a medio. **E**t eodē eti/ am est qꝫ in illis motibꝫ qꝫ sꝫ supra circulares magnitudines nō hñtes pncipiū accipit aliqꝫ pncipiū a qꝫ oportune mouet mobile fm suā na/ turā sicut i motu corpꝫ celestiu pnci/ piū morꝫ ponimꝫ in orbiē. **E**t qꝫ pꝛz quō inuenit pncipiū z rō pnci/ piū dicit z in magnitudine z in motu et in tpe. **E**t ordine aut pꝫsiderato in motu locali inuenit etiā pncipiū no/ mē dicitū in fieri z in generatōe rez/ et hoc duplꝫ. **U**no vt dicit pnci/ piū aliqꝫ inexistentis z intrinsecum. **A**lio nō inexistentis z extrinsecū. **P**ri/ mo mō dꝫ pncipiū rei ps illa qꝫ gene/ rat qꝫtū ad naturalia. vel qꝫ pmo fit qꝫtū ad artificialia. z sic in natura/ libꝫ in aialibꝫ pncipiū est cor: qꝫ pꝫ/ mo generat. in artificialibꝫ sicut in nauī carina. in dōmo fundamentꝫ et sic de alijs. z in oibus istis illud pncipiū est inexistens. **A**lio in natura/ libꝫ dꝫ pncipiū rei vñ incipit rei gñā/ tio qꝫtū ad naturalia. vel factio qꝫ/ tū ad artificialia. vel actio qꝫtū ad mobilia. **E**t hoc pꝫ qꝫ in naturalibꝫ

De Causis

quidē respectu generatōis substantia
rū pater z mater dicuntur pncipiū pue/
ri. Et illud vñ incipit alteratio dī pñ
cipiū alterationis. z cōiūctiū p̄mouēs
animos dī pncipiū belli. In moralib/
bus etiā illud dicitur pncipiū ex cuius
voluntate cetera mouent. Et inde di
cti sunt pncipatus in ciuitatib/ vel
in ciuilib/. In artificialib/ etiā illud di
citur pncipiū quod ē pncipiū arti
ficiorū. hoc autē est ars mechanica.
Inter quas etiā q̄dā dicuntur archite/
ctonica. pncipales. z sunt he q̄ has
tēt alijs impare sicut nauif. Cuius li/
gnorū vel dolariū. Alterius autē qz
ad similitudinē ordinis q̄ in motib/
exteriorib/ apparet considerat quidā
ordo in cognitiōe rez. z p̄cipue fm
q̄ intellectus noster fm quandā simi
litudinē motus hz discurrere de p̄in
cipijs ad conclusiones. Ideo alio mō
dicat pncipiū vñ res p̄mo innotescit.
Et sic vñf noīe pncipij p̄hs in libro
posteriorū p̄nēs aliqua pncipia des/
monstrationū. Et qz oīs causa ē p̄nci
piū licz nō econuerso. vt p̄ius dictū ē
tot modis dī pncipiū quot modis
dī causa de qua immediate sequit. In
uestigandū autē ea q̄ de causa dicēda
sūt quattuor. p̄currūt p̄siderāda. P̄i
mo q̄ sunt genera causarū. Secdo quō
se habēt ad effectū. Tertio quō se ha
bēt ad inuicem. Quarto quot modis
variant ipa causarū genera.

Quot sunt genera causarū

Capitulum CCXXXIX
Quantū ad primū sciēdū qz
quattuor sunt ḡna causarū. s.
Efficiens vt in naturalib/ pas/
ter ē causa filij. z in artificialib/ falter
est causa cultelli. In ciuilib/ p̄siliator
p̄cis. Et itē causa materialis. vt ele/
menta sunt materia mixtorū. z lapi/
des materia domus. Itē causa forma
lis. vt aīa rationalis ē forma corporis

et talis cōpositiō vel figura domus
est forma eius. Et finalis vt lucrū est
finis mercatoriōis. z teatitudo hoīs. z
inhabitatio ē cā finalis ipius domus.
Quantū autē ad q̄dlibet genus causa
rū aliqd notādū est. Et primo de cā
efficiente. Secdo de cā materiali. Ter
tio de causa formali. Quarto de cau
sa finali.

De causa efficiente

Capitulum CCXL
Quantū ad genus cause effici/
entis. Sciēdū ē qz quīs oīs
cā efficiēs sit agens naturale
vel a p̄posito. tñ. Auicē. ponit circa
hec q̄tuor modos cause efficiētis. Est
em cā efficiēs. p̄ficiēs. disponēs. cō/
adiuās. z p̄silians. Causa autē effici/
ens p̄ficiēs. dī que vltimā rei p̄fectio
nē causat. sicut illa q̄ inducūt formam
materialē reb/ materialib/. vel artifi/
cialē in artificialib/ vt edificator. do/
mus dū illā p̄ficiūt. Disponens autē dī
q̄ nō inducit vltimā formā sed aprāt
materiā tñ ad formā. sicut in artifi/
cialib/ ille q̄ dolat ligna z lapides dī cā
efficiens domus disponēs tñ qz nō p̄
prie dī cā efficiēs. qz illud qd ip̄ fa
cit nō ē domus nisi in potētia. appo/
pinguabit autē tāto amplius ad rōnē
cause efficiētis. quāto faciet dispositi
ōnē magis necessariā ad formā. Et itē
illud qd vltimā dispositionē necessa/
riā causat quīs formā nō inducit. sic
hō generās respectu forme intellectiue
q̄ ē ab extrinseco. magis appropinque
inter oēs causas disponētēs ad rōnē
cause efficiētis. Adiuās ar dī iquā
rū coopat ad p̄ncipale effectū. Sz in
hoc differt a p̄ncipali agēte. qz agens
p̄ncipale agit ad finē p̄riū. adiuās
autē ad finē alienū. sic adiuās regē in
bello operat nō ad finē p̄riū s/ regis.
Et hec ē p̄ditō oīs cause scōarie ad
p̄mā. nā cā scōaria p̄r finē p̄mē ope/
D i

Tractatus

Secundus

ratur in oibz agentibz ordinarijs. sicut militaris ppter finē rei civilis. **C**ōsilians autē dicitur ab agente principali inquantū agēs dat ei finē z formā agentis. z hec est p dicitio primi agentis per intellectū qd est deus ad aliud agēs secundariū siue sit agēs naturale siue p intellectū. **N**ā primū agens intellectuale in omnibz dat finē z formā agentis scđo agentis cuiuscūqz. sicut nauifactor: doloatorū lignoz z gubernator factorū nauis. z primus intellectus totius nature. **P**ropter qd dicuntur dicitur qd opus nature ē opus itelligētie. **A**d hoc autē genus cause reducitur omne agēs qd facit eē aliquid quocūqz mō nō solū sū esse substantiale. s; etiā sū esse accidentale.

De causa materiali

Capitulum. **CCXXLI**
Quāntū autē ad genus cause materialis sciendū. q; siue accipiatur materia in rebz naturalibz siue artificialibz. siue alijs qbuscūqz respectu totius dicitur materia duplex. **U**na que dicitur ppingua. alia remota. **V**erbi grā. materia ppingua syllogismi sunt ppositiōes. sed remota sunt termini vel dicitur. **O**nes remotiores s; syllabe. remotissime s; littere. **E**t sicut hic. ita z in naturalibz. vt materia ppingua in hoie s; carnes z ossa. remota ipa elementa. remotiores materia pma. z ita etiā in artificialibz.

De causa formali

Capitulum. **CCXXLII**
Quāntū ad genus cause formalis sciendū. q; duplex ē forma rei. **Q**uedā extrinseca. z hec vocatur forma exemplaris sicut liber exemplaris a quo scribitur dicitur forma exemplaris scripture ad quam inspiciedo scriptor operatur. **E**t isto mō p modū forme exemplaris deus dicitur forma omnium rerū. vñ cantam? **E**ffectiua vlt forma

lis cā deus z finalis. sed nunq; materialis. **A**lia forma ē intrinseca inherēs. z hoc dupl. q; vel substantialis. vt aia rationalis in hoie. vel accidentalis vt albedo. **C**irca qd sciendū est q; qū vna res simplr in actu est materia alicuius sicut argentū pphyale. z tūc forma corz respōdet tali materie a pho vacatur qūq; spēs. vt patz. v. metaph. **Q**ūq; aut plures res simplr adinuicē adunare sunt materie alicui rei. **Q**d qdē contingit tripl. qūq; em diuerse res pungunt z adunant sū ordinē tū si cut hōs in exercitu. vel domus in ciuitate. z sic p forma respōdet totum qd designat noie exercitus vel ciuitatis. **Q**ūq; aut nō solū adunant ordie sed cōtractu vt colligatio sicut apparatus in parietibz domus. z sic respōdet p forma ipa cōpositio. **Q**ūq; aut sup addit ipa cōpositio alterationē cōpōnentū qd ptingit in mixtione z tunc forma ē ipa mixtio quedā q; tū nō est species ppositiōis. **E**t q; a forma res hz esse z quid dicitur z totalitate quid dicitur itez qd dicitur importatur p diffinitionē. **N**ō qd qd causare vocatur forma a pho. z vltimus etiā ipa diffinitio dicitur forma. nō obstante q; in rebz ppositis ex materia z forma diffinitio vtrūq; p tinear. **R**eliqua de materia z forma dicta sunt sup vbi agit de p tineribz ad p dicitur substantie.

De causa finali

Capitulum. **CCXXLIII**
Quāntū autē ad genus cause finalis sciendū. q; nihil p hūc plures fines esse intētos. licet nō eodē mō ab aliq; agente. vt medicus intēdit sanitatē tanq; finē principale z attenuationē corz p hūc tanq; a ppinguissimā sanitatē. z purgationē quā acquirit attenuationē. **E**t sicut ē in istis. ita z in alijs. **I**sti autē fines sunt subordinati z dicuntur fines sub fine sicut

De Causis

tue attenuatio ē sub sanitate. et purgatio sub attenuatioe et sanitate. talis em attenuatio interdū q̄lis p̄gruit sanitati. et talis purgatio q̄lis p̄gruit attenuatioe et sanitati. **Finis** autē sp̄ h̄z ratione boni vel simplr vel saltem apparens bonū. **Uñ** nullus ad maluz inspicies operat. vt dicitur Dionisi. **Alterius** autē sciendū ē q̄ quūis finis sit in quibusdā vltimus in eē. rñ sp̄ ē prior interiorē et causalitate. vñ dicitur cā causa rñ ē em cā causalitatis in om̄ib; alijs. **Est** em cā causalitatis efficiētis. efficiēns autē materie et forme. **Quantū** facit mat̄ erit eē susceptiua forme. vlt formā inesse materie. et p̄sequēs est cā causalitatis vniuersq; **Et** de hac cā litate statim magis dicitur in tertio capitulo

Quo se hnt iste. iij. cause ad suū effectū. Ca. CXXLIII

Quantū ad scdm̄ quo se hnt he quattuor cause ad effectū **Dicēdū** ē. q̄ duo sunt extrinseca essentia rei. et id extrinsece dicunt. sc̄ cā efficiēs et finalis. **Non** em sunt essentiales rei. sic̄ domesticatoz et inhabitatoz nō sunt de substantia domus. **Ad** partē q̄ nō existere vtroq; p̄ domus remanere. **Alie** autē due. sc̄ cā materialis et formalis nō accipiēdo for̄ male extra re sed existentē. sunt de substantia rei et existentēs vel intrinsece dicunt. vt aia et corp⁹ s̄ de substantia hois et eius essentia

Quo se habet iste quattuor cause in ratione causalitatis ad inuicem. Ca. CXXLV

Quantū ad tertiu quo se hnt iste quattuor cause ad inuicem **Sciēdū** q̄ duē due sibi mutuo correspōdēt. **Nā** effectus et finis sibi inuicē correspōdēt. quia effectus ē p̄mus motus. et finis ē termin⁹. **Et** sicut forma et materia. nam forma dat

esse materie et materia ip̄m eē recipit. **Est** igitur efficiēns cā finis. et finis causa efficiētis. **Efficiēs** autē est cā q̄tum ad esse in quibusdā. q̄ mouendo efficiēns p̄ducit ad hoc q̄ sit finis. **Finis** autē est causa. nō q̄tum ad esse. s̄ quātū ad rationem causalitatis. **Nā** efficiēns est cā inquantū agit. nō autē agit nisi cā finis. vñ ex fine habet suā causalitatem efficiēns. **Forma** autē et materia sibi mutuo sunt cause quātū ad esse. **Forma** quidē materie inquantū dat ei esse actu. **Materia** s̄o forme inquantū suscitāt ipsam. **Dico** autē vtrāq; harū sibi eē causas essendi vel simplr vel s̄m qd. qd̄ dico p̄pter formam substantiale q̄ dat esse simplr. et formā accidentalem q̄ dat esse s̄m qd. prout forma ē **Materia** etiā q̄nq; nō suscitāt formā s̄m esse simplr. sed s̄m qd̄ ē forma huius habēs esse in h̄. et hoc solū est in humano corpore q̄ isto mō se habet ad aiam rōnalem. **Inter** has autē finis est causa causarum vt prius dictum est

Quot s̄ modi causarum infra illa quattuor genera

Capitulum. CXXLVI

Quantū ad quartū videndū est q̄t sunt modi causarū. **Nō** solū em sunt causarū diuerse spes q̄ dicte sunt. imo etiā istarū speciey diuersi sunt modi. **Sūt** autē in genere causarū istarū quattuor modi. **Primus** est q̄ quedā cause sunt priores quedam posteriores. **Priores** dicuntur primarie vel vniuersales. **Posteriores** dicuntur secundarie et partiales. **Et** hic prioritas potest attrēdi s̄m rem. et s̄m rationem. verbi gratia. primo in causis efficiētibus vbi est prioritas realis. homo generat hominem et sol. sed sol vt causa prior et primaria et vniuersalis licet res mota. homo vt causa posterior et sed

Tractatus

Secundus

causaria z peculiaris. sed p̄p̄nqua In
causis efficiētibz aut differentibz solū
ratio ē etiā prioritas s̄m rōnē z pos
terioritas. vt medicus causat sanita
tē sicut cā posterior z p̄tima. s̄z arti
fex cū sit vniuersalius sicut p̄ma z res
mota. Et q̄d dicitū ē de prioritate et
posterioritate in genere cause efficien
tis. intelligēdū etiā ē in gn̄e cause fis
nalis. formalis z materialis. **S**ecū
modus causaz ē qz q̄dā sunt cause p
se q̄dā p̄ accidēs. Per se vt hō est cā
agens p̄ se hōis generati. Per accidēs
vt albū est cā p̄ accēs hōis generati.
inquātū albedo accidit generati. Et
aut sciendū quantū ad causam p̄ acci
dens qz aliqd̄ p̄t dici cā alterius per
accēs dupl̄. **U**no mō ex parte cause
qz scy illud q̄d accidit cause d̄z esse cā
vt si dicere qz albū est cā dom̄. qz al
bedo accidit domificatori. **A**lio mō
ex parte effectus. vt si dicat cā per ac
cidēs alicuius q̄d accidit ei q̄d ē effe
ctus p̄ se. **Q**uidem p̄t esse tripl̄
vno mō qz hater ordinē necessarium
ad effectū p̄ se sicut remōtio impedi
mētū hz ordinē necessariū ad effectūz
Unde remōtio phibēs d̄z causa p̄ ac
cidēs siue illud phibēs sit p̄trariū si
cut colera phibet frigiditatē **U**nde
aliquid d̄z infrigidare p̄ accēs non qz
causat frigiditatē. sed quia tollit im
pedimentū frigiditatis q̄d ē ei p̄trari
um. s̄z colera siue etiā non sit p̄trari
um. sicut colūna impedit motū lapid̄
dis. vñ mouens colūnam dicitur mo
uere lapidē suppositū p̄ accidens. si
cut remouēs p̄hibēs **S**ecūdo mō ha
ter aliquid ad effectū ordinē p̄ accēs
nō necessariū. neqz vt in pluribz. s̄z vt
in paucioribz. sicut inuētō thesauri ad
fossionē in terra. z hoc mō fortuna z
casus de quibz p̄hs determinat in. ij.
physicorū. dicunt cause p̄ accēs **T**ertio
mō. qz nullum ordinē hater nisi forte
s̄m estimatiōne sicut. si aliquis dicat

se esse causam terremot̄. qz eo intrā
te domū accidit terremotus **T**ertio
modus causaz est. qz q̄dā sunt cause
in actu. q̄dā in potentia. vt edificatio
nis causa in actu est edificans in actu
In potentia autē edificator actu non
operans. z idē ē de effectū. qz quidā
est effectus in potentia. quidā in actu
Quartus modus causaz est qz que
dam sunt simplices sicut quando vni
ca causa agens cōcurrit ad vñ effe
ctū. vt vñ trahēs nauē ad tractū nauis
Quedā sunt p̄posite. vt quando
s̄z plur̄ trahētes ad tractū nauis.

**¶ De elemento quid ē z cui
conuenit elementum**

¶ Caplin. CXXLVII
Elemētū autē causalitatē im̄
portat. z hz quattuor p̄ditio
nes q̄ collegi possunt ex diffi
nitōe data p̄ p̄hm. v. metaph. **P**rima
p̄ditio ē vt sit causa ex qua fiet aliqd̄
et p̄ hoc p̄tinet ad genus cause mate
rialis **E**t ideo forma alicuius nō p̄t
dici elementū **S**ecūda est qz sit primūz
in illo genere. z ideo farina nō p̄t dici
elementū panis qz hz aliā materiā in
se. s̄z granū. **T**ertia est qz ista materia
sit inexistens z intrinseca. p̄ q̄d differt
elementū ab omni eo ex quo fit aliqd̄
sicut ex materia transeūte. siue sit p̄
uatio. siue p̄trariū. siue materia p̄ua
rioni z p̄trariati subiecta. q̄ est ma
teria transiens. vt cū dicimus qz hō
mo musicus sit ex homine nō musico
et musicum ex nō musico. **E**lementa
em̄ oportet manere in hys quoz sunt
elementa **Q**uarta est qz habeant aliq̄
quā specię q̄ nō diuidat in alias duas
diuersas. p̄ quod elementum differt
a materia p̄ma que nullā specię has
tet. z ab omnibus materijs alijs que
in diuersas species resolui possunt. si
cut corpus humanum in carnes. ossa
humores z h̄mōi. **I**uxta hęc q̄tuoꝝ

De necessario et contingēti

definit p̄ h̄. v. metaph. elementū dī/ cens Elementū ē ex q̄ aliqd cōponit̄ q̄tū ad p̄mū. Pr̄mo. quātū ad sc̄dm In existente. quātū ad terciū. Indivī sibile specie ad aliā sp̄m. quantū ad quartū. Et he q̄tuor p̄ditōes p̄cur/ runt in lris respectu dictionū z in q̄t/ tuor corpib; simplicib; respectu cor/ porū mixtorū. Ideo dicim⁹ lrās esse elementa vocū. z q̄tuor corpa simpli/ cia. scz aquā. ignē. aerē z terrā. eē ele/ mēta mixtorū z cōpositorū. ex his

Quot modis dīz necessariūz vel necessitas. CXXVIII.

Quoniam autē necessariū v̄l ne/ cessitas fecit aliqd p̄tēns ad ratiōem cause. Est em̄ cā ad quā de necessitate sequit̄ aliqd. Pr̄mo de necessario z de necessitate h̄ aliqd dicendū ē. Causaz at̄ vt dicū est alie sunt intrinsece. vt forma z mate/ ria. z ab istis sumit̄ q̄dā necessitas q̄ dīz imutabilitas. Alie sunt extrinsece vt agēs z finis. ab agēte sumit̄ nēitas coactionis vel violētīe. Et a fine sus/ mit̄ necessitas q̄ dīz ex sup̄pōe finis et expedientie. Et s̄m hoc p̄z q̄ triplex ē necessitas. scz coactōis z violētīe q̄d p̄tinet ad cām efficientē. vt cū la/ pis p̄icit̄ sursum. mouet̄ sursum ne/ cessitate coactōis z violētīe. Et hec necessitas nullo mō p̄t ee in deo. qz a nullo p̄t cogi vel violētari. p̄t tñ ee in reb; alijs creatis. vt in demonib; in hoib;. i lapidib;. S; differēter. qz in cognitiōe h̄ntib; talis necessitas vio/ lētīe z coactōis ē cū displicētia. et tō ibi vocat̄ magis coactio S; in cas/ rentib; cognitiōe ē s̄lt̄ displicētia. sed ibi mag; p̄prie violētia q̄s coactio vo/ cat̄. Alia ē necessitas q̄ sumit̄ ex fine et hoc duplt̄. Est em̄ q̄dā necessitas ex sup̄pōe finis. sine q̄ fine sup̄posito nō p̄t res subsistere. vt aial nō p̄t vi/ uere sine cibo. Est alia necessitas ex

p̄te finis q̄ dīz expedientie. sicut sup̄po/ sito isto fine q̄ volo trāsire ad roda/ num. expedient⁹ ē trāsire nauigādo q̄ vadēdo. z iō necessitate expedien/ tie ē nauis necessaria. Et hec necessi/ tas ex fine nō ē in deo quātū ad act⁹ intrinsecos nec q̄tū ad act⁹ trāsēntes qz nō ordinant̄ ad aliū finē q̄ nō sit ip/ se. s; hec necessitas bñ repit̄ in creatu/ ris. Tercia necessitas ē imutabilita/ tis. q̄ sumit̄ ex causis intrinsecis siue ex forma z materia. z sic hō ex parte forme ē necessario rōnalis. ex p̄tēma/ terie necessario ē mortalis. z hec ne/ cessitas ē imutabilitatis z est in deo q̄tū ad act⁹ intrinsecos z imanētes vt pater generat filiiū. z pater z fili⁹ spirāt sp̄m sanctū. Quantū at̄ ad act⁹ trāsēntes in exteriorē materiā. non ē in deo talis necessitas. Vñ non de necessitate deus mundū creauit aut gubernat. s; mera volūtate z libertate. Et sic p̄z q̄ necessariū z necessitas dī/ cunt̄ q̄d duplt̄. z quō reperunt̄ i deo et creaturis z quō nō. Et hec distin/ ctio p̄t sumi ex. v. metaphisice

De cōtingēti q̄d ē et q̄t mo/ dis dīz. Caplt̄. CXXIX.

Et qz p̄tingēs opponit̄ ne/ cessario de p̄tingēti d̄dm est q̄d vocam⁹ p̄tingēs z futuz p̄tingēs. z quot sunt modi futuri cō/ tingētis. Circa q̄d sciendū ē. q̄ añ q̄s res sit in actu s̄m ee siue essentie z ex/ istentie. solū h; ee in causis suis z dīz futura Causaz at̄ inuenit̄ triplex gra/ dus. q̄dā em̄ sunt necessarie in se z in ordine ad effectū. sicut ē mot⁹ celi in cōparōne ad eclipes z alios effect⁹ q̄ ex motu orbū necessario eueniūt. z effect⁹ p̄existentes in causis sunt q̄d dā futuz s; nō p̄tingens. imo futuri necessary. Alie sunt cause q̄ non sunt necessarie saltē p̄ cōparōem ad effe/ ctus vt eos necessario p̄ducāt. imo

Tractatus Secundus

pñe nō pducere eos. et effectus peristētes in talibus causis sunt quodam futuri et contingentes. Et horum est triplex ratio. quia quodam causa contingentes determinate sunt ad producendum suos effectus. ut frequenter nec deficiunt nisi raro. ut quia homo generat filium cum quibusdam digitis solui. hoc enim evenit ut in pluribus raro autem evenit ut generet cum pluribus vel paucioribus quam quibusdam. Effectus ergo talium causarum dum peristunt in causis suis sunt futuri et contingentes. Sed quodam eorum sunt contingentes frequenter. quodam pro raro. Alii pro sua causa quod de se nulla habent determinationem. Sed ad hunc effectum producendum. scilicet per ordinem se habent ad virtutes. sicut est liberum arbitrium. ut fortes possunt currere vel non currere.

Et effectus peristētes in talibus causis sunt futuri contingentes ad virtutem. Sunt ergo in universo futura contingentes. quodam frequenter. quodam raro. quodam ad virtutem. Patet ergo etiam quod contingentes ad virtutem nunquam sunt per comparationem ad causam contingentes ex necessitate nature. Ita enim sunt determinata ad unum nisi impediat quod sit ut raro. Sed sunt per comparationem ad causam agentem libere quod possunt agere vel non agere quod ut sic nunquam aliquid. Quia necessario cum sit aliquid indifferens ad posita. propter quod quatuor unum produceret et alterum.

¶ De prepositioibus. Ex. De. et In. Cap. lvi. CCL.

Iter prepositiones autem sunt aliquid habitudine cause iporum tres. quod septem veniunt in occursum et sunt tres de quibus ratione sue specialiter diffinitur. Primo de ex. Secundo de de. Tercio de in. Quantum ad hanc prepositionem ex tria videnda sunt. Primo enim in quod veniunt et in quod dicitur ex et de. Secundo quod et quot modis dicitur esse aliquid ex alio affirmatiue et positivum. Tercio quod dicitur aliquid esse ex nihilo et non positivum.

¶ In quod veniunt et dicitur. Ex et De. Quantum ad primum quod se habent ad invicem he due prepositiones ex et de dicendum quod si vramur eis proprie ex et de dicitur sicut magis coe et minus coe quicquid enim est de aliquid est ex illo. sed non e converso. potest enim aliquid esse ex aliquid alio et non erit de illo. In hec prepositio de designat habitudinem principii substantialis ut materialis principii. vel effectivi substantialis. ut panis est de farina. et cultellus est de ferro. Quod ad principium substantialis materiale. et filius generatur a patre sicut de principio coactionis generatur. Quod ad principium materialis. et de patre generatur sicut de principio effectio substantialis. Sed ex quibus contingentes principium substantialis nec absolute principium. sed solum ordinem ut patet per statum. Et idem in propria acceptio est stricta et missilibet unum se habet in plus ex. et aliud in minus. scilicet de. et aliquid larga expressione uno pro altero loquentes vrantur.

¶ Quod et quot modis dicitur aliquid esse ex alio affirmatiue et positivum. CCL.

Secundo videndum est quot modis dicitur aliquid esse ex aliquid vel esse vel fieri. et dicendum quod sex modis. Aliquod enim ex aliquid dicitur esse aliquid sicut ex materia. et tunc denotat habitudinem cause materialis. ut cultellus est ex ferro. Aliquod sicut ex forma. et tunc dicitur denotare habitudinem cause formalis. et sic dicitur mus quod homo est ex corpore et anima. scilicet ex corpore tanquam materia. anima tanquam forma. Aliquod dicitur aliquid esse ex alio sicut ex causa movente vel effectiva. et tunc denotat habitudinem cause efficiens. ut bellum est ex puicito. et artificata sunt ex artificibus. Aliquod autem aliquid est ex alio sicut simplex ex composito. pres ex toto. et tunc ex denotat habitudinem totum ad pres. et hoc modo corpus et anima sunt ex hoiere cum movetur.

De prepositione ex

et syllabe ex dictōibz. z sic ex syllabis
en resolunt. **D**ifferēt ar iste mod^o a
tribz p̄mis. qz in illis tribz ē aliqd ex
alio in via cōpōnis vel p̄ductōis. In
illo aut aliqd ex alio p̄ via resolūtiōis.
sicut totū in p̄tes resoluit. **Q**uin
to mō aliqd d̄r ēē ex alio sicut ex fine.
Et sic ex designat habitudinē cause
finalis. sicut hō ex hoc comedit vt vi
uat. vita em̄ finis ē comestōnis. **H**ic
en̄ mod^o nō ē adeo vt alij vsitāt^r nec
p̄p̄t. **S**exto d̄r aliqd ēē ex alio nō de
norando aliquā habitudinē causali
tatis. s; solū habitudinē ord̄inis. hoc
ar̄ p̄r ēē duplt̄. **A**liqū em̄ ip̄ortat^r ord̄i
do vel fm̄ t̄ps vel fm̄ motū. z h̄ du
pliciter. qz vel sunt duo extrema mo
tus. **E**t sic dicim⁹ qz albi fit ex nigro
vel p̄sequunt^r aliq̄ extrema motus. z
sic dicim⁹ qz nox fit ex die. z nox z di
es p̄sequunt^r diuersum motū solis.
Aliqū aut at̄d̄ic̄ ord̄o fm̄ t̄ps solū.
et sic dicimus augmētatōem fieri ex
eq̄noctio. i. post eq̄noctiū. **E**t sic p̄z qz
sex modis in generali aliqd d̄r ex ali
q̄ ēē affirmatiue z positiue. **A**d q̄s si
aliq̄ modi inueniant nō sic expressi re
ducibiles sunt ad istos z h̄mōi. **V**el
eoz p̄les h̄ateri p̄nt ex. v. metaphi.

Quō d̄r aliqd ēē ex nihilo
vbi nō videt^r ex ip̄ortare aliquā
habitudinē positiue. **COLII**

Tercio videndū ē quō aliqd
d̄r esse ex nihilo vbi nō videt^r
ex ip̄ortare aliquā habitudi
nem positiue. **E**t ad h̄ d̄m̄ ē qz dif
fert dicere aliqd nō esse ex aliq̄. z ali
qd ēē ex nihilo. **N**ā cū d̄r aliqd nō ēē
ex aliq̄. put ex ip̄ortat habitudinē
cause materialis. ord̄o oīno negat. et
sic nihil p̄dicat. z hoc mō fil⁹ dei i di
uinis d̄r nō ēē ex aliq̄. put ex ip̄ortat
habitudinē cause materialis. nō em̄
ēē ex aliq̄ materia. **H**oc etiā p̄r d̄r de
angelis q̄ nō sunt ex aliq̄. s; nō p̄r d̄r

ci de aliq̄ q̄ h̄z materiā p̄tē sui ex q̄ fit
ar. **C**ū ar̄ d̄r aliqd ēē ex nihilo reman
et ord̄o affirmatiue ad nihilū. **H**ab
et ar̄ aliq̄ ordinē ad nihilū duplt̄.
scz ordinē t̄ps z nature. **O**rdinem
t̄ps q̄dem. qz pus duratōne fuit nō
ens postea ens. z h̄ oī rei r̄pali p̄ue
nit. nō ar̄ alicui eterno. z sic si āgeli cel
lum z cetera creature fuissent ab eter
no. nō potuissent dici qz fuissent ex ni
hilo. put ex diceret ordinē t̄ps. s; qz
fides ponit ea nō ēē ab eterno. sed ex
t̄ps. hoc mō oīa creata p̄nt dici ex ni
hilo. **O**rdinē ar̄ nature p̄r aliqd h̄z
ad nihilū p̄ t̄ro. qz totū suum esse z
quicqd ē ab alio dependēs ē sibi des
relictū ēē nō ens z p̄teret in nihil. ita
qz ex p̄tē sui nō h̄z nisi nō ēē. **E**t qz q̄d
inest alicui ex se ip̄o naturalr̄ p̄cedit
q̄d inest ei ab altero. **I**deo posito qz
angeli celū z cetera creature ēēnt ab
eterno. fuisset verū dicere qz erant ex
nihilo. qz ex. ibi denotaret ordinē na
ture ad nihilū. **H**oc ar̄ ver⁹ ē z fuisset
qz oīs creatura ex se nō h̄z nisi nō ēē
et sibi derelictū. suū ēē ēē nihil. **C**uz
igit^r creature oēs non sunt ab eterno
vt fides ponit. h̄nt in̄itū q̄tuz ad id
qz sunt ab alio. s. a deo dependēt. oēs
creature vtroqz mō sunt ex nihilo. **F**i
lius ar̄ in diuinis z sp̄ūsanct⁹ cū sint
ab eterno z coeterni. nec h̄atēnt ord̄i
nem nature ad nihilum. nullo modo
possent dici ēē ex nihilo. licet possent
dici nō ēē ex aliquo. vt ex denotat ha
bitudinē cause materialis

Que hac p̄pōne de. q̄t modis
d̄r aliqd fieri de aliq̄. **COLIII**
Secundo dicendum de hac
p̄pōitōne de. sciendū qz ea
vbi possumus duplt̄. **U**no
modo p̄p̄rie stricte. **A**lio mō large
Si stricte sic semper denotat habitu
dinem p̄ncipij consubstantialis vel
effecti sui vel materialis. vt culrellus

est de ferro quatuor ad principium sub-
stantiale materiale. vel filii de patre
spiritu ad subale principium effectum. Et
quibus etiam hec sunt verba doctoris scilicet
pro prima. di. v. in pre sume dicitur quod
de quibus denotat principium formale in
his dicitur quod forme subsistentes. et
sic dicitur quod angelus de natura intel-
lectuali. Si autem videtur large hac pro-
positio de. sic aliqui videtur pure origi-
nari. et designat habitudinem originis
vel huiusmodi de sole. Aliqui videtur
pure ordinabiliter. et tunc denotat habi-
tudinem ordinis. vel huiusmodi de mane et me-
ridies. de diuitie fit pauper. Aliqui mis-
erum in portanda habitudinem cause ma-
terialis et effectiue siue originaliter. et tunc
sumit materialiter et originaliter. vel huiusmodi in
humanis. filii de suba patris. Ali-
qui subaltere et ordinabiliter. vel huiusmodi de pa-
ne fit corpus christi. Ibi enim est ordo. quia
suba panis precedit et non manet. sed vlti-
mum suba panis non annihilatur et dicitur
tunc in corpore christi. et ideo subaltere. Aliqui
etiam accipit substantialiter et originaliter. vel
in diuinis. filii de suba patris. ratione
ablatum enim tenet substantialiter. ratione ge-
neris originaliter.

De hac proponitur in. et quod sunt
modi essendi in. **CCCLIII**

Ratio videndum de hac pro-
positio in. Et sciendum quod sunt
octo modi essendi in. Pri-
mus modus essendi in. est sicut pars in-
tegralis in suo toto. vel digitus in manu
partes in domo. Secundus modus essen-
di in. est sicut totum integrale in suis partibus.
vel domus in pariete tecto et fundamē-
to. Tertius modus essendi in. est sic spes
in genere. et sicut vnum quodque in suo
superiori. Quartus modus essendi in. est
sicut genus in sua specie. vel anima in homine. et
quodlibet definitum in suo definito. Quin-
tus modus essendi in. est sicut forma in
materia. Et iste quatuor subdiuiditur.

quod quod est forma subalis. vel anima est forma
ma subalis hominis. Alia est forma acci-
dentalis. vel albedo hominis. Et prima
habetur dicitur proprie in. sicut forma in mate-
ria vel anima in corpore. Alia autem dicitur esse sicut
accidens in subiecto. vel albedo in pariete
et color in corpore. Sextus modus essen-
di in. est sicut aliquid in suo efficiente. vel
regnum in regente. Septimus modus essen-
di in. est sicut aliquid in suo fine. vel fructus
in britudine. Octauus modus essendi
in. est sicut aliquid in suo vase. vel vinum in la-
gena. et vltimus sicut locatum in loco. Nos
autem octo modos essendi in distinguunt
Aristoteles in. iii. phisico. Boetius autem assi-
gnat nouem. quod sub diuidit quatuor in duos
vel dicitur esse. vnum per se. In sunt pars totum.
generi species color igitur. Rex in regno
res in fine. locoque locatum. Plures alij
modi eundem in. inueniunt sicut in diui-
nis vna persona est in alia. tunc omnes aliquo
modo reducibiles sunt ad istos

De motu et mutationibus et spe-
ciebus earum quod se habent ad inuicem

Capitulum. **CCCLV**

Quonia autem cause naturales
per mutationem et motum suos
effecere producant. ideo de motu
et mutatione hic aliquid dandum est. Secundum
philosophum in post predicamentis morus sex sunt
species. scilicet generatio et corruptio. que proprie res
periunt in suba. Augmentum et dimi-
nutionum. que reperiuntur in genere generatis. Al-
teratio que reperiuntur in qualitate. Secundum locum
mutatio que reperiuntur in genere vbi. Ponitur autem
ceterum istarum mutationum diuisio. quod gene-
ratio est via a non esse in esse. Corruptio
e contrario est via ab esse ad non esse. Augmen-
tum est persistere generati ad incrementum
vnum est via ab imperfecta generitate ad perfec-
tam. Diminutio pro e contrario est via a
perfecta quantitate ad imperfectam. Alteratio
pro mutatio ab vna qualitate in aliam. Secundum
locum mutatio est mutatio ab vno loco in alium
est autem intelligendum quod philosophus ibi large acci-

De motu et mutatione

pit motū. scz p mutatioē. qz generatio
pprie nō ē mot⁹. s; mutatio. Et iō
si fm pprietate vocabulorū debeat da
ri hec diuisio d; sumi vt ponit in pnc
cipio. v. phicoz. vbi mutatio q̄ ē ge
nus ad oēs istas trāsmutatioēs sic di
uidit. qz oīe q̄ mutat. vel mutatur
de nō subiecto in subiectū. z illa mutatio
ratio ē generatio q̄ pprie ē subarum
Vel de subiecto in nō subiectū. z ra
lis mutatio d; corruptio. q̄ silt pprie ē
subaz. Quid aut ipotret istis noib;
et qbz pprie pueniāt dictū ē supra cū
de pductōib; pinentib; ● genus
sube ageret. Vel mutatio de subiecto
in subiectū. z sic ē mot⁹. z ita motus
ē spēs huius gn̄is qd ē mutatio z di
uisa ptra generatiōem z corruptiōem
Nulla aut mutatio ē de nō subiecto
in nō subiectū. vt ibidē p; Hec autē
spēs mutatiōis. s; mot⁹ diuidit i tres
qz ē mot⁹ in gn̄e q̄ritatis. z ille d; au
gmentū vel diminiūto. Et ē mot⁹ in
gn̄e q̄litaris. z d; alteratio. Et in vbi
et d; fm locū mutatio. Quilibet autē
motus est in eodem genere cum suo
termino. Unde motus ad q̄ritatē ē
in gn̄e q̄ritatis. z sic de alijs. nō tñ
q̄ sit spēs q̄ritatis s; p reductiōem
Quatr̄ at se habeat mot⁹ ad formā
et ad actiōem z ad passiōē dictū ē su
perius cū de actiōe z passiōe fuerit
sermo. Ponit aut esse qnq; de ratiōe
mot⁹ in pncipio. v. phicoz. q̄ requirun
tur ad motū. Primo requir̄ mouens
a q̄ ē pncipiū motus. Secdo requiritur
mobile qd mouet. Tercio tps in q̄ ē
motus. Quarto termin⁹ a q̄ incipit
motus. Quinto termin⁹ ad quē ter
minat mot⁹. ● Oīe em̄ q̄ mouet ab
aliquo mouet q̄ritū ad p̄mā p̄ditiōem
et ipm ē qd mouet q̄ritū ad scdā. et
in aliq̄ tpe q̄ritū ad terciā. z a q̄ dā in
qdā mouet. q̄ritū ad quartā z quin
tam. Et his ergo parz hoz p̄ma ac
cipio z distinctio

De toto z parte

Capitulum. CCLVI

Modo dicēdū ē de his noib;
totū z ps. Et p̄mo q̄t sunt
modi totū z totalitatis. Sec
cūdo quō se h̄nt ad inuicē in pueniē
tia z dñia. Tercio in qbz inuenit̄ q̄t
bet illaz totalitātū z in quo nō

Quor s; modi totū z totalitatis
Vancū ad p̄mū dicēdū ē q̄ ē
sextuplex totalitas fm q̄ ē totū
in triplici dñia. Est em̄ qd dā totū
essentiale. qd dā totū integrale. qd dā
totū pfectionale. vt ita lo q̄ liceat. qd
dā totū potestatiū siue potētionale
qd dā totū vlc. z qd dā totū nūerale.
Totū essentialē ē qd p̄tinet plura re
aliter p̄stitutiā vnā centiā p̄ modū
actus sicut est cōpositū ex materia z
forma. vt hō. Totū p̄o integrale est
qd p̄tinet plā p̄stitutiā ipm realk
nō p̄ modū act⁹ z potētiē. s; p̄ modū
p̄tinarōis. vt in toto p̄tinuo. vt in
ligno vel p̄ modū p̄tinarōis vlcōl
ligatiōis. vt in domo arca vel lecto.
Totū aut pfectionale siue totalitas
pfectōis artēdit fm cōplementū p̄fe
ctionis sube idiuāualis. nō em̄ h; p̄
pres realk diuersas substantiales. z
sic dicimus. tot⁹ deus. totus angel⁹
tot⁹ punct⁹. Totū ar potētionale si
ue potestatiū ē illud qd h; diuersas
potētiās realk diuersas a sua suba q̄
sunt pncipiā opatiōis. sicut aia h; di
uersas potētiās vt vsinā audituā z c̄
Totū aut vlc ē qd p̄tinet ples pres
subiectiuas sub se actu vel ap̄tudiē
de qbz p̄dicat̄. z ista nō p̄stitutiā illud
totū sicut vnū fm rē. s; solū fm rōez
et sic totū vlc ē gen⁹. vt aial. vel spēs
vt hō z hmōi. Totū p̄o nūerale nō
ē aliud q̄ numer⁹ cōphēdēs plura
licatē aliq̄ nūeratoz. sicut duodes
nari⁹ d; numer⁹. xij. aploz. Hoc autē
totū nō ita pprie h; rōem totius. vt

Tractatus Secundus

alia cuius rō ē. qz totū pphēdit plu
ra vt aliq̄ mō sunt vnicūm vel vnica.
numer⁹ at̄ de plura nō vt vnū. z itē
numer⁹ verificat̄ de illis q̄ nō vident̄
habere aliquā vnitatē. Sic q̄ parz qz
sex sunt modi totalitat̄. qz p̄o om̄e
totū ē ex p̄tibz vel rei vel rōnis. quot
modis d̄: totū tot modis dicuntur
pres illi toti correspōdētes. Toti em̄
essentialem respōdent pres essentielles.
vt forma z materia. Toti integrali
pres q̄ritatiue. Toti p̄fectionali p̄
tes rōnis. Toti potēcionali pres ar
tuales. q̄ sunt ip̄e potēcie. Toti vlt̄ p̄
tes subiectiue. Toti numerali pres
numeri cōprehēdentes pres nume
ratas totius discreti

¶ Quō dicte totalitates se hñt
ad inuicē. Caplm. CCLVII

Secundo videndū ē quō he
totalitates se hñt ad inuicē. z
ddm qz oīa tota pueniunt in
noīe z rōe totius. quā ponit p̄hs. v.
metaph. dicēs qz totū ē cui nulla par
tū suaz deest. z p̄tinet oēs. Diffe
runt at̄. qz totalitas p̄fectōis differt
ab oībz alijs in hoc qz q̄libet totum
h̄z p̄tes reall̄ differētes. Totū at̄ p̄fe
ctionale h̄z p̄tes sc̄a rōne differētes.
Aliq̄n at̄ reall̄ vt in toto integrali. z
iō hoc videt̄ eē cōe ad oīa tota. vnde
q̄libet totū in sua natura ē totū p̄fe
ctionale qd̄ nō ē aliquod illoz q̄nqz.

Ista aut̄ q̄nqz d̄nt. qz totū vlt̄ ē de
essentia cuiuslibet p̄tis z p̄dicat̄ de q̄
libet p̄te sua subiectiua. vt aīal de hoīe
et alijs sp̄ēbz z in diuīdis sub eo cōs
tētis. s̄z nullū illoz totoz ē de essen
tia cuiuslibet p̄tis. nec p̄dicat̄ de aliq̄
p̄tū suaz. vt p̄z discurredo p̄ singula.
Quantū ad totū integrale male dice
ret. p̄tes ē dom⁹. z ita in alijs. Tos
tum p̄o eēntiale z nūerale d̄nt a ro
to integrali z potēstatio. qz q̄libet p̄s
toti eēntialis z nūeral̄ ē de essentia
ill⁹ totius. s̄z nō q̄libet p̄s tot⁹ inte

gralis vel potēstatiū. Nō em̄ potēst
tia visua ē de eēntia aīe. vel lapis de
essentia dom⁹. Totū at̄ essentialē dif
fert a toto nūerale. qz in toto essentia
li accipit̄ aliq̄ p̄s vt acrus alteri⁹. sc̄z
forma z aliq̄ vt potētia. s. materia. s̄z
in toto numerali vna p̄s non ē forma
alterius q̄ sit ei⁹ potētia. Totū at̄ in
tegrale differt a toto potēstatiū. qz
totū integrale d̄: s̄m q̄ritatē molis
et materie. totum at̄ potēstatiū s̄m
q̄ritatem p̄tens z efficacie. Et ita
p̄z d̄nta istoz totalitatū z pueniētia

¶ In quibus p̄dicte totalita
tes inueniantur z in quibus non

Caplm. CCLVIII

Tercio videndū ē in q̄ iuent̄
ant̄ h̄mōi totalitates z i q̄ nō
Et d̄dm qz totū eēntiale. iuent̄ in oī
ente in q̄ ē cōpositio forme z materie
vt in oībz cōpozibz z nō in aliq̄ ente
simplici. z iō nō ē in deo nec in ange
lo nec in aīali rōnali. nec i formis sim
plicibz q̄buscūqz. vt in accidentibus.
Totū at̄ p̄fectionale ē in deo. ange
lis z q̄buscūqz h̄ntibz p̄fectōem s̄m
naturā sibi determinatā. Et iō puen
it deo z creature sube z accēti. Tos
tum at̄ integrale nō ē in deo vel in an
gelis vel formis simplicibz. s̄z in ha
tētibz q̄ritatē molis solū. Totū autē
vlt̄ nō ē p̄rie in deo. licz ibi sit cōe et
sp̄eale. s̄z eē totū vlt̄ puenit sube z ac
cidenti nō s̄m eē reale qd̄ h̄z in re ex
tra. s̄z s̄m eē qd̄ h̄z in aīa. Totū at̄ po
tēstatiū p̄rie puenit solū h̄nti diuer
sas potēcias discretas z diuersas s̄m
rē. Et iō deo nō puenit p̄rie s̄z ange
lis z hoībz. z generalit̄ oībz viuētibz z
cūcūqz h̄nti diuersitatē potēstatiū.
Totū at̄ nūerale accipiēdo numerū
p̄ numero siue multitudinē. q̄ oppo
nit̄ vni de transcendentibz. ē in oībz
entibz distinctis. z iō talis totalitas
p̄t cōperere diuīnis p̄sonis angel. sub

De magis et minus

stāijs oibz generalr z accidētibz. Ac
cipiendū ar numerz p multitudine q̄
opponit vni qd ē pncipiū numeri. sic
tale totum numerale nō cōpetit non
hūitibz q̄ritatē. Est ar inter doctozes
questio satis difficil quō totū differt
a partibus. de qua nihil ad p̄sens de
termino. cum sit extra p̄positū in/
centum. sed hec de toto z partibus
dicta sufficiant.

**De susceptōe magis z mi
nus.** Caplm. **COLIX**

Quantū autē ad magis z mi
nus videnda sunt quattuor.
Lū em forme q̄ magis z mi
nus suscipiūt augeri dicant. **P**rimo
videndū ē q̄bus formis z q̄liter au/
gmentū puenit. **S**ecō p hoc ostēdit
dīna inter magis z min⁹ z inter intē
sum z remissus ex vna p̄. z extēsum
et nō extēsum ex altera. **T**ercio ostēde
tur q̄bus formis magis z min⁹ intēdi
et remitti pueniat. **Q**uarto ostēdet
fm qd pueniat intēdi z remitti illis
q̄bus puenit. **Q**uinto remouebuntur
duo dubia circa p̄dicta.

Quid sit augeri z q̄bus pueniat
Quantū ad p̄mū sciendū q̄ for
me q̄ magis z min⁹ suscipiunt
augeri dicunt. iō videndū ē quō au/
gmentū varie diuersis pueniat. **S**ci
endū ar q̄ augeri nihil aliud ē q̄ su/
mere maiorē q̄ritatē. vñ fm qd ali/
qd se hz ad quāritatē. ita se hz ad au/
gmentū. vñ dicitū ē supra q̄ augmen
tum est p̄existēti quāritati ad ditamē
tum. **E**st ar duplex quantitas. vna
dimēsua q̄ ē q̄ritas molis z corpā/
lis. **A**lia p̄tuis seu p̄tuis. z hec q̄ri
tas ex suo ḡnē nō ē q̄ritas nec diuidi
tur diuisione sue eētīe sicut q̄ritas
dimēsua. s̄z magnitudo eius atēdit
fm aliqd extra diuisibile vel multi/
plicabile qd ē obiectū actus p̄tuis.
et ex ḡnē suo ē forma accētalis in ge/

nerē q̄ritatis vel forma subalis. **A**u/
gmentū igit respicit quāritatē dimēs/
uam z quāritatē p̄tuis. **E**s augmē
tum quāritatis p̄tuis nec respicit
nec p̄tinet ad sp̄m mor⁹ q̄ augmētū
d̄. s̄z magis ad sp̄m q̄ d̄ alteratio. z
hoc mō auget albedo z alie q̄ritates.
Quāritas ar molis z dimēsua ē q̄/
rundā p accētis z q̄rundā p se. **P**er ac
cidens qdē sicut albedinis q̄ fundat
in q̄ritate. qz in p̄dicamētis d̄. q̄tra
fuerit sup̄ficies tantā albedinē eē d̄/
es. z iō etiā istis augmētū pur ē spe
cies mor⁹ diuisa p̄tra alteratiōem nō
puenit nisi p accētis. q̄ritas ar dimēs/
ua z molis p se iuenit in oibz corpibz
q̄ p se auget. **P**er se ar auget aliqd
duplr. aliqñ em illud qd assumit ma
iorē q̄ritatē mouet de quāritate mi/
norē in maiorē. **A**liqñ autē hoc est sine
motu illius qd augeri d̄. vñ q̄lit
ter ps eius auget sicut q̄liter ps mo/
bilis p se mouet. hoc autē p̄tingit q̄
efficit maior quāritas p additiōem
alterius extranee quāritatis. sicut q̄
addit lignū ligno. lapides aceruo et
h̄mōi. **E**t hoc qdē augmentū ē in tal/
libz. sed nō motus augmenti. **Q**uan
do autē aliq mouet de minorē quārita
te ad maiorē p̄ duplr p̄tingere. **U**el
ita q̄ quantitas sit terminus motus.
Uel ita q̄ sequat terminum motus.
Quando igitur quāritas p se est ter/
minus motus. oportet q̄ ibi sit additio
quāritatis ad totum z ad quamlibet
partem. vt totum augeatur z quel/
bet pars totius sicut fit in animalibz
et in plantis. z in talibus proprie est
motus augmenti. **U**nde motus non
est nisi in habentibus potētiam intel/
lectiuam. que sunt viuētia. **C**onfes/
quitur autem quantitas terminum
motus quando motus est ad ali/
quam formam quam determinata q̄
ritas consequitur. cuiuslibet autem for/
me debet q̄ritas determinata. **E**t q̄a

Tractatus

Secundus

mor⁹ nō specificat nisi ab illo qd p se ē termin⁹ mor⁹. iō talis mor⁹ nō dī p se mor⁹ augmētī. sed vel generatio si sit forma subalī. sicut qn ex aere generat⁹ ignis. vel alteratio qn ē forma accīdētalis. sicut pz in rarefactōe aeris. Sic ḡ pz aliqūter quō z qūter diuersa diuersimode augeri dicunt

¶ Triplex dīa inter magis et min⁹ z mai⁹ z min⁹. **COLLX**

Ehis pz scdm q ē dīa iter magis z min⁹. z mai⁹ z min⁹. q ē triplex. Prīma ē. qz pprie loquēdo maius z min⁹ puenit p se qntitati dimēsiue. nō āt qntitati p̄uali vel alicui qntitati nisi p accīs. Magis autē z minus nō puenit nisi qntitati p̄uali z qntitatib⁹. Un̄ dicit⁹ minus lapidē maiore vel minore q hz plus vel minus de quātitate molis et nō ex hoc dicit⁹ magis vel min⁹ lapis. Scō differunt. qz habere se nūc alt⁹ qz p̄us fm magis vel minus vocat⁹ alteratō. s; habere se alt⁹ fm maius vocat⁹ augmentū. fm min⁹ āt vocat⁹ decrementū vel dīminutio. Un̄ qn r̄ dicit⁹ augeri fm qntitate z augeri fm qntitate. vel ip̄am. qntitate autē qntitate augeri. equoce augmētū sumit⁹ sicut z qntitas. Tercio dīa. qz se alt⁹ h̄ze in plus fm qntitate vl qntitate molis ē ip̄am qntitate vl qntitate esse plus extēsam. z in minus est esse minus extēsam. Habere autē se alter fm qntitate z qntitate p̄utis vel ip̄am etiā qntitate ē ē intensam. in min⁹ autē ē remissam. Ex ḡ breuiter pz qz plus z min⁹ p se qntitatem molis. magis āt z min⁹ quātitate p̄utis siue qntitates respiciūt. Itē variatio fm qntitates z qntitates p̄utis fm magis et min⁹ vocat⁹ alteratio. z ad illā speciem p̄tinet talis mor⁹. variatio autē fm qntitate molis vocat⁹ augmentū vel decrementū. Itē qz extēsum esse

plus vel min⁹ ad qntitatem molis p̄tinet. ē intensum vel remissum ad qntitatem vel qntitatem virtutis.

¶ Quibus formis pueniat suscipere magis z min⁹. **COLLXI**

Quēto vidēdū ē qbus formis pueniat susceptio magis et min⁹. Et dōm q nō oib⁹. qz nō subalib⁹. s; accidētalib⁹. nec oib⁹ accidētalib⁹. qz non qntitati molis. vt pz ex dicit⁹. qz illis nō cōpetit magis z min⁹. s; mai⁹ z min⁹. nec alijs oib⁹. s; sepabilib⁹ a suis subiectis z q cōcernit subiecta diuersay. speciem p qd excludunt forme subales z proprie passiones. Et hoc pprie videtur illis qntitatib⁹ puenire q h̄nt istas cōditōes. s; q sunt sepabiles z diuersay. speciez subiecta p̄cernit. Potest āt hoc tali rōe p̄uaderi. qz nulla forma p̄t repiri diuersis gradib⁹ nisi agēs eā pducēs vel subiectū eā recipiens possit diuersimode se h̄ze. Agēs em̄ vniformit se habere in se z ad passūz et passū sūt vniformit se h̄nt in se et ad agēs. necesse ē actōez ē vniformit et terminū actōis. Idem em̄ manēs idē respectu eiusdē sp̄i natum ē facere idē. s; respectu formay subalī z accidētaliū que inseparabil⁹ pueniūt vnī sp̄i em̄. vt sunt pprie passiones. z subiectū z agēs recipiens sp̄i vniformit se h̄nt. respectu autē aliaz formay accidētaliū q sunt sepabiles z p̄cernit subiecta diuersay. speciez p̄nt se h̄ze diuersimode. ḡ zc. Possit ḡ hec rō p singula declarari. s; supponat ista. qz hec declarari habent p̄mo sententiarum. distinc. xvij.

¶ Scdm qd cōueniat suscipere magis z minus formis suscipientibus. **COLLXII**

Quarto vidēdū ē fm qd talibus formis suscipere magis z minus pueniat. Ad h̄ dōm.

De magis et minus

q̄ rō quare forma accidētalis suscipit magis et minus ē indeterminatō for-
me specificē sua essentia vt meliores
doctores tenēt **Hec** autē indifferētia
vel indeterminatio tripl̄ p̄t sumi
Uno mō vt forma accidētalis dicat
indifferēs. q̄ p̄t esse in diuersis sub-
iectis differentib; sp̄e vt albedo in ni-
ue et lapide. et talis indifferētia vel in-
determinatio nō facit q̄ forma susci-
piat magis et minus p̄ se. **Secō** p̄t
sumi talis indifferētia q̄ aliqua for-
ma p̄t inesse subiecto et nō inesse. vt al-
bedo parietī. et talis indifferētia v̄l in-
determinatio. inest oī accidētī sepabi-
lī. et nec ista p̄cise facit q̄ forma magis
et minus suscipiat **Tertia** indifferen-
tia est fm̄ q̄ eadē forma ē indifferens
vt plus vel minus inest subiecto. vt
albedo fori. **Quāuis** autē due prime
indifferētie sunt coadiuuantes vt salte
simul sint cū forma suscipiēt magis et
minus **Indifferētia** autē q̄libet istaz triū
respicit ip̄am formā. nō solū fm̄ cē for-
me sed fm̄ esse materie. et iō forma ac-
cidētalis nō solū fm̄ grad⁹ inest. sed
fm̄ grad⁹ in essentia dī suscipit magis
et minus q̄uis q̄dā doctores opposi-
tū fuerint opinati. **Hoc** autē sic p̄bat
sicut se h̄z maius et minus extensiuē
ad quātitatē. ita magis et min⁹ intēsi-
ue ad qualitātē. s̄z magis et minus ex-
tensiuē attendit fm̄ essentia quātitatis
q̄ quo ad hoc h̄z gradus et latitudinē
in essentia **Secō** sic. sicut diuisibilis
forme ē rō nō suscipiēdi magis et mi-
nus. ita diuisibilis forme fm̄ gradus
est rō suscipiēdi magis et minus. s̄z in
diuersitas forme atredēt fm̄ essentia
igit̄ et diuisibilitas forme fm̄ gradus
forme **Tertio** q̄ oīs alteratō termi-
nat ad formā q̄ est in tertia sp̄e q̄lita-
tis. vt p̄z ex. vii. philī. s̄z vera alteratō

ē inter magis et minus in eadē sp̄e. vt
p̄z ex. v. eiusdē. ergo alteratio q̄ ē sub-
iectū magis et minus terminat ad ve-
rā formā q̄ ē de tertia sp̄e q̄litas **Sz**
hoc nō p̄t esse nisi gradus intētionis
et remissiois atredēt fm̄ ip̄am essen-
tiā qualitatis. q̄ in eis est talis latitu-
do et varietas graduū fm̄ essentia for-
me **Et** sic p̄z fm̄ q̄d p̄uenit formis su-
scipere magis et minus. q̄ rōne idiffe-
rentie et indeterminatōis et latitudis
q̄ nō solū atredēt fm̄ esse forme sed
et fm̄ essentiam

**Quare dicimus maior et
minor albedo. et non magis et
minus albedo. Cap. CCCLXXIIII**

Quinto remouēdū est q̄ddaz
dubiū **Dicitū** ē em̄ q̄ magis
et minus respiciūt qualitates
maius et minus p̄tinet ad quātitatē
et hoc nō videt. q̄z sicut bñ dī maior
et minor lapis. ita maior et minor al-
bedo et maior et minor frutus **Ite** dicitū
est q̄ q̄litas suscipit magis et min⁹ in
essentia. hoc nō videt. magis em̄ p̄cis
se attribuit essentie forme in abstra-
cto. esse autē in concreto. vt cū dicēdo al-
bedo q̄z cū dicēdo albū. s̄z non possit
minus dicere magis et minus albedo. et
dicim⁹ magis et minus albū **Ad** ista
dicēdū q̄ sicut ē duplex quātitas. scilz
molis et frutis. ita duplex ē magnitu-
do. scilz molis et p̄fectōis siue virtutis.
Loquēdo ḡ de magnitudine p̄fectō-
nis fm̄ quā idē est cē mai⁹ q̄d meli⁹
talis magnitudo p̄uenit formis susci-
piētib; magis et minus. et fm̄ talem
maioritatē p̄uenit eadē albedini q̄ sit
maior p̄fectōne cū est intēsa q̄z cū ē re-
missa. s̄z nō ita sit p̄suctū vti vocabulū
lo maioritatis in magnitudine p̄fecti-
onis sicut in magnitudine molis **Uñ**
albedo intēsa maior ē seip̄a remissa. et
ecōuerso remissa minor ē seip̄a intēsa
Sz hic maioritas v̄l minoritas atredēt

Tractatus Secundus

dit fm magnitudinē pfectōis. vñ qñ
dicimus maius z min⁹ pñet ad qñ
ticitatē molis **M**agis autēz z minus
dicimus de magnitudinē pfectōis
interdū ecōuerlo ē. vñ etiā maius z
minus fm magnitudinē pfectōis cō
uenit aliqñ in qñ illud maius z mi⁹
nus ē idē qd magis z minus **S**; tūc
remanet scdm dubiū. quare nō dī fm
h magis z min⁹ albedo. cū dicat ma
ior z minor albedo. z qñ dicimus ma
gis z minus albu. z nō maius z mi⁹
nus albu **A**rteddo ad solā magi
tē albedinis. dicēdū est q hoc ē ppter
modū scandi generalē. cū em aduer
biū sit adiectiū pbi. determinat ipm
pbiū z pñet ipm z pñcipiū silt cū ali
qualiter ad pbiū appropinquat. z etiā
aliq noia q scant p modū inherētie
Forme aut in pcreto signate scant p
modū inherētie vt albu **I**n abstra
cto aut p modū substantie z p se scāz
vt albedo. z talia in abstracto sumūt
substantiue **S**ubstantiū aut determin
nat p adiectiū. z q magis z min⁹ sūt
aduerbia. determināt aliq pbiū z
pñcipiū. z nomē scans p modū inhe
rētie. qñ sint talia adiectiua. ideo cōi
ter dī fortes magis vel min⁹. melius
vel pei⁹ currit. vel magis vel min⁹ vt
meli⁹ vel pei⁹ currit. z for. ē magis vel
minus albu. z istud ē magis uel min⁹
albu. nō aut fortes ē magis vel min⁹
currit. z magis vel minus albedo. q
scant p modū substantie z substantie
Adiectiū aut determinat substanti
uū. z ideo bñ dī melior currit fortes
z nō melius. z nec magis currit for
tes. z maior vel minor albedo. z non
magis vel minus albedo. hoc aut ē ex
modo scandi grāmatali q impedit
z facit vt sic vel sic aliter vel aliter fm
modū scandi diuersum dictionū loq
cōgrue valeamus.

¶ De noibus secūdarū intēti

tionū. z pmo de qbusdā cōdit
onibz ipsaz. **CC. CCCLXIII**
Postq̄ expediti sumus de no
minibz pme intētionis. accē
dedū est ad declarationē no
minū siue vocabulorū scde intētionis
Circa qd tria pmitto. **P**rimū est q si
cut scda intētio fundatur in pma. ita
vna scda intētio fundat sup aliā scdm
dā. sicut hoc qd dico spēs. qd est scda
intētio fundat in hoc qd dico hō qd
est pma intētio. ita sup hoc qd est cē
pñdicabile de multis. qd est scda intē
tio. fundat. **H**ec scda intētio. scz spēs
z sup specie fundat spēs subalterna z
sic de alijs q scde intētionē sunt **S**e
cū dū qd pmitto ē q tam in noibz pri
me intētionis qñ in oibz scde intētiois
quedam dicunt sine pplexione. vt hō
vel cū dico spēs. **Q**uedā cū pplexio
ne. vt hō currit. vel homo est spēs. vt
spēs ē scda intētio. z ita in alijs **T**er
tiū qd pmitto est. q sicut inter noia
primarū intētionū sunt quedā vt p
us paruit q trāscēdūt z circūeunt oē
genus **E**t qdā q equaliter inueniunt
in genere substantie z accidētis **E**t qd
da q solū cōueniūt vni generi **I**ta z in
scdis intētionibz quedā sunt cōmū
nes oibz trāscēdētibz z omnibz decē
rez generibz. sicut hoc qd dico pñdica
bile z multa alia **Q**uedā sunt solum
cōes decē generibz rez. sic hoc qd dī
co genus z spēs z multa alia **Q**uedā
sunt specialit pñentes ad vnicū ge
nus. vt hō qd dico suppositū. qd in gñe
substantie solū inuenit

¶ Ordo dicendorum

Capitulum CCCLXV
His suppositis ordine debito
a prioribz z cōmuniōibz in
choādo **P**rimo dicet de no
ibus scdarū intētionū q pueniūt in cō
plexis **S**ecdo de noibz scdarū intētio
nū q pueniūt cōplexis sicut ē oratio

De Noibus secundarum intentionum

positio etc. Quantum autem ad incompleta. Primo videndum est de nominibus secundarum intentionum que circueunt transcendencia. vt decem genera. et sunt omnibus communia. Secundo dicendum est de illis nominibus secundarum intentionum que sunt communes decem rebus generibus et non. vi. transcendebus. Tertio de illis que conueniunt singularibus generibus. ita que vni generi solu. Dicendo autem de nominibus secundarum intentionum eorum que sunt communes transcendebus. x. generibus occurrit talia ad primum esse. xiiij. et sunt hec. Intentio. transcendens vniuersale. abstractu. per se. predicabile. predicatu. subiectu. subiectibile. vniuersu. equiuocu. analogu. denominatiu. Incipiendo ergo ab omnium istorum primo. scilicet ab intentione dicenda sunt quatuor. Primo quid importat hoc nomine intentio. Secundo quid sit prima et secunda intentio. Tertio quomodo se habeat ad inueniendum. Quarto quid est intentionale.

Quid est intentio. et quomodo se habeat ad intellectum et voluntatem. et vnde dicitur intentio.

Capitulum. CCLXVI
Quantum ad primum quid est intentio et quibus conueniat. Sciendum est quod intentio importat tendentiam in alterum. vnde intentio dicitur quasi in alterum intentio. Et quod tam intellectus quam voluntas tendit in alterum. scilicet in suum obiectum. ideo intentio pertinet ad intellectum et voluntatem. Nec obstat si dicatur quod sicut intentio dicitur in alterum tendentia vel in alterum intentio. ita intentio dicitur in alio intentio. et ideo sicut a tendentia in alterum intentio conuenit intellectui et voluntati. ita debet pertinere ab ista conditione qua dicitur intus intentio. hec enim duo simul stant apud intellectum et voluntatem in intentione. et in altero intentio vt cum dicitur esse superius. intelligere et velle

sunt actiones immanentes et non transcendentes in exteriorem materiam. Ita ergo intus immanencia operationum potest conuenire nomine intentionis intellectui et voluntati. scilicet quod intentio dicitur intus intentio. Sed quia semper actus intellectus et voluntatis terminatur ad suum obiectum quod est presens ipsi essentie anime vel potentie. non quidem secundum realem presentiam sed secundum obiectalem. qualiter dicit philosophus. iij. de anima. quod lapis non est in anima sed species lapidis. Idcirco quia per actus terminatum per obiectum potentia tendit in ipsum. sicut nomine intentionis conuenit intellectui et voluntati ab eo quod intentio est. quia respicit immanentiam operationis infra potentiam. ita conuenit eidem pro eo quod intentio est in alterum intentio. quia respicit obiectum presens potentie obiectiue. Et ita patet quod nomine intentionis ex parte duplici. quia et ex parte operationis et ex parte obiecti conuenit tam intellectui quam voluntati. Qua propter de vtroque procedendo primo dicendum est quomodo conueniat intentio voluntati. Secundo quomodo conueniat intellectui.

Quomodo intentio conueniat voluntati et respectu voluntatis et respectu rei volite. CCLXVII

Ancipiendo ergo intentionem prout se tenet ex parte voluntatis. sic sciendum est quod intentio accipitur dupliciter. Vno modo ipse actus voluntatis dicitur intentio. sicut si aliquis velit ire ad ecclesiam ad videndum corpus christi. diceret talis voluntas intentio sua. et tali voluntate intendit aliquis videre corpus christi. Alio modo dicitur intentio res inuenta. sicut si aliquis diceret. intentio mea est scribere. ibi res diceret intentio. si ipsa scriptura. Et merito intentio vt se tenet ex parte voluntatis dicitur quandoque actus eius quo intendit.

Tractatus

Secundus

quibus obiectum eius quod intendit per actum. Nam ipsa voluntas quibus sumit per suo actu. cum dico. bona voluntate habeo ad re. Quibus per obiecto et re voluta. ut cum dicitur. bitere est voluntas sitientis. hoc latius dicitur est superius. Et huiusmodi locutionis de intentione sepius in scripturis reperiat. tamen sic non intendimus loqui de intentione. quoniam dicimus aliqua noia esse prime vel sede intentionis.

Quomodo accipit intentio ut respicit pertinencia ad intellectum

¶ Sicut accipiat intentio ex parte intellectus. sic etiam accipit dupliciter. Uno enim modo accipit ex parte intelligentis. et de hoc primo dicendum est. Alio modo ex parte rei intellecte. et de hoc secundo dicendum est.

Quomodo ex parte intelligentis esse representativum dicitur intentio

¶ Caplm. **CCCLXVIII**
Quantum ad primum. si intentio accipiat ex parte intelligentis. sic dicitur intentio omne illud quod per modum representantis ducit intellectum in cognitionem cuiuscumque rei. Et quod species intellectus et actus intelligendi conceptus formatus quoniam nos philosophi metaphysice dicimus representatiue ducit in cognitionem rerum. ideo quodlibet eorum huiusmodi intentio vocatur. Et ex hoc etiam nomen intentionis semper versus loquentium trahitur et extenditur ut dicatur intentio quicquid sit illud. do siue quodcumque exemplar realiter representando ducens in cognitionem rerum. Et hoc modo species rei visibilis in medio et in speculo vel in oculo in fantasia vel species in memoria sensitiva vel etiam imago heraulis. intentio dicitur potest. quod ex sui natura ad alterum ipsum cognoscere per modum cuiuscumque tendentie deducit. Et quoniam hoc modo sepe doctores veritatur ipsa intentione et appropinquaret plus ad nostrum propositum. tamen nec sic intendimus de intentione quoniam dicimus aliqua noia esse

prime vel sede intentionis

Quomodo accipit intentio ex parte rei intellecte

¶ Caplm. **CCCLXIX**
Sicut accipit intentio apud intellectum ex parte rei intellecte. et hoc modo dicitur intentio ipsa res quam intendit in quantum intellectus tendit in ipsam sicut in quodam cognitum per actus intelligendi. et sic loquimur hic de intentione in proposito. Hec autem intentio dupliciter accipit et inuenitur. Uno modo formaliter. et tunc significat in abstracto. ut hoc nomen intentionalitas. et tunc intentio dicitur terminum ipsius tendentie. siue illud quod resultat ex tali tendentia intellectus per suum actum in rem ipsam. Et hec habitudo in abstracto potest fieri purum ens rationis. Alio modo accipitur materialiter. et tunc fit in concreto. et tunc fit et dicitur illud quod intelligit quicquid sit illud. et enim intentio per se. huiusmodi intentionalitas abstractum. Et quoniam in concreto res intellecta materialiter dicatur intentio quod aliqui esse ens reale. tamen per illud quod importat nomine intentionis formaliter in concreto est species ens rationis. Ipsa ergo res intellecta materialiter in concreto dicitur intentio siue res intellecta siue ens reale. ut homo lapis et huiusmodi. siue ens rationis ut species genus et huiusmodi. Dicitur autem per talem intentionem in concreto fieri materialiter. quod fit illud quod intelligitur in abstracto aut ipsam habitudine formaliter quam res intellecta persequitur seque noie intentionalitatis. quod noie intentionis in concreto ipsum subiectum habitu dicitur non est principale factum sed magis ipsa habitudo. Sed quod per se in accidentibus formaliter et principaliter fit actus et forma. materialiter autem subiectum accidentis fit et sedario. in quo subiectum est forma accidentalis. sicut huiusmodi per se albi fit forma formaliter albedine. quod albi sola qualitate fit. ut dicitur in predicamentis. sedario autem et materialiter dat intelligere ipsam rem in qua est albedo. quod albi dicitur res alba ita

De noibus secundarum intentionum

etiam cum intentione sit preteritum. materialiter
fecit ipas re intellecta in qua fundat habi-
tudo ipsam sequens in qua est intel-
lecta. sed formaliter fecit ipas habitudine
quod est ad modum forme. Et sicut albedo
fecit formaliter ipsam formam in abstracto
pense et nihil aliud materialiter. ita inten-
tionalitas fecit formam solum et ipsam ha-
bitudine et nihil materialiter. Noie igitur
intentionis formaliter et quantum ad formale
fecit importat habitudo rei intellecte
ad actum intelligendi. Et materialiter
et quantum ad materiale fecit intentionem res
intellecta. dicitur quecumque sit siue ens rea-
le siue ens rationis.

Quo et quando conuenit rei in
intellecte ut dicatur intentio vel non

Capitulum. CCLXXII

Nec autem res intellecta quando est ve-
rum ens reale circumscribitur omni
actu intellectus dupliciter considera-
ri potest. Uno modo absolute ut est res pense
non habendo respectum ad intellectum. et sic
nulla res dicitur intentio. ut homo in rez
natura pense consideratus vel lapis. ali-
as oporteret quod esse intentionem esset de
ratione rationali quod est falsum. Alio modo potest
considerari cum habitudine ad actum intelli-
gendi. in quantum est intellecta. et sic quodam
habitu ipsam sequitur quod formaliter in-
tentionem dicitur. et ideo super rem absolute ad-
dit rei habitudine ad actum intelligen-
di. Sic igitur res intellecta intentionem dicitur
materialiter absolute autem recepta non dicitur
intentionem sed res. ipsa autem habitudo for-
maliter dicitur intentionem. quia cum pensione nois in-
tentionalis. aut sine precisione nois
intentionis quod res ipsa dicitur intentionem materi-
aliter et quod res est intellecta quocumque sit siue
sit ens reale. ut homo sine ratione ut spes. et
sic accipitur hic intentionem cum loquimur de in-
tentione quantum ad noia prime intentionis et se-
cunde intentionis. Ita patet quod modis dicitur in-
tentionem quoniam aliqui sumunt ex parte voluntatis
tunc quantum ad actum et quantum ad obiectum

et sic non loquimur hic de intentione. Aliquam
ex parte intellectus. et sic quocumque ex parte in-
telligentis et non sic hic intentionem. Alii
quoniam ex parte rei intellecte et sic de intentione
est pensum propositum.

Quid est prima intentio et
secunda. et que sunt noia prime im-
positionis et intentionis et que secunde

Capitulum. CCLXXIII

Secundo videndum est. quod et vnde di-
catur prima intentio vel secunda. In
hoc enim quod dico prima vel secunda
intentionem. importat et ipsa intentio et inten-
tionum ordo. quod ergo dicitur de intentione
ne. dicitur de intentionum ordine dicitur quod im-
portat in hoc quod dico prima et secunda inten-
tio. Noia enim quodam dicitur prime im-
positionis sunt grammaticum. et prime intentionis
sunt logicum. et quodam etiam dicuntur eodem
modo secunde impositionis. et secunde intentionis.
Sciendum est igitur quod ordo iste vnde aliqua di-
cuntur prime intentionis et aliquid secunde inten-
tionis non potest sumi ex parte intelligentis. quia
sic spes intelligibilis quod est primum represen-
tatiuum intelligendi esset prima inten-
tio. et actus intelligendi quod est secundum eum
secunda intentio. et ipsum mentale esset ter-
tia. quod sunt falsa. Nec potest sumi ex parte
actus intelligendi. quia si sic. fortis esset
primum intellectus. et plato secundus. fortis
esset prima intentio. et plato secunda. et sic po-
stea procedendo. si tertius tertia. si quar-
tus quarta quod est falsum. Et ideo oportet quod
iste ordo accipiat ex parte rei intellecte
in quantum est intellecta. sunt quod est duplex
genus intelligibilium ad quorum quod dicitur
terminat actus intelligendi. Nam quodam
sunt intelligibilia quod sunt vera entia re-
alia quod pueniunt rebus non ex opere in intel-
lectus speculatiui. puta. si hinc esse intel-
lectus speculatiui obiectiue. imo circumscribitur
omni tali esse obiectiui. res
vere et pueniunt rebus aliqui affirmatiue
ut homo et bos et filia in genere substantie.
albedo scientia in genere quantitatibus. et

Tractatus Secundus

silla in genere accidētū Aliquando
priuatiue. vt surdū cecū. q̄ rli nō s̄
res vere. tñ realiter ⁊ veraciter rebus
pueniūt. vt priuationes sicut cecū et
similia Et hec omnia q̄ sic rebus pueni
unt dicuntur primę intentōnes. ⁊ nō
min⁹ ⁊ aliū dicuntur etiā nōia primę
impositiōnis s̄m grāmaticos. ⁊ nōia
p̄me intētiōnis s̄m logicos. **Quia** sunt
que pueniunt rebus s̄m q̄ sunt obie
ctiue in intellectu ⁊ nō aliter. sicut est
esse abstractū. esse vniuersale. genus
species ⁊ similia. ⁊ ista dicuntur secūde
intētiōnes. ⁊ nōia raliū significātia
grammaticę dicuntur nōia secunde im
positiōis. ⁊ s̄m logicos secūde intēti
ōnis. ⁊ sic sūt duo modi essendi gene
rales. scz s̄d̄m rem. ⁊ iste est primus
• **Secundum** ratiōnem. ⁊ iste est sc̄dus
ita est ab istis duob⁹ generibus intel
ligibilibus que habēt in duplici modo
esse. sumitur diuisiō intentōnum pri
marum ⁊ secūdarum. scz primarum a
primō modo ⁊ secūdarum a secundo
modo **Causa** autē est. quia prima diui
sio essendi est in esse rei ⁊ in esse rōnis
vt patet. y. metaph. ⁊ ita etiā p̄ma
diuisiō nominū est. quia quedā sunt
nomina primę intētiōnis quātum ad
illa que habēt esse in re. quedam secū
de. quātum ad illa que habēt esse i ra
tione. Et ita patet vnde ⁊ quid dicat
prima intentio ⁊ secūda. intētiō. ⁊ nō
men p̄me intētiōnis ⁊ secunde logice
⁊ similiter primę impositiōis ⁊ secūde
grammaticę

Qualiter se habēt ad inui
ccm primā ⁊ secūda intentio.

Capitulum CCLXXII

Munc tertio dicēdū ē qualiter
se h̄nt ad inuicē Et dicēdū q̄
in duob⁹ pueniūt ⁊ in duob⁹
differūt **Cōueniūt** q̄dē in duob⁹. Pri
mo in hoc q̄d s̄. l. in hoc q̄d ē intē
tiōne. intētiō em̄ ē quod d̄ cōe ad pri

mā ⁊ secūda intētiōes sicut aial ad bo
uē ⁊ hōiem Et iste differūt q̄ p̄ma a
p̄mo genere intelligibilū. ⁊ sc̄da dicitur
secūda a secūdo genere intelligibi
bilū. vt dicūt est **Cōueniūt** etiā sc̄do
quātū ad hoc de q̄ sunt. q̄ tam sc̄da
intētiō q̄ p̄ma quātū ad illud q̄d
importat formaliter in p̄terito noie in
tētiōis est ens ratiōis **Quod** sic vide
tur. nā quāuis intētiō se tenet ex par
te intelligentis nō distinguit p̄tra cē
reale. immo om̄is talis intētiō sit res
vera ⁊ nō ens rōnis. vt species intel
ligibilis **Thōm.** vt dicūt est **Intētiō**
em̄ vt se tenet ex parte rei intellectu
q̄stū ad illud q̄d p̄teritiue materialit
dicat nō distinguit contra ens reale. q̄
salte q̄n res vera est extra animā vt
hō albedo ⁊ c̄tū intētiō p̄ma q̄stūm
ad illd q̄d importat formaliter ē ens
rōnis. q̄ vt dicūt ē p̄teritiue formalit
fcat intētiō ip̄am habitudinē rei. que
p̄sequit vt intellecta est q̄ ē ens rōnis
Sc̄da autē intētiō de entib⁹ rōnis ē. ⁊
ita vtriq̄ puenit. q̄ vtraq̄ est ens rō
nis q̄stū ad formale fcatū **Differunt**
autē in duob⁹ hec nōia. p̄ma intētiō ⁊
secūda. **Primo** quantum ad illud
quod significant. quia p̄ma intētiō
cōcretiue significat materialiter ens
reale sicut homo. ⁊ sc̄da intētiō nul
lo mō fcat nisi ens rōnis **Sc̄do** diffe
rūt q̄stū ad illud in q̄ sunt **Ubi** sciens
dū q̄ aliqd d̄ esse in intellectu tripl̄
Uno mō subiectiue. ⁊ hoc mō intel
lectus includit act⁹ intelligēdi. ⁊ h̄s
bitus intellectuales. ⁊ sic sciētia ē in in
tellectu. sicut in subiecto **Alio** mō ob
iectiue ⁊ hoc dupl̄. vno mō sicut illd
q̄d est obiectū directe cognitū ab intel
lectu. ⁊ hoc mō res q̄ est extra subiec
tiue ē in intellectu obiectiue. vt homo
bos. ⁊ q̄dāq̄ aliqd q̄d intelligit. Et d̄
obiectiue esse in intellectu. q̄ ē in pipe
ctu sue cognitōis. **Cōtingit** autē ali
q̄ q̄ aliqua res sumit ⁊ semel ē in intel

De noibus secundarum intentionum

lectu subiective et obiective. ut cum ali-
quod intelligit se intelligere et cum ali-
quod intelligit et cogitat de scientia in se acci-
dentaliter existente. Aliquod autem est solum
in anima obiective et subiective in re ex-
tra. ut cum intelligit albedinem vel lapi-
dem. Alio modo dicitur aliquid esse obiective in
intellectu. quod sequitur rem. prout est ob-
iective in intellectu. Esse enim abstra-
ctum a forte et platone non pervenit homi-
ni prout est extra in se subiective. sed solum
prout est in intellectu obiective. quod sic
homo est in prospectu intellectus. sicut ob-
iectum cognitum non cognito forte vel pla-
tone. sicut etiam in visu est color et albe-
do lactis obiective sine dulcedine. sed
non est in re sine dulcedine obiective. In
hoc ergo differt prima intentio a secunda quod
secunda intentio illud habet quod nunquam est in
intellectu nec in re extra subiective. sed
solum in intellectu habet esse obiective
tanquam sequens rem veram prout est
obiectiva in intellectu ut genus speci-
es. etc. Sed illud quod importatur no-
mine prime intentionis per se et ma-
terialiter est obiective in intellectu. et
subiective in re extra. ut homo lapis
lignum. et huiusmodi. Quandoque autem
obiectiva simul et subiective in intel-
lectu. ut scientia et huiusmodi. Et ita
hec perveniuntur differentia est in duobus
prime intentionis et secunde

**¶ Quid sit intentionale et a
quo veniat**

Capitulum CCCLXXIII

Nunc quarto dicendum est de
noie intentionale quod descendit
de hac noie intentione. Ubi intel-
ligendum quod intentionale potest accipi dupliciter. scilicet
essentialiter et denotative sicut aliquid
potest esse quale essentialiter ut albedo. et de-
notative. ut lignum album. quod est quale de-
notative. Ita etiam esse intentionale per
essentiam alicui pervenit. sicut ei quod est in-

terio. ipsa enim intentio est intentionale per
essentiam. Aliquod etiam alicui pervenit et in-
tentionale per participationem et denotative
ut de illo cuius est intentio. et sic accipie-
do intentionale per essentiam. est illud quod est
intentio. et denotative dicitur intentionale il-
lud cuius est intentio. Et sic accipien-
do intentiones que sunt ex parte intelli-
gentis. sunt species intelligibiles actus in-
telligendi conceptus formati vel dis-
cuncti intentionalia vel intentionata essen-
tialiter. quod sunt intentiones ree. Illa autem que
sunt intentiones et quorum sunt repre-
sentativa dicuntur esse intentionalia de-
notative. Sed hic notandum quod dicimus
quorum sunt. quod ista potest esse alicuius du-
plex. Uno modo subiecti in quo sunt. et sic
subiectum non potest denotare intentionis
nata a talibus intentionibus. ut intellectus
non dicitur intentionalis ab intentione que est species
et similia que sunt in intellectu sicut in sub-
iecto. Alio modo dicuntur iste intentiones
esse alicuius ut obiecti representati ad
quod sunt et talia denotant intentionalia
esse a talibus intentionibus. ut dicimus quod
lapis bos albedo. etc. dicuntur esse intentio-
nalia in intellectu. et habent esse intentio-
nalia in intellectu. quod sequitur suam essentiam
vel suam representationem quod est eorum intentio.
Et hoc dicitur. quod talia in quantum sunt intelli-
gentes magis importat habitudinem
ad obiectum quod representant. quam ad sub-
iectum quod informant. Et idem iudicium de
intentionibus et illis quorum intentiones sunt
sunt quod nomine intentionis extendit ad quod est
quod representationem alterius sive sit exemplar per
ducens in alterius cognitionem. sicut
est de specie visibili. et in medio et
in organo vel in speculo. vel fanta-
siam. vel in fantasia. vel specie sensi-
bili in sensitiva memoria. etc. Acci-
piendo autem intentionem in intelle-
ctu ex parte rei intellecte. ipsa habi-
tudo rei intellecte ad actum intelli-
gentis dicitur intentionale per essentiam
vel essentialiter. eo modo que talibus entibus

Tractatus

Secundus

rationis conuenit habere essentiam q̄ non dicunt formaliter rem aliquam. sicut in priuationibz dicimus q̄ cecitas ē priuatio essentiali. sed ocul⁹ h̄z esse priuatiū denotatiue. Et sic intētiōnale denotatiue p̄t dici respectu sede intētiōis p̄ma intētiō supra quā sc̄da fundat q̄ ad illud q̄d materiali ipoztat noie p̄me intētiōis q̄d est res intellecta. Et ip̄a res intellecta q̄ d̄z intētiō materialit. p̄t dici z noiari ab h̄z noie p̄me intētiōis ipoztat formalit z sic p̄ma intētiō ut est fundam̄tu se eūde. sicut h̄o respectu speciei p̄t dici denotatiue intētiōnale. z ip̄a res intellecta p̄t dici intētiōnalis ab habitu/ dīne q̄ formalit p̄ma intētiō d̄z. sed isti modī denotatiōis nō s̄z multū. yfirati

De hoc nomine trāscēdēs
Capitulum. **CCCLXXXIII**
De hoc autē noie trāscēdēs sciendū q̄ trāscēdēs d̄z quasi trans oīe ens. vel q̄si trāscēs oīe ens. Hoc autē p̄tingit tripl̄. Primo entitate. z hoc mō deus d̄z trāscēdens. q̄ nobilitate actualitatis trāscēdēs oīe ens. z sic nō ē cois vsus vocabuli. Alio mō accipit trāscēdens nō ab ētatis nobilitate s̄z a p̄dicatiōnis cōitate. z sic illud q̄d p̄t p̄dicari de oīe ente d̄z trāscēdēs. S̄z ē duplex p̄dicatiō. vna formalis. vt h̄o est aīa. Alia denotatiua. vt h̄o ē alb. h̄o ē species. Illud q̄d p̄dicatiōe formali p̄dicat de oīe ente. eo mō q̄ cuiuslibet entī puenit. p̄terea formalitas d̄z trāscēdēs. quali trās oīe ens. v̄l trāscēs oīe ens cōitate. s̄z formalis p̄dicatiōis z sic trāscēdēs d̄z p̄prie de ill⁹ ser. s̄n te vno. s̄o bono. re. aliq̄. Et h̄ est cōis vsus vocabuli. Illud autē q̄d p̄dicatiōne denotatiue p̄dicat de oībz sc̄dis intētiōibz. z de p̄mis trāscēdētibz. p̄t etiā dici trāscēdēs. q̄ h̄ q̄d dico ens est vniuersale. h̄ q̄d dico genus ē vni

uersale z sic de alijs. Et nec iste modus trāscēdētis ē ita cois z p̄prie sicut sc̄dis

De hoc noie Vniuersale.
Capitulum. **CCCLXXXV.**

Quia vniuersale tria vidēda sunt. Primo q̄t modis d̄z z accipit vniuersale. Sc̄do quō v̄l p̄ abstractionem z p̄dicatiōne se h̄z ad sua inferiora s̄m rōne prioris z posterioris. Tertio quō se h̄z ad ea in rōne tot⁹ z partis.

Quia vniuersale sumit tripl̄. Vntū ad primū sciendū q̄ v̄l sumit tripl̄. Est em̄ q̄d d̄z v̄l causalitate. z isto modo sol d̄z cā vniuersalis respectu generabilium deus aut v̄l cā ē respectu omnium z sic nō ē cois vsus loquēdi apud loq̄yos de vniuersali. Alio mō d̄z v̄l abstractione. Abstractio autē ē duplex om̄is em̄ abstractio d̄z respectu materīe. Quēdā ergo sunt abstracta a materia s̄m esse. z q̄uis hec sunt quēdā p̄cularia z quēdā singularia. n̄s h̄lominus p̄ abstractionē a materia v̄lā dicunt. Alio modo est aliqd vniuersale p̄ abstractionē nō s̄m esse sed s̄m intellect⁹. p̄sideratiōne inquantū talia p̄siderāb̄ ab s̄qz materia. Hoc autē p̄t fieri tripl̄. vno modo vt p̄sideretur ad intelligibile absq̄ hac materia sensibili sicut hominē. nō p̄siderādo h̄ic for. q̄uis talia intelligat cū materia sensibili in p̄mū. Et talis abstractio vocat p̄fica. id est naturalis. vni de scientia naturalis est de sic abstractis. nō tamen excludit materiam sensibilem communē. quia intelligit hominem cum ossibus et carnibus in cōmuni non tamen considerat cum istis carnibus z ossibus in particulari. Alio mō p̄t fieri hec abstractio vt intellect⁹ p̄sideret nō solū sine hac materia sensibili. s̄z etiā sine p̄sideratiōe

De nominibus secundarum intentionum

sensibilis materie. Et consideret eam cum materia intelligibili. ut per considerari circulus sine ere-ferro vel ligno. et huiusmodi. Et quod circulus oportet quod sit in aliqua materia non intelligitur sine materia intelligibili. et talis abstractio vocatur mathematica. quod de talibus abstractis scilicet scientie mathematice. Tercio modo per aliquid considerare rem aliquam et sine hac materia sensibili in communi. licet cum intelligibili. licet sine materia sensibili et intelligibili. Hec autem abstractio non est realis separatio sicut cultellus separat carnes ab ossibus. sed vni consideratio sine altero. sicut visus videt colore in pomo nihil considerando de sapore. Et quod ut sic talia considerant abstracta operatur eis ut dicatur de multis. sicut sunt in multis. id est est alia abstractio quam ipsam consideratur. que per predicatorem. et sic huiusmodi est abstractio communitate predicatois. quod predicatur de sorte et platone. Vnde quod secundum logicos dicitur quodlibet predicorum modorum. sed per vltimo modo. Et sic vnde symprum dicitur quod est apertum naturam de pluribus predicari. Vbi intelligendum quod tale vnde est multiplex. Est enim quoddam vnde quod huiusmodi actu et similes plura supposita. sicut huiusmodi sorte et platone et sic de alijs. Aliud est vnde quod similes actu non huiusmodi plura supposita sed successiue sicut tenet. Aliud est quod non huiusmodi plura supposita nec actu similes nec successiue. ut sol et luna. quibus tamen non habeat nisi vni cum suppositum. quod tamen sol per considerari sine additionibus indiuiduantibus. sed sine huiusmodi et nunc per dicitur vnde. Et quibus in alijs duobus modis dicatur vnde est quod est apertum naturam predicari de pluribus vel similes quod ad primum. vel successiue quod ad secundum. et in tertio non possit nihilominus dicitur apertum naturam predicari de pluribus. quod in quibus vnde est hoc ei puenit. licet hoc sibi non pueniat in determinata materia. Quocirca autem modo sumatur vnde quod est vel sumitur per apertudinem quadam ad particulare. Et ideo culteret modo vltis respō-

der alijs modus particularis sicut primum. quod enim sol huiusmodi virtute respectu cuiuslibet generabilis dicitur cum vltis omnium generabilium. Et quod sortes non huiusmodi virtute nisi respectu platonis. dicitur cum particularis. et sic postea singulis modis vltum respondet modus particularium.

¶ Quod vnde est prius et posterius suis inferioribus. **CCCLXXVI**

Quantum ad secundum dicitur quod vnde dupliciter potest considerari. Vno modo quod natura vltis consideratur sicut cum intentione vltis. ut scilicet vni et idem habeat habitu dicitur ad multa et pueniat ex abstractioe intellectus et sic oportet quod secundum huiusmodi modum vnde sit posterius. Vni in primo de anima dicitur quod anima vnde autem nihil est aut posterius est. sed secundum platonicos quod ponitur vltia subsistentia secundum hanc considerationem vnde vltis plus quam particularia. Vni secundum eos particularia non sunt nisi per participatorem vltum subsistentiam quod dicuntur idee. Alio modo per vnde considerari quod ad ipsam naturam vltis vel humanitatis put inuenitur in particularibus. et sic dicitur quod duplex est ordo nature. Vnus secundum viam generationis et episcopus secundum quam viam ea que sunt imperfecta et in potentia sunt forma. et huiusmodi modo magis coe est prius secundum naturam quod apparet manifeste in generatione animalis et hominis. nam prius generatur animal quam homo. ut dicitur in libro de generatione animalium. Alius ordo perfectiois siue intentionis nature. et sic actus est prior simpliciter quam potentia. et perfectus quam imperfectus. Et per hunc modum minus coe est prius secundum naturam. quam magis coe. ut homo quam animal. Nature enim intentio non sinit in generatione animalis. sed intendit generare hominem.

¶ Quod vltia respectu inferiorum se habent aliquam in ratione totum aliquam in ratione partium. **CCCLXXVII**

Quantum ad tertium dicitur quod vnde magis coe comparatur ad

Tractatus Secundus

minus cōe. vt totū z vt ps **U**t totū qdē fm q in magis vlt nō solū prinetur in potētia minus vlt sed etiā alia vt sub aiāli nō solū hō p rinet. s; etiā z equus. **U**t ps qdem fm q minus cōe p rinet in sua rōne nō solū magis cōmune sed etiā alia. vt homo non solum animal sed etiam rationale **S**i cur etiam animal in se consideratum prius est in nostra cognitione q̄ hō mo. sed homo prius est in nostra cognitione q̄ q animal sit pars rationis eius.

¶ De hoc noie abstractū vñ et quot modis dī. z q̄s ē modus scandi **Ca. COLXXXVIII**

De hoc autē noie abstractū pz eius acceptio fm inchoare pmissa i dēfinitōe de abstractione in pñ capitulo de vlt. quia omnib; istis modis de q̄bus dī fieri talis abstractio. illa res abstracta in quolibet mō illoz abstractuz dī. z eis oppositū p r dīa p r etum **P**reter hos modos dī abstractū p r mū ad cōcretū fm modū scandi. vt abstractum dicat illud qd sciat formā absolute. **C**ōcretū vero qd est ad aliqd p r etū. **E**t isto mō respectu oīm dīctionū inuenit abstractū z cōcretum vt hoc qd dico ens z entitas. **H**oc em̄ qd dico ens est p r etū. z dī illud qd hz entitatē. **S**z hoc qd dico entitas dī illud qd hz formā. vel dī illud quo ens est ens. scz ipam formā. **I**dē pz in hoc qd dico vlt quantū ad secundas intentōes. qd vlt est p r etū. et sciat illud qd hz naturam vlt ratis. **U**niversalitas autē ipam naturā vel formā qua vlt est vlt. **I**dē dico in substantia. hō est p r etuz z sciat qd hz naturā humanā. s; humanitas ē abstractū z sciat illud q̄ hō ē hō. **E**t dī de albo z albedine in accidentib;. qz albū sciat illud qd hz albedine. sed

albedo sciat ipam naturam siue ipam formā. **U**n generalit̄ p r etū qd p r etum dī illud qd sciat hāens naturā. et abstractū qd sciat ipam naturā. et iō absolutū hz modum scandi quo est. **E**t qz modus scandi dato q̄ eadē res scatur. impedit modū p dī scandi. **I**nde est q̄ dato z posito. si tū ita est q̄ quantū ad formale scatum idem importet noie abstracti z p r etū sicut hoc noie hōis z humanitatis noie albi z albedinis zc. **T**amē quia modus scandi est diuersus in diuersis. qz p r etū sciat p modum qd est. et p modum hāentis z p modū totius. **A**bstractū autē sciat p modum quo est. z p modum habitū. z p modum partis. **I**deo in nulla re in qua differunt qd est z quo est. hāens et habitū. pars z totū. possunt de se inuicem p dīcari. vt hec est falsa. homo est humanitas. albū est albedo. **S**ed tur ergo q̄ p r etū z abstractum non possunt de se inuicē p dīcari. **I**n diuinitis autē vbi idē est habitus z hāens quod est z quo est. pars z totum. eo mō quo est in talibus totum z pars possunt de se inuicem p dīcari. **I**deo hec est vera. deus est sua deitas. deitas est deus **U**t cōmuniter autem z maxime in genere substantie nomine p r etū suppositum importatur z nomine abstracti natura.

¶ Quid importat noie cōcreti. et q̄ triplex est modū cōcretorū **Capitū. COLXXXIX.**

De cōcreto autē q̄uis aliqd pz ex p r etenti capitulo. tū ad maiore euidentiā **S**ciendum est. q̄ triplex est p r etum quoddam accidentale vt albū. qd dā sub stantiale sed nō denominatiū. vt hō et aiā. qd dā substantiale denotatū vt aiātum z hōmō. **O**mniū autē cōcretis cōmune est vt dent intelligere

De nominibus secundarum intentionum

suppositum. et per supposito reddunt lo-
quutionem veram. ut albus currit. per for-
te currente. rationale disputat vel homo
mouetur. In hoc autem est diuersitas. quia om-
ne preteritum accidentale dat intellige-
re suppositum non ex se. sed ex modo se-
cundum album enim solum qualitate se-
cat. ut dicitur in predicamentis. Coheret autem
substantiale denominatum dat intelli-
gere suppositum partium ex se. scilicet ex modo
parium ex modo se-
cundum se-
cat aliquid quod pertinet tamquam pars ad
intranseitate suppositi. ut autem partium
parium vero ex modo se-
cundum se-
cat hoc item sicut in quodam suppositi-
um cum se-
cat principalem formam sed
indirecte. scilicet ex se sequenti ex suo modo
se-
cundum se-
cat imporat suppositum. Coheret
autem substantiale non denominatum
directe et per se se-
cat suppositum. Ex quo
patet quod preteritum substantiale non de-
nominatum predicatur de suppositis
per se in quid. ut animal de forte. Co-
heret autem substantiale denominatum
predicatur de nominatiue de nominatiue acci-
dentali. Quid autem imporetur nomi-
ne suppositi expressius infra patebit
De differentia autem reali horum duorum.
nature et suppositi. quod est famosa questio
non plus dico. sed ad presens sufficit
dixisse horum duorum nominum se-
cundum se-
cat et differentiam. scilicet abstracti et concreti
quorum unum dicitur in comparatione
ue ad alterum.

¶ Quid est predicatum.

Capitulum. CCLXXX

Hoc autem nomen predicatum si-
gnificat rem que de altero dicitur
sive actus verbalis sit illud
quod dicitur. sive per copulam verbale dicitur
catur. sive dictio sit actus verbalis.
ut cum dico fortes currit. hoc quod
dico currit. est predicatum. quia de sub-
iecto dicitur. scilicet de forte. Aliquid autem aliquid
dicitur de aliquo mediante copula verba-

li. et dicitur predicatum duplex. ut cum dico
fortes est albus. ibi albedo dicitur de forte
re. et eorum hoc. est albus. est predicatum
rum. Predicatum autem dicitur ab actu predi-
candi. hoc autem conuenit omni rei et
omni nomini quod possit predicari
in aliqua propositione. siue sint nomina
prime vel secunde intentionis

¶ Quid est predicabile et predicatum
subiectum et subiectibile.

Predicabile autem dicitur ab ap-
pitudine predicandi. quibus actu
non predicatur. in quo etiam differet a
predicatio quod dicitur actum et esse. Pre-
dicabile similiter conuenit omni enti
cuiuscumque conditionis existat. Pre-
dicamentum autem dicitur ordine di-
uersorum predicatum et predicabilium
que sunt eiusdem generis. et omnia pre-
dicabilia ordinata sicut sunt et supra vel
lateraliter in genere substantie predi-
catum dicuntur. et idem est in generi-
bus accidentium. Hoc autem non sunt
nisi decem. quia nec possunt esse nisi de-
cem rerum genera de quibus dicitur
est prius. Et sic patet differentia pre-
dicati predicabilis et predicamenti
Et quia predicatum dicitur in com-
paratione ad subiectum. et subiectum
dicitur illud de quo dicitur aliquid
et sic predicatum est quod de altero
dicitur. et hoc generaliter conuenit om-
ni rei et nomini quod potest subiace-
re alteri ut aliquo modo de eo dicitur
quia tamen diuersimode inuenitur
in multis diuersis. ideo quibus sub-
iectum dicitur terminus propositionis
de quo predicatum dicitur. tamen sicut
et aliqua diuersimode de diuersis dicitur
cuntur inuenitur diuersimode sub-
iecti dicitur. Dicitur autem aliquid esse
in aliquo et dicitur de alio. sicut forma
substantialis de prima materia. et
hoc modo dicitur subiectum mate-
ria prima omnium formarum substantialium

Tractatus

Secundus

Alto mō dicitur aliquid de alio et in eo sic
cut forma accidentalis in sua materia
et hoc mō suppositū dicitur subiectū oim
accidentū. Alio mō dicitur aliquid de aliquid
vr sua proprietate. et hoc mō aia ē subie
ctū suarū proprietatū. sicut angelus et deus.
Alio mō dicitur aliquid dici de alio tanquā
illud quod ē declaratiū sue quod dicitur et
quiritis. et isto mō passiones dicuntur
de aliquid in scia cuius cognitio querit
et illud subiectū scie vocat. et sic deus
ē subiectū sciētie theologie. Alio mō
dicitur aliquid dici de alio sicut superioris de
suo inferiori. et sic fortes subijcitur hoī
er hoī aīali. et sic de alijs. Sicut autē
p dicitur dicitur ab actu p dicitur. et p dicitur
cabile a potētia et a p dicitur p dicitur
di. ita subiectū dicitur ab actu. subijcibile
autē ab a p dicitur. Et hoc dicitur subie
cto et subijcibili dicitur sufficitur

¶ Quid est vniuocum.

Capitulum. CCLXXXI
Ad quia subiectū et p dicitur
sequuntur quādam accidentia que
important noīb scēde intērio
nis. vr vniuocū analogū et hmoi. tō
subiectis subinfero pmo de hoc quod est
vniuocū. Vniuocū autē definiunt in
pncipio p dicitur mēto. q vniuoca dis
cunt illa qz nomē ē cōe et fm illud
nomē rō substātie ē eadē. Et fm hoc
vniuocū fecit illud nomē quod p dicitur
de plurib fm eandē rōem substātia
lem. sicut hō dicitur de forte et platone. et
aīal de hoīe et leone. Et inde ē q omne
genus de suis speciebus. et oīs spēs de
suis indiuiduis vniuocē p dicitur vr
porphyrus dicitur.

¶ Quid est equiuocum

Equiuocū autē dicitur quāsi que vocās
sua fecit fm Albertū. Et ideo
equiuocū dicitur illud nomē quod ē cōe mul
tis. et fm illud nomē illoz fecit rō
seu subiecta ē diuersa. sicut p dicitur de hoc no
mine canis. quia dicitur de latrabili

et celesti sidere. et de pisce marino.

¶ Quid est analogū

Analogū autē idē ē quod p dicitur
bile. sicut et analogia idē ē qz p dicitur
portio. Et analogū dicitur illud nomē
quod ē cōe multis. sicut p dicitur de vno
et p dicitur posterius fm quādam p dicitur
de alio vel de alijs. sicut ens per p dicitur
dicitur de subiecta qz de accidente. Hec autē
p dicitur duplex est in nominib. vno
mō. qz multa hnt p dicitur ad vnu
et sic sanitas in aīali est analogū ad sa
nitatē in medicina vr ad cām. et ad sa
nitatē in vīna vr ad signū. Alio mō
qz vnu hnt p dicitur ad alterū. sicut sa
nitas medicine ad sanitatē vīne. Et
iste modus cōitatis ē medius inter
p dicitur equuocōem et simplicē vniuocōem
carōem. In his em analogice dicitur
tur nō ē totalitē vna rō sicut in vni
uocis. nec totalitē diuersa sicut in equ
uocis. Sicut nomē quod sic multiplicat dicitur
fecit diuersa fm p dicitur. Est autē
dīna inter hec tria. qz si nomē cōe vel
īpā cōitatis dicitur diuidi. Vniuocū
diuidit p suas p dicitur. sicut ge
nus diuidit suis differētijs. Equuocū
autē diuidit fm diuersas res fecit
cur canis. Analogū autē fm diuersos
modos p dicitur. sicut ens dicitur
dicitur in decē p dicitur. vr p dicitur
ē fm diuersos modos essendi. Ulter
ius autē dōm ē q idē nomē p dicitur
uocū. vniuocū et analogū respectu di
uersoz et nō respectu eiusdē. vr hō no
men canis ē equuocū respectu latra
bilis et sideris et p dicitur. Est autē vniuocū
cū respectu oīs canis latrabilis. Est
autē analogū respectu oīs canis latra
bilis veri et respectu canis latrabilis
p dicitur. qz p dicitur de vero cane dicitur et per
posterius et p dicitur de picto.

¶ Quid est denominatiuū

Denominatiua autē dicuntur quāsi quod so
lo casu. i. sola cadētia vel inclina
tione ad subiectū ab aliq hnt appellas

De noibus secundarum intentionum

tionē. vt a grammatice grammaticus. Abstractū em̄ z concretū lz differant q̄stum ad materiale significatū. nō tñ q̄stū ad formale. Et iō norandū est q̄ ad hoc q̄ aliqua sint pprie denomi- natiua quattuor requirunt. Primo q̄ cōueniāt in p̄ncipio vocis z differāt in fine. Secōdo q̄ vñū significet p̄ modū abstractū z aliud p̄ modū concreti. Tertio q̄ pueniāt in significato for- mali. Quarto q̄ denominans differeat essentialiter a denominato. Et hec quattuor patēt i hoc qd̄ dico albedo z albu. Et nota q̄stū ad quōrā p̄ditionem q̄ lz q̄ veritate generalit̄ z in omnibz p̄cretz accidētaliū. In p̄cretz tñ substantie nō sic claz est. qz vtrū hō z humanitas differant realit̄. questio dubia ē. Quinta autē p̄ditio p̄t addi q̄ oportz qd̄ vtrūqz sit nomē imposi- tū. vt pz in p̄dicamētis. De eo autē qd̄ est incōplexū z de eius opposito. scilz cōplexū. dictū ē in p̄ncipio in primo p̄ambulo vt esset ordo clarior dis- cendorum.

De noibz secundarum intentionum cōueniētibz incōplexis q̄ sunt cōes oibz p̄dicamētis. Et p̄mo quō talium ē triplex gradus.

Capitulum. CCLXXXIII

¶ Que dīcēdū restat de noibz scēde intētōis q̄ pueniūt incōplexis z dicām̄ de incōplexis sunt tñ cōes oibz p̄dicamētis tā sub- stantie qz accidētū. Vbi norādum q̄ istoz noim̄ ē triplex differētia cū res in p̄dicamēto existēs possit sumi z in vniuersali qd̄ d̄ respectu p̄ticularis. z in p̄ticulari qd̄ d̄ respectu vniuersal̄. Itē quedā p̄nt puenire rei. put sic vñ sic p̄siderat. idcirco qdā sunt nomia scēde intētōis q̄ rebz pueniūt vt p̄siderant in vniuersali respectu p̄ticularis. z de istis primo dīcēdū ē. sicut ge-

nus spēs z h̄mōi. Alia sunt noia q̄ cōueniūt rebz. vt p̄siderant in p̄ticulari respectu vniuersalis. sicut indiuiduū z h̄mōi. z de istis scēdo dīcet. Quedā sunt q̄ pueniūt rebz siue sic siue sic p̄siderant. sicut habere ppriū. z sic accēs cōuenit rei z in vniuersali z in p̄ticulari. sicut aialis est ppriū sentire. z for- tis bñ cātare. z accidit homini r̄sibis le. z forri accidit albedo. z de istis ter- tio dīcetur.

¶ Quid importetur noie generis et noie generis generalissimi et noie gnis subalterni.

Capitulum. CCLXXXIII

¶ Scēdū est q̄ de noibz scēde in- tētōis q̄ rebz pueniunt. vt cōsiderant in vniuersali respec- tu p̄ticularis. Hec autē sunt tria q̄stū ad plens p̄tinet. scz nomē generis spe- cie vel differētie. Ista em̄ tria distins- guunt. put importat or dīcē p̄dicabi- lū q̄stū ad ea q̄ sunt vniuersalia. sicut pz in arboze porphyriana q̄ in libro suo describit. Genus autē diffinitur a porphyrio sic. Genus ē qd̄ p̄dicat de pluribz differētibz spē in eo qd̄ qd̄ ē. i. essentialit̄. Hec autē diffinitō magis ē rei subiecte ipi nō qz ipius intētōis z nois. Nō em̄ ipm̄ nomē vel ipa intē- tio p̄dicat de spē. male em̄ dīceret. hō est genus. lz ipa res bene p̄dicat de spē. vnde tene d̄ homo ē aial. nihilominus expositiue hec diffinitō d̄ qd̄ est hoc nomen genus. qz hoc qd̄ dico genus. est quoddā nomē significans intētōne q̄ intētio z qd̄ nomē puenit illi rei q̄ p̄dicat de pluribz spēbz essen- tialiter. vt q̄ aial p̄dicet de hoie z de boue q̄ differit spē. puenit sibi q̄ dicat genus. Ex hoc pz q̄ diuersimo de accipit genus a grammatice q̄ dīcē q̄ genus ē exploratio sexus. z a logy- colq̄ d̄ q̄ gen⁹. ē quoddā p̄dicabile. Itē etiā nō accipimus hic gen⁹. put

Tractatus Secundus

Et aliquorū genealogia sanguinitatis vel purē multorū collectio. sed lo-
lū dicitur genus talis intentio quā puenit rei
put et plures spēs supponunt. vt aia
li bos hō z alinus. **Gen^o** autē sic sum-
ptū diuidit in generalissimū z subal-
ternū. **Generalissimū** dicitur genus quod dicitur
de illo quod nō habet aliqū genus supra se
z isto mō quod substantia in genere nō ha-
bet supra se genus aliud. dicitur genus ge-
neralissimū. **Sz** quod corp^o z corp^o aiatū
hnt supra se substantia dicunt genera
subalterna

**¶ Quid sit species et quot
modis dicat. et quod species sub
alterna et specialissima.**

Capitulum. CCCLXXXIII

Species autē multis modis
dicat. quia vno mō idē est quod
mōtorū dispositō pulera vel
feda. sicut dicimus spēs pami digna
est imperio. z sic nō loquimur hic. **Alio**
mō dicat spēs similitudo rei. z hō mō
spēs res representātes dicunt eē in sen-
su vel intellectu. z nec sic intendimus
hic. **Alio** mō diffinit spēs a porphy-
rio sic. quod spēs est quod predicat de plu-
ribus differentibus numero in eo quod quod.
essentialiter. **Et** sicut dictū ē de gene-
re. ita hec diffinitō magis ppetit rei
subiecte intētiōi quā noi. **Unde** pot ex
hoc dici quod spēs est quoddā nomē se-
cūde intētiōis. quā intētiō vel quod no-
mē intētiōis puenit rei quod predicat de
pluribus differentibus numero ad differē-
tiam generis essentialiter. z sic de spe-
cie intēdimus hic. **Est** autē duplex spe-
cies. scilicet specialissima que nō habet ali-
am sub se sicut homo bos z huiusmo-
di. **Et** subalterna quā habet aliam sub se
sicut corpus animatū habet aial. aial
autē habet hominem. **Et** ita idē pōt esse
z est genus subalternū z spēs subal-
terna respectu diuersorū. sicut aial est
genus subalternū. quod ē sub altero pos-

situm. scilicet sub genere substantie z alioz.
Et est species subalterna. quia est ali-
qua sub ea posita. scilicet homo. **Et** quo-
patet diuersa acceptō species a gram-
matico qui vult aliqua esse species p-
mitiue vel deriuatiue. **Et** a logico re-
spectu cuius species est secūda inten-
tio applicata z psequens rem prout
intelligitur. vel prout est obiectiue in
intellectu videlicet quod ē predicabilis de plu-
ribus differentibus numero

**¶ Quot modis accipitur dif-
ferentia et quid sit.**

Capitulum. CCCLXXXV

Differentia autē est triplex. scilicet
communis propria z magis propria.
Comunis dicitur quia aliqū diffi-
fert ab aliquo rebus cōtib. vt sortes al-
bus differt a platone nō albo. z sic nō
loquimur hic de differentia. **Alia** ē pro-
pria. scilicet que facit distare accidente in-
sepabili siue cause a principio intrin-
seco ut sanitas siue extrinseco vt cica-
trix. z nec sic accipim^o hic. **Alia** diffe-
rentia ē magis propria quā facit alterz ab alte-
ro differre specificē. vt rōnale respec-
tu hois. **Et** sic differentia ē quod predicat
de pluribus differentibus specie in eo quod
quale. id est differentia est nomē cuiusdam
intētiōis que intētiō conuenit illi rei
quā intellectus pōderat predicabile
de specie in quale. **Differentia** em̄ licet
fm̄ rem dicat quid z substantiā. tamē
quārum ad modū dicitur quale. **Et** hec
est differentia quā diuisiua generis z cō-
stitutiuua species z cōpletiuua diffinitō-
nis. z sic de differentia loquimur hic.
Et sic pōt de noibz istis quā sunt genus
spēs z differentia quā ad suā significā-
tiā z pueniētiā z differentiam

**¶ De noibz oibz predicamen-
tis conuenientibus vt consideratur i
particulari. Cap. CCCLXXXVI**

Anc dicitur restat de noibz
secūde intētiōis que pueniūt

De Noibus secundarum intentionum

rebus omnium generum siue substantie siue accidentium ut considerantur in particulari. **U**bi intelligendum quod sicut in uiuersali dicitur respectu inferioris particularis. ita particulari dicitur respectu superioris uiuersalis. **H**abet autem particulare aliquod respectum ad naturam communem ut sortes respectu hominis. et hec albedo respectu albedinis in communi. **A**liqui autem habent respectum ad naturam communem et ad proprietates. **S**i considerantur res in particulari prout habent respectum ad naturam communem. sic unum potest nomen secundae intentionis et vocat particulare in quantum a natura communi excedit. quia natura communis in multis inuenitur. hoc autem particulare in uno solo. **S**i autem considerantur res in particulari per respectum ad naturam communem et ad accidentia vel proprietates sic dicitur singulare et indiuiduum. sed indiuiduum in quantum est in se indiuisum. singulare autem in quantum est diuisum ab alijs. **E**t sic ista tria differunt. quia una et eadem res dicitur particularis in quantum excedit a natura communi. sed indiuiduum in quantum est in se indiuisum. singulare uero in quantum est ab alijs diuisum. **I**ta autem tria nomina dicuntur tam de substantia quam de accidentibus. ut sortes et hec albedo et quodlibet est particulare indiuiduum et singulare. **I**tem quodlibet istorum dicitur de toto et de parte. quia sortes et pars sortis. quodlibet est indiuiduum singulare et particulare.

De nomine proprii et accidentis que conueniunt omni predicamentorum tam in uiuersali quam in particulari considerantur

Capitulum CCXXXVII

Modo dicendum est de nominibus secundae intentionis que conueniunt rebus vel consequuntur res ut considerantur vel in uiuersali vel in particulari in omni genere. **H**ec autem sunt duo. scilicet nomen accidentis et nomen proprii. **U**bi in

telligendum quod rei in omni genere considerantur in uiuersali vel particulari potest euenire aliquid quod non est de eius essentia vel substantia. et hoc dupliciter. **U**no modo sic quod non solum illi rei sed pluribus alijs sicut albedo sortis et platonis. et sic tale eueniens dicitur accidens. **E**t tunc intelligendum quod accidens uno modo dicitur illud quod non est de substantia rei et est in re sicut in subiecto nec per se existens vel subsistens. nec dicitur esse rei nisi secundum quod. et sic albedo est accidens. et ita dicitur accidens de nominibus generibus solum. **A**lio modo dicitur accidens illud quod non est de substantia et in intellectu rei. et tunc non est de ratione sua quod sit in eo sicut accidens in subiecto habet per tale ter se habere. **E**t isto modo inuenitur ratio accidentis in genere subiecti et sumitur per extraneam naturam rei. et sic videtur accipere accidens. **B**reuo in libro predicamentorum. capitulo de relatione quam dicitur quod habet accidit seruo. **U**bi etiam sic videtur summum accidit sortis et quantitas. et differetia generis. et sic est nomen secundae intentionis. **E**t diffinita Porphyrio accidentis est quod adest vel abest propter subiecti corruptionem. **I**n qua larga acceptioe nomine subiecti vocatur illud cui tale quod dicitur accidere. et sic ponitur inter quinque predicabilia. **E**t si obiiciatur quod non videtur quod unum nomen sit prime vel secundae intentionis. **D**icendum quod imo. **S**icut enim idem nomen potest esse equocum uniuocum et analogum respectu diuersorum ut prius paruit. **I**ta idem nomen est prime intentionis et secundae. ut per hoc nomine spes. putatur enim hoc nomen spes dicitur rei similitudine sicut species in speculo vel in oculo. est nomen prime intentionis. sed prout nomine speciei importatur habitudo illa que rei conuenit. intelligitur prout predicabilis est de pluribus differentibus numero. est nomen secundae intentionis. **S**i autem ulterius obiiciatur secundum philosophum in primo philosophorum. quod vere est nulli accidit. exponendum est de primo modo. quia sicut

Tractatus

Secundus

nulla substantia accidit alicui. sed q̄
tū ad scdm modū qd̄ vere ē alicui ac/
cidit. Alio mō pōt aliqd̄ alicui rei ac/
cidere p̄siderate in vniuersali vel pri/
culari qd̄ nō est de eius substantia vel
essentia. tū sic sibi accidit q̄ vel nulli
alij vel nō oib; alijs ab eo. vel saltem
omib; eiusdē nature. et hoc d̄ p̄rium
vr similitas sortis vel risibile hoi. Dicat̄
aut̄ p̄rium quadrupl; vno mō qd̄ in
est soli et nō omī vr eē medicū hoi. Se/
cūdo qd̄ inest omī et nō soli. vr eē bipē
dē. Tertio qd̄ inest omī et soli sed nō
sp. vr canescere hoi. Quarto qd̄ inest
soli speciei et omni cōtento sub spē. vr
risibile hoi. et hoc d̄ p̄rie p̄rium. Si/
cut aut̄ est p̄rietates speciei ita et indi/
uidui. et istis p̄rietatib; d̄r indiuidua
ri. et p̄tinent his p̄sib; . Forma figura
locus stirps. nomē patria tps. Hec se/
p̄tē p̄ria p̄tinet omis hō. Quamuis
etiā alique istaz p̄rietatū p̄nt eē cō/
munes diuersis indiuiduis diuisim
accepte. tū nō oēs simul. Et ita patet
differētia accētis et p̄rij. nā oē p̄riū
est accētis. sed nō eōuerso. Verū est tū
q̄ alique substantie h̄nt modū accidē/
tis sic differētie substantiales q̄uis
sint substantia vl de substantia rei. tū q̄
h̄nt modū p̄rij p̄rie accepti. idcirco
differētie substantiales p̄rietates sub/
stantiales dicunt̄. q̄ etiā aliquod pro/
p̄riū orit̄ aliquando ex principijs sub/
stantialib; siue speciei siue indiuidui
ideo etiā tales p̄rietates q̄uis sint
accidētia. quia oriunt̄ a principijs sub/
stantialibus dicunt̄ur proprietates sub/
stantiales percomparationez ad illas
q̄ sic nō oriunt̄ que dicunt̄ur accidētales.
Et hoc de proprio et accidente dictū
sufficiat.

**De nominib; secundaz in/
tentionū cōueniētibus generi
substantie solū. Et primo qd̄ si/
gnificent. quō se h̄nt ad inuicē**

hec duo. s. suppositū et hoc ali/
qd̄. **Capitulum CCLXXXVIII**

Modo restat dicēdū de noib;
scdē intētionis. q̄ solū p̄ueni/
unt his q̄ sunt de p̄dicamēto
substantie. et sic de alijs. Noia aut̄ scdē
intētionis respectu rez in vniuersali
cōsideratay nō variant̄ q̄tū ad gen⁹
substantie et accidētis. q̄ eodē mō diuit̄
dit̄ gen⁹ et spēs et h̄mōi de substantia
et accidētib; . Sed respectu rez p̄side/
ratay in particulari noia scdē intētio/
nis variant̄. Nā aliqua noia scdē intē/
tionis p̄ueniunt̄ particularib; substan/
tie qd̄ nullo mō particularib; acciden/
tū. sicut hoc qd̄ dico suppositū. Hui⁹
aut̄ causa ē duplex. Una quidē q̄ se/
cūde substantie q̄ sunt res p̄siderate
in vniuersali. magis vident̄ significa/
re quale qd̄ q̄ hoc aliqd̄. vr dicat̄ in p̄/
dicamētis. Et q̄ accidētale qd̄. i. qua/
le magis q̄ hoc aliquid significat̄. iō
eadē noia p̄ueniunt̄ vniuersalibus sub/
stantie et accidētū. Sed particularia
substantie fecant hoc aliqd̄ q̄ sunt p̄me
substantie vr dicit̄ ibidē. P̄hus. nō āt̄
particularia accidētū. Ideo specializ/
bus noib; scdē intētionis p̄ticularia
subnominant̄. Itē sunt nobilitiora ens/
tia et habēt nobilitiorē modū essendi et
singularē. et iō singularia noia eis con/
ueniunt̄ q̄ eoz singularitatē in entita/
te et nobilitate et mō essendi possint ex/
primere. Hec aut̄ sunt duo. scz nomē
suppositi. et hoc nomē hoc aliqd̄. que
dicunt̄ sic de particularib; substantie
et nullo mō de indiuiduis accidētū.
Horū aut̄ noim natura sic videri p̄t
q̄ particulare substantie h̄z duplicem
sui p̄siderationē. Unā p̄ respectū ad
naturā p̄mune cui subijcit̄. q̄ natura p̄
particulare subsistit et ab hac p̄ditioē
imponit̄ sibi nomē vr suppositū dicat̄
quasi sub alio positū. vr fortes possēt
dici suppositū respectu nature huma

De nominibus secundarum intentionum

ne quiposita in eodem et vlt hoc nomine habet nihilominus particulare substantie aliquid considerandum respectu sui in quantum non habet respectum ad naturam eodem consideratam per se subsistere. in quo differt ab accidente. et est quiddam ens completum per se habens esse completum. in quo differt a parte vlt huiusmodi totius. Et ab illis duabus conditionibus que non sunt in indiuisis accidentibus. particulare vel indiuisiuum substantie dicitur. et vocatur hoc nomine habet aliquid. quasi per se ens. vt quasi per se aliquid existens completum. Et ita pars habet centum. in quo puenit. et in quo differt. hec duo sunt suppositum et hoc aliquid.

Quid importetur nomine suppositi. et quot modis dicitur.

Cap. **CCCLXXXIX**

A pleniore horum noticia sciendum primo de supposito. quod suppositum dicitur quasi sub alio positum. quod scilicet nature communi supponitur. Suppositum enim dicitur respectu nature communis cui subicitur. potest autem aliquid poni sub alio in genere sube dupliciter. Vno modo sicut inferi particulare supponitur superiori vlt in quo pertinet natura communis. vt fortes hominum. ita tamen quod inferius sit per se subsistens. superius autem subsistat solum per inferi. Et sic est propria loquutio de supposito. et sic nomen suppositi puenit solum particularibus suppositis de genere substantie. et sic loquimur hic de supposito. Alio modo supponitur aliquid alteri vt creatum abstracto. et sic supponitur homo humanitati. et tunc hoc dicitur suppositum. humanitas autem dicitur natura. Et quod tamen in genere substantie quasi in generibus accidentium inuenitur creatum et abstractum in vlt in particulari. idcirco suppositum et nomen suppositi sic accipiuntur per creatum. et natura accepta per abstracto. conuenit particularibus generibus substantie. Vnde dicimus quod fortes est suppositum. quod accipitur in creatum. fortes

tas est natura. quod accipitur in abstracto. Conuenit etiam vltibus. vnde sicut homo est suppositum. quod accipitur in creatum. humanitas autem natura. quod accipitur in abstracto. Idem est in generibus accidentium. Vnde accipiendo suppositum per creatum. albedum erit suppositum. albedo autem quod est abstractum erit natura. Hec autem supposita cum nihil sint nisi concreta sunt in triplici dicitur. sicut superius dictum est in capitulo de concreto.

Quid importetur nomine habet aliquid et quibus conueniat.

Capitulum. **CCCLXXX**

Quantum autem scilicet ad rationem et modum huiusmodi nominis hoc aliquid. Sciendum quod aliquid inuentus est factiuum essentie. quod quidem essentia virtute huiusmodi pnois demonstratiui hoc fecit vt signata indiuiduum. Significare enim hoc aliquid nihil aliud est quam fecit subam signatam et indiuiduatam. De cuius ratione sunt duo. Primum est quod possit per se subsistere et existere. et ideo ab eua ratione excluduntur accidentia que non possunt per se subsistere et existere sed in alio. et ideo non possunt dici hoc aliquid. Secundum quod habeat esse completum per modum totius in aliquo genere vel aliquo specie sube. Et ideo pres quantitate. vt pes vel manus in homine. vlt pres formales. vt anima et corpus excluduntur a ratione formali huiusmodi quod est hoc aliquid. quod non habent esse per se completum. sed in toto. quod tamen intelligendum est quod diu pres sunt in toto et coniuncte toti vel toto. quod de diuisis a toto vel separatis ab inuicem secus est. vt dicitur Philosophus in predicamentis. pes manus et homini magis nominantur pres substantiarum quam subas primas vel secundas. quia non precipiant naturam complere alicuius speciei. Et ideo nota quod aliquid dicitur habet aliquid quod a duplici proprietate. scilicet quod possit per se subsistere et habent esse completum in aliqua specie substantie sicut indiuiduum. et sic fortes

Tractatus Secundus

res dicitur hoc aliquid. et hec est propria accessio priorum quod dico hoc aliquid. **A**lia dicuntur hoc aliquid ab unitate proprietate. scilicet ab ista quod habere esse per se subsistens. licet non habeat esse completum in aliquo specie substantie. **E**t hoc modo anima quod non est species sed pars speciei. scilicet humane. quod non habet esse completum in specie determinata. quod tamen a corpore separata potest per se subsistere potest dici et dicitur hoc aliquid. **E**t idem potest dici de partibus quantitatibus separatis a toto. quod tunc habet rationem totius et per se existens. ut de pedibus ut manu pedis. **E**t quod in utrisque partibus deficit una ratio huius quod dico hoc aliquid. idcirco non ita proprie dicitur hoc aliquid de anima vel de partibus quantitatibus actu a toto separatis. sicut de individuis substantie habentibus esse completum in aliquo specie substantie et potentibus per se subsistere. **E**t licet partem in quo differunt ista duo nomina suppositum et hoc aliquid. et in quo conveniunt. **C**onveniunt quidem in hoc quod utrumque tam suppositum quam hoc aliquid dicitur individuum in genere substantie sed suppositum dicitur individuum subsistens habens esse completum in genere substantie per respectum ad naturam communem quod in eo et in multis alijs reperitur. **S**ed hoc aliquid proprie quantum ad duas conditiones dicitur individuum generis substantie per se subsistens habens esse completum in specie substantie. ut fortis. **S**ecundum unam conditionem vero et non ita proprie dicitur solum illud quod in genere substantie potest per se subsistere quod non habeat in aliquo specie esse completum. sicut anima rationale. in nullo autem istorum hoc aliquid dicitur per respectum ad naturam communem. **E**t hoc apparet quod quodvis anima separata potest esse hoc aliquid. tamen non potest esse suppositum aliquo modo. sed et completum in composito ut sit illud quo suppositum subsistit tanquam forma partis scilicet corporis. **E**x quo etiam patet quod suppositum et hoc aliquid non dicuntur de aliquo indivi-

duo accidentium. nec de parte aliqua individua alicuius totum in genere substantie quod diu est coniuncta toti

Brevis recollectio omnium nominum pertinentium ad individua omnium generum quod importet. unum sumunt. et quod differunt. **E**t sunt ista particularia. idividuum. singulare. res nature. suppositum. hoc aliquid. hypostasis.

Capitulum XXXIII
Et hoc et ex precedentibus patet breviter colligi potest conveniens et diversa omnium nominum pertinentium ad individua tam in genere substantie quam in generibus accidentium. siue sint nomina proprie intentionis siue scilicet. quorum convenientia et diversa dubitatio videtur communis in usu conveniunt esse potest. **E**t sunt ista. particularia. individuum singulare. res nature. suppositum. hypostasis. persona. hoc aliquid. quia aliquid istorum communia sunt generibus substantie et accidentium. sicut ista. particularia. individuum. singulare. tamen differunt ratione diversa. **N**am licet esse particularia dicantur per respectum ad naturam communem. aliquid tamen dicitur per respectum ad naturam communem sine respectu ad proprietates et ad accidentia. **E**t quod sic particularia a natura communi exceditur. ideo ab ista duplici conditione tam in substantia quam accidentibus sumptum est hoc nomen particularia. **A**liquod autem particularia respectu ad naturam communem et ad accidentia et ad proprietates simul. et penes istum respectum sumunt ista duo nomina. scilicet individuum et singulare. sed differunt ratione. quod individuum dicitur in quantum est in se indivisum. sed singulare in quantum est ab alijs divisum. et hoc divisus conformatio vel vita ab alijs singularis dicitur. **S**icut autem hec dicuntur de substantia et accidentibus. ita de toto et de partibus. **A**lia autem dicuntur solum de individuis generis substantie et de toto et non

De Noibus secundarum intentionum

de rebus proprie. nec aliquo modo de accidentibus. sed differenter sic dicunt. quia prout priculare substantie non habet respectum ad naturam communem precesensominatur nomine prime intentionis hoc scilicet nomine res nature. Nomine vero secunde intentionis hoc nomine suppositum in quantum superius subsistit in eo. sed in quantum constituit et habet esse completum. nominatur hoc nomine hoc aliquid proprie. licet aliter large dicatur de rebus separatis. Ut autem priculare generis substantie respectu non solum ad naturam communem. sed etiam ad accidentia et proprietates. sic tale priculare nominatur nomine prime intentionis in omnibus substantiis hypostasis. sed in substantiis nature intellectualis propter dignitatem et nobilitatem habent specialem nomine et dicuntur persona

De nominibus secundarum intentionum pertinentium ad genus qualitanis. et specialiter de attributo.

Capitulum. CCXXIII

Nunc dicendum est de nominibus secunde intentionis que pertinent rebus de genere qualitanis. Et quia unum est specialiter ignotum et difficilius quod dicitur attributum quod singulariter dicitur de individuis. ideo de illo solo hodie determino. cuius usus est apud theologos. sicut quod dicunt in deo esse multa attributa. sicut iusticiam sapientiam et huiusmodi. Est ergo intelligentium quod nomen attributi sumptum est a tribuendo. non absolute sed a tribuendo ab alio. Unde attributum dicitur quasi ab alio tributum. ut cum aliquis illud quod videt in aliquo attribuit alteri. propter hoc quod ex illa re visa et cognita cognoscitur aliquid esse tale in illo cui illud attribuit. sicut si cognoscerem leonem fortem esse quia habet magna et grossa brachia. et cognoscerem fortem habere proportionalem ma-

gna brachia. cognosceres in forte esse fortitudinem et sibi illam attribueres. et sic fortitudo attributa forti posset dici attributum. Et his autem que in creaturis cognoscimus aliqua talia esse in deo. ideo ea que ex creaturis deo attribuimus. attributa dei dicuntur. Sciendum est tamen quod aliqua in deo esse cognoscimus per creaturas. aliqua vero a creaturis. Per creaturas cognoscimus in deo esse simplicitatem et immutabilitatem et huiusmodi. que nullo modo sunt in creaturis. sed per creaturas ea esse in deo cognoscimus. Creatura autem cognoscimus aliquid esse in deo dupliciter. Uno modo ab eis que sunt de essentia creature. et sic cognoscimus in deo esse substantiam et huiusmodi. Alio modo ab eis que non sunt de essentia creature. sed sunt quedam accidentales perfectiores superaddite essentie. sicut iusticia iusticia et huiusmodi. et hoc modo cognoscimus in deo a creaturis esse sapientiam bonitatem et iusticiam et huiusmodi. Prima que attribuitur deo per creaturas et in creaturis non sunt. non dicuntur attributa proprie. sed solum larga nomine extensione. quia non sunt ab alio. sed solum per aliud attributa. Similiter secunda attributa quevis ab alio tribuantur. quia tunc dicuntur non ab alio. cum non tribuantur quasi aliquid superadditum. proprie attributa non sunt. Tercia autem attributa solum proprie attributa sunt. Et que patet quod tria dicuntur esse de ratione attributi proprie dicti. Primo quod ipsum quod dicitur attributum habeat sub se aliquid cui ut subiecto fiat attributio. sicut iusticia attribuitur homini. Secundo quod sit quod nobile et ad nobilitatem pertinens. sicut quod melius vel nobiliter sit habens non habente. Tercio quod aliquo modo inveniat in creaturis. Prima conditio deficit in essentialibus et in privatis ut dicitur. Secunda in his que dicuntur imperfectam. Tercia in illis que non reperiuntur esse in creaturis. sicut eret-

Tractatus

Secundus

nitas. id relinquit q̄ attributū dicat
fo.ū de nobilitatibz q̄litaribz. vt sunt sa
pientia iusticia z h̄mōi. Et hoc de q̄
litaribz z de noibz sc̄de int̄ctōis q̄lita
tem impozitūbz dictū sufficiat. z de
attributis sic acceptis agitur in pri
mo sententiarū. distinc. ij.

**¶ De nominibz secundaz int̄
tionū q̄ cōueniūt generi relatō
nis.** **Capitū. CCCXXIII**

Modo restat videndū de no
minibz sc̄de int̄ctōis q̄ p̄
niunt relatōibz z his q̄ sunt
de genere relatōis. Et qz vnū tale
nomē hz vltim cōem z specialē diffi
cultatē ap̄d theologos z ponit z d̄
in diuinis sc̄z hoc nomē notio a quo
hoc nomē notionale descendit. Soluz
de his duobz dicendū ē. Et p̄mo de
notione. sc̄do de notionali. Circa pri
mum dicēda sunt q̄tuor. Primo di
cendū est qd sit notio. vñ d̄ z quō se
hz ad relatōem z p̄rietatē. Sc̄do q̄
notōes p̄sonales vel p̄sone z q̄ sint z
q̄ nō. Tercio q̄ sunt p̄ditōes req̄sire
ad hoc q̄ aliqd sit p̄rie notio in diui
nis. Quarto quot sunt notōes z eos
rum sufficientia.

**¶ Quid ē notio vñ d̄ z quō se
habet ad relatōem z p̄rietatem et
quō p̄ueniunt z quō differunt.**

Quantū ad p̄mū sciendū q̄ hoc
nomē notio a noscēdo dictū est.
non qz noscat. s̄z qz noscēdi z cogno
scēdi p̄ncipiū est vt aliqd p̄ aliqd co
gnoscat. Et qz qdā relatōnes sunt in
diuinis q̄ sunt p̄ncipiū cognoscēdi di
uersas p̄sonas. idcirco rōnes dicunt.
de q̄b vna cū q̄busdā alijs vt habeat
noticia plenior. Sciendū q̄ notio. p̄
p̄ietas. relatō eidē rei p̄uentit. z idē
aliq̄liter sunt reatr. vt paternitas est
notio p̄rietas z relatō patris. Sed
q̄rū ad aliq̄ d̄nt. z hoc tripl̄. Primo
q̄rū ad rōem f̄catōis. qd sic videri

p̄r. quāuis em̄ paternitas in patre
cadē reatr existēs sit notio. p̄rietas
relatō t̄m rōne diuersa. qz notio d̄ in
q̄rū ē p̄ncipiū formale innotescēdi
patre. Dicit̄ autē p̄rietas in q̄rū soli
cōuenit patri. Dicit̄ at relatō f̄m q̄
pater refert ad filiū. Et ita q̄uis sine
idē reatr em̄ differit illo mō q̄euz ad
rōem f̄catōis. Sc̄do differit q̄rū
ad ordinē intelligēdi. qz cum nihil
possit eē p̄ncipiū innotescēdi aliquid
nisi sit sibi p̄riū. ideo intellectus p̄rie
tatis est hoc intellectu notionis. vñ
p̄mo itē. qz vt p̄rietas q̄ vt notio
Et qz nihil ē p̄riū alicui rei nisi sit
distincū ab alijs. z in diuinis non sit
distincio nisi p̄ oppositōem relatōis
intellectū p̄rietatis op̄ret q̄ p̄cedat
intellectū relatōis. z sic q̄uis pater
nitas sit notio p̄rietas z relatō. t̄m
intellectū relatōis p̄cedit intellectuz
p̄rietatis. z intellectū rātōis z p̄
p̄rietatis intellectū notionis in eodē
reatr. Tercio autē differit q̄rū ad nu
mez. qz notōes sunt q̄nqz. sc̄z pater
nitas. filiatio. p̄cessio. innascibilitas.
et cōis spiratio. Haz autē q̄nqz not
tionū q̄tuor sunt t̄m p̄rietates. q̄
illa sunt solū t̄m p̄rietates q̄ vni p̄so
ne p̄ se t̄m p̄ueniūt. vt paternitas. in
nascibilitas p̄ueniunt soli patri. filia
tio autē soli filio. z p̄cessio soli spiritui
sancto. Cōmūnis autē spiratio nō p̄
dici p̄rietas nisi f̄m qd cū sit duoz.
sc̄z patris z filij. Haz autē q̄nqz not
tionū q̄tuor sunt t̄m relatōes. sc̄z pa
ternitas. filiatio. p̄cessio. cōis spiratō
Innascibilitas nō nō ē p̄rie relatō.
nisi p̄ reductōem f̄m q̄ negatio redu
citur ad genus affirmatōis. vt nō
homo ad genus hominis.

**¶ Que z quot predictaz p̄
p̄rietatum sunt personales. et
que et quot sunt persone.**

Capitū. CCCXXIII.

De noibus secundarum intentionum

Secundo sciendum est ulterius quod hanc quatuor proprietatum aliquid sunt personales scilicet personae. Personae personales sunt ille qui in persona solus personae conveniunt. et ad modum divinitatis substantialis personam illam constituit et iste sunt tres termini. scilicet paternitas. filiationis et processio. Paternitas enim soli patri convenit et patri constituit. Eodem modo se habet filiationis ad filium et processio ad spiritum sanctum. In masculinitas enim soli patri convenit. scilicet personam patris non constituit. Unde quibus sit proprietates personae non est personae. Proprietates autem personae divinitatis quatuor. scilicet masculinitas. paternitas. filiationis et processio. Communis autem spiratio non est proprietates. et per consequens non est proprietates personae vel personae. quod est unius scilicet duorum scilicet patris et filii.

Tria requiruntur ad hoc quod aliquid sit notio et quae sunt ista tria

Capitulum. CCCXXV

His per facilius patere tercia dicitur. et ratio istarum notionum generalis est. Ad hoc enim quod in divinis aliquid possit dici notio tria requiruntur. Primum est quod pertineat ad originem. quod personae solae rationibus originis distinguuntur. Secundum est quod pertineat ad dignitatem. quod personae sunt suppositum distinctionum proprietate ad dignitatem pertinentem. Tercium quod dicat aliquid speciale. quod esse non potest esse principium sufficiens innotescendi alicui singulari et speciali. Et haec sunt tres dictiones de ratione notionis

Sufficiencia et numerus quibus notionum. et quod non possunt esse plures vel pauciores. **Capitulum. CCCXXVI**

Redictis omnibus suppositis facilius patet istarum notionum numerus et sufficiencia quae sic suscipitur. Hoc quod dicitur quod in divinis ad originem pertinet potest fieri vel affirmativum vel negativum. Si affirmativum. vel dicitur

in rationem principii vel a quo alius. vel in rationem eius quod est a principio vel a quo ab alio. Tercium autem istarum dicitur originem in communi. unde neutrum potest esse notio. Oportet ergo quod determinet quod ad speciem modum originis. quod non potest esse nisi duplex. vel probat primo sententiam. scilicet per modum nature et per modum amoris. et per modum utriusque habemus duas relationes. Una quae designat rationem principii. et alia quae designat rationem eius quod est a principio. et sic sunt quatuor notiones. Due quae sunt ad modum originis. scilicet paternitas quae designat rationem principii et eius a quo alius. et in solo patre. Et filiationis quae designat rationem eius quod est a principio et quod ab alio per modum nature. et in solo filio. Aliae due sunt quae sunt ad originem per modum amoris. scilicet communitas spiratio quae designat rationem principii et a quo alius. Et sic est in patre et filio. processio quae designat rationem eius quod est ab alio vel ab alijs. scilicet in per modum amoris. et sic est solus in spiritu sancto. Si autem primus ad originem habet negativum. tunc vel negat rationem principii. vel rationem eius quod est a principio. Si negat rationem principii. non est ad dignitatem pertinet. et ideo non potest esse notio. scilicet non est principium alicuius personae divinitatis. Si negat rationem eius quod est a principio. vel in speciali vel in generali. Si in speciali non potest esse notio. quod quanto affirmatio est magis specialis ratio negatio opposita habet magis de entitate et magis est ens. vel per se gratia. sicut haec affirmatio est habet rationem specialis. et hoc est aial ratio generalis. magis habet de entitate non habet quod non aial. quod plura destruit ad non aial ratio ad non hominem. Unde non aial destruit hominem scilicet non habet non destruit aial unde haec est vera quod specialior negatio plus habet de entitate quam generalior. et quanto affirmatio est specialior. ratio negatio ei opposita habet plus de entitate. Si autem negat rationem eius quod est a principio in generali. sic erit nega

Tractatus Secundus

rio specialis et ad dignitatem pertinens
faciens notionem patris. et erit innas-
cibilis per primarorem natiuitatis. quia
importatur non esse ab alio.

¶ Quid importat hoc nomen
notionale et quibus conueniat

Capitulum CCCXCVI
Quantum ad hoc nomen notio-
nale sciendum quod sicut se habet
innotionale ad innotionem.
ita se habet notionale ad notionem. Et ideo
satis potest haberi expositio vocabuli
si ex dictis in capitulo de innotionali
sed ut fiat amplius manifestum. Sci-
endum est quod notionale est denominatiuum.
Denominat autem tria. Primo ipsas
notiones de quibus primo dictum est.
et hec denominatio est denominatio
essentialis. et sic paternitas filiarum re-
dicuntur aliquid notionale. Secundo dicitur
actus notionales. illi qui egrediuntur
a persona habente notionem. vel ter-
minantur ad personam habentem notio-
nem. prout respicitur notionem. et sic res-
pectu patris generare est actus notio-
nalis. respectu filii generari. respectu
spiritus sancti spirare et sic de alijs. Ter-
tio dicuntur nomina et verba notionalia.
Nomina quidem que sciuntur per dictas
quingentas notiones. et sic paternitas est
nomen notionale et sic de alijs. Ver-
ba notionalia que sciuntur per dictos.
et sic generare et spirare sunt verba no-
tionalia. et sic de alijs. Non occurrit
mihi aliquid nomen alicuius scilicet interio-
nis ad alia genera pertinens de quo finem
intentionem propositam aliquid sic dicitur
et ideo finem dicitur de talibus scilicet
intentionibus ponitur et dicitur. Nec
aliquem moueat quod hec nomina at-
tributum. notio. notionale inter secun-
das intentiones posuit. quia quibus sic
disputabile verum ad primas vel secundas
intentiones pertineant. non est magna
vis faciendi. in hoc tamen maiorum et

plurimum sententiam sum sequutus.

¶ De nominibus secundarum inten-
tionum que complexis conueniunt.

Capitulum CCCXCVII
Restat dicendum de nominibus
secundarum intentionum que com-
plexis conueniunt. Circa quod
dicendum est primo de nominibus secun-
darum intentionum que conueniunt ipsis
complexis. Secundo dicendum est de eis que
conueniunt quibusdam conditionibus ipso-
rum complexorum. Quantum ad primum
occurrit ista yndecim. scilicet oratio.
enunciatio. definitio. questio. propositio.
promissio. conclusio. argumentum. syllo-
gismus. inductio. enthymema. de quibus
per ordinem dicendum est.

¶ Quid est oratio et que sunt species eius?

Oratio est vox significatiua ad
placitum cuius partes sepe alij
quid sciunt. ut hic patet. homo currit.
Ista autem orationum. alia est perfecta alia
imperfecta. Et est illa perfecta que profer-
tur cum sensum generat in animo audien-
toris. cuius partes ipsam componentes
sunt nomen et verbum. ut homo currit
vel homo est asinus. Alia est imperfecta
que imperfectum sensum generat in
animo auditoris. ut homo. asinus. Et
hec non est proprie oratio. Oratio autem est
genus respectu omnium complexorum.
Unde orationum. alia enunciatio. alia
questio. alia propositio etc.

¶ Quid est enunciatio. questio.
propositio. promissa. conclusio

Enunciatio autem questio. propositio
et conclusio idem sunt realiter. pro-
missio. scilicet differt ratione. Dicitur enim enuncia-
tio cum absolute sumitur et pronuntiat. ut
homo est albus. Questio quoniam per mo-
dum interrogationis ab opponente pro-
ponitur. ut si homo est albus. Dicitur
autem propositio ut sumitur ad aliquid con-
cludendum. ut sic. omnis homo est albus
et fortis est homo. igitur fortis est albus

De nominibus secundarum intentionum

Et ipsa propositio inquantum assumitur ad inferendum conclusionem dicitur premissa esse inquantum in ordine syllogistico precedit conclusionem. Dicitur autem conclusio inquantum syllogistice concluditur ex premissis. sicut habens colorem disgregariu visus est albus. hoc est huiusmodi. igitur hoc est albus. Et ista sunt eadem re-enunciatio. questio. et propositio. premissa. conclusio. respectu quoque oratio est genus. tamen hec nomina eadem nomenclaturam diuersis respectibus

¶ Quid est definitio et descriptio
Capitulum CCXXVIII

Definitio autem est oratio quod est esse scians. id est indicans et dicens naturam rei. Hoc autem potest fieri dupliciter. uno modo per essentialia rei. et sic datur per genus et differentias proximatas. et tunc habet proprie rationem definitionis. Et sic sola species definitur. Alio modo datur per proprie tates accidentales. quia enim multa non habent differentias essentialis sicut ens. In habentibus autem non sunt nobis note. ideo circulo quinimur eas. et per proprietates accidentales declaramus rei naturam. Et tunc non habet rationem definitionis proprie. sed vocatur descriptio. Et sic potest competere omni rei de qua potest haberi aliqua cognitio. Quamuis autem secundum philosophum definitio vocet terminum. et aliquo modo debeat dari sine copula. ut per 12. ij. posteriorum. nihilominus. quia datur ex genere et differentia quantum ad definitionem proprie dicitur. vel ex aliquibus loco generis et differentie quantum ad descriptionem. et cum sit etiam aequaliter terminans ad genus orationis. ideo circulo inter complexa virtutes posuit. Et ita per omnem predictorum scientiam et differentiam. scilicet orationis que genus est ad certam et omnium suarum specierum scilicet enunciacionis. questionis. propositio-

premissa et conclusionis.

¶ Quid est argumentum. quod modis dicitur. et que sunt species eius.

Capitulum CCXXIX

Argumentum autem dicitur ratio rei dubie faciens fidem secundum Boetium in thopicis. Potest autem clarius definitum. quia argumentum est oratio probara alicuius dubietatis. Est autem argumentum species orationis et generis respectu syllogismi entymematis inductionis et exempli. Omnibus autem istis modis potest aliquis argumentari ad propositum. Sic autem videndum est quociens dicitur argumentum. Et dicitur esse quod tribus modis. Uno enim modo dicitur processus rationis a notis ad ignota. Et sic accipitur in dicta definitione. et quia totus processus syllogisticus habet virtutem ex modo in quo continetur virtualiter ipsa tota conclusio breuiter et succincte. in de tractu est nomen argumenti ad hoc ut quedam breuis prelibatio future narrationis virtute eam continens. et succincte argumentum dicatur. Et sic in biblia sepe accipitur argumentum. maxime in epistolis Pauli. ubi ante epistolam post premissum ponitur prelibatio breuis que dicitur argumentum. et quia per processum rationis virtute medijs et virtute luminis naturalis fit manifestatio rei. Ideo pretractum est nomen argumenti ad lumen manifestans. sicut de apostolus Eph. v. quia omnia que arguuntur a lumine manifestantur. Et ad istam manifestacionem maxime reprehensiuam viciozum. et sic dicitur ad Thym. iij. Argue obsecra increpa et c.

¶ Quid est syllogismus. et quot sunt species eius

Syllogismus est oratio in qua quibusdam positis et concessis. scilicet duabus premissis. necesse est aliud enuncire scilicet conclusionem per ea que posita sunt et concessa. Quamuis autem in syllogismo

Tractatus

Secundus

sunt tres orōnes. tñ dī vna oratio nō
vinitate indiuisibilitatis sicut pūc?
s; vnitare pfectōis z ordinis sicut et
mundus. Syllogismo z autē tria s; s;
genera. q; aliū ē demōstratiū sicut
ille qui procedit ex veris z necessarijs
caulis z clusionis. vt hic. omne aial ra
tionale est risibile. oīs hō est aial rō/
nale. igit oīs hō est risibilis. z de isto
determinat in libro posteriorū. Aliū
est dyalecticus vel thopicus siue pba
bilis. vt hic. Comprus ē adulter. pe
trus est comprus. g est adulter. Et
de hoc agit in libro thopicorū. Aliū
sophisticus siue elenchus. z iste pce
dit ex apparentib; tñ sine existentia.
vt oīs canis est latrabilis. celeste sy/
dus ē canis. igit celeste sidus est latra
bile. z de hoc agit in libro elenchorū.

¶ Quid ē enthymema

Enthymema ē syllogism' trun
catus in q̄ infer' festinata cōclu
sio. Et dī ab en qd est in z thymos
qd ē mens. q; opponēs in mēte reti/
net alterā pmissā. vt hic. fortes est
hō. g ē aial. Hic em in mente retinet
maior ppositio hec s; oīs hō ē aial.
qua posita esset pfectus syllogismus
sic. Omīs hō ē aial. fortes ē hō. igit
fortes est animal.

¶ Quid est inductio.

Inductio est pgressus ab om/
nibus partib; siml' sumptis si/
ue a singularib; sufficienter enumera
tis ad vlt. vt hic fortes currit. plaro
currit. z sic de alijs. igit oīs hō currit

¶ Quid est exemplum.

Exemplū est ab vno sili ad aliū
simile pgressio. vt hic. in nauē
regenda nō forte s; arte rectoz eligen
dus ē. ergo z in scholis regendis

¶ De nominibus secundarū
intentionū conuenientib; con
ditionibus complexorum.

Capitū. CCC.

Secundo dicendū est de nos
minib; secundarū intentionū
q̄ pueniunt q̄busdā p̄ditio/
nib; complexorū q̄ sunt quatuor q̄ntū pri
ner ad presens. scz dici per se. dici de
omni. dici de nullo. z reduplicatio.

¶ Quō p̄tē habitudinē cause et
cui? z q̄ s; q̄tuor modi dicēdi p se

Circa p̄mū sciendū q̄ hec p̄po
sitiō per habitudinē cause desig
gnat z interdū etiā sitū. sicut existēs
solitarius dī ē per se. Cause autē ha
bitudinē designat. Quōq; qdē forma
lis. vt cū dicim' q̄ corp' viuūt p ani
mam. Quōq; autē materialis. vt cū di
cimus q̄ homo est corruptibilis per
corpus. Quandoq; autem fecat ha/
bitudinē cause extrinsecē z p̄tē effi
cientis. vt cū dicimus aqua calefcie
p ignē. Sicut autē ppositio p. deno
minat habitudinē cause q̄n aliqd est
cā eius. qd ē extrinsecus z attribuit
subiecto. ita q̄ q̄n subiectū vel aliqd
eius est cā qd attribuit subiecto. ita
q̄n q̄ subiectū eius est causa qd attri
buitur ei. z hoc fecat hoc qd dico ali/
qd est cā p se. His suppositis patet
quō accipiunt quatuor modi dicen
di p se. quos p̄tus primo posteriorū
assignat. Primus est q̄n illud qd ar/
tribuit alteri est cā eius formalis. z h
mō definitio z pres definitiōis essen
tialis dicuntur essentialr de definito
p̄mo mō dicēdi p se. vt aial z rōna/
le de hoie. Scdus modus est q̄ hec
ppositio p denorat habitudinē cause
materialis. pur se; illud cui aliqd ar/
tribuitur est p̄riū subiectū ip̄ius. et
sp̄aliter accipiēdo materiā in qua
scz. Et q; subiectū ponit in definitōe
accidentis aliq̄n in abstracto. vt simi
tas est nasi curuitas. Aliq̄n in p̄ces
to. vt simus est nasus curuus. Idē
circo generaliter scdus modus dicen
di p se est q̄n subiectū ponit in defini

Tractatus

Tertius

sunt em voces signa eaz q̄ sunt in aia
passionā. vt dicitur primo per hermeneutā
Idcirco primo videndū est quō in dei
cognitionē plurgimus. Secūdo qd̄ de
deo in via cognoscimus Tertio an no
minibz p̄p̄ijs vel methaphoricis talia
cognita exprimam⁹. ⁊ generalit̄ q̄
bus noibz talia debite explicamus.
Quarto quor sunt modi noim quibz
vtimur in diuinis. Quinto quis est
modus debitus vtēdi talibz noibus
fm veritatē fidei xp̄iane •

¶ Quō deū cognoscimus.

Capitulum II

Quantū ad primū quomodo
deū cognoscimus Sciendū
q̄ omnis nostra cognitō ortū
habet a sensu. cū igitur deus nō cadit
sub sensu s̄z solū creature. deus in sta/
tu vie cursū nature a nobis cognosci
nō pōt nisi p̄ creaturas eo mō quo eā
cognoscā p̄ effectū Et hanc viā posu
it Ap̄t̄us roma. i. Inuisibilia dei p̄ ea
q̄ facta sunt intellecta sp̄siciunt sensū
piterna quoqz eius virtus ⁊ diuini/
tas Sed in aut̄ dionysii. vii. ca. de di
uinis noibz. tribz modis per creatu
ras Animus in dei cognitionē. s. via
causalitatē. eminetiē. ⁊ remotōis Et
huius rō sumul cū sufficiētia sic sumit
Quia esse creature ē ab altero. vñ fm
hoc ducimur in causam a qua ē. hoc
aut̄ pōt esse dupl̄ Aut quantū ad il
lud quod receptus est. ⁊ sic ducimur
per modū causalitatis Aut quantus
ad modū recipiendi. ⁊ hoc dupliciter
Quia vel amouem⁹ a deo quicqd̄
imperfctionis ē in creatura. ⁊ sic ē via
remotionis Et fm q̄ illud qd̄ est re/
ceptū in creatura p̄fectius ⁊ nobilit⁹
est in deo. ⁊ sic ē via tertiā. s. eminetiē.
Per viā ergo causalitatis deū cogno
scimus. sic arguēdo Omne qd̄ hz esse
ex nihilo opozt q̄ sit ab alio aliquo a
quo suū esse fluxat. sed omnes creature

habet esse ex nihilo qd̄ patz ex earum
imperfctōe ⁊ possibilitate. ergo opozt
tet q̄ sint ab aliquo vno primo nō cre
ato. ⁊ hoc deum dicimus Et de hoc
dicat glo. Ambrosij sup̄ epistolam ad
roma. ca. primo Ut deus qui natura
inuisibilis est. etiā a visibilibz possit
sciri. opus fecit quod opificem sui vis
sibilitate manifestauit. vt per certuz
incertum possit sciri. ⁊ ille crederet de
us oim qui hoc fecit qd̄ ab hoie im/
possibile est fieri Per viam aut̄ remo
tionis procedimus sic. qv̄ltra omne
imperfctō opozt esse aliquid p̄fectuz
cui nulla imperfctio admisceatur. sed
omne corpus est quid̄ imperfectum.
quia est terminatū ⁊ finitum suis dis
mensionibus. ergo vltra omne corpus
opozt ponere aliquid quod nō sit cor
pus. quod spiritū dicimus incorpore
um Omne aut̄ corporeū est mutabilē
le ⁊ de sui natura ē imperfctū. ⁊ vltra
omnes spūs mutabiles. s. aie ⁊ angeli.
opozt esse aliqd̄ ens incorporeū imu
tabile ⁊ omniū p̄fectū qd̄ deū dicim⁹
Et de hoc dicit Aug⁹. viij. de ciuitate
dei. ca. viij. Viderūt summi phi nul/
lū corp⁹ eē deū. ⁊ iō cūcta corpa tran
scēderūt querētes deum. viderūt em̄
qd̄qd̄ mutabile ē nō eē summi deum
oimqz p̄ncipiū. ⁊ iō oēm aiām muta
bileqz spēs transcendēūt. Deinde vi
derūt oimē qd̄ mutabile ē nō posse eē
nisi ab illo q̄ in eo mutabiliter ⁊ simplē
ē Intellexerūt q̄ cū oia ista fecisse ⁊ a
nullo alio fieri potuisse ¶ Per viā at̄
eminentiē in essendo sic p̄cedim⁹. bos
nū ⁊ melius dicim⁹ in p̄paratione ad
optimū. sed in creaturis ⁊ subst̄ctijs
corpus inuenit bonū. spūs melius. in
quibz tñ non est bonitas a semetipsis
igit̄ opozt dare aliqd̄ optimū a q̄ sit
bonitas in vtroqz. hoc ē deus Et de
hoc dicit Aug⁹. li. vi. de ciuitate dei. ⁊ est
in glo. roma. i. Considerauerūt phi
qd̄qd̄ ē in subst̄ctijs vel corpus eē vel

De Cognitione dei

sp̄m̄. meliusq; sp̄ritū esse q̄ corp̄. sed
lōge meliore q̄ fecit sp̄ritū z corp̄.
z hūc deū dicimus Sic ergo ip̄s quō
in diuinoꝝ cognitionē deuenim⁹. qz
p̄ creaturas. z p̄ eas tripl̄. qz via cau-
salitatis. via remotōis. z via emine-
tie. Et hec tria sumūf̄ fin̄ tria in cre-
aturis repta. nā oīs creatura est ens
p̄ductū de nihilo ab alio Inquātum
āc̄ ē ens aliqua p̄fectione impōrat. qz
p̄ductū ab alio causam efficientē h̄z
quia vero de nihilo vertibile est in
nihilo subtracta influētia conservāris.
Via ergo eminecie inuesti. Adī deuz
sumit a p̄ima p̄ditōe. via causalitatis
sumit a sc̄da. via remotōis sumitur a
tertia Qd̄ aut̄ d̄r de cognitione diuī-
noꝝ. intelligendū ē de cognitōe natu-
rali z p̄ via naturalis inuestigatiōis
Per fidē aut̄ z lumē fidei aliter in co-
gnitionē diuinoꝝ venim⁹. qz p̄ dicta
sacre scripture credim⁹ ex auctorita-
te dicentis q̄ est deus. z sic ipsum cre-
dimus trinū in p̄sonis vnū in essentia
qd̄ nullo mō possum⁹ cognoscere rati-
one naturali. z ita patet quomodo
deū cognoscimus in ratōne naturali
et per fidem

Quid de deo cognoscim⁹

in via

Capitulum III

Sc̄cūdo dicendū ē. qd̄ de deo
cognoscim⁹ in via Et qz cois
distinctō ē qz de re aliq̄ duplex p̄t̄ h̄z
teri p̄gnitō. s. q̄tū ad qd̄ nois z q̄tū
ad qd̄ rei. idcirco p̄mo dicet̄ quo mō
intelligit̄ illa distinctio de qd̄ nois et
qd̄ rei Sc̄do d̄r quo mō de deo habe-
mus vtrāq; cognitionē.

Quō d̄r accipi cognitō quid rei z
qd̄ nois z hōꝝ distinctio

Quātū ad p̄mū sciendū qz cois
distinctio ē qz de re aliq̄ p̄t̄ h̄z
ri duplex cognitio. s. qd̄ rei z qd̄ nois
Et p̄t̄ h̄z distinctio. notādū ē

qz hec distinctio p̄t̄ capi vel ex p̄te rei
vel ex parte nostri Sic ex parte rei h̄
pōt̄ esse tripl̄. vno mō cōparando
entia realia ad illa que nō habēt entis
tatē reales. vt lapidē ad chymeras. z
sic habētia entitatē realem. vt celū ter-
ra z h̄mōi dicūtur non solum habere
qd̄ nois sed etiā quid rei Nō habētia
aut̄ realem entitatē. vt figmēra. p̄-
uationes. z h̄mōi dicunt̄ habere solū
quid nois Et talū fit noticia tantū
ad quid nois. i. quid est illud qd̄ fecit
nomen Sc̄cūdo mō pōt̄ distingui
quid rei p̄tra quid nois accipiēdo in
eadē re vt dicat̄ quid rei illud qd̄ p̄t̄
net ad essentialia. quid aut̄ nois illud
qd̄ p̄t̄net ad accidentalia ita qz vtrūq;
qz taz qd̄ rei qz nois accipiat realiter.
tū vnū in essentialibz. aliud in accidē-
talibz Et sic res d̄r cognosci quātū ad
qd̄ rei. qm̄ cognoscit̄ distinctō et̄ essen-
tialis. q̄tū ad quid nois qm̄ cognosci-
tur aliqua eius discretio solū accidē-
tis. Tertio pōt̄ intelligi vt dicat̄ res
cognosci q̄tū ad qd̄ rei. cognitōe spe-
ciali distincta z p̄fecta. quantū autē
ad quid nois qm̄ cognoscit̄ cognitōe
p̄fusa generali z ip̄fecta Et p̄t̄ autē
nostri pōt̄ intelligi etiā respectu illoꝝ
que verā entitatē h̄nt̄ triplicē. vno
modo vt dicatur fieri de aliqua re ex
parte nostri quid nominis quando
solum scitur quid significatur per no-
men Quid aut̄ rei quando scitur sua
quid ditas seu natura perfecte. Sed
pōt̄ intelligi hec distinctio vt dica-
tur sciri de re quid nominis. quando
solum scitur quid impōratur per no-
men. ignoratur tamen an talis res p̄
nomen significata sit in rerum natu-
ra vel non. Quid autem rei quando
scitur non solum quid impōratur.
p̄ nomen. sed etiā qz talis res per
nomen significata est in rerum natu-
ra. Tertio pōt̄ intelligi quid no-
minis contra quid rei vt diceretur

R ij

Tractatus

Tertius

scire quid nois. qñ scitur de re solum q est in rerū natura, nescit tñ quid ē talis res. Et sic solū res scit q est res aut dicere scire quid rei qñ sciret nō solū quia est, sed etiā quid realiter et quid essentialiter res ē. vt si nō solum sciret q homo est, sed quid ē hō. quia aīal rōnale Sic ergo pz, q pōt intelli gī distinctio de cognitione rei qñtū ad qd rei z nois. z tā ex pte nostri q̄ ex parte rei.

¶ Quid cognoscimus de deo quantum ad quid nominis vel quid rei quia est

Capitulum . III

Secūdo istis suppositis dīcedū ē qd de deo cognoscere possumus. Ad qd dicitū. q accipiēdo qd nois p eo qd est scire qd p nomē importat vel pro cognitione cōfusa. vel p cognitione quorūdā q p modū p̄prietatū accidentalium deo in sunt. vel p cognitione actualis existētie. statim pz q de deo cognoscimus qd nois. nā de deo cognoscimus qd importatur p hoc nomē deus. qz fm Anselmū. illud quo magis cogitari nō pōt Cognoscimus etiā p̄fise qd ē qz substantia spūalis omni imp̄fecti one carens Cognoscim⁹ etiā qz bon⁹ iust⁹ z misericors Cognoscimus etiā qz est in rez natura actu existens nec solū fide immo naturali rāōne. z sic pz q de deo cognoscimus qd est qñtū ad quid nois. Accipiēdo autē qd rei p vera entitate. z talis entitas est in rez natura vl p quidditate z natura rei in generali. sic de deo scimus qd ē. Sed accipiēdo qd rei p distincta z pfecta cognitōe rei. sic de deo nescim⁹ qd rei. vñ cū veniā ad pfectā cognitōne dei z distinctā. magis scim⁹ quid nō est q̄ quid est. p̄pter qd dicit Dīonysius. ij. ca. celestis hierarchie. q negatōes de deo sunt vere. affirmati

ones āt incompacte **S**agis tñ ventimus ad pfectā cognitōne qd deus ē p fidē q̄ p rōne. nam p fidē cognoscimus deū trīnū z vñ ad qd nullo mō ptingit rō naturalis. Sic ergo patet quomō de deo cognoscimus qd nois vel qd rei **C**ausa autē quare in specialī nō possumus cognoscere qd rei des terminate de deo ē. qz nullus effect⁹ in determinatā z pfectā cognitōez cause ducere pōt nisi totā virtutē cā coequet. **D**eus autē nō cognoscit nisi sicut cā p effectū. qz nullo mō possunt virtutē cā se adequare. immo distāt in infinitū **E**t q̄ sequit q de deo qd ē pfecta z distincta cognitōe scire nō possumus

¶ De nominibus pertinentibus ad diuina

Capitulum . V

Quantū ad tertū an deuz cognitū noibz p̄p̄is vel methaphoricis nominemur. videntur sunt quinqz **P**rimū est q deum ex creaturis cognitū multipl̄ possum⁹ noiare fm q dicitur deo aliqua nomina conuenire p̄p̄ie. aliqua methaphorice **S**ecūdo quid ē methaphorice vel p̄p̄ie nō mē de aliquo dici vel aliquid scire **T**ertū q noia p̄p̄ie vel methaphorice deo pueniūt **Q**uartū vtrū talia de deo z creaturis dicātur vniuoce vel analogice. **Q**uintū vtrū per prius pueniāt deo vel creaturis.

¶ Deus pōt pluribz nominibus nominari

Quantū ad primum **S**ciēdū q vnaqueqz res sicut cognoscit ita nominatur. **D**eus autē vt prius patuit per creaturas cognoscitur multis modis. scilz. via causalitatis emientie z remotiois. sequitur q omnibus modis istis in generali z pluribus sub istis in speciali deus a nobis sit noiabilis **N**oiā q̄ noibz ad cau

De nominibus diuinis

salitatem pertinentibus fm q sunt mul
ti actus eius et effectus. vñ qz creat
dicitur creator: qz saluat dicitur saluator. z
sic de alijs. **N**ominam⁹ etiã eũ no /
minibus remouentibus impfectionẽ q
respiciunt viam remotiõis. z dicitur /
mus q est increatus. immẽsus. infi
nitus. incõmutabilis. z vt commu
niter talia noia sunt negatiua. **N**o
minamus etiã eum noibus respiciẽ
tibus viã eminetiẽ. z dicitur⁹ esse in
telligentẽ. volentẽ. sapientẽ. z oĩpo
tentẽ. **E**t quolibet mō istoꝝ nomi
nũ in expmendo prinẽtia ad dictã
materiatẽ vsus ẽ Innocentius. iij. ex
tra d sum. tri. z fide catho. in caplo
Firmiter credimus. vt ptz intuẽri.
Patet ergo q deus ex creaturis po
test multipliciter nominari

Qualiter aliquod nomen
conuenit alicui pprie vel me
taphorice. **Caplm. VI.**

Secũdo vidẽdum est quãdo
et quõo aliqñ nomen aliquã
rem pprie vel metaphorice si
gnificat. z qñ z qliter rei significate
pueniat pprie vel metaphorice. **A**d
hoc dicendũ est q nomẽ dicitur pprie rei
aliter puenire qñ in re illa est illud
realiter ad qd significandũ nomen
est pmo z directe impositũ. sicut rĩ
dere pmo z directe est impositũ ad
significandũ determinatũ actũ q in
solo hoie inuenit. **N**omẽ autẽ dicitur me
taphorice tñsumptiue vel similitu
dinarie conuenire alicui qñ res ad
quã significadã nomẽ est pmo z dĩ
recte impositũ: nõ est in alio. sed est
solũ in illo quedã similitudo vel p
portio. sicut in prato nõ est ille act⁹
ad quẽ significandũ ridere directe z
pmo est impositũ. sed in eo est qdaz
similitudo vel portio. quia floritio
partĩ p̄ndit quandã locũditatẽ: si
cut rĩsus signũ est locũditatis in ho

mine. **E**x hoc igit paret quõo aliqñ
nomẽ puenit alteri rei pprie vel me
taphorice qd erat secundum.

Que noia deo pueniant p
prie vel metaphorice **Cap. VII**

Tertio vidẽdũ est que noia
et vtrũ aliqñ deo pprie vel me
taphorice pueniant. **A**d qd
dicendũ q h qd dico ppriũ pot sumi
duplr. **U**no mō put diuidit cõtra
cõmum. z sic hois est ppriuz ridere.
sentire aut nõ. sed est cõe hoĩ z alijs
ailib. **A**lio mō pot accipi ppriũ p
ut diuidit cõtra metaphorici. z sic
ridere pprie inest hoĩ. metaphorice
aut puenit prato **Q**uãdo g querit
vtrũ aliqñ nomẽ deo pprie pueniat
aut loqmur pmo mō accipiẽdo p
ppriũ. put diuidit ptra cõe. z sic acci
piẽdo ppriũ p diffinitio pot dicitur pfe
ctio z qñ diffinitio. ita q significet
diuinã essentiã z fm ppriaz z pfectã
eius naturã. sic aial ronale est ppriũ
hoĩ: sic dicendũ est q nõ. **C**uius est
rõ qz deum noiamus sicuti ipm co
gnoscimus z intelligim⁹. sed deum
nõ cognoscimus z intelligim⁹ in specialĩ z pprie
qñtũ ad determinatã z distinctã co
gnitiõẽ: qd diffinitioe vt p̄us pa
ruit. igit zc. **N**õ ergo ppriũ put diuit
dit ptra cõe puenit deo absolute lo
quẽdo. nec deo aliqñ nomẽ pprie cõ
uenit: accipiẽdo ppriuz put diuidit
ptra cõe. z sub isto sensu loqẽt **D**yo
nisius pmo ca⁹ de diuinis noibus.
dicens. **O**ibus aut incõprehẽsibi
lis est z neqz sensus ei⁹ est. neqz fan
tasia. neqz opinio. neqz nomen. neqz
sermo. neqz tactus. neqz sciẽtia. **E**t
eodẽ mō loqitur auctoꝝ libri de cau
sis ppositõe qñta pices **C**ausa p̄ma
supior est narratiõẽ: z desciũt lin
gue a narratiõẽ eius. **S**i aut accipi
atur ppriũ. put diuidit ptra meta
phorici: sic dicendũ est q qdã pprie

Tractatus Tertius

quedā metaphorice deo pueniunt. vbi opus est duplici distinctōe. **P**ri-
ma est. q. noia possunt considerari du-
pliciter. v. quantū ad rem significa-
tā. vel quantum ad modū significādi.
Secūda est q. noia sunt in qdruplici
differētia. qz quedā important imp-
fectionē in suo formali significato.
sicut esse creatū. esse mortale. eē cor-
ruptibile z hmoi. **A**lia sunt q. impor-
tant exclusionē impfectionis creatu-
rarū. sicut infinitas excludit finita-
tionē potētie mutabilis depēdētia
nature. **T**ercia important pfectionē in
tali gradu qui nullo mō puenit cre-
ature. sicut oipotens. eternus z hu-
iusmodi. **A**lia sunt q. important pfe-
ctionē absolute. non fm aliquē mo-
dū determinatū deo vel creaturis
sicut esse. cognoscere. z hmoi. **A**lia
sunt q. important pfectionē. sed cū de-
terminato mō. qui modus solū ppe-
tit creaturis. vt sentire. eē agnū. leo-
nē. z huiusmodi. **N**is suppositis si q-
ratur an aliqua noia deo pueniant
pprie. z que. **D**icendū est iuxta p̄mā
distinctōem. q. vel loqmur quantum ad
modū scandī. z sic nullū nomō con-
uenit deo pprie. qz omne nomō quan-
tū ad modū significādi seqtur mo-
dū essendi reatum in creaturis. z q-
dam pueniūt creaturis q. nullo mo-
do pueniūt deo. **S**i autē loqmur quan-
tum ad significatū. sic respōdendū
est iuxta distinctōem scdām. qz vt lo-
qmur de noibus importantibus in
formali significato impfectionem. et
talia nō pprie nec metaphorice cōue-
niūt deo p̄isse. vt esse mortale. corru-
ptibile. z hmoi. vt de se patz. **D**ico
autē precise. ppter assumptā humani-
tatem in filio: rōe cuius pueniebat
sibi esse mortale. **S**i autē loquamur
de secūdo gñe nominū q. scz impor-
tant determinatā pfectionem modo
determinato pueniētī deo solī. vel

important exclusionē omnis pfectionis
creature. vt eternus. oipotens z hu-
iusmodi quantū ad p̄mā. infinitus.
immutabilis quantum ad scdām. sic dicē-
dū est q. hec deo pprie z nō metapho-
rice z soli pueniunt. **E**t huius rōe est
qz illa deo pprie z soli pueniunt que
sunt imposita ad scanduz directe z
p̄mo illud qd in deo solo est. z talia
sunt hmoi. igit rē. p̄z discurrendo p
singula. **S**i autē loqmur de noibus
importantibus pfectionē absolute. q.
sunt noia tertij generis. vt intellige-
re z hmoi. **S**ic dicendū est q. cū res
significata p talia nomia directe z
realiter sit in deo q. z talia pprie de
deo dicuntur. z posset formari rōe eo
modo q. p̄ius: amota dicitōe exclu-
siva solū. **S**i vero loqmur de quar-
to genere noim. q. scz important de-
terminatā pfectionē solis creaturis
pueniētē. vt est sentire. esse agnuz.
esse leonē. z hmoi. **E**t sic dicēdū est
q. talia deo non pueniunt pprie. sed
trāsumptiue. qz res p talia noia si-
gnificata nō est in deo. sed aliq. eius
silitudo. vnde dicitur deus similitudina-
rie sentire. qz cognoscit singularia.
dicitur esse leo qz est fortis. agnus qz mā-
suetus. ignis qz vindicando iniq̄ta-
tem cōsumit. z sic de alijs. **E**t his
igit patet in qdam gñali que z quō
noia deo z diuinis pprie vel meta-
phorice pueniant. **E**t qd dicitur est
de noibus intelligo dicendū de p̄ri-
cipijs. verbis. z alijs dicitōibus quan-
tum ad dicta z quantum ad dicēda.

¶ **Q** nomina deo et creatu-
ris conuenientia analogice de
eis dicitur **Cap. VIII.**

Quarto videndū est vtz no-
mia deo z creaturis pueniē-
tia dicant vniuocē de deo z
creaturis. **A**d qd dicendū est q. no-
mina deo z creaturis pueniētia nō

De nominibus diuinis

dicitur predicari vniuocē. nec pure
predicari equoocē de deo z creaturis.
sed q̄si medio mō. sed z analogice z p
portionaliter. Quid autē sit equoocū
vniuocū. z analogū dictū est p̄us. p
batur ergo p̄positū tali rōne. Plus
distat deus z creatura in entitate. in
nobilitate. z p̄fectōe q̄s suba z acc̄is
sed rōne distat̄ie in entitate. in nobi
litate p̄fectiōe nihil cōmune sube
et accidēt̄i d̄r vniuocē de eis p̄dica
ri. sed solū analogice. vt p̄z. iij. me
taph. p̄pter quod ens cōmune vtriq̄
analogice d̄r. ergo multo fort̄i no
mina que deo z ueniūt z creaturis:
nō vniuocē sed analogice de vtroq̄
dicunt̄. Et ita docet doctor cōmu
nis in plurib; locis. z specialiter in
p̄ma p̄te. q. iij. articulo nono.

Que noīa deo et creaturis
cōuenientia dicuntur de deo
vel creatura

Cap. IX.

Quinto videndū est (cū ana
logū per p̄us dīcat̄ de vno
q̄ de alio) de q̄ per p̄us dīcā
tur talia: de deo vel creatura. Ad h̄
dicendū q̄ oz p̄mittere duplicē di
stinctionē. Prima est. q̄ sicut p̄us
patuit: noīa quedā p̄p̄ie quedā me
taphorice deo z ueniūt. Secda. q̄ in
noībus attendūt̄ur duo. s. significa
tū z modus significādī. Quo vīso
dicendū q̄ om̄ia noīa que solū me
taphorice deo z ueniunt dicūt̄ur de
creaturis p̄ prius: z q̄ntū ad signifi
catū: z quātū ad modos sc̄andi. qz
noīa talia dicta de deo nihil aliud
significāt nisi silitudinē ad tales
creaturas. Sicut em̄ ridere dicit̄ur
ē de prato: nihil aliud fecit q̄ q̄ pra
tū silit̄ se habeat in decoze cuz floret
sicut hō cum ridet s̄m silitudinē
cuiusdā p̄ortionis. Sicut nomen
leonis dictū de deo nihil aliud sig
nificat q̄ q̄ deus silit̄ se habeat vt for

titer operet̄ in suis op̄ibus sicut leo
in suis op̄ibus: p̄ prius autē z uenit
nomē rei q̄ q̄ fecit aliquā rei similē
tudinē. z iō talia p̄ p̄us z ueniūt cre
aturis q̄s deo. Noīa autē que nō me
taphorice sed p̄p̄ie deo z ueniunt: di
cunt̄ q̄dē p̄ prius d̄ deo q̄ntū ad rez
sc̄atam. z p̄ posteri⁹ de creatura. sed
q̄ntū ad modū sc̄andi p̄ prius z ue
niunt vt d̄r creatura. et p̄ posteri⁹
de deo. vt bonitas vita s̄rus z hmōi.
Et rō huius est. qz hmōi p̄fectiōes
in creaturis nō sunt nisi inquantū a
deo emanāt. Vñ quantū ad modū
significādī p̄z q̄ p̄ p̄us talia impo
nunt a nob; creaturis q̄s p̄mo p̄gno
scimus. vñ modū significādī h̄z qui
p̄petit creaturis. Patet̄ hec p̄ docto
rer. cōem p̄ma p̄te. q. xij. articulo. vi.

Quot sunt modi in genere
noīm diuinorū

Cap. X.

Quarto videndū est q̄t sunt
modi noīm q̄bus vrimur in
diuinis. Ad q̄d dicendū est
q̄ noīa q̄bus vrimur i diuinis. q̄dā
sunt vel cōueniūt deo p̄cise. vel deo
in supposito filij in assumpra huma
nitate. Et ita s̄t̄ duo modi in ḡie
noīm q̄bus vrimur in diuinis. vtrū
qz aut̄ gen⁹ horū noīm subdiuidit̄.
qz in talib; q̄dam noīa dicunt̄ p̄p̄ie
q̄dā metaphorice. Quantū autē ad
ista q̄ dō p̄cise sine hūanitate assum
pra z ueniūt z p̄p̄ie est trimēbris d̄
stinctio s̄m q̄ tria s̄t̄ in diuinis de q̄
bus talia noīa p̄dicant̄. Scdm̄ autē
doctrinā Boetij z br̄i Aug⁹. p̄ de
tri. Quicqd̄ est in diuinis: vel ē cōn
tia: vl̄ notio. vel p̄sona. Quid̄ s̄t̄ im
portet̄ p̄ q̄dlibet istoz noīm sup̄ de
q̄libet dictū ē loq̄s suis. Essentia s̄t̄
vna est. p̄sona tres. notioēs quinq̄.
Noīa ergo q̄ diuinā essentia fecit
vel aliqd̄ ad essentia p̄tines dicunt̄
cēntialia. vt suba. bonitas. z hmōi.

R m̄

Tractatus Tertius

Que ad psonas vel ad psonā pri-
ment dicitur psonalia. vt pater fili-
us z hmōi. que vero ad notiones no-
tionalia. vt paternitas filiatio zc.
Noia ergo eēntialia p̄dicant z so-
nant in qd. vt qd est suba. qd est na-
tura zc. Noia psonalia p̄dicantur et
sonāt in q̄s. vt quis est pater. q̄s fili-
us. q̄s sp̄s sanctus. Noia notiona-
lia sonāt z p̄dicant in q̄. vt q̄ est pa-
ternitas q̄ filiatio z hmōi. De istis
ergo p ordine est dicendū. p̄mo d
noibus deo z uenientib; sine huma-
nitate assumpta. sc̄do de uenientib;
cū humanitate assumpta. Adhuc in
istis p̄mo dicendū est de noibus p
prijs. sc̄do de metaphoricis. Circa
ppia p̄mo dicendū est de eēntialib;
sc̄do de notionalib;. tertio de p̄sona-
lib;. Quantū ad eēntialia. quedā
sunt substātia. q̄dā adiectiua. Di-
cendū est ergo p̄mo de substātijs
sc̄do de adiectiuis. Quantū ad noia
substātiua q̄dam s̄t abstracta. z de
istis p̄mo est dicendū. Et quedā cō-
creta. z de istis sc̄do. Quedā media
et de istis tertio dicendū est.

Quo nomina eēntialia sub-
stantiua in abstracto p̄dicantur
in diuinis. **Capl'm. XI.**

Ibitur q̄ntum ad p̄mū: quō
substātiua noia eēntialia q̄
sunt abstracta. et hec s̄t illa
q̄ abstracte diuinā essentia fecant. vt
essentia. bonitas. diuinitas z hmōi
dicant in diuinis. Dicendū q̄ talia
iūtra cū noibus. p̄bis. p̄cipijs. p̄so-
nalib; vel notionalib; reddūt locū
falsas. vñ hec est falsa. essentia
est generata vel ḡnat vel generatur.
essentia est de eēntia. vel essentia est
apud essentia. De istis aut noibus
que pure s̄t eēntialia est tenendū
generaliter q̄ oē nomē eēntiale p̄-
dicat de q̄libet p̄sona p se z de oib;

in sil singularit z nō pluralit. vt p̄bi
gr̄a. pater est diuinitas. filius ē diu-
nitas. sp̄s sanctus est diuinitas. z fil-
sunt vna deitas z vna diuinitas. z nō
deitates vel diuinitates.

Quo noia eēntialia sub-
stantiua in cōcreto p̄dicantur
in diuinis. **Cap. XII.**

Amina aut eēntialia cre-
ta sunt q̄ ad modū cretoz
formas in supposito signifi-
cant q̄i formā in subiecto. vt deus
creatoz z similia. Hec aut generalit
ter signifi- z diuinā eēntiam. s̄z q̄i
q̄ supponūt p essentia. q̄i q̄ p p̄so-
na. Et de his generalit est tenendū
q̄ de qualibet p̄sona singularit et
de oib; simul p̄dicat in singulari.
et nō in plurali. vt pater est deus. fi-
lius est deus. sp̄s sanctus est deus. z tres
perone sunt vnus deus: et nō tres
vel plures dī.

Quo noia eēntialia substā-
tiua media it̄ abstracta z cō-
creta p̄dicant in diuinis. **XIII.**

Amina vero eēntialia sub-
stātiua media inter abstra-
cta et creta dicunt illa que
h̄nt modū formā z significatōez ab-
stractoz. sed vsū z officū cretoz
rū. vt bonitas. sapiētia. z hmōi. Et
licet ista sint abstracta: supponūt tñ
aliquando p p̄sona vel p̄sonis. vt si-
cut cū dicimus. lumē de lumine. p̄n-
cipiū de p̄ncipio. h̄ic supponūt p p̄-
sonis. ita cū dicimus sapiētia de sa-
piētia z hmōi similia. Et hec noia
sicut abstracta p̄dicantur de q̄libet
p̄sona z de oib; simul. nō pluralit
ter sed singularit. Vñ uenienter
dicat. pater est sapiētia. filius est sa-
piētia. sp̄s sanctus est sapiētia. z om-
nes tres vna sapiētia. nō tñ plures
sapiētie. Et ita p̄z quō debemus
vti substātiuis noibus in diuinis. s̄t

De noibus diuinis

ue sint abstracta siue cōcreta siue me-
dia q̄ essentialia dicuntur.

¶ De nominibus adiecti-
uis essentialibus.

Capitulum XIII

Secundo dicendū est de no-
minibus adiectiuis. Et q̄ q̄
dam sunt partitiua. quedam
numeralia. et quedam nec partitiua
nec numeralia. Primo dicendū ē de
partitiuis. Secōdo de numeralibus. Ter-
cio de illis que non sunt partitiua nec
numeralia.

¶ Quō nomina essentialia parti-
tiua predicantur in diuinis.

Nomina partitiua dicunt que
aliquā distincōem important
vr aliud et huiusmodi. et de talibz tenē-
dum est q̄ in neutro genere de nulla
personaz dicuntur cōparando vnam
ad aliam. vr nō bene diceretur pater ē
aliud a filio. quia denominaretur di-
uersitas in essentia. cōparando tñ p-
sonas vel qualibet vel omnes simul
vel etiā ipam essentia ad creaturas.
potest p̄dicari partitiuū adiectiuum
de eis neutraliter. vr bene dicitur. pa-
ter et filius et sp̄s sanctus et eoz. qui-
libet et diuina essentia sunt aliud vel ē
aliud a qualibet creatura. In mascu-
lino autē p̄dicantur de qualibet perso-
na respectu alterius. sed non respectu
essentie. quia essentia non distinguit
a p̄sona. vnde bene dicitur. pater est
alius a filio. et nominatur distincō
p̄sonalis. sed non bene dicitur. pater ē
aliud vel aliud ab essentia

¶ Quō nomina adiectiua
numeralia p̄dicantur i diuinis.

Capitulum XV

Nomina autē adiectiua nume-
ralia sunt. vn̄. duo. tres et c.
Istoz autē est duplex regula
generalis. Prima est q̄ in neutro ge-
nere sciant diuinā essentia. et p̄dicant

de omnibus simul singulariter et nō
pluraliter. vr pater et filius et sp̄s san-
ctus sunt vnum vel vna essentia. in
feminino vel in neutro. In masculi-
nis autē sunt p̄sonalia. et p̄dicantur de
vno in singulari. et de pluribz in plu-
rali. vr pater est vnus. et pater et fili-
us sunt duo. ita tñ q̄ ly duo neutraliter
teneat. q̄ aliter esset falsa. Secōda regu-
la est. q̄ talia adiectiua adiectiue res-
renta sequuntur naturā suoz. substanti-
uoz. vnde si substantiua sunt essen-
tialia. et ipsa adiectiua similiter. et si
sunt p̄sonalia. et adiectiua similiter
vnde hec est falsa. pater et filius sunt
vnus. s̄ hec est vera. sunt vn̄ deus

¶ Quō nomina adiectiua que
nō sunt partitiua nec numera-
lia predicantur in diuinis.

Capitulum XVI

Nominū adiectiuoz essentia
aliū q̄ nō sunt partitiua vr nume-
ralia. quedam sciant dis-
tinctam essentia nihil aliud cōnotādo
vr ens bonū et h̄mōi. talia p̄dicantur
masculine et neutraliter de p̄sona q̄libet
singulariter singulariter et nō plu-
raliter. vr pater est ens. et bonus et nō
boni. De pluribz autē p̄sonis possit
p̄dicari pluraliter masculine. et nullo
modo neutraliter. Et sic possum⁹ di-
cere q̄ pater et filius sunt duo entes.
vel duo boni masculine. S̄ neutrali-
ter nō possum⁹ dicere q̄ sint duo bo-
na vel duo entia. q̄ essentie distincō
nominaret. Alia autē noia important
essentia aliqd cōnotando. et qdam q̄
dem positue. et quedā p̄uatiue. Po-
sitiue qdam dico. q̄ quedam conno-
tant effectū in creatura. quedā q̄des
in habitu. et talia dicuntur de deo ab
eterno. et sic deus dicitur ab eterno iust⁹
et misericors. et huiusmodi. Quedā
cōnotant effectum in actu. vr iustifi-
cans. miserans et h̄mōi. et talia deo cō-

Tractatus Tercius

ueniunt et de deo dicunt solū ex tpe. Connotantū autē respectū qdā pnotant respectū psonae ad psonam. vt sūmilis equalis et talia psonis ab etero no ueniunt et pdicant de qualiter psona singulariter singulariter et nō pluraliter. vt pater est similis filio et non siles. De pluribus autē pdicant pluraliter. vñ tene dicitur. pater et filius sunt siles. Quedā autē iporant respectū ad creaturā et pnotant vt refugium. et hoc etiā cōnotando effectū in creatura. et de istis satis dictū est. Quedā autē sunt noia q̄ aliquid pnotant p̄uatiue. vt eternus. qd̄ nihil aliud est q̄ ens carens sine et p̄ncipio. Immensus qd̄ denotat abnegatōem mensurē. et huiusmodi. et nihilominus p̄cant diuinā sententiā. Et talia noia dicunt de deo ab eterno. et ueniunt essentiae et p̄sonae. et p̄dicant de omnibus simul et diuisim acceptis singulariter et nō pluraliter. vt pater est eternus. filius est eternus. sūssanctus est eternus. Unde s̄m Athanasii. nō tres eterne s̄ vnus eternus. Pater ergo quō vti debemus noibus essentialibus in diuinis. tam substantius q̄ adiectiuus. Et q̄ dicta sunt pro maiori p̄reherberi aliter possunt p̄ doctore cōmune p̄ma parte. q. xxx. in diuersis articulis

¶ Quot sunt modi nominum psonalium. et quō p̄dicant in diuinis

Capitulum .xvii

¶ Vnde dicendū est de nominibus psonalibus quorū est quadruplex dīna. Quedam enim dicunt de vna p̄sona solū et singulariter. vt pater respectu patris. filius respectu filii. spūssanctus respectu spiritalis sancti. Accipiendo spiritū sanctū p̄prio et determinato noie p̄sonae terciae in diuinis. p̄cedētis a duobus. Quedam est etiā nomen in diuinis quod p̄dicatur de duabus p̄sonis solis

diuisim et p̄iunctim t̄m singulariter et nō pluraliter. vt hoc nomen p̄ncipium spūssancti p̄uenit patri et filio. vt tene dicitur. pater est p̄ncipium spiritus sancti. et pater et filius sunt p̄ncipium et nō duo p̄ncipia spūssancti. Et etiā nomē in diuinis. quod dicitur de tribus p̄sonis simul et nō de vna vel duabus solum. et dicitur singulariter et nō pluraliter vt hoc nomē trinitas qd̄ de nulla p̄sona singulariter dici p̄r. sed de omnibus simul quod est ideo. q̄ iporant essentiae vnitate. et trium p̄sonarū pluralitatem. Unde s̄m Isidorū trinitas dicitur trium vnitas. Alia nomina sunt que p̄dicantur de singularibus p̄sonis singulariter solis. et de pluribus pluraliter solis. vt p̄sona. suppositum et hypostasis. et h̄mōi. Vñ bñ dicitur. pater est suppositum. p̄sona vel hypostasis. nō autē pater est p̄sona. Item tene dicitur. pater et filius sunt due p̄sonae. non vna p̄sona. et sic de alijs

¶ Quot sunt modi notionalium et quō p̄dicantur in diuinis

Capitulum .xviii

¶ Quedam autē ad noia notionalia triplex est dīna. q̄ qdam sunt abstracta. vt paternitas. filiatio. spirabilitas. et h̄mōi. Et omnia talia p̄dicantur de diuina essentia. vt diuina essentia est paternitas. et sic de alijs. Alia sunt cōcreta. cōcreta autē nūq̄ p̄dicantur de essentia sed solū de p̄sona. vt hec est falsa. essentia est generans vel generat vel ē genita. sed pater est generans. filius est genitus. et sic de alijs. Item nominum notionalium. qdā p̄dicant de vna p̄sona. vt generans de patre. nascens de filio. spirans de spūssancto. Quedam de duabus. vt spirans de patre et filio. q̄ spirans spiritū sanctū. Quedam de omnibus p̄dicant et distinctim. nam q̄libet p̄sona distincta ab alia distincta ē

De nominibus diuinis

Ex dictis patet aliquis doctrina quod accipi et dici et predicari debeant nomina propria deo pertinentia in diuinis. siue sint essentialia. siue notionalia. siue personalia.

¶ Quare ratione et qualiter et que nomina transsumptiue de deo dicuntur.

Capitulum XIX

Momina autem quibus utimur in diuinis que sunt transsumptiue et metaphorice dicta in scripturis quasi infinita sunt. et de omnibus singularim non est nullum utile reddere rationem. Ut tamen de plurimibus et alijs pluribus deur docuimus mentum aliquod generale. accipiemus in hominibus illa que de deo metaphorice propter similitudinem alicuius predictio nis vel proprietatis dicuntur. Igitur sicut in Damasceno. Quis deus sit infigurabilis et simplicissima natura. nihilominus in scripturis dicitur habere oculos. visum et palpebras. quia sua virtute consideratiuam et cognitiuam nihil euadit. Ausus et auditiu. quia vultus supplicatio nibus clamorum hunc imploramus. Os et labia et fauces. quia ille nobis reuelat quod homines per hominum organa exprimit et ostendunt. Sicut et gustum. quia in nostre iusticie operibus delectatur tanquam in gustu. Nares et olfactum. quia tanquam odor suauissimus ei placet quicquid sibi exhibet nostre deuotionis affectus. Faciem. quia per eius presentiam et virtutes diuinus sermo nobis insinuat. nam persona in facie declarat. Manu et brachia representant eius sublimitatem et insuperabilem operantem. Nam et nos hominum organa talia operamur. Dextera certiora et digniora dei insinuat. vnde et dextera iurare dicitur quoniam eius imutabile consilium denotatur. Frequenter pauperibus subuenit. et indigentibus auxiliatur. et ideo pedes habere dicitur. ostendit enim tale effectum quem solent homines

operari pedibus vel incessu. Pectus et cor habere dicitur propter cognitioem et secretorum iugem recordationem. Ventres et viscera. propter illam quam operatur in vobis misericordiam et compassionem. Frasci dicitur et fremere propter odium malicie. et iustam quam inferre peccantibus ultionem. Dormire dicitur et obliuisci. propter inuersionem et pene dissimulationem et remissionem. Quia quod tot modis per sua beneficia nostra suppletur indigentia. more humano membra diuersa in scripturis factis sibi attribuntur. Ultra alia sunt que deo metaphorice conueniunt. quorum noticia per simile potest ex dictis haberi. Unde de nominibus metaphorice dicta sufficiant.

¶ De nominibus deo conuenientibus in assumpta humanitate.

Capitulum XX

De nominibus autem filio conuenientibus in humanitate assumpta. docet sic Fidorus in libro etymologiarum. vii. capitulo. quod Christus in scripturis multis modis vocari consuevit. Dicitur enim Christus quasi christus. eo quod prescientis sortibus omnium gratiarum victus est plenitudine. Dicitur etiam Iesus hebraice. soter grece. saluator latine. eo quod cunctis generibus missus est in salutem. Messias autem dicitur eo quod omnis prophetalis sacerdotalis et regalis dignitatis privilegio sit diuinitus insignitus. nam messias victus dicitur. Dicitur etiam emanuel. id est. nobiscum deus. eo quod deus per virginem natus in carne appareret nobis se pariter. Dicitur etiam Iesus in greco a patre nasciturus in eternitate. Sed caro inquit a matre nascitur in rebus mutabilitate. Sicut dicitur unigenitus et primogenitus. quia patris et matris fuit vnigenitus ante quem nullus. post quem nullus alius. Dicitur etiam principium. quia per ipsum pater omnia fecit. Finis. quia in ipso. et per ipsum omnia sunt et fiunt.

Tractatus

Tertius

Dos dei. quia per ipsum deus mundus loquitur. **D**anus quia per ipsum rerum vniuersitas continetur. **V**ia. quia per ipsum ad beatitudinem peruenitur. **V**ita quia in ipso uiuitur. **V**eritas. quia nec fallit nec fallitur. **F**ons. quia omnis boni origo indeficiens. omnes reficiens sitientes. **S**upra alia nomina dicitur de christo que ibidem explicat **I**ssidorus. in quibus et in istis quaedam christo proprie quaedam metaphoricè perueniunt. de quo sine ulteriori perscrutatione in ipso qui est finis omnium. finem et terminum loquendi imponam. **N**am per omnium diuinorum nominum aliqua generalis explicatio supra posita et quantum ad nomina propria et quantum ad metaphorica et quantum ad illa que sunt christo conuenientia. in quibus quo ad illa que sunt insufficienter dicitur indulgeat scriptori

Et si quae bona sunt reddant gratiarum actiones creatori. **D**e hoc dicit **B**ernardus. quod est immutabilis ratio creans mentem ad se participandum. uiuificans ad sentiendum. efficiens ad appetendum. dilans ad capiendum. iustificans ad promerendum. accendens ad zelum. fecundans ad fructum. promouens ad bonitatem. dirigens ad equitatem. roborans ad virtutem. formans ad beniuolentiam. modificans ad scientiam. moderans ad sapientiam. uisitans ad consolacionem. illuminans ad cognitionem. perseverans ad immortalitatem. implens ad felicitatem. circūdans ad securitatem. **Q**ui amat ut charitas. nouit ut ueritas. sedet ut equitas. dominatur ut maiestas. regnat ut princeps. meretur ut salus. reuelat ut lux. **C**ui honor et gloria in secula seculorum.

Armandi de Bellovisii diuini ordinis predicatorum fratris theozophie professoris eximij. necnon sacri palatii apostolici magistri benemeriti. compendium difficultium terminorum theologie. philosophie. atque logice declaratum. longis lucubracionibus in floridissimo agrippinensi studio denique uisum climatumque Opera atque impensis puidi uiri **H**enrici Quentell cuius Coloniensis accuratissime exaratum. **F**elici memoriae quieuit. in nobilis euangeliferi **B**artholomei profesto Anno proximo ante in bilinguam centesimum. *qui est. 1799.*

Tituli capitulorum

Incipit tabula

titulorum seu rubricarum omnium capitulorum et conclusionum in tribus tractatibus huius compendii presentorum. Et primo tractatus primus qui est de preambulis: qui continet sex capitula

Capitulum primum. Quid sit complexum et incomplexum. et quomodo se habeat ad operationem intellectus

Capitulum secundum. Quomodo omnium complexorum et incomplexorum conceptiones reducuntur et resoluntur in conceptionem entis quod est primum intelligibile.

Capitulum tertium. Quomodo dividitur ens in ens reale et ens rationis. in substantiam et accidentia. in ens simpliciter. in ens simpliciter accidentis. et quid sit unumquodque istorum

Capitulum quartum. Quomodo omnes conceptiones omnium entium que resoluntur in conceptionem entis addunt aliquid supra ens. non tamen ab ente diversum. sed solum specialem modum essendi

Capitulum quintum. Quomodo nomina tam proprie impositiois quam secunde aliquamveniunt pluribus generibus entium. aliquamveniunt solum aliqua uni speciei unius generis solum.

Capitulum sextum. Quomodo omne nomen simpliciter genericum est impositiois vel secundum se. simpliciter genericum est proprie intentionis vel secundum se.

Incipiunt tituli seu rubricae tractatus secundum. De declaratione difficultatum dictorum in logica. philosophia. et theologia. Et continet. cccij. capitula.

Capitulum primum. Sufficiens sex transcendendum: numerus et distinctio. et quomodo se habeat ad invicem. quod est ens. res unum. aliquid. verum. et bonum.

Capitulum secundum. De primo transcendente

quod est ens. et specialiter quomodo dicitur dicitur in actum et potentiam.

Capitulum tertium. Quomodo divisio entis in actum et potentiam intelligatur tripliciter. et quomodo convenit enti.

Capitulum quartum. Quomodo divisio entis in actum et potentiam est divisio realis. et quomodo rationis. et quomodo in diversas res. et quomodo non. et quomodo dicitur possibile tripliciter.

Quomodo possibile dicitur simpliciter potentiam activam et passivam et non repugnantiam terminorum.

Capitulum quintum. Quomodo divisio entis in actum et potentiam est realis in res diversas.

Capitulum sextum. De multiplici acceptioe horum nominum actus et potentia et eorum significatione

Ubi habuit originem hoc nomen actus. ad quem est secundario extensum.

Capitulum septimum. Quomodo habet intelligi illa compositio divisio qua dicitur est quidam actus primus. quidam secundus

Capitulum octavum. De hoc nomine potentia ubi traxit originem. et ad quem secundario est extensa. et quomodo est triplex potentia.

Capitulum nonum. Declaratio eorum que tangunt activam potentiam vel passivam.

Quomodo intelligi debet quod in deo est duplex potentia. ordinata et absoluta et que sit istarum quolibet.

Capitulum decimum. Quomodo intelligitur quod alie sunt potentie naturales. alie rationales. et harum alie rationales per essentiam. alie per participationem.

Capitulum undecimum. Quomodo intelligitur quod potentie naturales sunt determinate ad unum. et potentie rationales valent ad opposita.

Capitulum duodecimum. Quomodo modis dicitur potentia passiva. et quod est potentia naturalis et obedientialis.

Capitulum tredecimum. Quid est educi vel induci respectu potentie passive. et quomodo forme educantur de potentia naturali. et quomodo potentia de obedientiali. et quomodo convenit induci vel educi.

Capitulum quatuordecimum. De secundo transcendente quod est

res: quibus et quomodo conuenit diuersis

Ca. xv. De vno quod est principium numeri: quomodo cum ente conuertitur et quomodo differt.

Ca. xvi. Quare indiuisio in genere quantitatis facit speciale vnum et cuius nomine speciali et non in alijs generibus

Ca. xvij. Quomodo in omni ente contingit esse vnum quod est principium numeri et quomodo non.

Ca. xviii. Quid addit vnum (quod est principium numeri) super primum in quo fundatur. et quod vnum quod cum ente conuertitur et quod primum super illud vnum. et quid vnum quod cum ente conuertitur super ens

Ca. xix. Quot modis dicuntur aliquid esse vnum. et quot modis dicitur vnum

Ca. xx. Quibus gradatim conuenit maxime esse vnum. et inter omnia entia deus est maxime vnus.

Ca. xxi. Quomodo conuenit alicui rei esse vnum et multa.

Ca. xxii. Quomodo ens diuiditur per vnum et multa.

Ca. xxiii. De quarto transcendente quod est aliquid. quomodo est transcendens et non aliquid. et quomodo differunt.

Ca. xxiiii. De quinto transcendente quod est verum. et primo quod est quadruplex veritas qua aliqua dicitur vera. scilicet veritas que est deus. veritas rerum naturalium. veritas intellectus. veritas propositionis.

Ca. xxv. Quomodo se habent predicte quatuor veritates ad inuicem.

Ca. xxvi. Quomodo se habent veritas vel verum transcendens ad quatuor predicte

Ca. xxvii. De sexto transcendente quod est bonum. et primo quod est quadruplex bonitas

Ca. xxviii. Quomodo bonum transcendens se habet ad quodlibet particulare bonum

Ca. xxix. De nominibus decem predicamentorum et eorum que pertinent ad ipsa.

Ca. xxx. Numerus et distinctio ac noticia predicamentorum

Ca. xxxi. Differentia inter sex transcen-

dentia et decem predicamenta. et binembris reductio eorum

Ca. xxxii. De significatioe et differentia istorum nominum quatuor. subiecta. natura. essentia. quidditas.

Ca. xxxiii. Quot modis dicitur hoc nomen substantia.

Ca. xxxiiii. Quot modis dicitur hoc nomen natura.

Ca. xxxv. Quot modis dicitur hoc nomen essentia. et quid significat. et quomodo comparatur ad alia

Cap. xxxvi. Quot modis dicitur et quod significat hoc nomen quidditas.

Ca. xxxvii. Quomodo sunt idem realiter et differunt ratione. substantia. natura. essentia. quidditas.

Cap. xxxviii. De nominibus primis ad genus substantie. et quod substantia dicitur de materia. forma. et toto proposito

Ca. xxxix. Quot modis dicitur materia

Ca. xl. Quot modis dicitur forma.

Ca. xli. Quomodo propositum diuiditur in substantiam primam et secundam. et quod est prima. et quid secunda.

Ca. xlii. De quatuor latinis nominibus. scilicet essentia. substantia. subsistentia. res nature: et grecis correspondentibus. scilicet vsya. vsyosis. ypostasis. physis. vnum imponunt. quomodo distinguuntur. quid significant. quomodo se habent ad inuicem

Vnum imponat et vnum distinguat essentia. substantia. subsistentia. res nature

Ca. xliii. De essentia et de vsya

Cap. xliii. De subsistentia et vsyosis

Ca. xlii. De substantia et ypostasi

Ca. xlii. De hoc nomine res nature

Ca. xlii. In quo conueniunt et in quo differunt quatuor predicte nomina.

Quid significet quibus conueniunt proprie vel similitudinarie. quomodo dicitur ab inuicem hec nomina creatio. generatio. gigni concipi. nasci. natiuitas in vtero. ex vtero. filiatione paternitas

Ca. xlii. De tribus gradibus entium. et quid sit creatio

Tituli capitulorum

Ca. xlii. Quid sit generatio et corruptio et quibus conueniant.

Ca. l. Quid est generatio et que procedunt ad eam et quod deo et creaturis conuenit sed diuersimode et quod in diuinis sola processio filij dicitur generatio

De nobis priuatiuim ad vitam et viuere
Cap. li. Vnde habuit originem (ita nomen vite quibus conueniat etc.)

Ca. lii. Quo vita diuiditur in vegetatiuam sensitiuam motiuam secundum locum et intellectiuam.

Ca. liii. Quo vita diuiditur in actiuam et contemplatiuam et quomodo vtriusque conuenit vite.

Ca. liiii. Quo differt vita contemplatiua theologorum et philosophorum.

Quid est generatio nasci oriri et quibus conueniat

Ca. lv. Triplex proprietates conueniunt viuentium respectu sue productionis

Quid sit generatio nasci oriri quomodo differunt et quibus proprietate conueniunt

Quibus predicta conueniant simul ordinarie.

Quid est conceptio natiuitas in utero et quibus conueniant proprietate.

Quomodo generatio ex putrefactione conueniat generatio nasci oriri.

Quid importat nomen paternitatis et filiationis et quibus conueniant

Quomodo aliter fieri conuenit forme nature patri et propter prius generari generatio nasci accipi oriri et aliter supposito haberi formam materiam presens et accidentia

Quomodo aliter conuenit concipi generatio nasci oriri verbo diuino et humano.

Cap. lvi. De pertinentibus ad tertium gradum entium quomodo debet denotari productione angelorum et anime rationalis et eorumque anime infunduntur a deo.

Ca. lvii. De hoc nomine persona quod significet et unde habuerit originem et quibus conueniat.

Ca. lviii. De nobis que conueniunt rebus de genere quantitatatis.

Sufficiencia significatio et differentia

differentia specierum quantitatatis.

Quot modis dicitur corpus.

Quot modis dicitur numerus

De unitate numeri.

De discretione. De numero

Quot modis dicitur oratio

Ca. lix. De nominibus conuenientibus mensuris.

Ca. lx. Quid est tempus continuu et nunc temporis continuu

Ca. lxi. Quid est tempus discretu et nunc temporis discretu.

Ca. lxii. Quid est euum et nunc eui.

Ca. lxiii. Quid est eternitas et nunc eternitatis.

Ca. lxiiii. De infinito quod potest dici quinque modis.

Ca. lxv. Quomodo aliquid est infinitu positive aliquid negative et differentia ipsorum.

Ca. lxvi. De nobis pertinentibus ad res de genere qualitatis et primo quod importet nomine qualitatis

Ca. lxvii. Sufficiencia et differentia et significantia quattuor specierum qualitatis.

Ca. lxviii. De prima specie qualitatis et quomodo se habet ad inuicem habitus dispositio que ponunt in ea.

De habitu et dispositione

Que sunt differentie essentielles habitus et dispositionis ut sunt diuerse species qualitatis.

Ca. lxix. De hoc nomine habitus. Quot modis dicitur quomodo est predicamentu quomodo postpredicamentu et quomodo spes qualitatis

Ca. lxx. Qualiter habitus sint in corpore et anime et ad quid.

Ca. lxxi. Quot modis dicitur dispositio.

Ca. lxxii. De nobis pertinentibus ad virtutes et vicia et ea tangentibus

Quid significet hoc nomen virtus et unde sumptum est.

Ca. lxxiii. Duplex distinctio virtutum in acquisitas et infusas scilicet in theoreticas et intellectuales et morales

Ca. lxxiiij. De singulis virtutibus in speciali. et primo de theologicis in genere. et quae sunt. et eorum sufficientia.

Ca. lxxv. De singulis virtutibus theologicis. et primo de fide quot modis dicitur fides.

De pertinentibus ad fidem.

Ca. lxxvi. Quid est symbolum. et vnde dicitur quot sunt symbola

Ca. lxxvij. Quid est articulus fidei De distinctione articuloz quo ab iniuice distinguuntur.

Ca. lxxviii. Quo distinguuntur articuli fidei ex parte credibilitatis.

Ca. lxxix. Distinctio articuloz fidei secundum numerum apuloz eos ordinatum

Ca. lxxx. De spe quid est et quot modis dicitur.

Cap. lxxxi. De charitate et habitu charitatis.

Quot modis dicitur charitas.

Ca. lxxxij. Quae sunt quae sunt notia pertinentia ad prem sensitivam inferiori experientia dunt se ad prem intellectivam superiori et non e converso.

Ca. lxxxij. Quo se habet charitas ad amorem et dilectionem et cetera et omnia ad inuicem.

Ca. lxxxiiij. Quae est triplex amor. scilicet cupiditatis et benivolentiae et complacentiae. et quae eorum principia ad charitatem.

Ca. lxxxv. Quot sunt virtutes. et quae intellectuales.

Ca. lxxxvi. Quo prudentia adiunguntur aliae tres virtutes

Ca. lxxxvij. Quo ars et prudentia sunt virtutes intellectuales et morales

Ca. lxxxviii. Quo virtutibus intellectualibus convenit nomen virtutis.

Ca. lxxxix. De virtutibus moralibus quo a more morales dicuntur. et quot modis dicitur mos

Ca. xc. De virtutibus moralibus Quo passiones et operationes dupliciter parantur ad virtutes sicut materia vel obiectum. et sicut effectus ad causas

Cap. xci. Distinctio et sufficientia virtutum et viciozum.

Ca. xcij. Sex conclusiones ex primis. et primo quot sunt et quae virtutes morales appellantur.

Ca. xciiij. Quare prudentia non putatur inter virtutes morales cum sit cardinalis.

Ca. xciiij. In quibus partibus vel potentibus anime sunt virtutes morales sicut in subiecto.

Cap. xcvi. Quae iusticiae quae est circa operationes differt ab omnibus aliis quae sunt circa passionem.

Ca. xcvi. Quae haec distinctio virtutum non est in individuas species. sed est divisio in genera.

Ca. xcviij. Quo se habet ad rationem virtutis verecundia. nemesis. epykeia. heroyca. continentia et amicitia. et quo non merito virtutis veniunt eis large et stricte

Ca. xcviij. Quae verecundia est de numero laudabilium. non tamen est virtus sed passio.

Ca. xcix. Quae nemesis est de numero laudabilium. et est passio et non virtus

Ca. c. Quae epykeia sit virtus iusticiae respiciens. quae est iusticia legalis directiva ad intentionem legislatoris respiciens non ad verba in casu quae legislator providere non potuit.

Ca. ci. Quid est virtus heroyca et quo veniunt homini et cui opponitur.

Ca. cij. De continentia quot modis dicitur et quo est virtus et quo non.

Ca. cij. Quo differunt temperantia et continentia.

Ca. ciij. Quae est materia vel obiectum continentiae.

Ca. cv. Quid est incontinentia et incontinens. et quo se habet ad temperantiam.

Ca. cvi. Quomodo amicitia est virtus et quomodo non.

Ca. cvij. In virtutes cardinales sint morales vel intellectuales

Tituli capitulorum

Ca. cxvij. Quot sunt virtutes cardinales

Ca. cxix. Unde et quare dicuntur cardinales.

Ca. cx. Ratio ex qua ille quatuor virtutes. scilicet iusticia, prudentia, fortitudo et temperantia dicuntur cardinales

Ca. cxi. De circumstantiis actu humanorum.

Quid importet nomine circumstantie

Ca. cxij. Quot sunt circumstantie et quod actu humanorum. et quantum ad circumstantias particulares.

Ca. cxij. Ad quot genera omnes circumstantie reducuntur.

Ca. cxiiij. Quo se habent circumstantie ad rationem actus ut in eo ponatur rationem vicii vel virtutis.

Ca. cxv. Que predictarum circumstantie sint confitende.

Ca. cxvi. Quo virtutes omnes tam intellectuales quam morales consistunt in medio et quomodo non.

De septem donis spiritus sancti.

Ca. cxvij. Quomodo differunt dona et virtutes

Ca. cxvij. Sufficiencia et distinctio septem donorum spiritus sancti.

Quo sibi mutuo correspondet petitiones, dona, beatitudines et fructus.

Ca. cxix. Que dicuntur petitiones et quot sunt.

Ca. cxx. Quid importetur nomine doni et quot sunt dona.

Ca. cxxi. Quid importetur nomine beatitudinum et quot sunt.

Cap. cxxij. Quid importatur nomine fructus.

Ca. cxxij. Quo mutuo sibi correspondent petitiones, dona, beatitudines, et fructus.

Ca. cxxiiij. De dono timoris

Quo dividitur timor in castum seu filiale, iniale, humanum seu mundanum, et servilem, et quid importet nomine uniuscuiusque.

Ca. cxxv. Quis dicitur timoratum est bonus et quis malus.

Ca. cxxvi. Quis dicitur timoratum est a spiritu sancto et qualiter.

Ca. cxxvij. De preceptis.

Quo distinguuntur precepta per moralia, ceremonialia, iudicialia, et prima, prima illa, quod est quodlibet illorum.

Quo decime sunt de iure divino et quomodo non.

Ca. cxxvij. Numerus et sufficiencia ac distinctio decem preceptorum decalogi

Ca. cxxix. Que sunt precepta prime tabule, et que secunde tabule.

Differencia inter precepta affirmativa et negativa

Differencia preceptorum veteris et nove legis.

Ca. cxxx. De pertinentibus ad secundam speciem qualitatis.

Ca. cxxxi. De potentia anime, et quomodo oportet ponere plures potentias anime in homine.

Ca. cxxxi. Quo et qualiter omnes potentie anime pertinent ad animam vegetativam, sensitivam, et intellectivam

Ca. cxxxiij. Quo omnes potentie reducuntur ad quatuor genera potentiarum, quia vel sunt vegetative vel apprehensive vel motive vel motus executive.

Ca. cxxxiij. Distinctio omnium potentiarum anime in speciali, et primo ad vegetativam pertinentium

Ca. cxxv. Distinctio potentiarum apprehensivarum partis sensitive et tertioris.

Ca. cxxvi. Quo distinguuntur potentie sensitive.

Quo distinguuntur intellective potentie apprehensive.

Ca. cxxvij. De distinctio potentiarum appetitivarum vel motivarum.

Quo tripliciter differunt potentie intellective et sensitive.

Ca. cxxvij. De potentia motiva et motus executive.

Ca. cxxix. Habz tres conclusiones ex precedentibus. 7 primo q omnes potētie anime sunt vigintifex
Quid est in deo voluntas antee dens 7 consequens.

Ca. cxi. De volūtate quō varie in diuinitis 7 humanis frequēter accipit

Ca. cxli. De volūtate signi 7 bene placiti. 7 pmo quō de eo dicunt ali qua p̄rie aliqua metaphorice.

Ca. cxliij. De distinctōe volūtatis signi 7 bñplaciti in deo.

Ca. cxliij. Quot sunt signa 7 quot modis dicitur voluntas signi quā quinque modis

Ca. cxliij. De dñctia inter bonū 7 malū. quia aliqd bonū est quod licite p̄rimiti vt nō fiat. sed nullum malum potest cōmitti vt fiat.

Ca. cxlv. Quid volūtatis tā in deo q̄ in alijs significat aliqñ potentiā. ali quādo obiectū. aliquādo actum

Ca. cxlvi. De noibus rez p̄tinenti um ad terciā spēm qualitatia. 7 p̄t mo q̄bus couenit. 7 de q̄bus dicitur passio 7 passibilis qualitas

Ca. cxlvij. Quō differunt hec duo passio 7 passibilis qualitas.

Ca. cxlvij. Quot mōis dicitur passio. et quid sit passio naturalis 7 aialis et quoties vnaqueqz dicatur

Ca. cxlix. Quō qualitates elemētares sint diuersimode in diuersis speciebus qualitatia

Ca. cl. De passionibus aie. 7 pmo vnde sumitur distinctio earuz 7 qd tale agens facit passio.

Ca. cli. De distinctione passionuz que sunt in concupiscibili.

Ca. clij. De distinctōe passionum aie que sunt in irascibili.

Ca. cliij. De numero omniū passi onū anime. 7 sunt vndecim

Ca. cliij. Quō diuersificantur nomina passionum fm differētijs accidentales ex quibus diuersa noia

passionibus contentunt.

Ca. clv. De nominibus ipsaz potentiarum.

Ca. clvi. Quid sit tristitia. 7 quid importetur noie tristitie.

Ca. clvij. Quid importet noie doloris. quid significat. quibus 7 qualiter conueniat.

Ca. clvij. Quō se habent ad inuicem doloꝝ 7 tristitia.

Ca. clx. Quō se hnt ad inuicē delectatio 7 gaudiū. 7 quō differunt

Ca. clx. Quot modis dicitur ira 7 quibus modis deo 7 hominibus 7 beatis conueniat.

Ca. clxi. Quid sit timor. 7 q̄t modis dicat. 7 quibus conueniat

Ca. clxij. Quot sunt noia passionū que sunt in appetitu sensitiuo.

Ca. clxij. Quō in passionibus est vel nō est bonitas vel malicia

Ca. clxij. Quot sunt passioes p̄ncipales. 7 q̄. 7 q̄ nō dicuntur cardinales quis dicuntur p̄ncipales.

Ca. clxv. De noibus p̄ncipibz ad quartā spēm q̄tatis. et pmo quid importet nomine forme 7 figure

Ca. clxvi. Quomodo differūt forma 7 figura.

Ca. clxvij. Quot mōis dicitur tam forma q̄ figura.

Ca. clxvij. Quō forma 7 figura p̄tinent ad diuersas spēs qualitatia.

Ca. clxix. De relatione 7 relatiuo

Ca. clx. Quomodo differūt relatiuum 7 relatio.

Ca. clxxi. Quō differūt relatiuum respectiuum. 7 ad aliquid.

Ca. clxxij. Quid sit relatiuum diffinitiuum. 7 quō intelligitur diffinitio

Aresto. de eis.

Ca. clxxij. Quō relatiua distingunt fm dici 7 esse.

Ca. clxxij. Quō relatiua distingunt in relatiua suppositiois. suppositionis. 7 equiparatie.

Tituli capitulorum

Cap. clxxv. Quot sunt modi relationis in diuinis.

Ca. clxxvi. De relatione.

Cap. clxxvii. Quid sit relatio realis et relatio rationis.

Cap. clxxviii. Quot sunt fundamenta in genere relationis realis. et quot modi relationum secundum ea.

Cap. clxxix. Quot diuersa ueniunt relationi secundum quod comparatur ad suum fundamentum. ad suum genus. ad suum oppositum. et ad suum principium.

Ca. clxxx. Quot requiruntur ad relationem realem. et que

Ca. clxxxi. Quot et que requiruntur ut relatio sit realis ex parte utriusque termini.

Cap. clxxxii. Quot non est una relatio due extremorum. imo sunt due aliquando solo numero. aliquando specie. aliquando genere differetes

Ca. clxxxiii. Quot relatio potest esse iter duo extrema non realis.

Ca. clxxxiiii. Quot omnis relatio realis fundatur vel supra substantiam vel quantita-tem vel qualitate. vel super pertinentibus ad actionem vel passionem. vel habentibus rationem mensuram et mensurabilis

Ca. clxxxv. Quo differat relatio a suo fundamento.

Cap. clxxxvi. Quot modis continetur esse relationem rationis.

Ca. clxxxvii. De pertinentibus ad predicamentum actionis.

Ca. clxxxviii. Quomodo actio et passio sunt unus motus realiter

Ca. clxxxix. Quomodo se habent actio et passio ad agens et patiens

Cap. c. Qualiter se habet actio et passio ad formam per motum acquisitam.

Ca. cxi. Quo actio et passio faciunt diuersa predicamenta. quibus realiter sint idem.

Cap. cxii. De actione inmanente et transeunte.

Ca. cxiii. Quomodo ueniunt et differunt facere. agere. et operari. et quibus conueniunt.

Quid est operatio manens et transiens

Cap. cxiiii. In quibus ueniunt et in quibus differunt operatio manens et transiens

Ca. cxv. De predicamento passio- nis quid est.

Ca. cxvi. De predicamento quando quid sit diffinitive.

Ca. cxvii. De predicamento ubi.

Ca. cxviii. In quibus est ubi et quot modis dicitur aliquid esse in loco.

Ca. cxix. Quo se habet locus ad ubi quod sunt diuersa realiter.

Ca. cc. De predicamento quod est positio

Cap. cci. Quid est positio ut est predicamentum

Cap. ccii. Quo positio predicamentum differat a positioe pertinente ad genus quantitatis.

Cap. cciii. De predicamento habitus.

Ca. cciiii. In quibus habitus inuenitur et in quibus non.

Ca. ccv. De his que predicamenta consequuntur.

De hoc nomine idem quot modis dicitur.

Ca. ccvi. De nominibus alietate importantibus. et sunt quattuor. scilicet diuersum. differens. simile. et oppositio.

Ca. ccvii. Quid est differens. et quot modis dicitur. et quo se habet ad diuersum.

Ca. ccviii. De distantia rei et rationis

Ca. ccix. Quo ratio est in intellectu et quantitate.

Ca. cc. Quo aliqua differunt re vel ratione. et de pertinentibus ad ista

Ca. cxi. Quid est differre realiter. et quod aliqua differunt realiter aliquo quattuor modorum

Ca. cxii. Quo dicitur aliqua differre secundum rationem.

Ca. cxiii. De hoc nomine simile. et quot modis dicitur.

Ca. cccxiiij. De oppositione.
Ca. cccxv. Quot sunt species oppo-
sitionis: z earum sufficientia.
Ca. cccxvi. Quo se habet ad inuicem
quattuor opposites, et que plus ha-
bet de natura oppositiois.
Ca. cccxvii. Quid est contradictio, et
quod requirunt ad veram contradictionem.
Ca. cccxviii. De oppositioe priuatiua.
Ca. cccxix. Quid est oppo priuatiua.
Ca. cccxx. Quot modis dicitur pri-
uatio.
Ca. cccxxi. Quot requirunt ad pri-
uationem proprie dictam.
Ca. cccxxii. Quo est maior opposi-
tio contradictoria quam priuatiua.
Ca. cccxxiii. De oppositioe proprietatis.
Ca. cccxxiiii. Quot requiruntur ad
veram contrarietatem.
Ca. cccxxv. Quot modis dicuntur
aliqua contraria large.
Ca. cccxxvi. Quot sunt modi contra-
riorum proprie acceptorum.
Ca. cccxxvii. Unde limitatur radix
oppositiois in contrariis.
Ca. cccxxviii. De oppositione rela-
tiva quid est.
Ca. cccxxix. Conclusiones posses
breviter omnes conditiones cuius
libet oppositiois.
Ca. cccxxx. De conditionibus priuati-
ue oppositiois, z quo venit z dif-
fert a contradictione.
Ca. cccxxxi. De conditionibus contrarie
oppositiois, z differentia z conuenientia
cum predictis duabus.
Ca. cccxxxii. De conditionibus oppositiois
relatiue, z quomodo conuenit z dif-
fert ab alijs.
De dictionibus significantibus ha-
bitudine alicuius ordinis.
Ca. cccxxxiii. De prioribus z posterioribus.
Ca. cccxxxiiii. De assignatioe prio-
ris z posterioris secundum Augustinum. xij.
questionum. ca. xxviiij.
Ca. cccxxxv. Quo vlla sunt priora

cognitioe particularibus.
Cap. cccxxxvi. Quot modis dicitur
simul.
Ca. cccxxxvii. De importantibus ha-
bitudine ordinis vel causalitatis.
Ca. cccxxxviii. Quot modis dicitur
principium, z in quibus inuenitur ra-
tio principij.
Ca. cccxxxix. Quot sunt genera cau-
sarum.
Ca. cccxl. De causa efficiente.
Ca. cccxli. De causa materiali.
Ca. cccxlii. De causa formali.
Ca. cccxliii. Quo se habet iste quatuor
cause ad suum effectum.
Ca. cccxliv. Quo se habet iste quatuor
cause in ratione causalitatis ad
inuicem.
Ca. cccxlv. Quot sunt modi cau-
sarum infra illa quattuor genera.
Ca. cccxlvi. De elemento quid est
et cui conuenit elementum.
Ca. cccxlvii. Quot modis dicitur
necessarium vel necessitas.
Ca. cccxlviii. De contingenti quid est z
quot modis dicitur.
Cap. ccl. De prepositionibus ex
de, z in.
Ca. ccli. Quo z quot modis dicitur aliquid
quod ex alio affirmatiue z positiue.
Ca. cclii. Quo dicitur aliquid esse ex
nihilo ubi non videtur ex importare ali-
quam habitudinem positiue.
Ca. ccliii. De hac prepositione de:
quot modis dicitur aliquid fieri de
aliquo.
Ca. ccliiii. De hac prepositione in, et
quot sunt modi essendi in.
Ca. cclv. De motu z mutacionibus
et speciebus earum, et quomodo se
habent ad inuicem.
Ca. cclvi. De toto z parte.
Ca. cclvii. Quo dicitur totalitates
se habent ad inuicem.
Ca. cclviii. In quibus predictae tota

Tituli capitulorum

litas inueniantur et in quibus non

Ca. cclix. De susceptione magis et minus.

Quid sit augeri et quibus ueniat.

Cap. cclx. Quod triplex est differentia inter magis et minus: et maius et minus.

Ca. cclxi. Quibus formis conueniat suscipere magis et minus.

Cap. cclxii. Secundum quid conueniat suscipere magis et minus formis suscipientibus.

Cap. cclxiii. Quare dicimus maius et minus albedo. et non magis et minus albedo.

Cap. cclxiv. De nominibus secundarum intentionum. et primo de quibusdam conditionibus ipsarum.

Ca. cclxv. De ordine dicendorum.

Ca. cclxvi. Quid sit intentio et quomodo se habet ad intellectum et uoluntatem. et unde dicitur intentio.

Ca. cclxvii. Quomodo intentio ueniat uoluntati: et respectu uoluntatis et respectu rei uolite.

Ca. cclxviii. Quomodo ex parte intelligens esse representatiuum dicitur intentio.

Ca. cclxix. Quomodo accipitur intentio ex parte rei intellecte.

Ca. cclxx. Quomodo et quomodo conuenit rei intellecte ut dicatur intentio uel non.

Ca. cclxxi. Quid sit prima intentio et secunda. et que sunt nomina prime impositionis et intentionis. et que secunde.

Ca. cclxxii. Qualiter se habent ad inuicem prima et secunda intentio.

Ca. cclxxiii. Quid sit intentionale et a quo ueniat.

Ca. cclxxiiii. De hoc nomine transcendens.

Ca. cclxxv. De hoc nomine uel

quod uniuersale sumitur tripliciter

Cap. cclxxvi. Quomodo uel est prius et posterius suis inferioribus.

Ca. cclxxvii. Quod uel respectu inferiorum se habet aliquando in ratione totius

aliquando in ratione partis

Ca. cclxxviii. De hoc nomine abstracti. unde et quot modis dicitur. et quod est modus significandi.

Ca. cclxxix. Quid importatur nomine concreti. et quod triplex est modus concretorum.

Ca. cclxxx. Quid sit predicatum.

Quid est predicabile et predicatum. subiectibile et subiectum.

Ca. cclxxxi. Quid est uniuersum. eque uocum. analogum. et denominatiuum.

Ca. cclxxxii. De nominibus secundarum intentionum uenientibus incomplexis que sunt communes omnibus predicamentis. et primo quomodo talium est triplex gradus

Ca. cclxxxiii. Quid importet nomine generis. et nomine generis generalissimi. et nomine generis subalterni.

Ca. cclxxxiiii. Quid sit species et quot modis dicitur. et quid species subalternata et specialissima.

Ca. cclxxxv. Quot modis accipitur differentia et quid sit

Ca. cclxxxvi. De nominibus conuenientibus omnibus predicamentis ut consideratur in particulari

Ca. cclxxxvii. De nomine proprii et accidentis que conueniunt nominibus omnium predicamentorum. et in uniuersali quomodo in particulari consideratis

Ca. cclxxxviii. De nominibus secundarum intentionum conuenientibus generi substantie solum. et primo quod significet quomodo se habet ad inuicem hec duo. scilicet superpositum et natura.

Ca. cclxxxix. Quid importet nomine suppositi. et quot modis dicitur.

Cap. cccc. Quid importetur nomine hoc aliquid. et quibus conueniat

Ca. cccci. Breuis recollectio omnium nominum pertinentium ad individua omnium generum. quid importetur. unde sumuntur et quomodo differunt. et sunt ista. particulare. individuum. singulare. res nature. suppositum. hoc aliquid

T i

quid, ypostasis.

Cap. cccxij. De nominibus secundam intentionem pertinentium ad genus qualitatis, et specialiter de attributo.

Cap. cccxiii. De nominibus secundam intentionem que conueniunt generali relationis.

Quid est notio, unde dicitur, et quomodo se habet ad relationem et proprietatem, et quomodo ueniunt, et quomodo differunt.

Cap. cccxiv. Que et quot predictarum proprietatum sunt personales, et que et quot sunt persone.

Cap. cccv. Continet primo quod requiruntur ad hoc quod aliquid sit notio, et que sunt ista tria.

Secundo sufficientiam et numerum quinque notionum, et quia non possunt esse plures vel pauciores.

Cap. cccvi. Quid importat hoc nomen notionale et quibus conueniat.

Cap. cccvii. De nominibus secundarum intentionum que complexis conueniunt.

Quid est oratio et que sunt species eius.

Quid est enunciatio, questio, propositio, premissa, conclusio.

Cap. cccviii. Quid est definitio et descriptio.

Cap. cccix. Quid est argumentum, quot modis dicitur, et que sunt species eius, quid est syllogismus, et quot sunt species eius, quid est enthimema, quid in ductio, quid exemplum.

Cap. ccc. De nominibus secundarum intentionum conuenientibus conditionibus complexorum.

Quomodo per dicitur habitudine cause et cuius, et que sunt quattuor modi dicendi per se.

Cap. cccii. Quid est dici de omni et de nullo.

Cap. ccciii. De natura reduplicatois.

Incipiunt capitula et

rubricae tertij tractatus. Et continent capitula, xx.

Capitulum primum. Que et quomodo nomina diuinis conueniant.

Cap. ij. Quo deum cognoscimus.

Cap. iij. Quid potest de deo in hac

vita cognosci.

Quomodo debet accipi cognitio quod rei et quod nominis, et horum distinctio.

Cap. iij. Quid cognoscimus de deo quantum ad quid nominis, et de nominibus pertinentibus ad diuina.

Cap. v. De nominibus diuinis.

Quomodo deus potest pluribus nominibus nominari.

Cap. vi. Qualiter aliquid nomen conuenit alicui proprie vel metaphorice.

Cap. vii. Que nomina conueniunt proprie vel metaphorice.

Cap. viii. Quomodo nomina deo et creaturis conueniunt analogice de eis dicuntur.

Cap. ix. Que nomina deo et creaturis conueniunt dicuntur de deo vel creatura.

Cap. x. Quot sunt modi in genere nominum diuinorum.

Cap. xi. Quomodo nomina essentialia substantiua in abstracto predicantur in diuinis.

Cap. xii. Quomodo nomina essentialia substantiua in concreto predicantur in diuinis.

Cap. xiii. Quo nomina essentialia substantiua media inter abstracta et concreta predicantur in diuinis.

Cap. xiiii. De nominibus adiectiuis essentialibus, et quo nomina essentialia prout predicantur in diuinis.

Cap. xv. Quo nomina adiectiua numeralia predicantur in diuinis.

Cap. xvi. Quo nomina adiectiua que non sunt prout nec numeralia predicantur in diuinis.

Cap. xvii. Quot sunt modi nominum personaliu, et quo predicantur in diuinis.

Tabula alphabetica

Ca. xvij. Quot sunt modi notio-
natum. z quo predicant in diuinis
Cap. xix. Qua rōe z qualiter: et q̄
noia trāssumpue dicunt de deo
Ca. xx. De nominibz deo puenien-
tibus in assumpta humanitate.

Finis Titulorum.

Incipit tabula
principaliū sententiarz et pun-
ctorū in hoc cōpendio ordine
alphabetico contentū. Et p̄
mo de littera **A**

Absolutū quid sit. Tractatu
scdo. capitulo. clxix.
Abstractū quid sit. Tracta-
tu scdo. caplo. cclxxvij.
Actio quid sit z quotuplex. capitu-
lo. clxxvij.
Actio manens z transiens quomo-
do differunt. ca. cxciij.
Accidens quid sit. caplo. xxx.
Agere. facere. opari quomodo dif-
ferunt. caplo. cxciij.
Actus z potentia quomodo capiū-
tur. Tractatu scdo. ca. vi.
Actus ynde dicitur z quibus attri-
buitur. Tractatu scdo. ca. vi.
Actus primus z secundus quomo-
do differunt. Tractatu. ij. ca. vij.
Actiua vita in quibz consistat. ca. liij.
Actus humani quibus virtutibus
moderentur. caplo. xci.
Actus humani quomodo circūstā-
tionentur. caplo. cxij.
Accidens logicum vel philosophi-
cum quid sit. ca. cclxxvij.
Ad aliquid quid sit. caplo. clxxi.
Ad aliquid qd importet. ca. clxxi
Adictiua nomia quomodo d̄ deo
predicantur. Tract. ij. caplo. xvi.
Agens est aliud. z aliud paties. ca /
pitulo. clxxxix.

Alietas quot modis d̄. ca. ccvi.
Aliquis z aliquid quomodo capi-
untur. capitulo. xxij.
Amicicia quid importet. ca. lxxxij.
Amicicia vtrum sit virtus z quo-
tuplex. capitulo. cvj.
Amor quid sit et quomodo differt
ab amicicia. caplo. lxxxij.
Analogum quid sit. cap. cclxxxi.
Analogice que dicuntur de deo et
creaturis. Tract. ij. caplo. vij.
Appetus quis dicatur rationalis
tractatu. ij. caplo. x.
Appetuum nomina declarantur.
capitulo. lxxxij.
Argumētum quid sit z quotuplex.
capitulo. ccxcix.
Ars quomodo differt a prudentia.
capitulo. lxxxvij.
Articulus quid sit. caplo. lxxxvij.
Atributum quid sit. caplo. ccxcij.
Augmentum quomodo in formis
fiat. caplo. cclxi.

De B

Beatitudines quot sunt. quid
sint. Tractatu. ij. ca. cxxi.
Bontas quadruplex. scz essentia /
lis. accidentalis. moralis. z gratui-
ta. z quid sint. ca. xxvij.
Bonitas moralis quomodo est in
passionibus anime vel nō. ca. clxij
Bonū quid addat sup ens. ca. xxvij

De C

Charitas quot modis dicitur
caplo. lxxxi.
Cardinales virtutes ynde dicātur
capitulo. cx.
Causa quid sit. caplo. ccxxvij.
Causa. principiū. z elementum quo-
modo differunt. ca. ccxxvij
Causa efficiens. formalis. materia-
lis. z finalis quid sit. ca. ccxxix.
Causa p se z p accidēs. ca. cclxiij.
Cause contingētes que sint vel nō.
capitulo. cclxi.

A ij

Circūstantie humanorum actuum que sint. caplo. cxij.
Circūstantie triplices sunt in genere. caplo. cxij.
Circūstantie que faciunt nouaz speciem peccati. ca. cxiiij.
Circūstantie quomodo sint confitende. capitulo. cxv.
Cognitio quid nominis et quid rei differunt. tractatu. ij. ca. ij.
Cognoscimus deum multipliciter tractatu tertio. caplo tertio.
Cognitio vt intellectus vt intētio que sit. ca. cclxvi.
Conceptio quid sit. caplo. lv.
Concipi quibus competat. ca. lv.
Concretum quid sit. ca. cclxxviiij.
Conclusio quid sit. caplo. cclxviij.
Compositum quomodo capit in p̄di camēto substantie. ca. xli.
Compositum quomodo dicitur generari. caplo. lv.
Conscientia quid sit. ca. cxxxviiij.
Complexum et incomplexum quid sit. Tract. p̄. caplo p̄mo.
Conditiones omnium oppositio / num. caplo. cccxix.
Contemplatio theologorum et philosophorum differt. ca. liiij.
Contēplatiua vita que sit. ca. liiij.
Contingēs multiplex est. ca. cclxix.
Continētia vtrū sit virtus. ca. cii.
Contrarie quomodo aliqua opponantur. ca. cccxiiij.
Contraria quot modis aliqua dicuntur. caplo. cccxv.
Contradictorie quomodo aliqua opponuntur. ca. cccvi.
Corruptio quid sit. caplo. xlii.
Corpus quot modis sumit. ca. lviiij.
Creatio quid sit. capitulo. xlviiij.

De D.

Deo quomodo cōueniat actus
Tractatu scdo. caplo. vi.
Deus quomodo maxime est vnus

Tractatu secūdo. caplo. xx.
Deus vtrum sit aliqd. caplo. xxij.
Deus quomodo sit veritas. ca. xxiiij.
Deo quō competit generatio. ca. l.
Deo quomodo competit paternitas et filiatio. capitulo. ly.
Dei voluntas multipliciter dicit. ca. cxi.
Dei reprobatio et predestinatio quod sit. capitulo. cxi.
Dei attributa que sint. caplo. cccxiiij.
De deo quomodo diuersa predicantur. tractatu. ij. caplo octauo.
Dei notiones que sint. ca. cclxvi.
Deus aliter cognoscitur a theologis et philosophis Tractatu tertio. caplo. ij.
De deo quid cognoscimus in via tractatu tertio. caplo tertio.
Dei nomina que sint. tractatu tertio. caplo quinto.
Deus multipliciter nominatur ex creaturis. tractatu. ij. caplo nono.
De deo quot nomina predicantur. tractatu tertio. caplo. xi.
De: quomodo sumitur varie. capitulo. cclij.
Decime an sint de iure diuino. ca. pitulo. cccvij.
Delectatio et gaudium quid sint. capitulo. clix.
Denominatiua que sint. ca. cclxxxij.
Dei de omni quid sit. caplo. ccccl.
Dicendi per se quattuor modi. ca. pitulo. ccc.
Differens et diuersum differunt. ca. pitulo. cccvij.
Differēs rei et rationis quid sit. ca. pitulo. cccx.
Differre realiter quid sit. ca. cccxi.
Differre ratione quid sit. ca. cccxiiij.
Differentia inter bonum et malum capitulo. cclxiiij.
Differentia logicalis quid sit. capitulo. cccxxv.
Diffinitio quid sit. ca. cccxviij.
Discreta quāritas quod sit. ca. lviiij.

Tabula alphabetica

Dispositio quid sit. cap. lxxvij.
 Dispositio quot modis dz. ca. lxxi.
 Diuisibile est aliquid multipliciter. tract. ij. cap. lxx.
 Diuitie quō z quibus moderantur. capitulo. xci.
 Diuersa quot modis aliqua dicuntur. cap. lxxvi.
 Dolor quid sit. ca. clvij.
 Dona spūsancti quō differūt a virtutibus. ca. cxvij.
 Dona spūsancti quō distinguuntur cap. cxvij.
 Dona spiritus sancti quō. mt. capitulo. cxx.
 Duratōem multa important nomina. capitulo. lix.

De E

Efficiens causa quid sit. capitulo. cccxl.
 Elementum causa et pncipium differunt. capitulo. cccxxvij.
 Elementares qualitates que sunt. cap. cxlix.
 Elementum quot modis sumitur. capitulo. cccxvij.
 Ens est in quod omnia resoluunt. tracta. i. capitulo. ij.
 Ens diuidit multipliciter. Tracta. i. capitulo. iij.
 Ens rōnis qd sit. tract. i. ca. iij.
 Entia pme z scde intentionis q̄ sint. tracta. i. capitulo. v.
 Esse cui cōpetit. capitulo. xliij.
 Enti quō aliqua addunt vt trāscendentia z decē p̄dicamenta Tracta/ tu. ij. capitulo. i.
 Essentia quot modis dz. ca. xxxv.
 Enunciatio quid sit. ca. cccxvij.
 Entymema qd sit. ca. cccxix.
 Equiuoce q̄ p̄dicantur de deo. Tracta. ij. capitulo. viij.
 Epikēya quid sit. cap. c.
 Eternitas quid sit. cap. lxxij.
 Euum qd sit z nūc eui. ca. lxxij.

Ex multipliciter sumit. capi. ccli.
 Extensio materialis z spiritualis a quo fiat. Tracta. ij. cap. xv.

De F

Facere operari z agere differūt. cap. cxcij.
 Fides quot modis sumit. ca. lxxv.
 Fides quō in simbolo p̄inetur. capitulo. lxxvi.
 Fides respectu quorum sit. capitulo. lxxvij.
 Fieri quid sit. cap. lv.
 Figura quot modis sumit. ca. clxxvi.
 Filiatio cui p̄ueniat. ca. lv.
 Finalis causa quid sit. cap. cccxliij.
 Forma quō operet z agat. ca. cccxij.
 Forma quō dz actus p̄mus z secundus. Tract. ij. cap. viij.
 Formā qd sit educi vel induci Tracta. ij. ca. xliij.
 Forme rotius que sint. Tractat. ij. capitulo. xliij.
 Forme que educuntur de potentia materie. Tracta. ij. cap. xliij.
 Forma materialis quō rem excedat. Tractatu. ij. capitulo. xv.
 Forma quot modis dz. cap. xl.
 Formalis causa quid sit. ca. cccxliij.
 Forme que suscipiunt magis z minus. cap. cclxi.
 Fortitudo circa que sit. ca. xci.
 Fructus quid sit. capitulo. cccxij.

De G

Gaudium z delectatio quō se habent ad inuicem. ca. clx.
 Generatio quid sit. capitulo. l.
 Generatio quō deo conuenit z creaturis. capitulo. xliij.
 Genus quid sit. ca. cclxxij.
 Signi quomodo differat a generatione. capitulo. lv.
 Greca nomina declarant. scz vsia z c. capitulo. xliij.

De H

Habitus quō ponuntur in po-
tentijs. Tracta. ij. capitulo. x.
Habitus quō educuntur de poten-
tia anime. Tracta. ij. capitu. xij
Habitus quid sit. capi. lxvij
Habitus quot modis dicitur. capi-
tulo. lxxij.
Habitus quadrupliciter sunt in cor-
pore z in anima. ca. lxx.
Heroica virtus quid sit. capi. ci.
Hoc aliquid quid significet z quid
sit. capitu. cccx.
Honores per quid moderentur. ca-
pitulo. xci.

De J

Jdem quot modis dicitur. ca-
pitulo. ccv.
Intellectus quō habet tres actus.
Tractatu. ij. capitulo. vij
Intellectus quomodo format com-
plexa z incōplexa. Tract. i. cap. i.
Intellectus quomodo non est deter-
minatus ad vnum. Tractatu. ij. ca-
pitulo. xi.
Intellect^o quomodo se habet ad ve-
rum. capitu. xxiij
Intellectus quomodo se habet ad
practicum z speculatiuum. ca. liij
Intellectus quomodo format ratio-
nes z conceptus. capitu. ccix.
Intellectus verum cognoscat p^{us}
vniuersalit^r q^u p^{ri}culariter. ca. cccxxv
Intellectuales virtutes que sunt. ca-
pitulo. lxxxv.
Intellectualis virtus quomodo ha-
bet mediu. capitu. cxvi.
Intentionalis triplex est forma. ca-
pitulo. cclxxij
Intentiones quomodo formentur.
capitulo. ccix.
Intentio prima z secunda quid sit.
capitulo. cclxxi.
Intentio quomodo conueniat intel-
lectui. capitulo. cclxxvi.

Intentio quomodo conueniat volū-
tati. capitulo. cclxxvij
Intentionale quid sit. ca. cclxxij
Individuum vagum z signatū dif-
ferunt. capitulo. xxij
Individuum singulare z particula-
re differunt. capitu. cccxi.
Individui propiorates et indiuisi-
duantia que sunt. capi. cclxxij
Individuum quoruplex sit. capitu-
lo. cccxi.
Inductio quid sit. capitu. cccxi.
Infinitum multipliciter capitur. ca-
pitulo. lxxij
Infinitum quid sit p^{ri}uatiue z nega-
tiue. capitulo. lxxv.
In loco quot modis dicitur aliqd
esse. capitulo. cxcvij.
In p^osposito multipliciter sumitur.
capitulo. cclij
In quantum quid importet. capitu-
lo. cccij.
Ira quibus conueniat. ca. clx.
Iusticia quid sit. capitu. xci.
Iusticia legalis quid sit. capitu. e.

De I

Interalitas circa que sit. capitu-
lo. xci.
Iterum arbitrium quid sit. capitu-
lo. cxxvij.
Locus quomodo se habet ad vbi. ca-
pitulo. cxcvij
Locus inesse dicitur aliquid multiplⁱ
citer. capitulo. cxcvij

De M

Magis z minus quomodo fiat.
capitulo. cclxxij
Magnificencia circa que sit. capitu-
lo. xci.
Magnanimitas circa que sit. capi-
tulo. xci.
Materia quare dicitur substantia.
capitulo. xxxvij
Materia multiplex est. ca. xxxix.

Tabula alphabetica

Materialis causa que sit. capi. cxxli.
Insuerudo circa que sit. cap. xci.
Sedium quomodo fiat in moralibus z intellectualibus. capitu. cxvi.
Sembra quomodo deo attribuuntur. Tract. iij. cap. xix.
Pensura quotuplex sit. ca. lix.
Metaphorice quomodo aliqua de deo dicuntur. Tract. iij. cap. vi.
Metaphorice quomodo aliqua deo attribuuntur. Tract. iij. cap. vij.
Modus quid sit. capi. lxxvi.
Mos quid sit z quotuplex. capitulo. lxxxix.
Morales virtutes vnde dicantur. et que sint. ibidem
Modus multiplex est. ca. cclv.
Mutatio multiplex est. ca. cclv.
Modus correspondens peritones dona. beatitudines z fructus. capitulo. cxxij

De A

Acti cui conueniat z quid sit. capitulo. liij.
Naturale capitur multipliciter. Tractatu. ij. capitu. x.
Natura quot modis dicitur. capitulo. xxxij.
Nature res quid sit. capi. xlii.
Naturalis potentia vel impotentia quid sit. capitu. cxxx.
Nemesis quid sit. capitu. xcix.
Necessarium z necessitas multiplex est. ca. cclxvij.
Notio quid sit. ca. cclxij.
Notionalia que de deo predicantur capitulo. cclvi.
Nomina prime z secunde impositionis que sint. Tractatu pmo. cap. vi.
Nomina diuersa quomodo de deo dicuntur. Tracta. iij. cap. v.
Nomina deo conuenientia declarantur. Tractatu. iij. capi. v.
Nomina que proprie vel metaphorice alicui conueniant. Tractatu. iij.

capitulo. vi.
Nomina deo z creaturis conuenientia an predicentur vniuocis de eis. Tractatu. iij. ca. ix.
Nomina quot de deo predicentur. Tractatu. iij. capitu.
Numeri principium quomodo sit vnum. Tractatu. ij. capitulo. xv.
Numerus quot modis dicitur. capitulo. lvij.
Nunc temporis quid sit. capi. lx.
Nunc eui quid sit. capi. lxxij.
Nunc eternitatis quid sit. capitulo. lxxij

De D

Directum z subiectum differunt. capi. xxxix.
Directiue esse in aliquo quid sit.
Doperari agere facere differunt. capitulo. cxcij.
Doperatio manens z transiens differunt. capitulo. cxcij.
Doppositum z oppositio differunt. capitulo. cxcij.
Doppositio omnis quattuor sunt species. capitulo. ccxv.
Doppositiones quomodo differunt. capitulo. ccxxix.
Dratio quot modis dicitur. capitulo. lvij.
Drationi dominice quomodo correspondent septem dona spiritus sancti. capitulo. cxcij.
Drationum petitiones quot sunt. capitulo. cxix.
Dratio quando est secunda intentio quid sit. ca. cclxvij.
Dordinem importantia declarantur. capitulo. cccxxij.
Digni cui conueniant. capi. lv.

De P

Pars z totum multipliciter differunt. capitulo. cclvi.
Pars aliquota quid sit. ca. xvij.

Particulare singulare indiuiduū dif-
ferunt. capitu. cxxij.

Patemitas quibus conueniat. capitu-
lo. lv.

Passio vel passibilis qualitas quod sit
capit. cxlvij.

Passio animalis et naturalis quod sit.
capitulo. cxlvij.

Passio aliter quam est virtus quid sit.
capitu. ci.

Passiones quattuor principales que
sunt capitu. cxliij.

Passio quid sit prout distinguitur
tra actionem. capit. cxcv.

Passiones quomodo se habent ad
virtutes. ca. xci.

Passiones laudabiles que sunt. ca. xcviij

Per et per se quid impotent. ca. ccc.

Persona quid sit. ca. lviij

Personalia nomina quod de deo pre-
dicentur. Tracta. iij. ca. xvij

Personales notiones que sunt. ibidem.

Philosophi quod in deum ascenderit
cognitione. Tract. iij. ca. ij

Positio quid sit. ca. cc.

Possibile triplex est. Tractatu. ij.
capitulo. iij

Posterius dicitur multiplex. ca. cccxxij

Potentiale totum quid sit. ca. cclvi

Potentia naturalis vel impotentia
quid sit. capit. cxxx.

Potentia et actus quid sit. Tracta.
ij. capitulo. vi.

Potentia unde venit. et quatuorplex
sit et de quibus dicatur. Tractatu. ij.
capitulo. viij

Potentia ordinata et absoluta quid
sit. Tracta. ij. capitulo. ix.

Potentie que sunt rationales vel ir-
rationales participatone. Tracta. ij.
capitulo. x.

Potentie naturales quod sunt deter-
minare ad vnum vel non. Tracta. ij.
capitulo. xi.

Potentia naturalis passiva quid sit
Tracta. ij. capitulo. xij

Potentia naturalis et obedientialis
Tracta. ij. capitulo. xij

Potentie anime et in eis prenta quod
se denominent mutuo. capi. cxxxi.

Potentie pauce vel multe in aliquibus
sunt. capitu. xxxi.

Potentie vegetatiue decem que sunt
capitulo. cxxxiij.

Potentie sensitiue que et quot sunt.
capitulo. cxxxiij.

Potentie intellectiue que sunt. capi-
tulo. cxxxiij.

Potentie motiue que sunt. ca. cxxxiij

Predicamentum quid sit. ca. cclxxx.

Predicatum quid sit. capi. cclxxx.

Predicamentis quod quedam nomi-
na attribuantur. ca. xxxi.

Predicamentorum decem sufficientia et
diuisio traditur. capit. xxx.

Predicamenta differunt a transcen-
dentibus. cap. xxxi.

Predestinatio quomodo dicitur vel
fit. capit. cxxxiij.

Precepta moralia que sunt. capitu-
lo. cxxvi.

Preceptorum decem sufficientia. ca-
pitulo. cxxviij.

Precepta que sunt prime tabule que
sede. cap. cxxxiij.

Precepta affirmatiua et negatiua que
sunt. capit. cxxxiij.

Precepta noui et veteris testamenti
differunt. ibidem

Premissa quid sit. ca. cxxxiij

Prepositiones de. ex. et in differunt.
capitulo. ccl.

Pincipium multipliciter dicitur.
capitulo. cxxxiij.

Pincipium causa et elementum dif-
ferunt. capit. cxxxiij

Prius dicitur multipliciter. capitu-
lo. cxxxiij.

Priuatio quot modis dicitur. capi-
tulo. cxxx.

Priuatiue que opponantur. capitu-
lo. cxxxi.

Tabula alphabetica

Prohibitio quid sit. ca. cxlij.
Proprium quid sit z quotuplex. ca. pitulo. cclxxxvij.
Propositio quid sit. caplo. ccxcvij
Prudencia quid sit. caplo. lxxxvi
Prudencia quomodo differt ab arte. caplo. lxxxvij.

De Q.

Qualitas quid sit. caplo. lxxvi.
Qualitatis species traduntur per sufficientiam. caplo. lxxvij
Qualitates elementares que sint. caplo. cxlix.
Quantitatis predicamenti species quomodo distinguuntur. ca. lxxij
Quantitas discreta quid sit. capitulo. lxxij.
Quando quid sit z quotuplex. ca. pitulo. cxcvi
Quid nominis qd sit. tractatu. iij. capitulo tertio
Quid rei qd sit. tractatu tertio. ca. pitulo tertio.
Quid dicas quot modis dicitur. ca. pitulo. xxxvi.
Questio quid sit. caplo. ccxcvij

De R.

Ratione differre quid sit. ca. xcij
Reduplicatio quid sit. ca. ccij
Relatio vt sit realis ex parte vtriusq; termini que z quot requiruntur caplo. clxxxi.
Relatio duorum extremorum non est vna. caplo. clxxxij.
Relatio potest esse inter duo extrema non realis. ca. clxxxij.
Relatio vbi fundetur. ca. clxxxij
Relatio differt a fundamento. ca. pitulo. clxxxij.
Relatio rationis quot modis contingit. ca. clxxxvi.
Relatio z relatiuum quid sit. z quomodo differunt. caplo. clxx.
Relatiua distinguuntur fm esse et fm dici. ca. clxxxij.

Relationum genera sunt duo. capitulo. clxxvi.
Re differre quid sit. caplo. ccc.
Res dicitur multipliciter. tractatu scdo. capitulo. xiiij.
Res nature multipliciter dicitur. capitulo. xlyi.
Reprobatio quomodo fiat. ca. cxxxix
Resoluntur omnia in ens. tractatu pmo. caplo secundo

De S.

Scientia quomodo se habet circa subiectum. capitulo. xxxix
Sensus an prius cognoscat particulariter vel vniuersaliter. capitulo. cccxxv.
Signi voluntas quid sit. ca. cxlij.
Syllogismus quid sit. ca. cccxcix.
Symbolum quid sit. caplo. lxxvi.
Similia que dicantur. caplo. ccxij
Simul dicitur aliqua multipliciter. ca. cccxxvi.
Singulare particulare z indiuiduum differunt. caplo. cccxi.
Synderisis quid sit. caplo. cccxxvij
Spes quid sit z quotuplex. capitulo. lxxx.
Species logicalis quid sit. capitulo. cclxxxiiij.
Substantia quot modis dicitur. ca. pitulo. xxxij.
Substantia prima z secunda quid sint. capitulo. xli.
Subsistentia quid importet. capitulo. xliij.
Subiectum quid sit. caplo. cclxxx.
Subiectum z obiectum quomodo differunt. ca. xxxix.
Suppositum quid sit. ca. cclxxxix

De T.

Temperantia quid sit et circa que. caplo. xl
Tempus continuum et discretum quid sit. caplo. lx
Termini prime z secunde intentio

nis qui sint. tractatu pmo. ca. vi
Timor multiplex est. caplo. clxi
Timor quibus conueniat. ca. clxi
Transcendens quid sit. ca. cclxxiiij
Transcendencia quomodo addat
sup ens. tractatu scdo. caplo pmo
Transcendencia quot sunt et eoruz
sufficiencia. tractatu. ij. ca. pmo
Transcendencia sex quomodo dif/
ferunt a predicamentis. ca. xxxi.
Tristitia quid sit. caplo. clvi
Totum z pars multipliciter dicu/
tur. caplo. cclvi

De U

Ubi quid sit. caplo. cxvii
Uerbum nostrum an genere/
tur. caplo. lv.
Ueritas multipliciter dicitur. ca /
pitulo. xxiiij.
Uerecundia quid sit. caplo. cxviiij.
Uirtus quot modis sumit. ca. lxxij
Uirtutes quecumqz quomodo me/
dium constituunt. ca. cxvi.
Uirtus quomodo circumsantione /
tur. caplo. cxliij.
Uirtus quid sit. caplo. lxxij
Uirtus acquisita z infusa quid sit
capitulo. lxxiiij.
Uirtutum theolocalium suffici
entia z differentia. caplo. lxxiiij
Uirtutes morales que dicantur. ca
pitulo. lxxix.
Uirtutes morales circa quas ma/
terias sint. caplo. xc.
Uirtutes morales enumerantur.
capitulo. xcij.
Uirtutes cardinales quot sint. ca /
pitulo. cviiij.
Uirtus heroyca quid sit. caplo. ci.
Uirtutes quomodo ponuntur in
potentis. tractatu scdo. ca. xi
Uirtutes quomodo educantur de
potentis. tractatu. ij. ca. xiiij
Uirtutes intellectuales quomodo
distinguantur. caplo. lxxxv.

Uirtutes z dona quomodo disse/
runt. caplo. cxvii
Uicia quot sunt contra uirtutes. ca /
pitulo. xci.
Uita quid sit z quotuplex est. ca. li.
Uita quibus rebus attribuitur. ca
pitulo. li.
Uita quadruplex que sit. sez vege/
tatiua. sensitua z c. caplo. liij.
Uita actiua z contemplatiua que
sit. capitulo. liij.
Uniuersale quid sit et quotuplex.
capitulo. cclxxv.
Uniuersale totum quid sit. capitu
lo. cclxxv.

Uniuersalia vtrum sint priora co /
gnitione. caplo. cccxxv
Uniuersum quid sit et quotuplex.
capitulo. cclxxxi
Uniuoce que predicentur de deo
tractatu tertio. ca. viij
Unum qd sit. tractatu scdo. ca. xv.
Uoluntas naturalis z deliberati
ua quid sit. caplo. cccxxvi
Uoluntas quando dicatur natu /
ralis participatiue. tractatu. ij. ca. x
Uoluntatis actus multipliciter de /
nominantur. caplo. lxxxiij
Uoluntas antecedens z consequens: si
gni z bnplaciti quid sint. ca. cccxxix
Ulya vsyosis qd sit. capitulo. xliij:
et. xliij

De X.

Xps quot modis nominatur. capi
tulo. xx.

De y

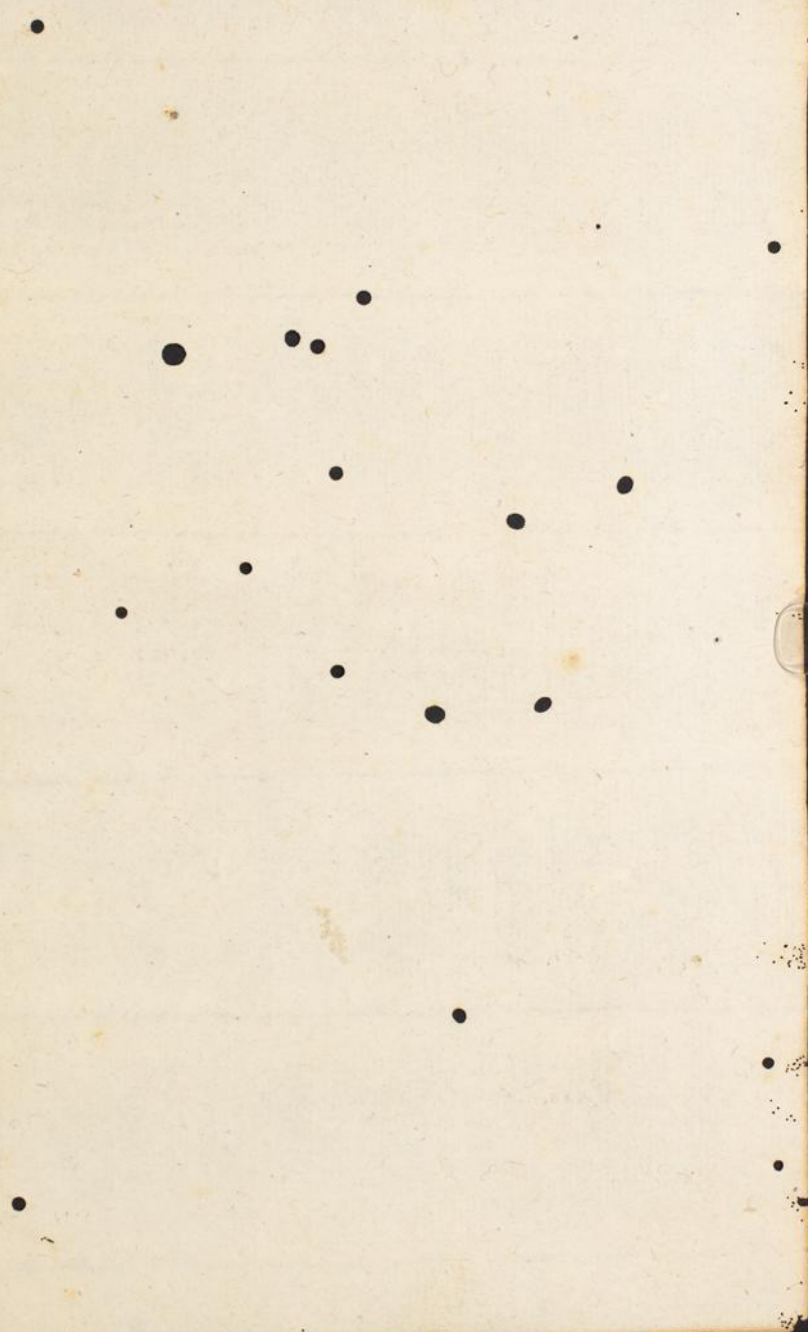
ypostasis quid sit. caplo. xly.

¶ Finit Tabula.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

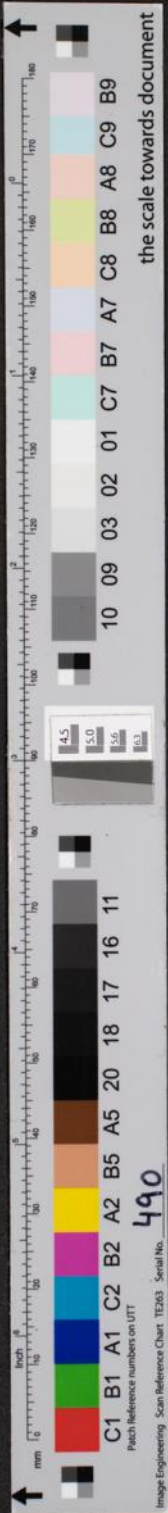
De
hannis
prologie
ignis mo
et tpe q
Cardinal
ans doct

Conco
astroz a
ndi post

490

Image Engineering Scan Reference Chart TE203 Serial No.

gabetica

Relationum genera sunt duo. capitulo. clxxvi.
Re differre quid sit. caplo. ccc.
Res dicitur multipliciter. tractatu scdo. capitulo. xiiij.
Res nature multipliciter dicit. capitulo. xlyi.
Reprobatio quomodo fiat. ca. cxxxix.
Resoluntur omnia in ens. tractatu pmo. caplo secudo

De S

Scientia quomodo se habz circa subiectum. capitulo. xxxix.
Sensus an prius cognoscat particulariter vel vniuersaliter. capitulo. cxxxv.
Signi voluntas quid sit. ca. cclij.
Syllogismus quid sit. ca. cccxi.
Symbolum quid sit. caplo. lxxvi.
Similia que dicantur. caplo. cccxij.
Simul dicitur aliqua multipliciter. ca. cxxxvi.
Singularare particulare et indiuiduum differunt. caplo. cccxi.
Synderesis quid sit. caplo. cxxxvij.
Spes quid sit et quod duplex. capitulo. lxxx.
Species logicalis quid sit. capitulo. cclxxxiiij.
Substantia quot modis dicitur. capitulo. xxxiiij.
Substantia prima et secunda quid sunt. capitulo. xli.
Subsistentia quid importet. capitulo. xliij.
Subiectum quid sit. caplo. cclxxx.
Subiectum et obiectum quomodo differunt. ca. xxxix.
Suppositum quid sit. ca. cclxxxix.

De T

Temperantia quid sit et circa que. caplo. xci.
Tempus continuum et discretum quid sit. caplo. lx.
Termini prime et secunde intentio